

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11543

A TEKUFEH FUN 60 YOHR



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א תקופה פון 60 יאָהר

א זאַמעלבוך אין אידיש און העברעאיש
לכבוד דעם 60 יאָהריגען יובילעאום

119

הרב משה ראזענבלאַט

אין דריי טהייל



רעדאַקטאָר:

הרב רפאל שוהם



אַרויסגעגעבען פון דעם

יובילעאום קאָמיטעט

121 איסט 24טע סטריט, ניו-יאָרק (דריטער שטאַק)

ניו-יאָרק — התרצ"ז.

Published by
Jubilee Committee of the 60th Anniversary of
RABBI MOSES ROSENBLATT

NEW YORK, 1936



S. Schreiber, Treasurer, 121 East 24th Street, New York City

א י נ ה א ל ט

ערשטער טהייל — אין אידיש

7	צו די לעזער, רעדאקטאָר
8	ווען ניט משה, הרב רפאל שוחט
10	מיין יוגענט חבר, אברהם גאלדנאל
16	דער אידישער קולטור עסקן, פנחס ספיוואק
22	דער קיעווער ה"חבר", ד"ר הערמאן פראנק
29	דער ליכטיגער און גלויביגער, ד"ר א. א. גאלדין
33	הסתדרות המורים העברים ברוסיה, ז. פישער
38	די בלוטיגע מלחמה און די רעוואָלוציע, סאָפיע עפשטיין
45	דער קעמפער מיט די יעווסעקען, חיים סאדאוו
55	דער אייביג יונגער, מ. מ. גוזמאן
61	זכרונות וועגען יובילאָר, יוסף שעהנהייט
68	א נס, מלכה שניידער
71	ראָזענבלאַט אַלס אינסטרומטאָר, בנימין דעלענאטאר
74	די קדושים פון זעלבסטשוץ אין קיעוו, א. י. פאניטש
78	א באַצאָהלעמער נדר, פון קיעווער חברים
81	וויכטיגע מאַמענטען פונ'ם לעבען פון יובילאָר, סעם ראָזען
94	ליכט און שאַטען, א. ס. ראָזענבלאַט
98	פון אַ שוועסטער צו אַ ברודער, צינה וואַלף
100	דער רב פון אונזער שוהל, זאב הלוי בורשטיין
103	דער דרך הדרש פון ראָזענבלאַט'ן, אהרן עלפענביין

צווייטער טהייל — אין העברעאיש

111	ברכה לירידי הרב מ. רוזנבלט, הרב מאיר ברלין
111	ליובל עסקן מזרחי, הרב יעקב לווינזון
112	והאיש משה, א. ס. גלמן
114	המנהיג והחיל, הרב מרדכי קירשבלום
115	על משה רוזנבלט, צבי הירש מאסליאנסקי
115	לעדין הנפש ונקי הדעת, הרב זאב וואַלף לייטער
116	העברי והציוני, ד"ר שמעון ברנשטיין
118	ברכות יעטה מורה, אב. גולדברג
119	הפודה ומציל, הרב נ. שפירא

123 רבם של הצעירים המתלמדים, שמואל פיטליץ
127 פריון שבויים, אביגדור המאירי
131 לרע נעורי, רבי עזריקם ספרא
132 שני מכתבים, פרופ. חיים טשרנוביץ
134 קודש וחול, הרב יעקב דוב גורדון
136 האור הגנוז, הרב זלמן רייכמאן
138 עשר שנות עבודה בפיטסבורג, נ. סעוויטש
140 אגרת ברכה מקיוב
142 רחשי לב למשה רוזנבלט, דניאל פרסקי
144 אלה שמות החיילים

דריטער טהייל — בריעה און באגריסונגען

151 א הארציגער וואונש, יעקב און ראָזע ראָזענבלאט
153 אונזער חוב, דוד פוירלמאן ליבא מילתא דלא רמיזי באוריתא,
155 האדומו"ר הר"ר משה שניאורסאָן-טווערסקי
156 A Loyal Moshe to Torath Moshe by M. Morton Rubenstein
157 בריטשאן און בריטשאנער, שמואל שרייבער
159 מיון וואַרימע באַגריסונג, נפתלי שעהנפעלד
161 צום יובילעאום קאָמיטעט, רעוו. שמעון ראָזענבערג
162 ביהכ"נ „בית יוסף" (באַגריסונג)
163 א וואָרט צו דער ליידים אָסזילערי, פינא פוירלמאן
168 צוויי בריעה פון פיטסבורג
171 וזאת הברכה, משפחת בורשטיין
173 ברכה לראש משביר, אהרן פערלאָוו
173 זכרון בספר, הרב שאול ביק
174 ברכות ומודעות

ערשמער מדייר

אין אידיש

צו די לעזער

לכתחילה האבען מיר געהאט אין זינען ארויסצונעבען א פאל-קאמע ביאגראפיע פון משה ראזענבלאט, וועלכע שפיגעלט אפ א גאנצע עפאכע פון אידישען לעבען אין אוקריינע. אבער צוליב גע-וויסע ארזאכען, האבען מיר געביטען דעם פלאן און אנשטאט א ביאגראפיע גיבען מיר איינצעלנע ארטיקלען, אפשאצונגען און מע-מוארען געשריבען פון פארשיידענע מענשען, וועלכע האבען געלעבט צוזאמען מיט אונזער יובילאר און איהם געזעהן אין דער ארבייט. דער לעזער וועט זיך שוין אליין איבערצייגען אין דעם העלדישקייט און וויכטיגקייט פון אונזער יובילאר, טראץ דעם וואס די ארטיקלען באשרייבען בלויז איינצעלנע מאמענטען פון זיין ארבייט און אהן כראנאלאגישער צוזאמענשמעלונג. עס איז פארשטענדליך, אז פיל מאמענטען און עפיזאדען זיינען אויסגעלאזען געווארען, פאר וועלכע מיר האבען קיין שרייבער אין אמעריקא ניט געפונען. מיר ווילען טאקע דא אונטערשרייבען אז נאר צו מענשען, וועלכע לעבען מיט אונז דא אין אמעריקא האבען מיר זיך געווענדעט פאר מאטעריאל ; פיל מעהר געפינען זיך אין ארץ ישראל, וועלכע ווייסען די ווערטה און גרויסקייט פון ר' משה ראזענבלאט און נאך מעהר זיינען פאר-בליבען אין קיעוו, וועלכע פיהלען דאס אפוועזענהייט פון יובילאר, אבער זיי זיינען מאכטלאז און „שטום“ צו קענען דערצעהלען וואס זיי ווייסען און אויסדריקען זייערע געפיהלען.

מיר האפען, אז עס וועט נאך קומען א געלעגענהייט, ביי וועל-כער מיר וועלען האבען דאס מעגליכקייט ברענגען אויף דער שיין די פולע ביאגראפיע פון ר' משה ראזענבלאט, וועלכע איז אָנגע-פיקעוועט מיט וואונדער מעשה'לאך און עפיזאדען ווי א מילגרוים מיט קערענדלעך און לעזט זיך ווי א באשרייבונג פון א לעגענדאריש-מיסטעריעזער פערזאן.

מיר האפען, אז די אידישע נאציאנאל-ציוניסטיש-העברעאישע וועלט וועט באגרייפען וואס ר' משה ראזענבלאט האט געטאָהן און זיך באציהען צו איהם געהעריג ווי ער האט פארדינט.

ר ע ד א ק ט א ר :

ווען ניט משה...

(צום 60-יעהריגען יוביליי פון ר' משה ראָזענבלאַט)

פון רפאל שוחט

א גרויסע געשעהניש, א נס און אזוי אויך א באַריהמטער מענש, קען אָפגעשאַצט ווערען ריכטיג נאָר דאָן ווען מיר באַטראַכטען ווי מ'וואָלט אויסגעקומען אָהן דעם, ערשט דאָן ווערט בולט די וויכטיגקייט דערפון. אונזערע חכמים האָבען זיך טאַקע אזוי נוהג געווען. שוין אין דעם ערשטען קאַפּיטעל פון דער הגדה, וואו עס ווערט דערצעהלט דער נס פון יציאת מצרים, לעזען מיר: „וואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים"... — און ווען גאָט, ברוך הוא, זאָל ניט געווען אַרויסגעהמען אונזערע עלטערען פון מצרים, דאָן וואָלטען מיר און אונזערע קינדער און קינדס-קינדער געווען פאַרשקלאַפּט ביי פּרעה אין מצרים.

מיר פייערען איצט דעם זעכציג יעהריגען געבורטסטאָג פון אַ מענשען, וועלכער איז אַליין איין גרויסע פאַסירונג, וואָס באַשטעהט פון קליינע פאַ-סירונגען און געשעהנישען.

זעהר שטורמיש, צרה'דיג און יסורימ'דיג איז געווען דאָס לעבען פון די אידען אין אוקריינע אין משך פון די לעצטע פערציג יאָהר. מעהר ווי אומעטום האָבען זיך די צרות קאָנצענטרירט אין דער הויפּשטאָרט פון אוקריינע — קיעוו. און דאָרט האָט געלעבט אַ מענש מיט'ן נאָמען משה ראָזענבלאַט, וועלכער ווי אַ מלאַך פון הימעל פון גאָט אַליין געשיקט האָט מיטל געווען, געהאַלפּען, אויסגעלייזט, באַזאָרגט, געראַטעוועט כלל ישראל און פרט ישראל ביי יעדער געלעגענהייט, ביי יעדער צרה און האָט גאָר ניט געטראַכט וועגען זיך אַליין, אַז ער שטעלט זיך און זיין פאַמיליע אין אַ סכנה דורך זיין פייערדיגער שתדלנות. אזוי האָט ער געאַרבייט נאַנצע דרייסיג יאָהר.

מעהר פון אַלע קען באַגרייפּען און פיהלען דער מענש, אָדער די מענ-שען, וועלכע זיינען דורך ראָזענבלאַט'ן געהאַלפּען געוואָרען. הגם, עס זיי-נען פאַראַן צווישען אונז אַזעלכע, וועלכע זיינען יעצט צווישען די לעבע-דיגע בלוז אַ דאַנס דעם וואָס ראָזענבלאַט האָט זיי געראַטעוועט פון תליה אָדער פון געשאַסען צו ווערען, און איצט געפינען זיי פאַר מעגליך ניט צו

זיין דאנקבאר, ווי דער חזיר פון קרילאו'ס פאבעל, וועלכער האָט געריסען די וואַרצלען פון דעמב, נאָכדעם וואָס ער האָט אויפגעגעסען די ניס פֿין ארום איהם.

אַבער, איידעלע מענשען, מענשען מיט כאַראַקטערען געדענקען גוט ראָזענבלאַט'ס מעשים. איינעם פון דעם סאָרט מענשען איז דער באַוואוסטער העברעאישער פּאָעט און שריפטשטעלער אביגדור המאירי (פיערשטיין), וועלכער גיט אָפּ אין זיינע באַשרייבונגען פון זיינע איבערלעבענישען אין רוסישען געפענגעניש פיעל פּלאַץ פאַר משה ראָזענבלאַט, וועלכער האָט איהם געראַטעוועט פון אַ זיכערען טויט.

אַט וואָס אביגדור המאירי זאָגט וועגען ראָזענבלאַט'ן :

„עס טוט מיר לייד וואָס איך בין ניט קיין סקולפּטאר. איך וואָלט אויסגעהאַקט אַ סטאַטוע פון משה ראָזענבלאַט אזוי ווי ער איז: זיך איילענדיג, לויפענדיג, זיין באַרד צופאַטעלט און די קאַפּאַטע פליהענדיג אין דער לופטען, אין איין האַנד האַלט ער אַ גרויס האַרץ און אין דער צווייטער האַנד — אַ פּאַהן מיט'ן אויפּשריפט „פּדיון שבויים“ און דער נאָמען פון דער סטאַטוע: דער איד.“

(זעה „בגיהנום של משה“, קאַפיטעל ח')

יא, אין דעם זכות פון משה ראָזענבלאַט'ס מסירת־נפש האָבען מיר העברעאישע לעזער זוכה געווען צו די שוין אַרויסגעגעבענע דריי בענדער פון העברעאישען פּאָעט און דערזעהלער, אביגדור המאירי און ער וועט נאָך שאַפען און שאַפען, ווייל ער איז נאָך יונג.

עס זיינען פאַראַן נאָך העברעאישע ליטעראַטען, וועלכע זיינען דורך ראָזענבלאַט'ן געראַטעוועט געוואָרען פון טויט און יעצט לעבען זיי מיט אונז און שאַפען עפעס פאַר דער העברעאישער ליטעראַטור.

הגם, משה ראָזענבלאַט פּאָדערט ניט קיין דאַנקבאַרקייט, אָבער עס איז אונזער חוב איהם צו דאַנקען וואָס ער האָט אזוי פיל געמאָן דירעקט און אומדירעקט פאַר דער העברעאישער ליטעראַטור, פאַר'ן העברעאישען חינוך און פאַר'ן הלוציוּם אין ארץ ישראל.

און ווי געזאָגט, אום צו באַגרייפּען די גרויסע ווערטע פון משה ראָזענבלאַט דאַרף מען אַ טראַכט מאַן: „ווען ניט משה... די אידען, ציור ניסטען און העברעער, וועלכע זיינען פאַרבליבען אין סיעוון טריי צו זייער אידעאל פיהלען איצט משה ראָזענבלאַט'ס אבוועזענהייט. זיי ווייסען דעם טעם פון „ווען ניט משה“. זיי פיהלען עס. עס איז דעריבער נאָר קיין וואונדער דער ניט וואָס איך און נאָך מענשען האָבען געקראָגען אַזעלכע וואַרימע בריוו פון סיעוון, פון באַוואוסטע עסקנים און שריפטשטעלער פון אַמאָל

אויפפאָדערונג אונז צו פייערען עפענטליך דעם זעכציג יעהריגען יוביליי פון דעם גרויסען מאַטריערער פאַר אידענטהום און אידישקייט.

איך ווינש, אַז דער דאָזיגער יוביליי זאָל עפענען די אויגען פון אַמע-ריקאַנער אידענטהום זיי זאָלען באַגרייפֿען וועמען מיר האָבען די זכיה צו האָבען אין אונזער מיטען. עס זאָל איהם געגעבען ווערען אַ מעגליכקייט און אַ געלעגנהייט צו פאַרמזעצען זיין פֿרוכטבאַרע אַרבייט פאַר'ן ציוניזם, הינוך און ליטעראַטור אויך דאָ אין לאַנד פון מאַטעריאַליזם, הגם דאָ ווערט אַלעס געשאַצט אין געלט און משה ראָזענבלאַט איז אַ סמל פון אַ שונאַ בצע. איך וואונש הרב ראָזענבלאַט ער זאָל ווייטער אויסנוצען זיין כח, צייט און ענערגיע פאַר'ן רוהניות, פאַר'ן גייסטליכען צושטאַנד פון אַמע-ריקאַנער אידענטהום כיד ה' הטובה עליו.

מייַן יוגענט חבר

(צום 60 יעהריגען יובילעאום פון הרב ר' משה ראָזענבלאַט)

פון זיין יוגענט חבר אברהם גאלדגייַל, בראַנקס

אין אונזער שמעדטעל בריטשאַני, בעסאראַביער גובערניע האָט מען גערעדט אין אַלע ווינקלען וועגען אַ וואונדער קינד משה'לע, אַזוי האָט מען איהם פערצויגען מחמת ליבשאַפט. ווען ער איז אַלט געווען צעהן יאָהר האָט ער שוין געקאנט כמעט אויף אויסענוועניג גאַנץ תנ"ך, און עס איז ניט געווען איין שווער וואָרט פון תנ"ך, אַז ער זאָל ניט וויסען ווי עס לייגט זיך אויס. צו דרייצעהן יאָהר האָט ער שוין געשריבען שירים אויף אַלע ימים טובים און ימים נוראים מיט די ראשי החרוזים פון זיין נאָמען און פאַטער'ס נאָמען און „חזק", נאָכגעפאַלגט די אַמאָליגע פייטנים. ער האָט געלערענט גמרא און תוספות און אנדערע מפרשים ביי די בעסטע מלמדים, און ביים שטאָרט רב הר' יהודעלע ע"ה. די משכילים פון דער שטאָרט, זעהענדיג אין איהם דעם גרויסען טאַלאַנט צום שרייבען שירים אין העברעאיש האָבען צוגערעדט זיין פאַטער ר' יוסיל נפתלי'ס ער זאָל איהם געבען צו די משכיל'ישע מלמדים, וועלכע זענען געווען דעמאָלט אין בריטשאַני, ווי ר' משה רייצעם, ר' משה יעקב און ער האָט זיי געפאַלגט, און דעמאָלט הויכט זיך אָן אַ נייע עפאַכע אין זיין לעבען. ער האָט זיך פון זיי דערוואוסט, אַז עס עקזיסטירט אַ חוץ גמרא

ומפרשים אויך השכלה ספרים און חקירה ספרים אזוי פון דער אלטער לייט טעראטור ווי דער רמב"ם, עקידה עקרים און אזוי אויך פון דער נייער לייטעראטור ווי ר' יצחק בער לעווענזאן וכדומה און די קלאסיקער ווי מאפו, סמאלענסקי, גארדאן וכדומה און ער איז פון זיי פארשאפט געוואָרען און האָט געשלאָנגען די ספרים פון דער נייער לייטעראטור יומם ולילה. ער האָט געלעזען די העברעאישע צייטונגען פון יענער צייט, "המליץ" און "הצפירה" פון וועלכע ער איז באַלד געוואָרען זייער קאָרעספּאָנדענט און פלעגט זיי שיקען זיינע שירים און די נייעסען פון שטעדטעל, וועלכע מען פלעגט זיי באַלד דרוקען.

ער איז געוואָרען אַ טרויער און אַ קעמפער פאַר אַ נייעם אידישען לעבען פון ליכט און ציוויליזאציע און אויסצוראמען פאנאטיזם און געטהאָ לעבען, צו פארטרייבען פינסטערניש און אַבערגלויבענס. ער פלעגט אַרויס־טרעטען אָפּען אין אַ מלחמה קעגען די חסידים און פאַנאַטיקער — אין די שוועלען — ער האָט זיך באַנוצט מיט אַ גוטען כליוויין. ער האָט איר בערגוויזען מיט מאַמרי חו"ל פון תלמוד און מדרשים, רמב"ם, אבן עזרא, אברבנאל, ר' סעדיה גאון, אַז די השכלה איז אַ צווילינג־שוועסטער מיט אידישען גלויבען, אַז די אידישע אמונה איז אויף אזוי ווייט אמת און שטאַרק אקסעאמע, אַז זי האָט ניט מורא פאַר פילאָזאָפיע און בילדונג. ער האָט זיך באַנוצט מיט די ספרים פון ר' יצחק בער לעווענזאן תעודה בישראל, בית יהודה, דברי שלום ואמת, פון ר' נפתלי הערץ וויזעל וכדומה, וועלכעס משה'לע האָט זיי כמעט געקענט אויסענווייניג.

ער איז געוואָרען אַן עסקן און דער פיהרער פון די יוגענט, אין דער צייט ווען אונזערע משכילים פון שטעדטעל, ווי ר' משה רייצעס און אברהם קליינמאַן האָבען זיך גענומען פאַרשפרייטען השכלה צווישען דער יוגענט איז ער, "משה'לע" געווען זייער רעכטע האַנט און האָט זיי פיעל געהאָלפּען אין זייער אַרבייט. ער האָט זיך אַריינגעוואָרפּען אין דער אַרבייט מיט אַ ברען און ענטוויאַזם.

ווען די אויבענדערמאָנטע משכילים האָבען זיך פאַרטראַכט צו גרינדען אַ העברעאישע ביבליאָטעק, כדי מ'זאָל קענען געבען דער יוגענט די מעגליכקייט צו באַקומען צום לעזען די אַלע העברעאישע ספרים פון יענער צייט, האָבען זיי שוין פאַרשטאַנען, אַז צו דער אַרבייט מוזען זיי האָבען ניט קיין אַנדערען ווי אונזער משה'לען, און אזוי איז טאַקע געווען. זיי זענען געווען די איניציאַטאָרס און דער מוציא מכת אל הפועל איז געווען משה'לע, שטעהענדיג אין דער שפיצע פון זיינע חברים פון וועלכע איך האָב געהאַט די עהרע צו זיין איינער פון זיי.

מען האָט צוגעפּענומען אַלערליי העברעאישע ספרים פון די משכילים פון שטעדטעל און צוגעקויפט נייע פון די דאַמאָלסדיגע פאַרלאַגען ווי

„תושיה“ „אחיאסא“ וכדומה, און דער בעוואוסטער כלל־טהוער און משכיל ר' אברהם קליינמאן האָט אונז געגעבען ביי זיך אין הויז אַ צימער פֿאַר דעם צוועק און משה'לע האָט אונז אָרגאַניזירט, אַז יעדער טאָג אין אַ געוויסער שעה זאָל אַן אַנדערער פֿון אונז זיצען דאָרט און בייטען די ספרים צו די לעזערס.

ער האָט ערוואָרבען חותמים פֿאַר די העברעאישע צייטונגען „הצפירה“, „המליץ“ און זשורנאַלען ווי „השילוח“ וכדומה.

ער איז געוואָרען באוואוסט מיט זיינע מעשים טובים אין אונזער גאַנצער געגענד פֿון בעסאראביע און אויך אין פאדאליע. אין יעדער שטעדטעל וואו ער איז געקומען האָט ער געהאַט אַ מנהג אויסצוזוכען דאָרטען די שאַרפֿזיניגע אינגלאַך און אין זיי דערוועקען אַ חשק צו השכלה, אויך זיי בעגייסטערען מיט זיין ענטוויאַזם. עס לעבען מיט אונז דאָ אין אַמעריקא לעבעדיגע עדות, גרויסע העברעאישע שריפטשטעלער וואָס וועלען עדות זאָגען, אַז נאָר אַ דאַנק משה'לען זענען זיי געקומען צו דעם וואָס זיי זענען איצט.

ער האָט שוין אין דער יוגענט אָנגעהויבען צו שרייבען אין „המליץ“ און אין „הצפירה“. ער האָט געגרינדעט אין אונזער שטעדטעל און אין די אַרומיגע שטעדטלאַך די ערשטע אגודת „שפה ברורה“, און „דוברי עברית“. ער האָט די שטייגער פֿון שטעדטעל געמאַכט ריידען העברעאיש. יעדען אָווענד ווען ער האָט געזעהן אַ גרופע יונגע לייט שפּאַצירען אין גאַס און רעדען רוסיש האָט ער באַלד מאָביליזירט זיין אַרמיי, די חברה דוברי עברית צווישען וועלכע איך האָב אויך געהאַט די עהרע צו זיין און אייניגעשלאָסען אַ קייט פֿון אונז און מיר זענען געגאַנגען זייט ביי זייט ביי די רוסיש־שפרעכענדע און האָבען גערעדט אַ לעכהאַפטיגען העברעאיש אַזוי אַז מ'האָט זיי פֿאַרשריען.

„אויף אַ אירישער גאַס“, זאָגט משה'לע „דאַרף מען הערען נאָר העברעאיש ניט רוסיש“.

ער פֿלעגט אַרומלויפֿען אין די שוהלען און אין די בתי מדרשים שבת און האַלטען רעדעס אין העברעאיש. ער האָט פיעל געאַרבייט אום עס זאָל עקזיסטירען דער חדר מתוקן וואו מ'האָט געלערענט די למודים מיט דער העברעאישער שפּראַך. כאָטש ער האָט געהאַט אויסצושטעהן פיעל רדיפות פֿון די גענגער, האָט ער זיינס דורכגעפיהרט מיט ערפּאָלג.

היינט זיינע עבודות צבוריות אין שטעדטעל לטובת די אַרימע לייט איז ניט איבערצוגעבען, זיין מסירת נפש און זיין אַרומלויפֿען טאָג ווי נאַכט צו העלפֿען יחידים, נויטבאדערפטיגע נסתרים.

אַלע פֿאַר פסח האָט ער מאָביליזירט אַלע יונגע אינגלאַך און מיידלאַך און מ'פֿלעגט אַליין באַסען מצות פֿאַר די אַרימע, וועלכע האָבען געקראָגען.

מצות צו בליגע פרייזען און א טייל גאָר אומזיסט. ווען עס האָט איהם אויסגעפעהלט געלט דערצו, האָט משה'לע גענומען אַ פאָר חברים און זיך אזוועקגעלאָזט צו די גבירים פון שטערטעל און גענומען געלד אפילו ביי די ניט אזוי מילדע. אייניגע האָבען איהם געגעבען אויס רעספעקט צו איהם, אייניגע האָבען געגעבען פאר מורא. משה'לע האָט געסטראַשעט ער וועט זיי באַשרייבען אין די צייטונגען.

וויפיל דער מענש משה האָט זיך מוסר נפש געווען ווען אין שטערטעל האָט אויסגעבראַכען די חלירע ר"ל! מענשען זענען געפאלען ווי פליגען, און די דאָקטוירים האָבען ארויסגעלאָזט אַ רוף, אז עס זאָלען זיך אַפרופען וואַלונטירען צו העלפען זיי אין דער רעטונגס־אַרבייט צו ווערען סאני־טאַרען צו געבען די קראַנקע מעדיצין, און מאַסאַזשען. עס פאַרשטעהט זיך, אז משה'לע איז געווען פון די ערשטע און איז געשטאַנען אין דער שפיצע פון אנדערע און האָט געאַרבייט טאַג ווי נאַכט מיט אמת'ע מסירת נפש, איינגעשטעלט דאָס לעבען, אַרומגעגאַנגען אַרום געפעהרליכע חולים און גערעטעט צעהנדליגע מענשען.

דאָס פלאַץ איז צו קליין אויסצורעכענען אַלע זיינע אַרבייטען לטובת אַרימע און קראַנקע אין אונזער שטערטעל.

זיין פאָטער האָט זיך אַרומגעקוקט ווי זיין זוהנדלעלע איז אזוי פאַר־נומען אין עבודות צבוריות אזוי יונגעהייט און עס איז איהם פאַרבליבען זעהר וועניג צייט צום לערנען וועלכעס ער האָט תמיד געטרוימט צו מאַכען זיין זוהן פאַר אַ מורה הוראה בישראל, האָט ער איהם מיט געוואַלד און מיט שווערע מיה אַפגעריסען פון דעם אַלעמען און איהם אַריינגע־שטופט אין דער אַלטער קלויז אַרין, ער זאָל דאָרט פאַרמזעצען זיך לערנען בגפ"ת, און גראַדע אין יענער צייט איז תמיד געזעסען און געלערענט אונ־זער רב הגאון הר' יהודה'לע ז"ל. אז דער רב האָט איהם דערזעהן געבען זיך זיצען און לערנען האָט ער איהם שוין ניט אַפגעלאָזט און מיט איהם געלערענט ש"ס ופוסקים און איהם צוגעגרייט לכסא הרבנות. און אין גאָס האָט גערודערט, „נימאָ משה'לע! " ער האָט געפעהלט ביי יעדען טריט און שריט.

אַלע מוסדות צבוריות האָבען געליטען איבער זיין אַכווענעהייט און אַלע האָבען געשריען: „מ'דאַרף איהם אַרויסרייסען פון דער קלויז" „ביעז משה'לע נימשיעוואָ נייע בודעט", מען האָט טאַקע פיעל מאָל פרובירט איהם אַרויסרייסען פון דער קלויז אָבער זיין פאָטער האָט ניט געלאָזט, ער האָט זיך ממש געבעטען ביי די שטאַדט־לייט, אז מ'זאָל איהם צורוה לאָזען און איהם אזוי יונגעהייט ניט אַפרייסען פון דעם לערנען. איין זאך איז געווען וואָס מ'האַט איהם דערפון ניט געקענט אַפ־רייסען, דאָס איז געווען די אַרבייט פאַר „חבת ציון", פאַר וועלכער ער

האָט געאַרבייט פון דער קלויז אַרויס. ער האָט דאַמאָלט שוין געקראָגען צירקולאַרען פון רבנו שמואל מאהליווער ז"ל און זיין סעקרעטאַר הרב יצחק ניסענבוים, ער איז געווען דער יעניגער וועלכער האָט צוגעשטעלט צו די קערות ערב יוה"כ פֿ די צעטעלאַך לישוב ארץ ישראל און אַ גאַנצען טאָג אַרומגעלאָפֿען פון שוהל צו שוהל און געאַרבייט אויף אַלע כלים, אַז זיי זאָלען אַרייַברענגען וואָס מעהר געלט. ער האָט משפיע געווען אויף דעם גביר פון שטעדטעל הערשעל שטיינבערג צו ווערען דער מורשה פון די חובבי ציון. ער איז געוואָרען דורך איהם אַ עהרען מעמבער פון הונדערט רובעל אַ יאָהר און אַזוי זיין שווער דער גביר משה בערשטיין און נאָך פיעל צעהנדליגע גבירים פון שטעדטעל זענען דורך משה'לע'ס השפעה צו געצויגען געוואָרען צו דער אידעע פון חבת ציון.

ווען משה'לע האָט זיך דערוואוסט פון דעם ספר „מדינת היהודים" וואָס דר. הערצל האָט אַרויסגעגעבען און עס געהט זיין דער ערשטער ציר ניסטישער קאָנגרעס אין באַזעל, דעמאָלט האָט זיין נאַציאָנאַליסטישע נשמה אויפגעברויט און ניט זיין פאָטער און ניט זיין רבי הרב ר' יהודה'לע ז"ל האָבען איהם שוין געקענט אָפּהאַלטען און די פיער ווענט פון דער קלויז זענען שוין געווען צו ענג פאַר איהם און ווי אַ לייב פון זיין שטייג אַזוי האָט ער זיך מיט געוואָלט אַרויסגעריסען פון דער קלויז און פון די ד"א של הלכה, און האָט זיך אַרייַנגעוואָרפען אין דער אַרבייט מיט דעם גאַנצען ברען פון זיין נשמה. ניט גענעסען, ניט געטרונקען, ניט געשלאָפֿען, אַרומ געלאָפֿען אין די שוהלען און אין די גאַסען און איז ניט מיעד געוואָרען רעדענדיג, אַרומגעפּאָהרען אין דער סביבה און אַניטירט: „איין איד", האָט ער געשריען — „טאָהר ניט פאַרבלייבען מחוץ למחנה הציונית". ער אַליין האָט זיך געוואָלט אַוועקלאָזען געהן צו פּוס קיין באַזעל, אַזוי האָט ער געברענגט און געפיבערט, נאָר מיט שוועריגקייטען האָט מען איהם אָפּגעהאַלטען. און פון דעמאָלט אָן קען איד זאָגען בלי גוזמא — ביז היינט טיגען טאָג האָט ער נאָך קיין מינוט ניט גערוהט אָהן ציוניסטישע טהעטיג קייט הן בעל פה הן בכתב. מיט אַלע זיינע חושים וואָס ער פאַרמאָגט.

אונזער שטעדטעל בריטשאני איז אַ דאַנק איהם געוואָרען דער מיטעל־פונקט פון אַ סביבה ציונית און דר. כהן־בערענשטיין, דער מורשה הציוני בקישינב האָט מער געווען, אַז בריטשאני שטיינט איבער קישינעו און אַנדערע גרויסע שטעט, וועלכע זענען געשטאַנען אונטער איהם מיט דעם פאַרקויף פון שקלים און אַקציעס פון קאָלאָניאַל באַנס און מיט די אינטערעסאַנטסטע תשובות אויף זיינע צירקולאַרען וואָס ער פלעגט באַקומען פון בריטשאני אין דעם „פאַטשטאַווע צענטער".

ווען הערצל האָט גערעדט פון כבוש הקהלות אין יעדער שטאָרט האָט משה'לע דאָס געוואָלט פאַרווירקליכען אין לעבען און האָט געאַפּפּערט פאַר

דעם זיין צייט און מיה און פיעל מיטגעהאלפען צו גרינדען די ציוניסטישע שוהל „שערי ציון“ אין בריטשאן, וועלכע האָט געדינט פאַר אַ צענטער פון ציוניזם און השכלה און כל עבודות הצבוריות.

ווען אין אַלע אידישע צייטונגען האָט מען דעמאָלס קריטיקירט פאַר וואָס די רבנים מטעם הממשלה זענען רופאי בהמות און דענטיסטען און „עם הארצים“ און האָבען געפאָדערט, אַז די קאזיאנע רבנים זאָלען זיין תלמידי חכמים און אמת'ע פאָלס'ס פיהרער, זיי זאָלען טאָהן וואָס די צייט פאָדערט פון זיי, האָט משה'לע געזאָגט, אַז ער שעמט זיך אַז זיין שטעדטעל בריטשאן זאָל ניט פאַרמאָגען אַזאַ קאזיאנע רב און ער האָט אוועקגעלייגט אַלע זיינע כחות און מ'האָט אַראָפגעבראַכט פון קישינעוו דעם דאָרטיגען קאזיאנע רבינער הרב ר' יהודה בארטשעווסקי און איהם איינגעשטעלט אין בריטשאן אַלס קאזיאנע רב, וועלכער איז שוין פאַרבלייבן בען אַלע זיינען יאָהרען אַלס אַזעלכער אין בריטשאן און האָט מיט זיין פיעל געלערענטקייט אין אידישען און אין רוסישען באמת געשאפען גע- שיכטע ביי אונז אין שטעדטעל. הרב באַרשעווסקי איז באמת געווען אַ מוסטרהאפטער ראַבינער אַ גרויסער למדן, אַ געלעהרטער און אַ פאָלקס- רעדנער און אַ וואַרימער איד מיט אַ שוואונג פון נאַציאָנאַלע אידעאַלען.

און אזוי האָט משה'לע, נאָך זייענדיג אַ יונגער בחור מיט זיין אייזער- נעם ווילען און מיט זיין גרויסער נשמה דורכגעפיהרט אַלע אידעאַלען אין שטעדטעל, דאָס איז דער כח פון אויסערגעווענהליכען רצון און גרויסע ענערגיע וועלכע זיגען אין לעבען און קאָנען דורכברעכען אייזערנע מויערען.

ווען בריטשאני איז שוין געוואָרען ענג פאַר איהם און ער האָט גע- זוכט אַ ברייטערע פעלד פאַר זיין ציוניסטישער, נאַציאָנאַליסטישער און העברעאישער טהעטיגקייט האָט ער פאַרלאָזט בריטשאני און איז אוועקגע- פאָהרען קיין קיעוו. ער איז אַהין ארויסגערופען געוואָרען דורך דער רע- סאָמענדאציע פון דר. כהן-בערענשטיין און איז דאָרט געוואָרען די רעכטע האַנד פון פראָפעסאָר מאַנדעלשטאַם, וועלכער איז געווען דאמאָלס דער אַלגעמיינליכער טרעזשורער פון די שקלים און פון די אַקציעס פון קאָלאָניאַל באַנק, און ערשט דאָן הויבט זיך אָן די טהעטיגקייט פון אונזער משה'לען אויף אַלע נאַציאָנאַלע געביטען מיט ריזיגע אונערשעפליכע ענערגיע. ער איז מיטגעפאָהרען מיט פראָפעסאָר מאַנדעלשטאַם צו די קאָנגרעסען און קאָנפערענצען און ער האָט, זייענדיג אין קיעוו מעהר פון אַ פערטעל- יאָהרהונדערט געשאפען געשיכטע.

וועגען דעם זאָלען אַנדערע דערצעהלען.

הרב משה ראזענבלאט דער אידישער קולטור עסקן

פון פנחס ספיוואק, ברוקלין

ניט נאָר איז הרב משה ראזענבלאט געווען פון די ערשטע שוואַלבען פון השכלה, פון חבת ציון און ציוניזם און פון זייערע ערשטע פיאָנערען, נאָר אויך איינער פון די ערשטע איבערגעגעבענסטע עסקנים פאר דער איר דישער קולטור.

די אגודה „שפת ציון“

ווען ער האָט זיך באַזעצט אין קיעוו אין אָנפאַנג פון דעם יאָהרהונדערט, האָט ער געגרינדעט די העברעאיש־שפרעכענרע אגודה „שפת ציון“, וואָס איהר ציעל איז געווען ניט נאָר צו רעדען העברעאיש, נאָר אויך מיט אַ קולטורעלען אינהאַלט, אַריינצובריינגען העברעאיש און אידישע קולטורעלען וויסען אין דעם ציוניזם, ווי דער נאָמען פון די צוויי ווערטער באַדייטען: „שפת ציון“, ד. ה. העברעאישע שפראַך צוזאַמען מיט ציוניזם, דער „שפת ציון“ האָט אַריינגעדונגען אין אַלע ציוניסטישע אספות, און דעמאָנסטרירט מיט העברעאישע רעדעס און גענומען אַן אַנטייל אין פיעל דעבאַטען אויף העברעאיש, און דער יושב ראש אָדער דער סעקרעטאר איז געווען גענויט איבערצוזעצען פאַר די חברים אויף דער פערשטאַנדיגער שפראַך פון די פאַרזאַמעלטע. און ראָזענבלאַט, ווי עס פאַרשטעהט זיך, איז געווען דער אָנפיהרער און דער רעדנער, ווייל ער האָט געהאַט אַ צור טריט צו אַלע ציוניסטישע אגודות און פאַרזאַמלונגען, זייענדיג פון די ערשטע ציון פיהרער אין קיעוו.

די פאַרזאַמלונגען פון „שפת ציון“ ווי אויך אַנדערע ציוניסטישע פאַרזאַמלונגען זיינען פאַרגעקומען ביי איהם אין זיין וואוינונג, ווייל עס איז געווען אין די צייטען פון קישינעווער פאַגראַם, פון דעם אַטענטאַנט אויף פלעווע, פון די מיניסטאַרען סופיאַגין און טרעפּאוּ א. א. וו. איטליכער האָט מורא געהאַט צו ערלויבען פאַרזאַמלונגען ביי זיך אין הויז. און דאָ דאַרף דערצעהלט ווערען, אַז ראָזענבלאַט האָט געדונגען ספּעציעל זיינע דירות ביי די „גלאַסנים“ פון דער שטאָדט דומאַ, ביי די מיטגלידער פון „סאַיוו רוסקאַוואָ נאַראָדאָ“ און שוואַרצע מאה'ניקעס, וואו די פאַרזאַמלונגען זיינען פאַרגעקומען אונטער זייערע פלייצעס (במקום המשפט שם הרשע), וואו פאַליציי האָט ניט געוואַגט אַריינצוקוקען אַהין מיט אַן אויג.

פאר די קיעווער העברעער און ציוניסטען זיינען בעקאנט ראָזענ-בלאַט'ס דירות: סאָווסקאָאָיאַ 15, פון דעם הויז וואָס האָט באַלאַנגט צו ה' שולגין רעדאַקטאָר פונ'ם אַנטיסעמיטישען „קיעווליאַנין“. די דירה באַל-שאַיאַ וואַסילקאָווסקאָיאַ 78 פון דעם הויז וואָס האָט באַלאַנגט צום גלאַסני פעטריטשענקא, און די דירה קוֹזניעטשנאָיאַ 48 פון דעם שוואַרץ מאַה'ניק און גלאַסני יאָזעפי. אין די אַלע דירות זיינען פאַרנעקומען פאַרזאַמלונגען. אויך אין סטאַליפּינס צייטען קאָנווענשאָנס. ער האָט אויך געפונען דירות אונטער דער שטאָרט דומאַ, ביי דער נאָז פון דער פּאַליציי און רעגירונגס בעאַמטע.

עס פלענען פאַרקומען אין דער אַנודה „שפת ציון“ רעפעראַטען און יובילעאַום-פייערונגען ווי „יובל בן יהודה“, צו זיין 25 יאָהר ליטעראַרישע אַרבייט; יובל סאָקאַלאָוו, יובל ד. פּרישמאַן. אויך אָפּשאַצונגען וועגען סמאָלענסקי'ן, וועגען י. ל. נאָרדאָן א. א. וו. (איינער פון די רעפעראַנטען איז געווען מר. קלמן ווייטמאַן, וועלכער האָט געוואוינט אין קיעוו).

עבריה

מיט עמליכע יאָהר שפּעטער, מיט דעם באַזוך פון דעם באַוואוסטען העברעאַישען שריפטשטעלער און דער מיסד פון הסתדרות „עבריה“ א. ל. לעווינסקי (רבי קרוב), איז דער „שפת ציון“ פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין אַן אַנודה מיט דעם נאָמען „עבריה“, און די גרינדונגס פאַרזאַמלונג איז פאַרנעקומען ביי ראָזענבלאַט'ן אין דירה.

בית ספר עברי

אין יענער צייט האָט ראָזענבלאַט געגרינדעט אַ בית ספר עברי אין „סטאַראַקיעווסקי אַטשאַסטאַק“ אין די הייליגע קריסטליכע פלעצער, וואו אירען האָבען ניט געטאָהרט וואוינען אויסער אידישע בעלי מלאכות און אַרימע אידישע אַרבייטער, וועלכע זיינען געווען אין יענעם געגענד בערך 500 פאַמיליעס. דער נאָמען פון דעם בית הספר איז באַוואוסט געווען מיט דעם נאָמען „רגל ישראל“ און דערנאָך מיט דעם נאָמען „מטה השקדים“ (לכבוד פּראָפּעסאָר מאַנדעלשטאַמ'ס יובילעאַום). עס האָט אַרויסגערוּפּען די נויטיגקייט צו גרינדען אין יענעם ראַיאָן דעם בית הספר, ווייל די בעלי מלאכות און אַרימע אידישע אַרבייטער האָבען ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו שיקען זייערע קינדער לערנען העברעאַיש און אידישקייט אין די ווייטע געגענדען, און אין „סטאַראַקיעווסקי אַטשאַסטאַק“ האָט קיינער ניט געוואַנט צווישען די שוואַרצע מאַה'ניקעס און הייליגע פלעצער צו גרינדען אַן העברעאַישע שול, און ראָזענבלאַט האָט געזוכט און געפּוּר גען פאַראַרימטע פּריצים, טשינאָוויקעס, אויף מיכאַילאווסקי גאַס, אויף

וולאדימירסקי נאם און אויף לואווסקי נאם, וואו זיי האָבען אָפגעגעבען זייערע דירות פאר גרויסע סומען געלד, און די פאָליציי האָט ניט געוואָנט צו שטערען. און דאָרטען זיינען געמאָהן געוואָרען וואונדער. די קינדער האָבען גערערט אַ שעהנעם העברעאיש, געזונגען שירי ציון, געלערענט אידישע געשיכטע און תנ"ך. עס דאָרף דערמאָנט ווערען די נעהמען פון די מעצענאטען: מר. אהרן לוקאַשעוויטש, מר. אברהם לעוו, מר. טומאַר קין, פראָפּעסאָר מאַנדעלשטאַם א. א. וו. איינער פון די לעהרער איז געווען מר. ב. י. גאָלדשטיין (יעצט אַ מיטאַרבייטער אין „טאַג“).

הסתדרות לשפה ולתרבות העברית

עס איז אַרויסגעלאָזט געוואָרען אַ כרוז פון די גדולי ישראל אין ברלין: פראָפּ. מיטוואַך, פראָפּ. באַנעט, ש"י איש הורביץ, אויך פון די סופרים וחכמים פון דער גאַנצער וועלט ווי אהר העם, מנדלי מו"ס, ח. נ. ביאַליק, דר. קלויזנער, נחום סוקולוב, דר. ש. ברנפֿלד א. א. וו., צו גרינדען אַן אַל־וועלטליכע „הסתדרות לשפה ולתרבות העברית“, און זיי האָבען אויפֿגעפאָדערט צו גרינדען אין יעדען לאַנד מרכזים מדיניים, און אין יעדער שטאָרט סניפים, איז ראָזענבלאַט געווען פון די ערשטע אין רוסלאַנד, צו גרינדען צו ערשט אַן אגודה אין קיעוו, מיט דער הילף פון זיין דאָן יונגען חבר א. א. גאלדין (יעצט אַ דאָקטאָר און שריפטשטעלער אין ניו יאָרק), און די גרינדונגס פאַרזאַמלונג איז פאַרגעקומען ביים בעוואוסטען אַדוואָקאַט און תלמיד חכם אהרן ראַבינאָוויטש.

עס האָט זיך איהם איינגעגעבען צו פאַראינטערעסירען אין דער אַר־בייט דעם גרויסען אידען און ציון פיהרער מר. הילל זלאַטאפּאלסקי און זיין טאָכטער שושנה (שפעטער פּערסיץ), אויך די בעוואוסטע שריפטשטעלער אליעזר אליהו פרידמאַן און משה קאַמיאַנסקי. ביים גרינדונגס פאַרזאַמלונג זיינען געווען אַנוועזענד דער סלח ושמחן פון קיעוו, די חכמים וסופרים פון שטאָרט. איינשטימיג זיינען ערוועהלט געוואָרען מר. זלאַטאפּאלסקי פאַר יושב ראש און ראָזענבלאַט פאַר סעקרעטאַר. אָבער זיי האָבען זיך ניט באַנוגענט מיט דער קיעווער אַרבייט, זיי האָבען צונויפגערופען אַן אַל־רוסישען צוזאַמענפאַהר פון סופרים און חכמים און העברעאישע עסקנים. צום צוזאַמענפאַהר זיינען געקומען אַזוינע פּערזענליכקייטען ווי ביאַליק, נחום סאָקאָלאָוו, מ. מ. אוסישקין, רב צעיר און שמואל טשער־נאָוויץ (ספּונ) דר. קלויזנער, הרב יעקב מזא"ה, די ברידער ברוק, המשורר יעקב כהן, קאַפּלאַן, ראש „אחיאסף“, בן אביגדור ראש „תושיה“, מרגולין, אַרויסגעבער פון „הזמן“ און אַנדערע. אויסער דעם האָבען אַנטייל גענומען די גדולי קיעוו, באַוואוסטע שריפטשטעלער און געלעהרטע. דריי טעג און דריי נעכט זענען געהערט געוואָרען אין העברעאיש רעפּעראַטען, און די

נשמה פון דעם היסטאָרישען צוזאמענפאָהר איז געווען ראָזענבלאט, ווייל ער האָט דעמאָנסטרירט פאַר די דעלעגאטען די אויפלעכונג פון העברעאיש און קולטור אין קיעוו, וואו הונדערטער סטודענטען און סטודענטקעס און הונדערטע יונגע אַרבייטער און אַרבייטאַרינס, די תלמידים פון אָבענר קורסען האָבען אָנגעפילט מיט דעם קלינגענדיגען העברעאיש די גאָסען. די טראַמוואיען, די שפּילפלעצער, די פאַר-קען און אין די שוהלען. קיעוו איז דאָן געווען אַ מין „תל-אביב". מר. זלאטאפאלסקי האָט פאַר די דעלעגאטען באַוואונדערט ראָזענבלאט'ן, אַז ער פאַרשמעהט ניט ווי אַזוי אַ מענש געהמט אַזוי פיעל כחות, אַזוי פיעל צייט, אַזוי פיעל ענערגיע, צו שאַפען אַזאַ באַוועגונג, וועלכע וואָלט זיך, לויט דעם דרך הטבע, גענויטיגט אין עטליכע ריזען קרעפטען. ער האָט איבערגעגעבען ווי אַזוי ער האָט געגרינדעט אַ „פּלוגה להפצת העתונות והספרות העברית" פון יונגע מענשען, וועלכע האָבען אַריינגעבראכט אין קיעוו דעם העברעאישען בוך און העברעאישע צייטונגען אין הונדערטער הייזער.

דאָן איז אויסגעקליבען געוואָרען דער רוסישער מרכז פון „שפה ותרבות עברית" אין קיעוו, וואו זלאטאפאלסקי איז אויסגעקליבען געוואָרען פאַר יושב ראש און ראָזענבלאט סעקרעטאר. און ערשט דאָ הויבט זיך אָן זיין אויסערגעווענהליכע קולטורעלע אַרבייט. ער פלעגט שרייבען הונדערטע בריעף אַ מאָג פיעל מיט פייערדיגע אַנימאציע, צו צעהנדליגע און הונדערט טע שטערט און שטעדטלאך, און עס פלעגען אָנקומען מיט דער פּאָסט צעהנדליגע און הונדערטע בריעף, און זיי זיינען דורך איהם געענטפערט געוואָרען (עס זיינען דאמאָלס קיין שרייב מאַשינען ניט געווען. דאָס אַלעס איז געשריבען געוואָרען מיט זיין האַנד.) און ער האָט אָרגאַניזירט פאַר דער באַוועגונג קרוב טויוזענר שטערט און שטעדטלאך. אַלע בריעף הן פון זיין זייט און הן פון די שטערט און מיט זיינע ענטפערס זיינען פאַר-רעגיסטרירט געוואָרען אין אַ גרויסען בוך. דער אינהאַלט פון יעדען בריעף מיט די תשובות. דער בוך איז איבערגעגעבען געוואָרען אויף אַ קאָנווענ-שאַן פון דעם ועד עולמי מרכזי, און ער איז באַוואונדערט געוואָרען אָנ-רופענדיג איהם אַ „ש"ס גמרא" און איז פאַרבליבען אין אַרכיוו. ער האָט באַזוכט אויך פיעל שטערט און געגרינדעט סניפים ביי צוגעגרייטע גרויסע פּאַרזאַמלונגען. צווישען די שטערט זיינען: אומאַן, שדה-לבו, וואַהנאָוקאַ זיטאַמיר, טעפליס, הורושק, קופין, קאַרעז, הורודניצע און פיעל אַנדערע. ווען עס איז צונויפגערופען געוואָרען די ערשטע „כנסיה לשפה ולתרבות העברית" אין וויען, וועלכער איז פאַרגעקומען פאַר דעם עלפטען ציוניסטישען קאָנגרעס, איז ראָזענבלאט געפּאָהרען אַלס דעלעגאט פון ביידע, הן פאַר דער כנסיה עברית און הן פון דעם צי"ן קאָנגרעס. אויף

דער כנסיה האָבען אַרויסגעטראָמען מיט רעפּעראַטען די גרעסטע אינטער-
לעקטועלען פּונ'ם אידישען פּאָלק ווי פּראָפּעסאָר שעכטער ז"ל, פּון אַמע-
ריקא, דר. יהודה ליב קאַצענעלסאָן (בוקי בן יגלי), דוד יעלין, נחום סאָ-
קאַלאָוו, ח. נ. ביאַליק, הרב יעקב מוא"ה פּון מאַסקווא, דוד פּרישמאַן, דר.
שמריהו לעווין, לעאָ מוצקין, דר. יחיאל טשלענאָוו, מ. מ. אוסישקין, ש"י
איש הורביץ, הילל זלאַטאפּאלסקי, זאב זשאבאטינסקי און פיעל אנדערע.
די רעפּעראַטען אויך די דעבאַטען זיינען געווען זעהר אינטערעסאַנטע,
צווישען די רעפּעראַנטען איז געווען אויך ראָזענבלאַט, און זיינע פּאַרשלענע
זיינען אָנגענומען געוואָרען (זעה „ספר דו"ח של ההסתדרות לשפה ולתרבות
העברית", 1913, ברלין, בעריכת דר. שמעון בערענשטיין).

גני ילדים עברים

אין צייט פּון מלחמה האָבען די גדולי קיעוו פּאַרלאָזט די שטאָדט,
צווישען זיי אויך מר. הילל זלאַטאפּאלסקי און זיין טאָכטער שושנה פּערסיץ.
עס האָבען פּאַרכאַפט די כלל-טהווערישע אַרבייט די בונדיסטען, די אַנאַר-
כיסטען, די נאַראַדנע סאָציאַליסטען, אַלע האָבען געקעמפט געגען העברעי-
איש, און האָבען געאַרבייט פּאַר דעם פּאַרשפּרייטען אידישיזם. עס האָבען
זיך אָנגעהויבען גרינדען פּאָליטישע שולען, דאָן האָט ראָזענבלאַט „אַנ-
געגורט זיינע לענדען", ער האָט זיך אַריינגעוואָרפען מיט דעם גאַנצען
ברען פּון זיין נשמה, זיך מאָביליזירט אַלס אַ סאָלאַדאט צום פּראָנט, זיך
אַפּוואַגענדיג פּון זיינע פּאַמיליען אינטערעסען, און מיט גרויס אָנשטרענגונג
און אַחירות געגרינדעט גני ילדים עברים, און עס האָט זיך איהם ניט
גרינג איינגעגעבען, ווייל דאָס איז געווען אַ נייע זאַך אויף דער אידישער
גאַס, און ער האָט באַדאַרפט שווער אַרבייטען מיט עלטערען, אַז זיי זאָלען
עקספּערימענטירען מיט זייערע קליינע קינדער. ער האָט אַראָפּגעבראַכט
פּרעבעליסטינס פּון וואַרשאַ פּון די אינסטיטוטען געפיהרט פּון יצחק
אַלטערמאַן און יחיאל היילפּערין, און דערנאָך די העברעאישע גימנאַזיע,
פּון וואַגען קינדער האָבען ממשיך געווען זייער העברעאישען בילדונג, און
עס דאַרף געזאָגט ווערען, אַז די גני ילדים האָבען אויפגעטאָהן וואונדער.
עס זיינען אין קיעוו אַליין געשאַפען געוואָרען עטליכע גרויסע גני ילדים
אין אַלע געגענדען פּון שטאָדט, און זיי האָבען געדינט פּאַר אַ מוסטער
פּאַר דער פּראָווינץ זואו עס איז פּאַרשפּרייט געוואָרען אַ גאַנצע נעץ פּון
העברעאישע קינדער-געטרענער, און עס איז געשאַפען געוואָרען אַ דור פּון
העברעער און העברעערינס, וועלכע האָבען געשאַפען אַ ריכטיגע נאַציאָנ-
נאַלע אַטמאָספּערע אין אוקריינע. זיי, כמעט אַלע זיינען יעצט אין א"י
אַלס חלוצים און חלוצות.

שערי ערב לגדולים

די קרוין פון זיין קולטורעלע אַרבייט איז אָהן ספק די אָבענד קורסען פאַר גרויסע. ער האָט מאָביליזירט די סטודענטישע יוגענד צו לערנען העברעאיש, אידישע געשיכטע און וויסענשאפט פון יודענטהום. ער האָט געאַפּפּערט זיין צייט אומזיסט, און עס האָט זיך איהם איינגעגעבען צו געפינען אַ אונטערערדישע דירה, וואו עס פלעגן זיך צוגיפּקומען פיעל סטודענטען און סטודענטקעס עטליכע אָבענדען אין דער וואָך צו לערנען העברעאיש און אידישע געשיכטע. די דירה איז געווען (יעצט מעג מען שוין אויסזאָגען, אין בייסמענט פון דער גרויסער קופּעטשעסקי שוהל, וועלכע דער קריסטליכער שומר האָט אָפּגעגעבען פאַר וואָכען געלד, און ער מיט זיין פרוי האָבען געהיט אין דרויסען אז די פּאָליציי זאָל ניט באַפּאַלען דעם פּלאַץ), אין דעם בייסמענט איז געשאפּען געוואָרען געשיכטע. דאָרטען האָט זיך אויסגעבילדעט דער סטודענטישער „החבר“, דער אַסאַ דעמישער ציוניזם, דער „החלוץ“ א. א. וו. ראָזענבלאַט האָט זיך ניט באַנוגענט מיט דעם איינעם פּלאַץ. ער האָט געשאפּען פּונקטען אין אלע געגנטען פאַר די אָבענד קורסען. דאָצו האָבען געהאַלפּען צוויי וויכטיגע סטודענטען אידעאָליסטען, זאב זעליקין ע"ה און ישעיהו פּיסאַרעווסקי. אויך האָט ער געקראָגען מיטלען צו דינגען העברעאישע לעהרער און פּעראָנאָגען און צו דינגען דירות פאַר די קורסען, און ער האָט באַדאַרפּט אַרבייטען הן פאַר מאַטעריעלע מיטלען און הן אַליין צו לערנען זיינע קורסען און צו באַזוכען אַנדערע קורסען, אז זיי זאָלען געפיהרט ווערען אין דעם געוואונשטען גייסט.

איך האָב ניט אַרויסגעגעבען קיין הונדערט חלק פון דער רייזיגער גרויסער קולטורעלער אַרבייט, און פון די וואונדערליכע שאפּונגען, וואָס ראָזענבלאַט האָט אויפגעטאָהן אויף דעם געביט.

און דאָס דאַרף געזאָגט ווערען, אז אויסער קולטורעלע אַרבייט איז דאָ צו פאַרצייכענען אויף זיין חשבון ציוניסטישע אַרבייט, געזעלשאַפּטליכע אַרבייט, רעטונגס אַרבייט קהלה־פיהרערשאַפט און הילפּס אַרבייט פאַר פליכטלינגע. עס וואָלט זיך באַדאַרפּט געפינען אַ געניטער שריפטשמעלער, ער זאָל אָנשרייבען אַ בוך פון „טויזענט און איין נאַכט“, און דאָס וועט אַלץ ניט אַרויסגעבען דאָס געשטאַלט פון דעם פיעלפאַרביגען משה ראָזענבלאַט.

דער קיעווער „החבר“ און משה ראזענבלאט

(זכרונות וועגען דעם סטודענטען-פאראיין אין 1913-1915)

פון דר. הערמאן פראנק

אין די לעצטע חדשים פון יאָהר 1913 האָט אַ געוויסע נייסטיגע אויפֿ-
לעבונג אַרומגעכאַפט די רייהען פון דער אידישער שטודירענדער יוגענד אין
קיעוו. אייניגע אורזאָכען האָבען בייגעטראָגען צו אַט־דער באוועגונג. דאָס
לעבען פון דער אידישער אַקאַדעמישער יוגענד האָט אין יענער צייט גע-
צויגען אַ גרויסע געזעלשאַפֿטליכע אויפֿמערקזאַמקייט, פשוט ווייל די רע-
אַקציע און דער אַנטיסעמיטיזם אין רוסלאַנד פלעגען פון טאָג צו טאָג אַלץ
שווערער מאַכען דעם צוטריט פאַר אידען אין די אוניווערזיטעטען און
אַנדערע הויך־שולען. מ'האַט אפילו אין יענע יאָהרען, צוליב דער קריטי-
שער לאַגע, ערנסט באַהאַנדעלט די פראַגע מכה אַן אידישען אוניווערזיטעט
אין אויסלאַנד — ספּעציעל פאַר דער רוסיש־אידישער יוגענד. און אויפֿ'ן
ציוניסטישען קאָנגרעס אין וויען, סוף זומער 1913, האָט מען טאַקע גע-
מאַכט דעם ערשטען פראַקטישען שריט צו דער באַשאַפונג פון אַן אונז-
ווערזיטעט אין ירושלים. דער אָנגעזעהענער קיעווער ציוניסט, דר. א.
בענדערסקי ע"ה, איז געווען פון די הויפּט־איניציאַטאָרען און מנדבים אין
אַט־דער היסטאָרישער אונטערנעמונג.

אין אויסלאַנד האָט שוין די רוסיש־אידישע שטודירענדיגע יוגענד גע-
האַט אַ סך פאראייניגען, לעזע־קלובען, ביבליאָטעקען א. א. וו. און ניט נאָר
לאַקאַלע פאראייניגען, זאָגאַר אין אַלע לענדער וואו נאָר אידישע בחורים
און מיידלאך האָבען געשעפּט פון קוואַל פון בילדונג און חכמה, האָבען
שוין אין יענער צייט עקזיסטירט פאַרבאַנדען גאַנצע פון אַזעלכע פאראייניגען
וועלכע זיינען אין די יאָהרען 1911-1912 געשאַפּען געוואָרען. ס'זיינען
אפילו געווען צוויי ריכטונגען און טאַקע צוויי פּעדעראַציעס פון אַט־אַזעלכע
סטודענטען־פאראייניגען — אַ ציוניסטישער („החבר“) און אַ „גלות־יסטי-
שער“, מיט אידישיסטישע נייגונגען און אויטאָנאָמיסטיש־בונדיסטישע סימ-
פּאַטעיס. ביידע ריכטונגען האָבען געהאַט זייערע אייגענע צוזאַמענפּאַהרען,
זשורנאַלען, לעקציע־ביוראָס און אַנדערע אָרגאַנען פון אַ פאַרצווייגטער
טעטיגקייט.

ס'איז קיין וואונדער ניט, אַז אויך אין רוסלאַנד גופאַ, טראָץ די שרעק-
ליך פינסטערע אומשטענדען אין פּאָליטישען לעבען און גזירות אויף סטו-

דענטען-אָרגאַניזאַציעס (חויז ריין-עקאָנאָמישע) און כפרט אויף אידישע, נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס, איז צווישען די אידיש-נאַציאָנאַלע סטודענטען ריף געוואָרען דער פּאַרלאַנג און גרייטשאפט צו שאַפּען ברייטערע קולטור-רעלע און געזעלשאַפּטליכע אָרגאַניזאַציעס און פיהרען אַן אַניטאַציע און ערציאונג-אַרבייט צווישען דער צוקונפטיגער אינטעליגענץ פון פּאָלס — דער אידישער סטודענטען-מאַסע.

אין קיעוו איז צווישען דער אידישער יוגענד אין יענער צייט שוין אָנגעגאַנגען אַ גאַנץ אַקטיווע נאַציאָנאַלע באַוועגונג, הגם אויף אַן „אונטער-ערדישען“, זעהר קאָנספּיראַטיווען אופן. סטודענטען מיט נייגונגען צום העברעאיום און ציוניזם פון איין זייט און בונדיסטיש-אידישיסטישע סטודענטען פון דער צווייטער זייט פלעגען נעמען אַ היציגען אַנטייל אין די וויכוחים פון דער קיעווער אָפּטיילונג פון „א. פ. ריע“. (חברת מפיצי השכלה), מכה טעאַרעטישע און פּראַקטישע שול און בילדונגס-פּראַגען. צווישען דער ציוניסטישער יוגענד גופא האָבען געבליהט פּאַרשידענע „שטרעמונגען“ און קרייזען, מיט אַ ברייטען, פאַרצווייגטען איינפלוס, ווי, למשל, די גרופע „עת לבנות“, אונטער דער פיהרונג פון צוויי סטודענטען: זעליקין און פּיסאַרעווסקי. און געוויס האָבען אויך די עלטערע ציוניסטישע טוערס און וואָרט-פיהרער אין אַזאַ וויכטיגען צענטער ווי קיעוו, טיף באַאיינפלוסט און געפאַרעמט די שטודירענדיגע יוגענד. אָבער נאָר איינער צווישען זיי איז ווירקליך געווען אַ וועגווייזער, לעהרער און פריינד פון דער אידיש-נאַציאָנאַלער יוגענד אין יענע שווערע יאָהרען, און דאָס איז געווען משה ראָזענבלאַט.

זיין איינפלוס איז געווען אַ טיפּער און אַ פּילזייטיגער. ער האָט פשוט געלערענט און „געקעלט“ מיט הונדערטער סטודענטען און סטודענטקעס, וועלכע האָבען כמעט גאָר קיין ידיעות ניט געהאַט אין העברעאיש, אידישער געשיכטע און ליטעראַטור. די „שעורי ערב“, אַווענט-קורסען, וועלכע משה ראָזענבלאַט האָט געשאַפּען און דאָרט מיט אָטדי „אָנפאַנגער“ פון יונגען אידיש-נאַציאָנאַלען דור פלייסן געלערענט, זיינען געווען באַמט אַ מקור פון גייסטיגען און מאַראַלישען רענעסאַנס פאַר צעהנדליגער באַגאַבטע יונגע לייט, פאַר וועלכע עס זיינען ליידער געווען פּרעמד די יסודות פון אידישען וויסען, אָבער ביי וועלכע ס'האָט געקלאַפט אַ וואַרימע אידישע האַרץ. צווייטענס, איז משה ראָזענבלאַט געווען אַ זעלטענער מומחה און מייסטער אויף איינצוואַרדנען, אונטער'ן נאָז פון דער פּאָליציי פאַרזאַמלונג-גען, קורסען, לעקציעס און אַנדערע „טריפה“ אונטערנעמונגען, מיט וועלכע ס'האָט געקאָכט די אידישע קיעוו אין יענע יאָהרען. דריטענס, האָט די אונערשעפליכע ענערגיע און דער אַרבייט-דראַנג פון אַזאַ טוער ווי משה ראָזענבלאַט געהאַט פון זיך אַליין אַ סטימולירענדען איינפלוס אויף דער

אידישער יוגענד. זיין אונערמידליכע עסקנות האָט פשוט אָנגעשטעקט, מעשה לעבעדיגער ביישפּיל און אויפמונטערונג, די בעסערע צווישען דער יוגענד מיט מוטה און ענערגיע, און האָט אונז אַלעמען געמריבען צו אַסײַ טיוויטעט און כלל־אַרבייט.

אַט אויף אזא באַדען איז אויסגעוואָקסען אין אָנפאַנג ווינטער 1913-1914 דער אידישער סטודענטען־פּאַראייין אין קיעוו — „החבר׳׳. קיינער האָט אין אָנפאַנג ניט געהאַלטען, אַז אזא אונטערנעמונג וועט מצליח זיין. ס׳האַבען דאָך געפּעהלט אַלע נויטיגע מאַטעריעלע יסודות — לעגאַלע מעג־ליכקייטען, געלט, ערפּאָהרענע טוערס צווישען דער יוגענד א. א. וו. ס׳איז אָבער געווען אַ סך ברען און איבערגעבענקייט ביי עטליכע עסקנים פון עלטערען דור, און ס׳איז אויך געווען אַ היבש ביסעל באַנייטערונג און גלויבען ביי אַ קליינער הייפּעל פון די סטודענטען גופּא. און דאָס האָט אויפגעהאַלטען די באַוועגונג, וועלכע האָט זיך צעבליהט און פאַרפּעסטיגט גראַד ערב דער וועלט־מלחמה. אין משך פון די ערשטע צוויי יאָהר פון דער עקזיסטענץ פון „החבר׳׳ בין איך אַקטיוו און סיסטעמאַטיש געווען פאַר־בונדען מיט מיין אַרבייט, און וויל דאָ וועגען איהר עטליכע פרטים דער־צעהלען :

ווען כ׳האַב דערמאָנט נאָרוואַס די „עסקנים פון עלטערען דור׳׳, דאַרף מען אָבער ניט מיינען, אַז ס׳איז געווען אַ גרויסע גרופּע אַזעלכע טוערס און פיהרערס אין אונזערע רייהען. שוין צוליב קאָנספּיראַטיווער פאַרזיכטיגקייט וואָלט ניט ראַטזאַס געוועזען אַריינציהען פילע זייטיגע, ניט־סטודענטישע עלעמענטען. און דער גאַנצער עקספּערימענט איז דאָך געווען אַזוי געוואַגט, ניי און אומבאַשטימט. — טאָ ווי וואָלט מען נאָר געקענט האַפּען אויף אַ ברייטער שטיצע פון די אַלטע פּראַקטישע ציוניסטי־שע אין סתּם נאַציאָנאַלע טוערס ? מיר האָבען געהאַט אַרום־און־אָרום נאָר צוויי פיהרער און העלפּער פון דעם עלטערען דור, אָבער דאָס זיינען דער־פאַר געווען פּערזאָנען, וואָס זייער איכות, די קוואַליטעט, האָט זיכער גע־קענט איבערוועגען די קנאַפּע כמות, די קליינע צאָהל זייערע. פון אַטדי צוויי, איז איינער געווען ד״ר בענדערסקי און דער צווייטער ווי דער לע־זער וועט שוין פארשטעהן, איז געווען משה ראָזענבלאַט. מ׳קען זאָגען, אַז טאַקע פון משה ראָזענבלאַט׳ן האָט די גאַנצע באַוועגונג געשעפּט איהר אינספּיראַציע און ענערגיע, פשוט וויל זיין אייגענע ענערגיע, אין אַט דער אונטערנעמונג, איז געווען „כמעין המתגבר׳׳, ווי אַ קוואַל וואָס האָט גע־שלאָגען אָהן אויפהער ...

איך געדענק גוט די גרינדונגס־פּאַרזאַמלונג פון „החבר׳׳, וועלכע איז פאַרגעקומען אין אַ הערבסט־אָווענט אין גרויסען זאַל פון דר. בענדערסקי׳ס קליניק, אין אַן איין־שטאַקונגער הילצערנער הויז אויפ׳ן קאַרנער פון גרויס־

וואסילקאווער און קאראוואיעווער גאסען אין סאמע צענטער פון שטאָדט. ס'לעבען נאָך אין מיין זכרון די משיקאווע אומשטענדען פון יענער פאָר-זאמלונג: ווי דר. בענדערסקי האָט געבעטען ניט צו מאַכען קיין גרויסע קולות, כדי ניט צו ציהען די אויפמערקזאמקייט פון דרויסען, און ווי ער האָט געוואָרענט „על כל צרה שלא תבא“, אז אָפּיציעל „קומט דאָ פאָר אַ ווי-סענשאַפּטליך-מעדיצינישע לעקציע“. אָט-זאָ ענטפער וואָלט מען געדאַרפט געבען, ווען ס'רייסען זיך אַרײַן די אומגעבעטענע „אַרדנונג-אַפּהיטער“ אין זאָל...

און געדענקען מוז מען, אז אין יענער צייט האָט די אידישע קיעוו געלעבט אין אַ נערוועזער, איבערגעשראַקענער שטימונג. ס'איז געווען באַלד נאָכ'ן בײליס-פּראָצעס, ווען די שוואַרצע מהנות האָבען מיט גרויס כּעס אויפּגעהויבען זייער קאַפּ און געשליפּט די ציינער אויף די אידען, דערהויפּט אויף די אידישע סטודענטען. און אָנפאַנגען אַ באַוועגונג גראָד אין אזא מאָמענט איז געוויס געווען אַ געוואַנטער, דרייסטער שריט.

דער גרינדונגס-מיטינג איז אָבער דורכגעגאַנגען בשלום און האָט אויף די 50-60 אנוועזנדע געלאָזען אַ טיפּען רושם. ס'האָבען גערערט אייניגע פון די סטודענטען גופא, און אויך די צוויי „ניט-סטודענטען“, וואָס זיינען אגב געווען די איניציאַטאָרס און טאָן-געכער פון דער פּאַרזאמלונג: דר. בענדערסקי און משה ראָזענבלאַט. און גלייך אויפ'ן אָרט, נאָך דעם באַ-שלוס צו גרינדען אַן אומפּאַרטייאיש-נאַציאָנאַלען סטודענטען פּאַראַיין „החבר“, איז איינשטימיג געמאַכט געוואָרען די החלטה, אז די דאָזיגע צוויי בכבוד'יגע נאַציאָנאַלע עסקנים זאָלען אויך פּאַררעכענט ווערען אַלס עהרען-מיטגלידער פון „החבר“. זיי ביידע זיינען אפילו אויסגעקליבען געוואָרען אין דער פּאַרוואַלטונג פון אָט-דער נייער אָרגאַניזאַציע.

אין משך פון גאַנצען ווינטער 1913-1914 האָט דער „החבר“ גאַנץ ענערגיש געאַרבייט. מ'האָט די מיטגלידערשאַפט, פון קרוב 90-100 גלייך איינגעטיילט אין „סעקציעס“, ווי אַ שטייגער די „ציוניסטישע סעקציע“, אַ געשיכטליכע, עקאָנאָמישע א. א. א. וואו סטודענטען און סטודענטקעס פון אלע 6-7 קיעווער הויך-שולען פלעגען רעגעלמעסיג איין מאָל אין וואָך אָדער אין צוויי וואָכען זיך צוזאַמענטרעפּען צו שטודירען און דעבאַטירען די פּראָגען, וועלכע האָבען זיי באַזונדערס אינטערעסירט. צו דער אָרגאַ-ניזאַציע זיינען כּסדר צוגעשטאַנען נייע מיטגלידער, הגם קיין שום אָפּענע אַניטאַציע איז נאָטירליך ניט מעגליך געווען.

די פּאַרוואַלטונג, פון אַ 12-15 פּערזאָן, אין וועלכע ס'פלעגען אַרײַנ-געהן די פּאַרטרעטער פון די סעקציעס, חוץ די „בעאַמטע“ פון גאַנצען „החבר“, ווי פּאַרזיצער, סעקרעטאַר א. א. ו., פלעגט זיך צוזאַמענקומען יעדען פּרייטאָניזאַט אין דר. בענדערסקי'ס פּרוואַט-דיורה, און אויף

וויפיל כ'גערענק פלעגט דער ערשמער צו קומען צו אלע פארוואלטונג-זיי-
צונגען, ממש אָהן אַ מינוט פאַרשפּעטיגונג, שטענדיג זיין משה ראָזענבלאַט.
אַבער מיט דעם האָט זיך זיין וואַרימע, נשמה-פּולע אַרבייט פאַר'ן „החבר“
ניט אויסגעשעפּט. מיט'ן גאַנצען לעבען איז ער געווען איבערגעגעבען דעם
נייעם סטודענטען-פאַראייין און האָט פאַר איהם געזאָרגט ווי פאַר זיין
אייגען קינד.

ביי משה ראָזענבלאַט'ן אין דער דירה, אַראָפּ קוזנעטשנער גאַס, נעכען
זשילאַנסקער, פלעגט זיך יעדע וואָך אויפקלייבען די „ציוניסטישע סעקציע“,
און זיין עס-ציימער איז געווען שטענדיג איבערפּולט מיט יוגענד, וואָס
פלעגט קומען צו הערען אַ וואָרט און זיך צו מתווכח זיין אין פּראַגען מכח
דער אויפּלעבונג פון אידישען פּאָלס, זיין לאַנד און קולטור. אָפט פלעגען
די דאָזיגע מיטינגען זיך פאַרציהען שפּעט ביז האַלבע נאַכט, און דער היפּ-
שער הויז-געזינד משה ראָזענבלאַט'ס האָט מיט יראת הכבוד און געדולד
אָפּגעזאָגט זיך ממש פון דער דירה-באַנוצונג בעת די יוגענד האָט זיך אזוי
ברייט און פּריי „צעליינט“ אין דער וואוינונג, ממש ווי די בני-בית וואָלטען
גאָר אויף דער וועלט ניט געווען.

אַבער ניט גאָר אויף אַט-אַזא זעהר פּראַקטישען שטייגער, דורך זיין
אייגענער דירה, האָט פּר. ראָזענבלאַט געדינט דעם „החבר“. ער איז געווען
דער ממונה איבער דער קוואַרטיר-פּראַגע בכלל. דאָס מיינט, אז ערשט מיט
זיין הילף איז פאַר אונז מעגליך געוואָרען צו פאַרזאָרגען די „סעקציעס“
מיט „לאַקאַלען“, פלעצער וואו אַ גרעסערע צאָהל מיטגלידער זאָלען קענען
זיך אויפקלייבען און אָפהאַלטען זייערע אסיפות. די גרויסע ציוניסטישע
קרייזען פון שטאָרט האָבען גוט געקענט און געשעצט משה ראָזענבלאַט'ן,
און די „פּני“, ווי הילף זלאַטאפּאַלסקי ע"ה און אַנדערע, וואָס אַנג זייערע
אייגענע זיהן און טעכטער זיינען צוגעשטאַנען צום „החבר“, האָבען פון
צייט צו צייט אויך, לויט משה ראָזענבלאַט'ס שתדלנות, נעמוזט אָפּטרעטען
זייערע סאַלאַגען פאַר די פאַרזאַמלונגען פון אונזער „החבר“. אין „באַלעבאַ-
טישע“ הייזער, ווי ביי עסמאַן, מירקין, און אַנדערע, פלעגען אויך אָפט זיך
אויפקלייבען פאַרשידענע קרייזלאַך און גרופּעס פון „החבר“, און דאָס
אַלץ פלעגט איינגעאַרדענט ווערען דערהויפּט דורך פּריינד משה ראָזענ-
בלאַט.

ווי שוין געזאָגט, איז דוקא די ציוניסטישע יוגענד געווען פון די
ערשטע בויער פון „החבר“. איך וועל דאָ גאָר דערמאָנען דעם שפּעטערדיגען
כלל-טוער משה ראָזענשטיין (היינט כּוּך פאַרלענער אין תל-אביב), דעם
חבר אַראַנשטאַם (אָנהענגער פון פּועלי ציון) סטוד. מעדיק. פּאָדגאַיעצסי,
פּריילין סאַפּיע ליבערמאַן, און אַנדערע, אָבער ניט דוקא די העברעאישען,
ציוניסטען, און האַלבע ציוניסטען זיינען געווען טוער און פיהרער אין

„החבר“ אין די ערשטע פאָר יאָהר פון זיין עקזיסטענץ. אויך האַלבע און גאַנצע אידישיסטען, ווי ר. קאַצענעלסאָן, דוביצקי, און אַנדערע, האָבען זיך אריינגעוואָרפֿען אין דער נייער אַרבייט פֿאַר'ן „החבר“ און זיינען מיט אַ גרויסער טאָלעראַנץ און רעספעקט באַהאַנדעלט געוואָרען פון פֿר. ראָזענ־בלאַט, וועלכער האָט דאָך גע'ש'ט פֿאַר אַ סנאי־העברעאיסט און ציוניסט. נאָך מערקווירדיגער איז, אַז, הגם פֿריינד ראָזענבלאַט איז געווען דער לעבעדיגער סימבאָל פון ציוניזם און עקסטרעמען העברעאיזם, איז אָבער זיין אַרבייט פֿאַר „החבר“ פֿאַרט געווען אַזאַ ריין־אומפֿאַרטייאישע און געטרייע, אַז אפילו עקסטרעמיסטען פון גענען־לאַגער, בונדיסטען און נאָך לינקערע עלעמענטען, זיינען מיט דער צייט געוואָרען טעטיגע חברים פון „החבר“, ווען אויף יעדען אַנדערען געביט פון כלל־טועריי וואָלט אַ תּהום אָפּגעטיילט זיי פון צוזאַמענאַרבייט מיט אַזאַ ברענענדיגען „געגנער“ ווי משה ראָזענבלאַט.

און געקומען איז דאָס אַלץ פון דער טיפּער ליבע, פון ענטוואַזם, מיט וועלכע משה ראָזענבלאַט האָט זיך צו דער „החבר“ אַרבייט גענומען און זי עהרלאַך אויסגעפיהרט, הגם דאָס איז געווען נאָר איינע פון מסתּם 20 אַנדערע וויכטיגע כלל־און־קולטור־אַרבייטען, מיט וועלכע ער האָט זיך דעמאָלט מתעסק געווען. און ער אַליין האָט טאַקע דער ערשטער געוווּזען אַ ביישפּיל פון טאָלעראַנץ צו די מיינונגען פון אַנדערע, ווען נאָר ס'האָט זיך געהאַנדעלט וועגען וועקען דעם אידישען באוואוסטזיין, פֿאַרפלאַנצען קערנער פון אידישען וויסען, און ערציהען ביי יונגע אידען דעם גייסט פון כלל־אַרבייט. און אונטער אַזאַ לויטערער ווירקונג פון משה ראָזענבלאַט'ס פּערזענליכקייט זיינען די צעהנדליגער מיטגלידער פון „החבר“ געוואָרען ממש פֿאַרברידערט, ניט געאַכטעט אויף די טיפּע מיינונגס־פֿאַרשידענהייט־טען בנוגע צו דער אָדער יענער פון די שטרייט־פֿראַגען וועלכע האָבען דע־מאָלט אַזוי שטורמיש באַוועגט די יוגענד־געמיטער פון אונז אַלעמען...

און אַ דאַנק אָט־אַזאַ באַציהונג פון די פיהרער און טוער צום „החבר“ האָט די דאָזיגע אָרגאַניזאַציע, שוין אין ערשטען יאָהר פון איהר לעבען, זיך קונה שם געווען און האָט באַקומען אַ גרויסען פּרעסטיזש אין שטאָדט און אין אַנדערע שטעט. אייניגע מאָל האָט דער פֿאַראיין איינגעאַרדענט גרעסערע לעקציעס פֿאַר אַלע זיינע מיטגלידער. איך געדענק גוט די גלענ־צענדע לעקציעס פון משה־נחמן סירקין ע"ה פֿאַר הונדערטער סטודענטען וועגען דוד פּרישמאַן און י. ל. פּרץ (נאָך זיין טויט אין 1915); און צו אָרגאַניזירען אָט אַזוינע גרויסע אונטערנעמונגען איז ערשט מעגליך געוואָרען נאָר אַ דאַנק דער אונערמידליכער פּראַקטישער הילף, וואָס דער סטודענטען־פֿאַראיין פלעגט באַקומען פון משה ראָזענבלאַט.

זומער־צייט, 1914, ווען די יוגענד איז זיך צופּאָהרען פון קיעוו אַ

היים אויף וואקאציעס, האָט זיך די אַרבייט פון „החבר“ אָפגעשטעלט, אָבער זי האָט זיך ווידער אָנגעפאַנגען גלייך מיט'ן נייעם אַקאדעמישען יאָהר נאָך סוכות. בינו לבינו האָט זיך אָנגעצונדען דער וועלט־קריג, און צו דעם פריהערדיגען אַרבייטס־פּעלד אויפ'ן קולטורעלען געביט איז צוגעקור מען אויך די פראַקטישע כלל־אַרבייט פאַר די מלחמה־קרבות. דורך קיעוו פלעגען דאָך דורכנעהן מחנות אַרויסגעשיקטע אידען פון גאַליציע, און מ'האָט די אומגליקליכע דאָך געדאַרפט פאַרזאָרגען מיט אַ ביסעל מאַטעריעלע און מאַראַלישע הילף. אין אַטדער אַרבייט פון די אידישע פּילאַנטראָפּען, מיט וועלכע קיעוו איז באוואוסט אין דער גאַנצער אידישער וועלט, האָבען זיך אויך באטייליגט יונגע לייט און מיידלעך פון דער סטודענטישער יוגענד. איך געדענק, למשל, ווי מיר האָבען אַמאָל אין אָנפאַנג 1915, באזוכט און געטרייבט, אין גרויסען אידישען שפּיטאַל הינטער'ן שטאָדט אַ גרופע חשוב'ע „ציוויל־געפאַנגענע“ עסטרייכישע אידען, צווישען וועלכע ס'איז אויך געווען דער בירגערמייסטער פון טשערנאָוויץ, דר. ווייסעלבערגער, איינער פון די גרעסטע אידישע פּערזענליכקייטען אין עסטרייך פון דער פאַרמלחמה צייט.

אָבער ווען ס'האָט זיך אָנגעפאַנגען, אין די ערשטע מאָנאַטען פון 1915, די מאַסען־דעפּאַרטאַציעס פון די רוסי־ליטווישע אידען, און גאַנץ צע צוגען מיט אידישע אַלטע לייט, פרויען, קינדער און קראַנקע פלעגען דורכנעהן דורך קיעוו קיין רומעניע, פאַלעסטינע א. א. וו., האָט די מלחמה־הילף אַרבייט פון „החבר“ זיך שוין ממש פאַרצעהנפאַכט. מ'האָט דאָן אַר־גאַניזירט „דעזשורסטוועס“ אויף דעם וואַקאַצ, מ'האָט געהאַלפּען קלוי־בען זאַכען און געלט פאַר די פאַרטריבענע, פאַרוואַגעלטע ברידער אונזערע, און מ'האָט זיך באטייליגט אין אַלגעמיינעם שטאָדטישען הילף־קאָמיטעט פאַר די מלחמה־געליטענע אידען. און אויך אפילו אין אַטדער אַרבייט, אויפ'ן אָרגאַניזאַציאָנעלען געביט גופא, איז אַ גאַנץ גרויסער טייל אויס־געפאַלען אויפ'ן אונערמירליכען משה ראָזענבלאַט.

אַזוי איז געגאַנגען די אַרבייט פון קיעווער סטודענטען־פאַראיינ „החבר“ ביז סוף מאי, 1915, ווען כ'האָב די אוניווערוזיטעט פאַרלאָזען און בין אָפגעפאַהרען אין מיין היים־שטאָדט, ביאַליסטאָק. ס'זיינען אַוועק 20 יאָהר, און דורך די יאָהרען האָט זיך ממש אַ וועלט איבערגעקעהרט, ביז כ'האָב זיך, דאָ, אין ניו יאָרק, ווידער געטראָפּען פנים אל פנים מיט ר' משה ראָזענבלאַט, דעם הויפט־טוער פון יענעם אנגענעהמען אַקאַדעמי־שען פאַראיינ „החבר“.

דער ליכטיגער און גלויביקער

פון דר. א. א. גאלדין

ווען איך דערמאן זיך און משה ראָזענבלאַט, הייבן זיך אָן באַוועגן פאַר מיינע אויגן זכרונות פון דער צייט, ווען איך האָב פאַרבראַכט אין קיעוו, — זכרונות, וואָס זיינען ענליך צו אָפּגעריסענע שטיקלעך חלומות, אין וועלכע דער געשטאַלט פון משה ראָזענבלאַט האָט זיך אַריינגעליכטיקט מיט די פיינסטע קאָלירן.

א פאַר קליינע פראגמענטן פון דיראָזיגע חלומות :

... ס'איז שוין לאַנג נאָך האַלבע נאַכט. די שטילע קוזנעטשנע גאַס אין דער שטאָט קיעוו איז אינגאַנצן איינגעשלאָפּן. פון ביידע זייטן גאַס שטייען שטיל און פאַרטראַכט די צווייאַן דריי-שטאַקיקע הייזער מיט אויסגעלאָשענע פענצטער. נאָר אין איין הויז ליכטן די פענצטער אין דער נאַכט אַרײַן.

דאָ זיצט משה ראָזענבלאַט באַ אַ מיטש און שרייבט, און שרייבט, און

שרייבט: —

בריה קיין זשיטאָמיר, קיין טאַראַשמע, קיין וואַרשע, קיין האָרניס טייפל, קיין בערדיטשעוו, — אין אַ סך קלענערע און גרעסערע שטעט און שטעטלאַך, צו די דאָרטיקע העברייאישע לערער, וועלכע ער האָט מיט אַזוי פיל מי און מסירת-נפש אַרגאַניזירט אין אַ „הסתדרות-המורים“.

אים האָט זיך אפילו איינגעגעבן שאַפן אַ גומן ליטעראַרישן זשורנאַל פאַר דערדאָזיקער אַרגאַניזאַציע, דעם „קול המורה“.

זיין ווייב, די שטילע און גוטע הייקע, מיט די קליינע קינדער שלאָפּן אין די זייטיקע קליינע צימערן. פון דרויסן דערטראַגט זיך זעלטן אַ טעמפער קייקלדיקער גערויש פון אַ דראָזשקע, וואָס פאַרט ערגעץ דורך. און ער, דער ליכטיקער, גוטער און גלויביקער משה ראָזענבלאַט, — שרייבט און שרייבט צענדליקער בריה צו באַקאַנטע און אומבאַקאַנטע העברייאישע לערער... רער...

ער טרוימט פון דער צייט, ווען אלע העברייאישע לערער אין דער וועלט וועלן זיין פאַראייניקט... אלע יידישע קינדער וועלן לערנען און קענען די העברייאישע שפראַך... און דער מצב פון דעם טרענער פון דער העברעאישער קולטור, דעם העברעאישען לערער, וועט ניט זיין אַזוי שפּל... שפּל...

ווי אים האָט וויי געמאָן דאָס האַרץ פאַר דעם אָרימן העברייאישן
לערער!

און ער שרייבט, און ער שרייבט צענדליקער בריף אין דער שפעטער
נאַכט ...

* * *

א לויטערער זילבער-גאלדיקער סוף-זומערדיקער טאָג.
די סיעווער גאָסן שטראַלן אין זייער זיכערער רואיקייט. אפילו די
דורכפאַרנדיקע דראָזשקעס און די ניט-אַפּטע דורכלויפנדיקע טראַמוואַיען
צעשטערן ניט זייער רואיקייט.

אף איינער פון די ברייטע גאָסן, ניט ווייט פון דער ליכטיק-גרויסער
סאָלידער פינפטשטאָקער בענדערסקי'ס הויז, שטייען דריי יידן: צוויי
יונגע בחורים און א מאַן פון א יאָר עטליכע-און-דרייסיג אין אַ טונקל-
בלויער פעלערניע.

דער לעצטער איז משה ראָזענבלאַט.

ער איז נאָר וואָס געקומען פון אַ ציוניסטישן קאָנגרעס.

ער רעדט מיט באַגייסטערונג. זיין פנים איז ליכטיק און דריקט אויס
גוטסקייט און תמימות.

ער גיט איבער די יונגיקע חברים זיינע דערפאַרונגען אַפן קאָנגרעס.
ער רעדט ליכט און וואַרם, ווי וועגן זיינער אַן אייגענער זאך ...

ער רעדט וואַרם און האַרציק ... און דיכטעריש ...

וואָרים משה ראָזענבלאַט איז אין תוך אַ דיכטער. ער האָט אין דער
יונגט געשריבן און געדרוקט שירים אין העברייאיש. אפילו זיינע הונדער-
טער בריף און מאַמרים וועגן געזעלשאַפטליכע יידישע ענינים, זיינען אויך
געווען אַ פּוּעליצא פון זיין דיכטערשער עמפינדליכקייט בנוגע צו דערשוי-
נונגען אין יידישן לעבן.

אַלץ, וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צום יידישן לעבן, איז געווען פאַר
אים, ווי זיינער אַ פּערזענליכער ענין. ער האָט געמוזט וועגן דעם זיך
אויסריידן און אַראָפּריידן פאַר מענטשן, — אָדער אין אַ רעדע אף אַ פאַר-
זאַמלונג, אָדער דורך שרייבן אין אַ העברייאישער צייטונג.

שרייבן אַפּטע אַרטיקלען און בריף אין דער העברייאישער פּרעסע אונט-
ער זיין אייגענעם נאָמען, ווי אויך אונטער פאַרשידענע פּסעוודאָנימען,
ווי אחיעמיץ, גדעון, זרובבל, רם, מרזב, מר זוטרא, אבן עזרא, — איז פאַר
אים געווען אַ נויטווענדיקייט, אַ גייסטיקער הכרח.

אין דערקלערן יידישע ענינים דורך ריידן אָדער שרייבן — איבער-
הויפט דורך שרייבן — האָט ער זיך אויסגעלעבט.

אויב מ'וואָלט צונויפגענומען אַלץ, וואָס משה ראָזענבלאַט האָט ביי

איצט געשריבן, — זיינע מאמרים, שירים, בריה, געדרוקטע און ניטגעדרוקטע, — וואָלט זיין שרייבן, אין כמות, אַריבערגעשטיגן דאָס שרייבן פון אַ סך פרוכטבאַרע שרייבער.

* * *

און זיין ליבע צו שרייבן וואָס סע ניט איז, אַבי לטובת די יידן בכלל אָדער אַ יידן בפרט, איז אים בייגעשטאַנען אין זיין ממש הייליקער אַרבעט לטובת די הונדערטער פאַרוואונדערטע יידישע סאָלאַרטן, — וועלכע זיי נען געבראַכט געוואָרן פון די שלאַכטפּעלדער אין די קיעווער שפּיטאַלן.

ס'איז אַ צייט פון בלוטיקע שטורמס אף דער וועלט.

די וועלט־מלחמה איז אין פּוֹלן אכזריות־דיקן אויפברויז.

טויזנטער לעבנס פּאַלן טאָג־מעגליך אף די שלאַכטפּעלדער.

די שפּיטאַלן אין קיעוו זיינען איבערגעפילט מיט פאַרוואונדערטע.

טויזנטער פאַרוואונדערטע סאָלאַרטן, צווישן וועלכע ס'געפינען זיך הונדערטער יידן — קראַנקע, עלנטע, פאַרלאָזענע פון דער גאַנצער וועלט, ווייט פון זייערע היימען, פון זייערע עלטערן, פון זייערע פרויען און קינדער.

משה ראָזענבלאַט אַרבעט איבער זיינע כחות צו פאַרלייכטערן דעם ביטערן גורל פון דיִדאַזיקע אומגליקליכע יידישע נפשות.

ער און זיין גוטע פרוי חיה, — אַן אמת'ע יידישע טאָכטער מיט אַ שטילער ליכטיקער נשמה — באַזוכן טאָג־מעגליך די פאַרוואונדערטע יידישע סאָלאַרטן אין די שפּיטאַלן, ברענגען זיי זאַכן אין וועלכע זיי נויטיקן זיך, און האָבן פאַר זיי שטענדיק אַ האַרציקן טרייסט־וואָרט.

און משה ראָזענבלאַט שרייבט הונדערטער בריה פאַר די פאַרוואונדערטע צו זייערע עלטערן, פרויען און קרובים. ער דערנעהענטערט דערווייטערטע, ער דערמאָנט פאַרגעסענע ...

ער רוט ניט, — ער שרייבט בריה, ער שרייבט און ווערט ניט מיד, — אַזוי פיל אומגליקליכע יידישע נפשות נויטיגן זיך אין זיין הילף. און ער קאָן זיי בעסער פון אַלץ העלפן מיט זיין פּען.

און אַז עמיצער פון די פאַרוואונדערטע יידישע סאָלאַרטן האָט ניט אויסגעהאַלטן און האָט אויסגעהויכט זיין נשמה אין אַ פאַרלאָרענער וועלט, האָט משה ראָזענבלאַט ניט גערוט ביז אים האָט זיך איינגעגעבן בריינגען דעם טויטן צו קברי־ישראל ...

אפן יידישן בית־עולם אין קיעוו ליגן אין שורות־קברים הונדערטער יידישע סאָלאַרטן, וועלכע זיינען געקומען צו קברי־ישראל דורך די באַמ־אונגען פון דעם גרויסן יידן משה ראָזענבלאַט ... מ'האָט באַדאַרפט אַרויס־קריגן די יידישן טויטע פון צווישן די קריסטליכע מיט דער ערלויבניש

פון דער מיליטערישער פארוואלטונג... ס'איז געווען זייער א שווערע אר-
בעט. משה ראזענבלאט האָט דיראָזיקע אַרבעט גערעכנט פאַר הייליק און
האָט זי געטאָן מיט מסירת־נפשׁ...*)
און די פיל חשוב'ע יידן און רבנים, וועלכע זיינען געבראכט געוואָרן
פון גאַליציע אַלס משכנות אין דער צייט פון מלחמה, זיינען פאַרבליבן
אין קיעוו און ניט פאַרשיקט געוואָרן אין סיביר, נאָר אַ דאַנק משה ראָד
זענבלאָט. אַחוץ זיינע אויסערגעוויינליכע פייאַקייטן צו שרייבן, האָט
ער אויך געהאַט פאַרבינדונגען מיט רייכע יידן, וועלכע האָבן אין אַן עת-
צרה געקאָנט זיך משתדל זיין באַ „נאַטשאַלסטוואָ" און פּוּעל'ן באַ זיי אַ
טובה פאַר יידן.

* * *

משה ראָזענבלאָט איז באַגאבט מיט פייאַקייטן אַלס שרייבער און
דיכטער. הַגם זינט זיינע העברייאישע שירים, וועלכע ער האָט געשריבן
און געדרוקט אין דער יוגנט, האָט ער זיך מיט שרייבן שירים ניט אָפגע-
געבן. ער איז אָבער פון יענע דיכטער, וועלכע האָבן מער געלעבט זייער
ליד, ווי געשריבן. און לעבן דיכטעריש איז שווערער אָבער שענער, ווי
שרייבן לידער...

אָבער העכער פון אַלץ איז זיין גרויס יידיש האַרץ, וואָס לאָזט אים
קיינמאָל ניט רוען, טרייבט אים תמיד צו מעשים טובים פאַר יידן בכלל
און פאַר אַן אומגליקליכן יידן כפרט...

איך ווינש אים, אַז אפן אַמעריקאַנעם באַדן, וואו ער איז פאַרוואַגלט
די לעצטע צען יאָר, זאָל זיין מאַטעריעלער מצב זיין גוט, — אזוי אַז ער
זאָל אויך דאָ זיין בכוח דערפילן זיין מיסיע, פאַר וועלכער ער האָט אזוי
פיל ליבע און פאַרשטענדליכקייט — זיין אַרבעט פאַרן יידישן פאָלק און
דער העברייאישער שפראַך.

באַמערקונג פון רעדאַקציע

*) וועגען דעם, איז אפגעדרוקט אין דיעזען „ספר היובל" אַ רשימה פון אַריבער 300
געפאָלענע סאַלדאַטען, וועלכע ראזענבלאָט, אַלס סעקרעטאַר פון דער אירישער קהלה, האָט
אַרויסגעקריגען פון די מיליטערישע האַספּיטאַלען, און זיי געבראַכט צו קבר ישראל, און
זיי ליגען אין אַ באַזונדערען פּלאַץ אויסגענומערירטע. ער האָט אַרויסגעקריגען זייערע
נעמען און אַרדעסען און האָט צוזויעסען געגעבען צו זייערע קרובים, און אזוי אַרום האָט
ער באַפרייט פיעל ענוגות.

„הסתדרות המורים העברים ברוסיה“

(א בלעמעל געשיכטע לכבוד משה ראָזענבלאַט'ס יובילעאום)

פון ז. פישער, ברוקלין

זעהר, זעהר אַ רייך קאָפיטעל אין זיין לעבענסגעשיכטע האָט הרב משה ראָזענבלאַט פאַר זיך געשאַפּען דורכ'ן גרינדונג פון די צוויי אָר-נאַניזאַציעס: „הסתדרות המורים“ און „הסתדרות לשפה ולתרבות העברית“. עס זיינען אַרײַנגעלייגט געוואָרען איבער-מענשליכע כחות, ענערניע, מיה, צייט און אַרבייט, און עס איז טאַקע געטאָן געוואָרען וואונדער, און אַלעס דורך איין מענשען. עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאָגען, אַז לויט די רע-זולטאַטען פון אונזער „הסתדרות“, וועלכע מיר אַלע האָבען געזעהן אין רוסלאַנד פאַר'ן קומען פון די באַלשעוויקעס — האָבען אַלע געשאַצט, אַז דאָס איז די אַרבייט פון צעהנדליגע עסקנים אין משך פון צעהנדליגע יאָהרען. אין יאָהר 1908 איז צונויפגערופּען געוואָרען אַן אונלעגאַלע קאָנפּע-רענץ פון העברעאישע לעהרער אין אַ קליין שטעטלע, בראַילאָוו, פּאָדאָליע רוב. מ'האָט אויסגעקליבען אַ פאַרוואָרפּען ווינקעל זיך אויסצובאַהאַלטען פון דער צאַרישער, שרעקליכער זשאַנדאַרמערײַע, פאַרזאַמלונגען זענען דאָן געווען שטרענג פאַרבאָטען אין רוסלאַנד. קיין בראַילאָוו זענען געקומען פיל וויכטיגע לעהרער־פּעדאַגאָגען ווי פ. שיפּמאַן, ש. ש. קאַנטאַראַוויץ, י. גורעליק, בן-ציון פּראַדקין, ז. פישער, יחיאלי, אייזיקוב, הולמשיטאַק, גיטלמאַן, גולדמאַן און פיל אַנדערע. עס איז אויך געקומען דער פּיאָנער פון דער הסתדרות המורים אין א״י המנוח וויטקין אַלס דעלעגאַט. פאַרשטענד-ליך האָט ניט געפּעהלט דאָרטען אונזער בעליבטער משה ראָזענבלאַט אַלס דעלעגאַט פון די קיעווער לעהרער. נאָך 3 טעג פון דער קאָנפּערענץ אויף וועלכע ס'זענען פאַרגעלעזען געוואָרען זעהר וויכטיגע רעפּעראַטען, פּעדאַגאָ-גישע און אָרגאַניזאַציאָנעלע, איז ערוועהלט געוואָרען אַ „ועד מרכזי להסתדרות המורים ברוסיה“, מיט מ. ראָזענבלאַט אַלס נשיא. מיט דער פּולמאַכט צו קאאָפּטירען קיעווער בעוואוסטע לעהרער אַלס העלפּער אין דער דאָזיגער הייליגער אַרבייט.

פיער מאָל אַ יאָהר האָבען באַדאַרפּט קומען קיין קיעוו די מיטגלידער פון מרכז. שיפּמאַן, (ראש ועד ספרותי) און פּראַדקין, גורעליק, הולמשיטאַק והמנוח שפּיראַ אַלס ועד בוחנים און ממציא־משרות למורים. מיין שפּראַך איז ליידער צו אַרעם אין ווערטער צו בעשרייבען די ריזיגע אַרבייט וואָס הרב ראָזענבלאַט האָט גענומען אויף זיינע פלייצעס.

ער אליין האָט געשאַפֿען די מיטלען אַרויסצוגעבען דעם לעהרער־אַרגאַן „קול־המורה“, דורך וועלכען ער האָט, מיט גרויס ערפֿאָלג פֿאַרשפּרײט זײ נע העכסט־אינטערעסאַנטע פּעדאַגאָגישע אַרטיקלען, גע'חתמ'עט מיט אַל־ערליי פּסעוודאָנימען ווי „הסוקר“, מרח"ב, מרז"ב א. א. וו., וועלכע האָב־בען געריהרט מיט זײער וואַרעמקײט די סטרונגעס פֿון יעדען לעזער. ער האָט אויך געשאַפֿען די מיטלען צו שיקען אינסטרומטאַרען צו באַזוכען שטעדט און שטעדטלאַך און צו אָרגאַניזירען דאָרטען די לעהרער. פֿאַר דעם צוועק האָט ער פּשוט „געדעפּטעט“ אַזוינע באַוואוסטע פּעדאַגאָגען ווי פ. שיפּמאַן, ב. צ. פּראַדקין, ז. פּישער און אַנדערע.

מיטלען אויפצוהאַלטען דעם „לשכת מודיעין“, צו רעקאָמענדירען גוטע לעהרער פֿאַר ת"ת'ס און „חדרים־מתוקנים“, האָט אויך געשאַפֿען מ. ראָזענבלאַט.

ער האָט אויך אליין געשריבען זעהר הייסע אַגיטאַציאָנעלע סירקוליאַרען אין אַ וואַונדערבאַרען העברעאיש, וועלכע פיל לעהרער דערמאָנען נאָך יעצט מיט גרויס געפּיהל און ליבשאַפּט. די צירקוליאַרען זײנע האָבען דערגרייכט אַלע פֿאַרוואָרפענע ווינקעלאַך פֿון גרויס רוסלאַנד און זיי האָב־בען טאַקע געבראַכט אַהין פּרייד און האָפּנונג צו זײערע טויזענטער לעהרער.

ווען לעהרער זײנען געקרויודעט געוואָרען פֿון זײערע „ברויט־גע־בער“, האָט זיך ראָזענבלאַט פֿאַר זיי איינגעשטעלט מיט ברודערליכען גע־פּיהל. ער האָט דורך בריה געפֿאָדערט צו שליכטען די סכּסוכים, און אַז ס'האָט ניט געהאַלפֿען, האָט ער אויסגענוצט דעם אויטאָריטעט פֿון „ועד מפּיציה־השכלה“, אָדער פֿון אַנדערע אידישע עסקנים, און אַז מ'האָט באַ־דאַרפט פֿאַהרען פּערזענליך אין אַ פֿאַרוואָרפען שטעדטעל צוליב אַ סכּסוך אין אַ ת"ת, האָט קיין זאך איהם ניט אָפּגעהאַלטען, און דורך דעם זײנען פּילע לעהרער געהאַלפֿען געוואָרען. מיר וואָלטען געקענט בריינגען הונדער־טע פּאַסטען פּול מיט צויבער פֿון ספּורי נפֿלאות צו שילדערן אונזער העלד ראָזענבלאַט, וואָס האָט מקריב געווען איבער־מענשליכע כּחות און ענער־גיט פֿאַר יעדען פּרט.

מיר ווייסען פּאַסטען, ווען ראָזענבלאַט האָט אָפּגעגעבען זײנע פּרי־וואַטע לעסאָנס צו פּרעמדע לעהרער, אַזוי ווי ער האָט אָפּגעגעבען זײן ביסען ברויט און די קישען פֿון זײן צוקאַפּענס. ער פּלענט זאָגען: „איך בין אַ היימישער און אַ באַקאַנטער לעהרער, וועל איך קיינען אַנדערע לע־סאָנס, אָבער ווער וועט זאָרגען פֿאַר דעם פּרעמדען לעהרער?“ ראָזענ־בלאַט האָט ניט נאָר געזאָרגט פֿאַר די לעהרער אין רוסלאַנד, נאָר ער האָט זיך אויך געקײמערט פֿאַר די לעהרער, וועלכע האָבען אין יענער צײט גע־מוזט עמיגרירען קיין עסטרייך איבער פּאָליטישע און עקאָנאָמישע פּאַרפֿאַל־גונגען, און ווייל אין נאַליציע ווי אויך אין בוסאַווינע האָבען זיך דע־

מאָלט די העברעאישע שולען גוט ענטוויקעלט און האָבען געצויגען דעם רוב לעהרער כחות פון רוסלאַנד. לטובת דיוער לעהרער אימיגראַציע אין עסטרייך האָט ראָזענבלאַט, אַלס נשיא פון „הסתדרות המורים“, מיר, דעם שרייבער פון די שורות, וועלכער איז געזעסען על גבול אויסטריה, — אָנפאַרטרויעט די מיסיע און חוב צו פאַראייניגען די ביידע לעהרער-פאַר-באַנדען אין איין אגודה. נאָך פילע נסיעות, פאַרזאַמלונגען און אסיפות, האָב איך מיין שליחות ערפילט מיט ערפאָלג.

צוליב דעם מלחמה-פּיבער וואָס האָט זיך שוין דעמאָלט געפילט צוויי-שען רוסלאַנד און עסטרייך, איז די לעהרער עמיגראַציע באַלד אָפּגעשטעלט געוואָרען און דערפאַר האָט דער גרויסער פּלאַן ניט געקענט קומען לידי מעשים, ווי מיר האָבען געהאַפּט. דאָך געפין איך פאַר נויטיג צו בריינגען אייניגע פון די תקנות, וועלכע זיינען דעמאָלט אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך דעם נשיא ועד הסתדרות המורים בגליציה, מר רפאל סופּרמן. פון איין זייט מיט מיר אַלס בא-כח פון דער רוסישער הסתדרות המורים.

(א) אַלע לעהרער פון רוסלאַנד זענען פריי פון זיך עקזאַמינירען ביים „ועד הבוחן“ אין גאַליציע, ווי ביז יעצט, ווען זיי בריינגען אַ תעודת-מורה פון רוסישען הסתדרות-המורים.

(ב) אַ פאַראייניגטער פּראָגראַם לבחינת מורים עברים, זאָל אויסגע-אַרבייט ווערען פאַר ביידע לענדער.

(ג) אין די ת"ת און בתי ספר פון ביידע לענדער זאָל פאַרברייטעט ווערען אַן אַלגעמיינער פּראָגראַם.

(ד) אַלע ספּרי-למוד פון די בתי-ספר מוזען גוטגעהייסען ווערען פון דעם „ועד פּדגוגי המרכז“.

(ה) ס'זאָל געגרינדעט ווערען אַ קופת-מלוה בשותפות פאַר די לעהרער פון ביידע לענדער.

(ו) דער „קול-המורה“ ווערט דער אָרגאַן פון אַלע אָרגאַניזירטע לעה-רער און אַלע חברים מוזען איהם שטיצען.

(ז) דער פאַראייניגטער „ועד המרכז“ זאָל שטרעבען צו פאַראייניגען די „הסתדרות“ פון רוסלאַנד-עסטרייך מיט דעם „מרכז המורים“ אין ארץ ישראל.

ווען ניט די מלחמה, וואָלט דיוער לעהרער פאַרבאַנד געבראַכט גרויסע נוצען צו די לעהרער ווי אויך צו די בתי-ספר, נאָר אפילו פאַר די ווייניגע רעזולטאַטען פון דער קורצער צייט ביז דער מלחמה, קומט אויך אַ גרויסע „יישר-כח“ צו אונזער באַליבטען פריינד משה ראָזענבלאַט פאַר דער איניציאַטיווע און אינספּיראַציע.

די גרעסטע ווערק אָבער ראָזענבלאַט'ס איז וואָס ער האָט לעגאַליזירט ביי דער פינסטערער צאַרישע מאַכט, מיט דער הילף פון דר. בענדערסקי און

אנדערע מגדולי קיעב — דעם „הסתדרות-המורים ברוסיה“. ער האָט באַקו-
מען אַ לעגאַלען „אוסטאוו“ פאַר'ן גאַנצען תּחום המושב, מיט פּולע רעכט צו
עפענען אפּטיילונגען פּון דעם „הסתדרות“ אין שטעט און שטעטלאַך,
אַפּצוהאַלטען עפענטליכע פאַרזאַמלונגען פאַר חנוך און העברעאישע קול-
טור, אויך איינאַרדענען ליטעראַרישע אָווענטען.

דער „ספּר־התקנות“ האָט געעפּענט אַ ברייט פעלד פאַר לעקציעס און
רעפּעראַטען. ער האָט געגעבען אַ מעגליכקייט צו עפענען ביבליאָטעקען,
לעזע־זאַלען א. א. וו.

עס איז איבעריג צו באַמערקען, פאַר די וועלכע געדיינקען די פינס-
טערע צאַרישע צייטען, ווען מ'איז געווען ממש איינגעשטעלט מיט'ן לע-
בען ווען 5 מענשען זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אין איין אָרט — איז
פאַרשטענדליך, אַז אַזאַ „ספּר־התקנות“, לעגאַליזירט פּון דעם שטרענגען גור
בערנאַטאַר טרעפּאוּו — געווען זעהר און זעהר עפּאַכע־מאַכענד. לידער
פּעהלט ביי אירען אַחדות בכלל און ביי אידישע לעהרער בפרט און עס איז
צום בעדויערען געקומען אַ שפּאַלטונג אין דעם „ועד־המרכזי“ וועלכער
האָט אין אַ קורצער צייט חרוב געמאַכט דעם גאַנצען „הסתדרות“.

גענומען האָבען זיך די חלוסי־הדעות דערפּון, וואָס אייניגע חברים
פּון „ועד המרכזי“ האָבען ניט געוואָלט דערלאָזען מ'זאָל אַרייננעמען אין
„הסתדרות“ פאַר חברים אויך די אידישע לעהרער פּון די אַלגעמיינע למודים.
האָטש זיי זיינען אויך זעהר געפּלאַגט אַלס אירען און טאַהרען זיך ניט
פאַרזאַמלען צו פּעדאַגאָגישע רעפּעראַטען. די עקסטרעמע העברעאישע
האָבען מורא געהאַט, אַז די אַלגעמיינע לעהרער וועלען צופּיל משפּיע זיין
אויף דעם „הסתדרות“ און דער פרצוף וועט אַ ביסעל מטושטש ווערען.
דערפאַר האָבען זיי באַשלאָסען — אויף דעם לעהרער צוזאַמענפּאַהר אין
מאזיר־מינסק — וואו זיי האָבען געהאַט אַ רוב — ניט אַרייננעמען די
לעהרער פּון אַנדערע למודים און געבראַכט צו אַ שפּאַלטונג. ראָזענבלאַט
איז געווען פאַר אַרייננעמען נאָר ער איז געווען אין מינאַריטעט.

ראָזענבלאַט האָט דאַמאַלט רעזיגנירט אַלס נשיא צוזאַמען מיט אנדער-
רע חברים, וועלכע האָבען מיט איהם מסכים געווען, בלייבענדיג ביי דעם
לעגאַליזירטען טשאַרטער. דער מרכז איז איבערגעגאַנגען צו די ווארשעווער
חברים נאָך דעם באַשלוס פּון מאזירער קאָנפּערענץ, און האָט פּון זיך
זעהר ווינציג געלאָזט הערען.

דער לעגאַליזירטער „ספּר־התקנות“ אין קיעוו האָט אויך געבראַכט
גרויסע נוצען אין מלחמה־צייט. דורך איהם האָט מען געקענט גרינדען די
קאָלאָניעס פאַר לעהרער־פּליכטלינגע, קינדער־היימען פאַר די פאַר'יתום'טע
פּון די געפּאַלענע אין דער מלחמה, דורך פּאַגראַמען און סתם פּליכטלינגע.
איבערצוגעבען עפּיזאָדען וואָס הרב ראָזענבלאַט האָט בעוויזען צו
טאַהן הילפּס־אַרבייט אין די קאָלאָניעס פּון די פּליכטלינגע־לעהרער און אין

די קינדער-היימען פון יתומים, וואָלט פאַרנומען אַ גאַנצען בוך פון הונדערטע זייטען. עס לעבען דאָך פיל לעהרער וואָס האָבען אַלס פליכטלינגע אַליין גענאָסען פון דער קאַלאָניע, וועלכע איז געגרינדעט און אויסגעהאַל־טען געוואָרען דורך ראָזענבלאַט'ס שווערע אַרבייט. עס געפינען זיך אויך פילע פון יענע קינדער וועמענס לעבענס זיינען דעמאָלט פשוט געראַטע־וועט געוואָרען דורך די דאָזיגע קינדער-היימען, אונטער דער השגחה פון קאָמפּעטענטע מחנכים און „מאַמעס“. זיי זיינען די לעבעריגע עדות פון ראָזענבלאַט'ס ערפּאָלגרייכע מעשים. פון דעם מרכז אין וואַרשא האָבען מיר זעהן ווינציג צו דערצעהלען, אָבער דער קיעווער, „ועד ההסתדרות“ איז פיל געלויבט געוואָרען אין דער העברעאישער פרעסע. דער זשורנאַל „החיים“, ארויסגעגעבען פון י. ב. לבנר האָט פיל געטאַדעלט די מאזירער מערהייט און האָט שטאַרק געלויבט די קיעווער „הסתדרות“ מיט הרב ראָזענבלאַט בראש, וועלכער האָט מיט זיין אונערמידליכער אַרבייט אַרויפ־געאַרבייט דעם „הסתדרות“ כמעט צו דער הויך צו וועלכע מיר אַלע האָ־בען געהאָפט. ער אַליין האָט פאַראינטערעסירט די גדולי־קיעוו, ווי פּראָפּע־סאָר מאַנדעלשטאַם, דר. בענדערסקי, הלל זלאַטופּולסקי און אפילו די אדע־סער גדולים ווי המנוח ביאַליק, א. לעווינסקי (רבי־קרוב) וועלכער האָט געשטיצט דעם „קול־המורה“ מיט געלט און האָט איינגע מאַמרים גע־דרוקט אין איהם. די פּאַר יאָהר וועלכע הרב ראָזענבלאַט איז געווען דער נשיא פון „הסתדרות“ אין קיעוו האָט ער איינגעאַרדענט לעהרער־קאַנווענ־שאַנס: אין לידע, נעבען ווילנא, וואו פנחס שיפּמאַן האָט דעמאָלט גע־וואוינט, אין שדה־לבוש ווי אויך אין קיעוו. איך מוז דערמאַנען אַן עפיואַד פון אדעסער צוזאַמענפאַהר: די קיעווער לעהרער האָבען געהאט די רעכט נאָך זייער צאָל צו שיקען עטליכע דעלעגאַטען, האָבען זיי געשיקט נאָר איינעם, רבי ראָזענבלאַט און האָבען געשריבען, אַז ער מיט זיין ענערגיע, אַרבייט־ספּע־היגקייט און אַרבייט־וויליגקייט, איז אַליין שקול כנגד כולם. אזוי האָבען אַלע זיינע מיטאַרבייטער איהם רעספּעקטירט, האָטש מ'זאָגט: „אין נביא בעירו“.

די דערמאַנטע אסיפות האָבען אויפגעלעבט, די גאַנצע לעהרער'שע וועלט מיט איהרע גדולים.

עס איז שטאַרק צו באַדויערען דעם חורבן וואָס די יעווסעקעס האָ־בען געמאַכט ביי ראָזענבלאַט'ן אין הויז. זיי האָבען פאַרניכטעט זיין ביבליאָטעק וואָס איז געווען אַ יסוד־המציאות, און דעמאָלט אויך פאַרניכ־טעט דעם גאַנצען אוצר פון בריעה, וועלכע ער האָט באַקומען פון טויערנ־טער לעהרער, פאַרוואָרפּענע אין אַלע עקען רוסלאַנד. אַ דאַנק זיין שטאַר־קע ענערגיע און געדולד, אויך הערצליכע פיהלינג צו יעדען לעהרער, האָט ער צוגעצויגען צום „הסתדרות“ פיל פון די בעסטע לעהרער, אויך סופרים,

וועלכע זיינען געווען ווייט פון דער „הסתדרות“. מיר בערויערען זעהר, וואָס אָט די טויזענטער בריעף, וועלכע האָבען געהאַט פאַר אונז אַזאַ גרוי־סען היסטאָרישען ווערט, זיינען פאַרניכטעט געוואָרען דורך די יעווסע־קעס — עוכרי ישראל.

די יעניגע לעהרער, וועלכע האָבען גענומען איין אַקטיווען אַנטייל אין „הסתדרות“, דערמאָנען יענע צייט אַלס די גאָלדענע עפאָכע פון דעם אידישען לעהרער אין רוסלאַנד. מיט גרויס כבוד און ליבע געדיינקען זיי הרב ראָזענבלאַט, וועלכער האָט אָפגעגעבען אַזוי פיל צייט און אַרבייט פאַר דעם „הסתדרות“ און זיי זיינען איבערצייגט, אַז ער האָט כשר פאַר־דינט דעם „חג־היובל“, וואָס זיינע מעריצים גרייטען צו פאַר איהם. ס'איז פשוט אַ חוב צו פראָקלאַמירען זיינע מעשים טובים, למען ישמעו ויעשו כמוהו.

אַלס איינער פון זיינע מעריצים און מיט־אַרבייטער אין יענער גלענ־צענדע לעהרערישע צייט, וויל איהם ווינשען אריכות ימים און די העברעא־ישע וועלט אין אַמעריקא זאָל אַנערקענען דעם גרויסען כח וואָס זי פאַר־מאָגט אין דעם פערזאָן, משה ראָזענבלאַט, און איהם שאַפען אַ מעגליכקייט צו פאַרטועצען זיין בריליאַנטענע אַרבייט פאַר העברעאישען חנוך און העברעאישער קולטור.

די בלוטיגע מלחמה און די רעוואָלוציע

(א בלעטעל זכרונות)

פון סאַפיע עפשטיין, אַטלאַנטיק סימי

איך האָב געהאַט דעם כבוד צו זיין איינע פון דעם פרויען קאָמיטעט, וועלכער האָט זיך אָפגעגעבען צו באַזאָרגען די פליכטלינגע מיט שפייז און קליידער, אין צייט פון מלחמה און דער רעוואָלוציע. און איך מוז זאָגען, אַז אין די פאַרשידענע הילפס־אַרבייטען פאַר פליכטלינגע און פאַר די גאַליציאַנער אידישע זאַלאַזשניקעס האָט זיך אויסגעצייכענט רבי משה ראָזענבלאַט.

צו אַזאַ זעלבסטאָפּפערונג האָט קיינער פון די קיעווער מענער און פרויען אפילו ניט גע'חלומ'ט. ווען מען האָט געבראַכט טויזענדער און טויזענדער פליכטלינגע אין די בהמות וואַגאַנען, און זיי זיינען געווען אַרומגערינגעלט מיט סאָלאַטען מיט בלויע שווערדען ווי פאַרברעכער

און מען האָט קיינעם צו זיי ניט צוגעלאָזט, און אין די וואַנאַנען זיינען פאַרשמאַכט געוואָרען אַלטע לייט, פרויען און קליינע קינדער, און זיי זיינען קראַנק געוואָרען פון אומסאַניטאַרישקייט, פון שטיקענדע לופט, פון הונגער, פון דאָרשט, און ניט זעהענדיג קיין ליכטיגע שיינ אין פערלויף פון טעג און וואָכען און ניט איין טויטער קערפער איז ארויסגעוואָרפֿען געוואָרען אויף דעם וועג.

האָט קיינער פון אונז ניט געוואַגט זיך דורכרייסען דעם סאָלדאַטישען פראַגט, צו בריינגען דערקוויקונג מיט עסען, מיט טרינקען, מיט מילך פאַר קליינע קינדער און מיט מעדיצין פאַר קראַנקע — נאָר איין משה ראָזענבלאַט — ער האָט אַפּעלירט צו די סאָלדאַטען מיט געבעט און מיט טרעהרען. פיעל מאָל איז ער צוריקגעשטויסען געוואָרען און נאָך אַמאָל געקומען און זיך געבעטען, ביז ער האָט זיינס אויסגעפיהרט.

מען האָט פאַרשפאַרט אַ גרופּע פּוילישע פליכטלינגע פון ראַדאָמער גובערניע אין אַ פינסטערען נאַסען קעלער אויף כאָראָוואַיאַ גאַס אין „פּאָד-דאַלסקי אומשאַסמאַק“, אונטער דעם פאַרדאַכט פון שפּיאַנאַזש, ווייל זיי האָבען געהאַט אין שטעדטעל אַן עירוב, און מען האָט זיי חושד געווען אַז דאָס איז אַ געהיימע טעלעגראַפישע פאַרביןדונג מיט די דייטשען. זיי זיינען געפייניגט געוואָרען גרויזאַם אין דעם פינסטערען נאַסען גרוב אָהן לופט און אָהן וואַרימע שפייז. עס איז געווען אַ געפאַהר צו קומען צו זיי, האָט זיך ראָזענבלאַט צוגעשלאָגען צו די וועכטער דורך געלד, און ער האָט פערזענליך באַזוכט די געפייניגטע אידען און פערזענליך געבראַכט יעדען טאָג געקאַכטע שפייז, און קישען און קאָלדערעס, וועש און קליידונג און ערמוטהיגונג. זיי זיינען געווען אַ פערציג מענשען.

נאַכהער קומט אַ קאַפּיטעל פון גאַליציאַנער אידען. מײן פּעדער איז צו שוואַך צו באַשרייבען דייעזען טהאַט, עס וואָלט באַדאַרפט באַשריבען ווערען פון אַן אמת'ן שרייבער.

מען האָט אַרויסגעשיקט פון גאַליציע טויענדער אידען, צווישען זיי רבנים און צדיקים, אין קאַלמען סיביר, וואָס דאָס איז אַ זיכערער טויט פאַר זיי, פיעל זיינען טאַקע דאָרט אויסגעשטאַרבען פון קעלט, פון הונגער און פון פיין, און אפילו צו קבר ישראל ניט געקומען.

האָבען זיך די קיעווער אידישע כלל-טהווער, צווישען זיי פאַרשטעהט זיך איז געווען ראָזענבלאַט, באַמיהט און אויסגעוויקט ביי דעם גענעראַל-שטאַב, איבערצוגעבען די גאַליציאַנער פאַר'משכנ'טע אידען אויף זייער אחריות, ניט שיקען זיי קיין סיביר, און אָפּצושטעלען זיי אין קיעוו, וועלכע וועלען זיין אונטער זייער וואַך אויף די הוצאות פון דער אידישער באַ-פעלקערונג. מען האָט געדונגען אַ הויז פון צעהנדליגע חדרים (צו-ערשט אויף לואָווסקי גאַס און דערנאָך אויף טאַטאַרסקי גאַס), וואו מען האָט זיי אויסגעהאַלטען מיט אַלע באַדערפענישען.

עם האָט זיך געפאָדערט אַ מאָן, וועלכער זאָל געהמען אויף זיך די גע-
וואַנטע אַהריות, צו זיין ערב פאַר יעדען איינציגען פאַר'משכונ'מען, דאָס
הייסט, צו פאַרשפאַרען זיך צוזאַמען מיט זיי אויף דער גאַנצער צייט, צו
זיין אויף דעם פּלאַץ, אין פאַל פון אַ פּלוצלינגע רעוויזיע. אויך דאַרף מען
פאַרוואַלטען מיט דעם הויז, צו זעהן אַז עס זאָל זיין אין דער צייט די
שפייז, די געלעגערס און צו רעגולירען זייער לעבען. האָט ראָזענבלאַט פאַר-
לאָזט זיין פאַמיליע און זיך אָפּגעגעבען מיט דעם הויז און מיט די פאַר-
משכונ'טע פאַרוואַגעלטע ברודער, געזאָרגט פאַר זיי, אפילו אַ שוהל מיט
ספרים צוגעגרייט פאַר זיי, געדאַווענט און געלערענט מיט זיי, די ימים
נוראים און ימים טובים געפייערט מיט זיי, אפילו מיט אַ סוכה און מיט
אַ אַתרוג זיי פאַרזאָרגט. צווישען די פאַר'משכונ'טע זיינען געווען גרויסע
רבנים און גאונים, און כרי צו מאַכען זיי גוט'פיהלענד, האָט ער געבראַכט
צו זיי אַלס געסט די גרעסטע רבנים און חשוב'ע אידען פון דער שטאָדט.
עס האָט זיי באַזוכט אונטער זיין אויפזיכט האַרמו"ר רבי משה'לע גיטער-
מאַן זצ"ל, הראב"ד ר' שלמה הכהן אהרנסון זצ"ל (שפעטער דער רב הכולל
פון תל-אביב והסביבה), און יבדל' לחיים האַרמו"ר רבי ליב'לי האַרנאַסטאַ-
פאָליער שליט"א און פיעל אַנדערע. אזוי האָט זיך געפיהרט דאָס הויז
פון די אונגליקליכע אונטער ראָזענבלאַט'ס פיהרערשאַפט אַריבער 2 יאָהר,
ביז זיי האָבען זיך אומגעקעהרט אַ היים, ווען עס האָט אויסגעבראַכען די
רעוואָלוציע.

איך וויל זיך נאָך אָפּשמעלען אויף אייניגע פאַקטען.

פון יעקאטערינאַסלאָוו איז געקומען אַ קראַנקער שווינדזיכטיגער
לעהרער מיט זיין פרוי, וואָס די דאָקטוירים האָבען איהם געהייסען פאַהרען
קיין בויאַרקע. אין בויאַרקע איז געווען די בעסטע סאַניטאַריום אין רוס-
לאַנד פאַר טובערסקאָזיע קראַנקע. פון אַלע עקען לאַנד איז מען געפאַהרען
קיין בויאַרקע צו ערהאַלען זיך פון דער געזונדער לופט, ווייל דאָס אָרט
געפינט זיך אין אַ געדיכטען סאַסנאַווע וואַלד. דער לעהרער איז געקומען
צו ראָזענבלאַט'ן, ער האָט געבראַכט צו איהם אַ רעקאָמענדאַציע פון הרב
יעקב מוא"ה פון מאַסקווא. די סאַניטאַריום אין בויאַרקע איז שוין געווען
איבערגעפילט, און עס איז ניט געווען קיין פּלאַץ מעהר פאַר איהם. איך
האָב דאַמאָלס געהאַט מיין זומער וואַקיישאַן אין בויאַרקע. ראָזענבלאַט
איז געוואָהר געוואָרען, אַז איך האָב אַן איבעריגען צימער, האָט ער איהם
געבראַכט צו מיר, ניט פּרעגענדיג מיין הסכמה. איך, ווי אַנדערע קיעווער,
האָבען מיר זיך באַצויגען צו איהם מיט אַזאָ סימפאַטיע, אַז מיר האָבען
קינמאָל ניט געוואַנט איהם אין עפעס אָפּצוזאָגען, וויסענדיג אַז ער טהוט
מעהר פון אונז. און דער באַוואוסטער דר. בוכמיל (הערצל'ס מיט-אַרבייטער

פונ'ם ערשטען קאנגרעס), און זיין געאכטעטע פרוי האָבען פאר מיר באַ-
רעכטיגט זיין טהאַט, און איך האָב געמוזט האַלטען דעם קראַנקען לעהרער
ביז ער האָט זיך ערהאַלט.

פון וואַרשאַ איז געקומען אַן העברעאישער לעהרער קיין קיעוו, אַ
באוואוסטער פּעדאָגאָג מר. יצחק ווילענסקי. ער האָט געבראַכט רעקאָד-
מענדאַציעס פון די וואַרשאָווער העברעער, פון שמואל ליב גאַרדאַן, ליב-
שיצקי וכו', אַז ער זאָל זיך משתדל זיין, אַז מען זאָל ווילענסקי'ן אַרייננע-
מען אין סאַניטאַריום אין בוואַרקע פון טובערקולאָזיע, ווייל פּראָפּעסאָרען
אין וואַרשאַ האָבען געפונען אַז ער איז געפּעהרליך קראַנק. ער האָט באַ-
קומען „טשאַחאַטקא גאַרלאַ“, ער האָט ניט געקאָנט אַרויסבריינגען קיין
זילבע פונ'ם האַלד.

מר. ווילענסקי איז געקומען מיט זיין גאַנצע פאַמיליע קיין קיעוו, זיין
פרוי און מיט 2 קינדער, אַ פּרייליך און אַ באַי, זיי זענען פאַרפּאָהרען מיט
די פּעקלאַך צו ראָזענבלאַט'ן, ניט אָנגעפרעגט זיך פאַראַויס, און דאַצו
זיינען דאַמאָלס געווען אַבלאַווועס אין די נעכט אויף אידען, וועלכע האָבען
ניט געהאַט קיין וואוינרעכט, מען פלעגט ניט שאַנעווען אפילו קיין קראַנקע
און קיין אַלטע לייט, ניט פרויען און ניט קינדער, און זיי אָפּשיקען מיט
דעם עטאַפּ צו זייערע געבורטס-שטערט.

ראָזענבלאַט איז געפּאָהרען מיט ווילענסקי'ן קיין בוואַרקע אין סאַ-
ניטאַריום. די דאָקטוירים האָבען איהם עקזאַמינירט און האָבען זיך אָפּ-
געזאָגט איהם אריינצונעהמען אין סאַניטאַריום, זיי האָבען איהם געפונען
פאַר אַ געפּעהרליכען קראַנקען און ער קאָן אָנשטעטען מיט דיעזער קראַנק-
הייט די אַנדערע פּאַציענטען, אין סאַניטאַריום ווערען אַריינגענומען נאָר
די לייכטע קראַנקע פון טובערקולאָזיע, וועלכע האָבען אַ האָפּנונג געזונד צו
ווערען, און בשום אופן נעהמט מען ניט אַריין אַזוינע קראַנקע, וועלכע
זיינען לאַחר יאוש, וועלכע קאָנען נאָך שעדיגען אַנדערע.

ראָזענבלאַט איז אַרומגעלאָפּען אין בוואַרקע און אין נאָהענטען דאָרף
בודאַיאָווקע, צו דינגען פאַר ווילענסקי'ן אַ צימער ביי די פויערען נעבען
דעם סאַנסאָווע וואַלד, די פויערען האָבען באַלד דערקאָנט אין דעם פאַר-
ציענט דעם חולה מסוכן און האָבען אויך פאַרשטאַנען פאַרוואָס ער געהט
ניט אין סאַניטאַריום און זיי האָבען זיך ענטזאָגט איהם צו פאַרדינגען אַ
צימער. אָבער נאָך פיעל מאַטערניש און זוכעניש האָט זיך ראָזענבלאַט'ן
איינגעגעבען צו געפינען אין טיפּען וואַלד אַן איינזאַמע ליידיגע הייזע,
און ער האָט דאָס אָפּגעדרונגען פאַר דער ווילענסקי פאַמיליע, אָבער קיין
לעבעדיגען מענשען האָט מען דאָרט ניט געזעהן, און ווען די פרוי וויי-
לענסקי, אָדער די קינדער זיינען געגאַנגען קיין בוואַרקע איינקויפּען עסענ-
וואַרג, האָט קיינער ניט געוואָלט קומען מיט זיי אין באַריהרונג, מורא האָ-

בענדיג פאר אָנגעשטעקט צו ווערען פון דער געפעהרליכער קראַנקהייט.
ראָזענבלאַט האָט געמוזט זיי אַלעס אריינבריינגען אין הויז אַרײַן, און ער
האָט אויך פאַרבאַכט מיט זיי אַלע מאָל שטונדען לאַנג, צו פאַרטרייבען
א ביסעל די איינזאַמקײט.

און ווען ווילענסקי איז געשטאַרבען ביינאַכט האָט די פרוי ווילענסקי
געמוזט מיטנעהמען די 2 קינדער וועלכע האָבען מורא געהאַט צו בלייבען
איינע אַליין אין וואַלד מיט דעם בר מינו, און איז געגאַנגען מיט
שרעק ביינאַכט דורך דעם געדיכטען וואַלד קיין בוואַרסקע אָנצוקלינגען אין
טעלעפּאָן קיין קיעוו צו ראָזענבלאַט'ן, אַז ער מוז באַלד קומען צו פּאַהרען
נאָך ביינאַכט, ווייל דער מת ליגט איינער אַליין אין וואַלד, און זי מיט די
קינדער וואַרטען אויף דעם וואַגזאַל, כדי מיט איהם זיך צוריקסעהרען
צום נפטר. ראָזענבלאַט האָט נאָך ביינאַכט געכאַפט א טרײַן און געקומען
קיין בוואַרסקע צום נפטר. ווען עס איז געוואָרען טאָג האָט ער איינגעאַרדענט
א לוייה, געדונגען 20 פּויערשע פּוהרלאַך פון דעם דאָרף און אַלע לעהרער
וועלכע האָבען זיך אויפגעהאַלטען אין דער קאָלאָניע, וואָס ער האָט איינ-
געאַרדענט פאַר די פליכטלינגע לעהרער, זיינען מיטגעפּאַהרען. מען האָט
אַריינגעפיהרט דעם נפטר אין שטעדטעל אינגאַטאווא, נאָהנט צו בוואַרסקע.
די פּראָצעסיע איז צוגעפּאַהרען גלייך צו דער שטאַדט שוהל, דאָס גאַנצע
שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפּען, קינד און קייט, מיט דעם רב אין שפיץ.
דאָס שטעדטעל האָט נאָך קיינמאַל ניט געזעהן א מחנה פון אָנגעפּאַהרענע
אין 20 פּוהרלאַך. ראָזענבלאַט האָט געמאַכט דעם הספד, ארויסברענגענדיג
וואָס פאַר א אונגליקען די בלוטיגע מלחמה האָט פאַראורזאַכט, טויענדער
אַלמנות, טויענדער יתומים, טויענדער פאַרקריפּעלע סאָלאַטען, טויע-
זענדער פליכטלינגע, רואינירטע פון זייערע פּלעצער. טויענדער וואַג-
דערער און טויענדער קראַנקע. ער האָט דערזעהלט ווער דער נפטר איז
געווען, פון וואַנען ער איז געקומען, ווי אַזוי ער האָט זיך געמאַטערט, ווי
די פרוי און זיינע קינדער בלייבען יעצט אויף דעם וואַסער. ער האָט אָנ-
געוויזען, ווער די מלוים זיינען, אויך צובראַכענע מענשען, רואינירטע,
האַלב קראַנקע, און געפינען זיך אין דער קאָלאָניע וואָס דער הסתדרות
המורים האָט איינגעאַרדענט.

עס האָט אויסגעבראַכען אַזאַ געוויין, אַזאַ יללה, מען האָט זיך גע-
וואַשען אין טרעהרען. אינגאַטאוואַקע האָט נאָך ניט געזעהן אַזאַ לוייה.
נאַכהער האָט ראָזענבלאַט געדונגען א דירה אין קיעוו פאַר דער אַלמנה
ווילענסקי און קינדער, אויסגעמבלירט פאַר באַרדערס מיט א רעסטאַראַנטעל
פון וואָס זי האָט געמאַכט א לעבען. אויך זיינען פאַרגעקומען ציוניסטישע
מיטינגען אין איהר דירה, פאַר וועלכע זי האָט געקראַגען גוט באַצאַהלט.

איך וועל פאַרבייגעהן וואָס ער האָט מיט זיין זעליגער פרוי געמאַהן

פאר די געראנטיע סאָלדאטען, וועלכע זיינען געבראכט געוואָרען פונ'ם פראַנט אין די קיעווער האַספּיטעלער, ווייל דאָס וואָלט באַדארפט פארנע- מען אַ גאַנצען בוך נאָר איך קאָן אָבער ניט פאַרשווייגען וואָס ראַזענבלאַט האָט געמאָהן פאַר די געפאַנגענע אידישע סאָלדאטען פון דייטשלאַנד- אויסטריא-אונגאַרן, וועלכע זיינען געבראכט געוואָרען קיין דאַרניצא, אין אַ גרויסען וואַלד, נעבען קיעוו און זיינען געפייניגט געוואָרען דורך די רוסישע אָפיצערען צום טויט. יעדען טאָג זיינען צושאַסען געוואָרען פיעל געפאַנגענע, און זיינען געווען אַ מאכל פאַר זייערע הינט, פיעל פון זיי זענען פאַרמוטשעט געוואָרען דורך הונגער און דאַרשט, דורך קעלט און דורך שמיץ. ווען די אָפיצערען האָבען זיך געוואָלט לוסטיג מאַכען אין אַ רוסישען יום טוב, בריינגענדיג געסט, אָפיצערען פון דער שטאָרט מיט זייערע פרויען און קינדער, האָבען זיי זיך „איזידעקאוועט" אויף די אונ- גליקליכע געפאַנגענע, זיי האָבען מכבד געווען די געסט, אַז יעדער פון זיי זאָל אַריינזאָרפען עטליכע שמיץ די „קרעסטאָפּראָדאוועוו", ווען זיי זיינען געווען צוגעבונדען צו די בוימער, פיעל פון זיי זיינען נאָך דער „שמחה" געווען טויט.

עס פאַרשטעהט זיך, אַז פאַר אַ ציווילען מענשען, כּפּרט פאַר אַ אידען, איז געווען אַ גרויס געפאַהר אַהין אַריינצושמעקען, מען האָט כּשום אופן ניט געקאָנט צוקומען צו די געפאַנגענע סאָלדאטען, און אויב אַ ציווילער מענש האָט געוואָגט זיך דערנעהנטערען צו דעם פּלאַץ, איז ער פאַררעכענט געוואָרען פאַר אַ שפיאָן, און דאָן איז אַחת דתו לַחַמית.

אָבער ראַזענבלאַט האָט געוואָלט ראטעווען עטליכע אידישע געפאַנג- גענע סאָלדאטען פון טויט, האָט זיך איהם דורך זיין גרויסע ענערגיע דאָס איינגעגעבען. איך וויל דאָ בריינגען איין פאַקט פון 100 אַנדערע פאַקטען אַלס אַ ביישפּיעל.

צווישען די געפאַנגענע סאָלדאטען האָט זיך געפונען אַ ספרדישער איד פון סאַראַיעווא, ער האָט נאָר געקאָנט רעדען אויף שפּאַניעליש און הע- ברעאיש מיט דער ספרדישער הברה. זיין נאָמען איז משה אַלטרץ. אין אַ גרויסען רוסישען יום טוב, אין „ראַזשדיעסטוואָ", האָבען די אָפיצערען אַראָפּגעבראכט געסט פון קיעוו, אָפיצערען פון אַלערליי ראַנגען מיט זייערע פרויען און קינדער, אין דאַרניצער וואַלד, וואו דער לאַגער פון די געפאַנג- גענע האָט זיך געפונען. זיי האָבען געוואָלט געבען אַ שאָן פאַר זייערע געסט, האָבען זיי אויסגעקליבען דעם משה אַלטרץ פאַר זייער קרבן. דאמאָלס איז געווען אַ מורא'דיגער פּראָסט, זיי האָבען געהייסען איהם בינדען צו אַ בוי, און זיי האָבען מכבד געווען די געסט, איבערהויפט די פרויען מיט די קינדער אַריינצווארפען איהם שמיץ מיט די „נאַניקעס". אַלטרץ האָט זיך באַשלאָסען אויף אַ ריוויגען טהאַט. ער האָט געוואוסט אַז סיי ווי וועט

ער שוין קיין לעבעדיגער ניט בלייבען, אין בעסטען פאל, וועט ער בלייבען א קריפעל, וואָס דאָס איז ערגער פונ'ם טויט, האָט ער אָנגעהויבען לויפען אָהן אַ אָטהעם, אויב מען וועט איהם נאָך שיסען איז בעסער צו פאלען טויט ניט געמוטשעט. די אָפיצערען זיינען געווען אָהן זייערע רעוואָלווער רען, און ביז זיי זיינען געלאָפּען אין הויז צו כאַפּען די כלי־זיין, איז ער אַוועק צווישען די פּאַרדרייטע סטעשקעס אין וואַלד, און ער איז געלאָפּען אָהן אויפהער, פּייל אויס דעם בויגען, ביז ער האָט דערגרייכט דעם דניעפּער וועלכער האָט אָפּגעטיילט דאַרניצע פון קיעוו. דער דניעפּער איז געווען פאַרפּרויען, איז ער געלאָפּען איבער דעם אייז, אַלע מינוט געפּאלען אויף דעם גליטשיגען אייז, נאָר ער איז אויפגעשטאַנען אַ צובלוטיגטער, און גע־לאָפּען ווייטער ביז ער איז אָנגעקומען קיין קיעוו.

אַבער קיינער האָט איהם ניט געוואָלט אַריינלאָזען אין אַ הויז, ער איז געווען אָנגעטאַהן אין אויסטריעשע קליידער און אויסטריעשע שיך, און דאָס וואָלט געהייסען אַז מען בעהאַלט אויס דעם שונא, און אַז מען קומט אין קאָנאַקט מיט די אויסטריעשע געפּאַנגענע, ווערט מען פאַררעכענט פאַר אַ שפּיאָן, און דערפאַר קומט דער העכסטער שטראַף אין צייט פון מלחמה. אַלערזי האָט געוואָלט איבערטאַהן זיך אין ציווילע קליידער, עס פאַרשטעהט זיך, אַז דערפאַר קומט נאָך אַ גרעסערער עונש, דאָס הייסט באַהאַלטען דעם שונא אונטער דעם רוסישען מאַנטעל. אַלערזי איז אַריינגעלאָפּען אין דער גרויסער קופיעטשעסקא שוהל מיט אַ יאָמער און מיט אַ געוויין, אַז מען זאָל איהם ראַטעווען פון אַ זיכערען טויט, וואָרום מען וועט זיך נאָכיאָגען און איהם כאַפּען, און פאַר דעם אַנטלויפען וועט מען איהם שיסען. אַבער אירען האָבען נאָר געקאָנט מיט איהם מיט־וויינען, נאָר זיי האָבען איהם אַבער געמוזט ענטזאָגען פון הילף, ווייל אויסער דעם וואָס מען וואָלט צו־געשלאָסען די שוהל, וואָלט מען די אַלע בעלי בתים אַרעסטירט און פאַר־משפט מיט דעם העכסטען שטראַף. אויף דעם געוויין פון אַלערזי און די געבעטען אויף העברעאיש האָט איהם איינער אַריינגערוימט אַ סוד אין אויער אַריין, דעם אַדרעס פון ראָזענבלאַט'ן.

בקיזור וואָס זאָל איך דאָ מאַרדך זיין, ראָזענבלאַט האָט איהם אויפ־גענומען, איהם איבערגעטאַהן אין ציווילע קליידער, געהאַלטען איהם אין אַ פאַרשלאָסענעם צימער אויף אַלעם גרייטען אין פּערלויף פון 2 יאָהר, ביז די רעוואָלוציע האָט אויסגעבראַכען, און ער איז אַ היים געפּאַהרען גלייך מיט די אַלע וועלכע זיינען לעבען פאַרבליבען.

די 2 יאָהר האָט ראָזענבלאַט'ס פּאַמיליע איבערגעלעבט שרעק און נערוועזיטעט, געציטערט פאַר יעדען שאַרדך. נאָר דערפאַר געראַטעוועט אַ נפש פון טויט.

ווי געזאגט האָב איך געבראַכט איין ביישפּיעל פון 100 וואָס ער האָט געמאַהן פאַר געפאַנגענע.

איך ווינש איהם צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום, אַז די אידישע וועלט זאָל איהם אָפּדאַנקען, אַז ער זאָל זיין איינגעאַרדענט מיט לעבענס־מיטעל אין נייעם לאַנד.

דער קעמפער מיט די יעווסעקען

(א דוד און גלית קאמף פון צוואנציגסטען יאָרהונדערט)

פון חיים סאראנו, ברוקלין

.
ובימי הבולשביקים היה משה ראזעני
בלאט כמעט היחיד שמסר את נפשו על קניינו
התרבותיים והמשיך את עבודתו בגלוי וביד
רמה (קטע ממכתב ח. נ. ביאליק על רא־
זענבלאט ב„מנילת ספר“, חיפה, א״י, תרצ״ו,
דפוס נח ורהפטיג).

אין דער לאַנגער קייט פון גוטע נאַציאָנאַלע, קולטורעלע און געזעל־שאַפּטליכע אַרבייט אויף אַלע געביטען וואָס רבי ראָזענבלאַט האָט באַוווּען צו טאַהן אין פּערלויף פון 40 יאָהר און מעהר, וועלכע האָבען איהם גע־קרוינט פאַר אַ גרויסען נאַציאָנאַלען העלד און כּמעט אַ לעגענדע, איז בלוי־ספּק די גרעסטע, די שעהנסטע און די וואונדערבאַרסטע אַרבייט אין דער עפּאַכע פון די באַלשעוויקעס ווען זיי האָבען באַקומען די מאַכט אין רוסלאַנד און אין אוקריינאַ.

די באַלשעוויקעס — אָדער בעסער געזאָגט די יעווסעקציע — האָבען גענומען אויסראַטען די אידישע רעליגיע, די נאַציאָנאַלע אידעאַלען, דעם ציוניזם, די העברעאישע קולטור און שפּראַך, דעם העברעאישען הנוך, זיי האָבען פאַרוואַנדעלט בתי מדרשים און שוהלען אין אַרבייטער סלובען. אַלע ספרים און הייליגטימער האָבען זיי פאַרברענט אָדער צוריסען. זיי האָבען פאַרשיקט קיין סיביר די ציוניסטען און נאַציאָנאַליסטען גלייך מיט די מענשעוויקעס און סאַציאַל רעוואָלוציאָנערען. זיי האָבען חרוב גע־מאַכט דאָס אידישע לעבען, גע'רודפ'ט ווי אין אנטיווכוס צייטען די אידען וועלכע האָבען געלערענט תורה, געהיט שבת און מל געווען די קינדער, אַלע אסטראגען און טשעקא זייגען געווען איבערגעפילט מיט ציוניסטען, נאַציאָנאַליסטען, העברעאישע לעהרער און רעליגיעזע אידען (אויספיהרליך וועגען די גזרות פון די באַלשעוויקעס און שרעקליכע בלוטיגע רדיפות

אויף די ציוניסטען, העברעאישטען, נאַציאָנאַליסטען און רעליגיעזע אידען, זעה אין אַריבער 200 אַרטיקלען וואָס ראָזענבלאַט האָט געשריבען אין „טאַגעבלאַט“, אין העברעאישען קאַלום „היום“, אין פּערלויף פון 1925-1926, אונטער דעם קעפּעל „אמת מרוסיא וואקסירינא“. און דאָן האָט זיך ראָזענבלאַט באַוויזען ווי דער גרעסטער העלד וואָס האָט אַרויסגערוּפּען באַוואַנדערונג ווייט איבער די גרעניצען פון רוסלאַנד און האָט זיך קונה שם געווען אַלס נאַציאָנאַלער העלד וואָס האָט מקדש השם געווען, דאָס איז געווען אַ לעבעדיגער שפּיל פון דוד און גלית, וועלכער האָט געקעמפט מיט דער יעווסעקציע.

ווי באַוואַוסט, איז ביאַליק ע"ה געווען קאַרנ אויף לויב־געוואַנגען און פּראַזען, און אַז ער האָט געשריבען אויף איהם: „אַז ער איז געווען כמעט דער איינציגער, וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען פאַר אונזערע נאַ־ציאָנאַלע ווערטען און האָט ממשיך געווען זיין אַרבייט אָפּען וביד רמה“, האָט ער נאָך ניט אַלעס געזאָגט. די באַשרייבונגען פון דיעזער עפּאָכע אין ראָזענבלאַט'ס קאַמף מיט דער יעווסעקציע און באַלשעוויקעס פאַר ציוניזם און אַלעס וואָס איז הייליג ביי אידען וועט סלינגען ווי אַ לעגענדע, ווי אַן אונגלויבליכע מעשה, און דאָך איז דאָס אמת און טויענטער עדות וועלען דאָס באַשטעטיגען. דער באַוואַוסטער שריפטשטעלער און רייזענ־דער מר. צבי כשראי האָט דערפון פיעל געשריבען אין „הארץ“ און אין „מאזנים“ א"י.

פאַר זיין קאַמף איז ער שוין ניט איין מאָל געשטאַנען פנים אל פנים צום טויט. ער האָט געשמאַכט אין נאַסע און פינסטערע קעלערס חדשים לאַנג. געליטען הונגער, דורשט, פייניגונגען, שמיץ און אינקוויזיציע־יסורים און ווען ניט צוויי מיידלאך, ריכטערינס פון טשעקא, וועלכע זיינען גע־ווען זיינע געוועזענע תלמידות אין די העברעאישע קורסען, ווען זיי זיינען געווען סטודענטקעס פון קיעווער אוניווערזיטעט, מרים טשערניכאָווסקי און איטא כהנא (אַ שוועסטער פון פּראָפ. אברהם כהנא) וואָלטען איהם שוין לאַנג געשאַסען און זיין קערפּער וואָלט פאַרוואָרפּען געוואָרען ווי די קערפּערס פון טויענטער אַנדערע אידישע מאַרטירער, וועלכע זיינען ניט געקומען צו קבר ישראל. א סך פאַרוכען זיינען געמאַכט געוואָרען אָפֿ־צוראַמען משה ראָזענבלאַט, ווייל מיט זיין עקשנות האָט ער דערצאָרענט די סאַטראַפּען פון דער יעווסעקציע, נאר די צוויי תלמידות און נאָך אַ פאַר געוועזענע תלמידים האָבען געוואַכט איבער איהם, (זיין הויז איז געווען אַ מקום מקלט פאַר דער יונגענד און פאַר אַלע אומגליקליכע צווישען זיי שפּעטערדיגע יעווסעקען) האָבען זיי ניט דערלאָזען און ניט דערלאָזען איהם אומבריינגען, זיי האָבען ניט געקאַנט פאַרגעסען זיינע טובות

און זיין גרויס מענשליך הארץ, און ווי ביי איוב'ן האָט מען איהם איר
בערגגעבען צום שטן צו פלאַגען איהם מיט אַלערליי יסורים און זאָגענדיג
דערביי „רק את נפשו שמור“.

אַבער לאָמיר אָנהויבען צו דערצעהלען כראנאלאגיש. ווען די באַל-
שעוויקעס האָבען זיך איינגעאַרדענט אין קיעוו, האָט משה ראַפּעס, דאן
דער הויפט פון דער יעווסעקציע און פון רעווטריבונאַל, געשיקט רופען
40 אידישע פיהרער פון אַלע חברות און אָרגאַניזאַציעס: פון דער קהלה,
ציוניסטען, העברעאייסטען, לעהרער, העברעאישע אנשטאַלמען, פון פיר
לאַנטראָפּישע און געוועזענע פּאַטליבע אָרגאַניזאַציעס א. א. וו. און האָט
געפאָדערט פון זיי, אַז זיי זאָלען זיך אונטערשרייבען, אַז פון היינט אָן
זאָגען זיי זיך אָפּ פון די אַלע אָרגאַניזאַציעס, אַז זיי וועלען מעהר ניט עוסק
זיין רחמנא לצלן, ניט אין אידישקייט, ניט אין ציוניזם, ניט צו לערנען
מיט קינדער תורה א. א. וו. און דער וואָס וועט עובר זיין אויף דער גזרה
פון „רעווטריבונאַל“, וועט שטרענג באַשטראָפּט ווערען. עס זיינען גע-
שטאַנען רויטע אַרמיער מיט ביקסען און בלויע שווערדען, געהיט די
אַרעסטירטע, מען איז זיך באַגאַנגען מיט די גדולי ישראל אין קיעוו ווי
מיט פאַרברעכער, מען האָט ניט געשאַנעוועט דעם באַליבטען רב הרב
הגאון ר' שלמה הכהן אראנסאָהן (שפעטער רב הכולל אין תל-אביב, גע-
שטאַרבען, אדר, תרצ"ה). אַלע האָבען פאַר מורא גע'חתמ'עט. אַז עס
איז געקומען די רייהע צו ראָזענבלאַט'ן, האָט ער געזאָגט צום סעקרעטער
ה' קוליק, (אַ געוועזענער העברעאישער לעהרער) וועלכער האָט איהם גע-
ציגט דעם פּאַפּיער אין אידיש, אַז העברעאיש איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך, און
ער וויל אַז ער זאָל איהם איבערזעצען אין העברעאיש. קוליק האָט גע-
ענטפּערט שטרענג, אַז ער האַלט ניט העברעאיש פאַר קיין שפּראַך, ענטפּערט
איהם ראָזענבלאַט, אַז ער האַלט ניט אידיש פאַר קיין שפּראַך, און אזוי ווי
קוליק איז געווען אַ לעהרער פון העברעאיש און האָט גענעסען ברויט פון
העברעאיש וויל ער אַז ער זאָל איהם איבערזעצען אין העברעאיש. קוליק
האָט געשריען און געקלאַפּט אין טיש און האָט איהם פאַרקלאַגט צו
ראַפּעס'ן. דאָן האָט ראָזענבלאַט זיך געווענדעט צו ראַפּעס'ן מיט אַ טענה:
ווי לאַנג האָט איהר געפּרעדיגט אין דער אוקריינער צענטראַל ראַדא אויך
אין דער אידישער קהלה פאַר פּערסאָנעלע נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע, אַז יעדע
נאַציע און גרופּע האָט דאָס רעכט צו באַנוצען זיך מיט וואָס פאַר אַ שפּראַך זי
האַלט פאַר איהר געהעריקייט, יעצט אפילו ווען איהר זענט אַ געגנער פון
דער אידישער קהלה. שטעלט אייך פאַר ווען עס זאָל קומען צו אייך אַן
אוקריינער גוי אָדער אַ פּאָלאַק און איהר זאָלט פּאָדערען פון איהם אַז ער
זאָל אונטערשרייבען זיין נאָמען אויף אַ פּאַפּיר געשריבען אין אַ פּרעמדער
שפּראַך און דער אוקריינער אָדער פּאָלאַק וואַלט באַשטאַנען מען זאָל איהם

איבערזעצן דעם פאפיר אין זיין שפראך, וואָס וואָלט איהר געמאָהן? ענטפערט ראפעס: „איך וואָלט זיין פאַרלאַנג דערפילט און וואָלט איבער-געזעצט אויף זיין שפראַך.“ דאָן פרעגט ראָזענבלאַט: „פאַרוואָס זשע זאָלען מיר אידען אַנדערש באַהאַנדעלט ווערען? “ ענטפערט ראפעס: „ווייל מיר ווילען אַרויפצוווּנגען אויף אייך די אידישע שפראַך“, בעסער געזאָגט, ניט צוליעב אהבת מרדכי — פון ליבע צו אידיש — ווי צוליעב שנאת חמץ — פון פיינדשאַפט צו דער אַלטער אָפגעלעבטער שפראַך. דאָן ענטפערט ראָזענבלאַט: „טהוט מיט מיר וואָס איהר ווילט, איך וועל ניט אונטערשרייבען, אפילו דער טויט וועט מיך ניט שרעקען.“ ווען דער סליעדא-וואטעל (אויך אַ איד) האָט איהם געשטעלט פראגען ער זאָל געבען אַן ענטפער, האָט ער געפאָרעט אַן איבערזעצונג אויף העברעאיש און אויב דער סליעדאוואטעל פאַרשטעהט ניט קיין העברעאיש זאָל ער שטעלען אַן איבערזעצער, זאָל קוליק דער סעקרעטאר און געוועזענער העברעאישער לעהרער שטעלען די פראגען און באקומען די ענטפערס. דער מהיפית'ניק קוליק האָט זיך פאַרשעמט וואָס מען האָט איהם דערמאָנט זיינע חטאים פון העברעאיש. מען האָט אָנגעהויבען סטראַשען ראָזענבלאַט. די רויטע אַרמיער האָבען איהם אַרומגערינגעלט. דער סוף איז געווען אַז ראָזענבלאַט האָט אויסגעפיהרט, ער האָט ניט געענטפערט אויף קיין פראגע. (דער שרייבער פון די שורות האָט געהאַט דעם כבוד צו זיין אַ יוצא ונכנס ביי הרב אהרנסאָן ז"ל און ער האָט מיר דערצעהלט ווי אזוי ראָזענבלאַט איז זיך מיט זיי באַגאַנגען).

ווען מען האָט פאַרמאַכט אַלע שוהלען, פאַרשלאָסען אַלע תלמוד-תורות, רעקוויזיט די אידישע קהלה מיט אַלע איהרע אַרכיווען און היסטאָרישע דאָקומענטען, ווען מ'האָט אויפגעהאַנגען אַ שלאָס אויף דער חברה מפיצי השכלה, ווען מ'האָט פאַנאַנדערגעטריבען די חובבי שפת עבר און אַנדערע אידישע נאַציאָנאַלע און געזעלשאַפטיכע אָרגאַניזאַציעס, איז די אידישע קיעוו געוואָרען פאַר'יתומ'ט און חרוב — דאָן האָט זיך משה ראָזענבלאַט אַרויסגעוויזען מיט זיין גאַנצער ענערגיע און איז געגאַנגען צום שטאָרט קאָמענדאַנט, אַ פשוט'ער קריסט, וועלכער ווייסט ניט קיין חכמות און ניט אידישע פאָליטיק און האָט פון איהם פאַרלאַנגט אַ קלייניגקייט ער זאָל איהם ערלויבען פון די חרוב'ע צאַרישע קאַזאַרמעס, וועלכע געפייערען זיך אין בענדערסק'ס הויז אויף באלשאַיאַ וואסילקאָווסקיאַ נומ' 28, וועלכע די באַלשעוויקעס האָבען צובראַכען און אויסגעזעצט די פענסטער, זאָל ער איהם ערלויבען אויסצובויען אַ שוהל אויף צו דאווענען פאַר די אידישע סאָוועטישע בירגער. דער גוטמוטיגער גוי האָט ניט באַגריפען די וויכטיגקייט פון זיין באַשלוס, און ער האָט איהם שוואַרץ אויף ווייס געגעבען אַן ערלויבעניש, און באַלד איז ראָזענבלאַט צוגעטראַטען צו בויען

א שוהל. פיעלע ציוניסטען און העברעאייסטען האָבען פּראָטעסטירט און געשריען אז דאָס איז אַ גרויסע ריזיקע, אז עס איז אַן עברה די געלד, מען וועט דאָס באַלד פאַרמאַכען און ס'וועט נאָך שאַדען די דאוונער. ראָזענ-בלאַט האָט ניט געפּאָלגט, און מיט די אַרומע גראַשענס וואָס ער האָט אַליין געגעבען און געקראָגען ביי יחידים האָט ער אויסגעבויט אַ שוהל און איהר אַ נאָמען געגעבען „כנסת ישראל“, אַריינגעשטעלט אַן אַלמען ארון קודש, אַן אַלמען עמוד און אַלמע בענקלאַך און מ'האָט אָנגעהויבען דאוונען, און הרב ראָזענבלאַט האָט אָנגעהויבען פרעדיגען אין די פיער ווענט ציוניזם און העברעאישע קולטור, אונטער די אויסרעדע פון רעליגיעזע דרשות, וועלכע זיינען דאָן נאָך געווען ערלויבט, אַבי ניט קיין פּאָליטיקא.

ווען די יעווסעקען האָבען זיך דערוואוסט פון דעם קאָמענדאַנט'ס ערלויבעניש, זיינען זיי צו איהם געלאָפּען פּראָטעסטירען, נאָר דעם קאָ-מענדאַנט'ס שטאַלץ האָט איהם ניט ערלויבט נאָכגעבען די „אידעלאַך פון יעווסעקציע“ און זיך מודה זיין אויף זיין טעות, האָט ער זיך איינגע-עקשנ'ט און האָט ניט געוואָלט צוריקציהען זיין ערלויבעניש. דאָן האָט זיך אָנגעהויבען אַן אַטאַקע אויף דעם שטאַדטישען קאָמענדאַנט, אז ער געהט אַריין אין די פונקציעס און אין דער אויטאָנאָמיע פון דער יעוו-סעקציע. זיי זיינען געלאָפּען אין רעווקאם צו פאַר'מסר'ן דעם קאָמענ-דאַנט, נאָר דער קאָמענדאַנט האָט געהאַט זעהר גרויסע רעוואָלוציאָנערע פאַרדינסטען און אַן אונגעווינענע מאַכט, וועלכע האָט זיך געצויגען איבער גאַנץ קיעוו און אויך איבער אַ גרויסען טייל פון אוקריינע, איז ער געווען דער יחסן און דער גרויסער תקיף און קיינער האָט ניט געוואָגט פון איהם צו פּאָדערען נאָכגעבען דער יעווסעקציע. און ניט נאָר האָט ער ניט צוריק-געצויגען זיין ערלויבעניש, נאָר ער האָט געשיקט רופּען ראָזענבלאַט'ן צו זיך און איהם געשטאַרקט צו פיהרען די שוהל, נאָר מיט איין צוזאָג ער זאָל דאָרטען ניט אָנפיהרען קיין אַנטי סאָוועטישע רעדעס און פּראָפּאַגאַנדע. און נאָך אַ תנאי, אויב ער וויל אָפּהאַלמען מיטינגען אין דער שוהל ווער גען אידישע ענינים, האָט ער גאָר ניט געגען דעם, נאָר מ'זאָל פאַר יעדער מיטינג נעהמען ביי איהם אַן ערלויבעניש, און ער, דער קאָמענדאַנט, וועט ניט שיקען קיין פאַרטרעטער צום מיטינג, נאָר ראָזענבלאַט אַליין וועט זיין באַגלויבט אַכטונג צו געבען אויף דער אָרדנונג.

נו, נו! פרענט שוין ניט! דער „כנסת ישראל“ איז געוואָרען אַ צענטער פון אַלע אידישע ענינים. ער איז געווען אַ טריבונע פאַר ציוניזם, פון אַלגעמיינע, פון צעירי ציון, פון החלוצי, פון השומר הצעיר, פון הצופה, פון אמנות, פון קהלה ענינים, פון רעליגיעזע קאָמיסיעס, חברה קדישא, מעות חטים א. א. וו.

די יעווסעקען האָבען געקריצט מיט די ציינער, זיי האָבען ניט גע-

סארגט קיין מסירות. איבערהויפט דארפן פארצייכענט ווערן די גע-
וועזענע העברעאישע לעהרער נאוואקאווסקי און בראווארניק וועלכע האָבן
בען גע'רופ'ט די שוהל און דעם גרינדער ראָזענבלאַט, נאָר מ'האָט ניט
געהאָלפּען, זייל דער גוי'שער קאָמענדאַנט האָט געשטיצט ראָזענבלאַט'ן
מיט דער שוהל און פּאַרזאַמלונגען. זייערע מסירות האָבען איהם געגעבען
אַמביציע.

מ'האָט זיך גענויטיגט אין מעהר פּלאַץ און מעהר חדרים, ווייל אַלע
אַרנאַניזאַציעס, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט און פּאַרברייטערט האָבען
ניט געקענט אויסשפּרייטען זיך אין „כנסת ישראל“. דאָן האָט ראָזענבלאַט
גענומען ערלויבעניש צו בויען די אַנדער זייט פון בענדערסקי'ס צאַרישע
חרוב'ע קאַזאַרמעס פאַר שוהלען. עס איז אַריבער אַהין די שניידערשע
פאַרמאַכטע שוהל „לינת הצדק“. דערנאָך האָט ער געבויט אין די אייגענע
חרוב'ע קאַזאַרמעס וועלכע האָבען זיך געצויגען אַ בלאַס פון באלשאַיאַ
וואַסילקאָווסקאַיאַ ביז מאלאַ וואַסילקאָווסקאַיאַ נאָך צוויי שוהלען „עץ-
חיים“, וואו די יובעלירען און זייגער-מאַכער האָבען געדאַווענט, און
„אהל יוסף“. און די אַלע שוהלען זיינען געווען געפאַסט מיט דאַוונער און
מיט ציוניסטישע און פּאָלקס רעדנער. דערנאָך האָט ער געגרינדעט אַ
העברעאישען בית-הספּר אין דער שוהל „עץ-חיים“ און מ'האָט געלערנט עפ"י
השיטה הטבעית. די קינדער האָבען גערעדט העברעאיש און געשטודירט
די אידישע געשיכטע. און די רייכע יובעלירען און זייגער-מאַכערס האָבען
געשטיצט דעם בית-הספּר מיט געלט. אויך איז געגרינדעט געוואָרען אין
„כנסת ישראל“ אַ העברעאישע ביבליאָמעק, וואו צעהנדליגע לייענערס
האָבען געקראָגען העברעאישע ספּרים צום לייענען.

די יעווסעקען זיינען געוואָרען וואָס ווייטער מעהרער אויפגענוגט, און
דער קאַמף האָט זיך צופּלאַקערט. מ'האָט נאָך האַלבע נאַכט סליחות אַרעסטירט
ציוניסטען מיט ראָזענבלאַט'ן בראַש. דער אַרעסט איז געצילט געגען ראָד-
זענבלאַט'ן אַלס דער הויפט טהווער, כדי צו צושטערען די שוהל אין ימים
נוראים. מ'האָט די ציוניסטען געפייניגט אין טשעקא, מעהר פון אַלעמען
ראָזענבלאַט'ן, אַריינצואַרפּענדיג איהם אין אַ נאַסען פינסטערען גרוב, ניט
צונעלאָזט צו איהם קיין שפּיז. די אַרעסטירטע האָבען דערלאַנגט אַ ביטע
זיי ערלויבען ימים נוראים אויף אַ פּאָר שטונדען צוזאַמען קומען אין
איין צימער צו דאַוונען בצבור. ראש השנה און יום כּפור האָט מען די
אַרעסטירטע ערלויבט צו זיין אין איין חדר צו דאַוונען און ראָזענבלאַט
און בעלאַצערקאווסקי, זיינען געווען די חזנים. צו כל נדרי האָט מען פאַר
זייערע אויגען געשאַסען סוחרים פון וואַליוטע, און זייערע קערפּערס אָנ-
געלעגט אויף אַ וואַגען און אַרויסגעפיהרט חוץ לעיר און זיי אַריינגעוואָרפּען
אין אַ גרוב, ווי זייער שטייגער איז געווען, און מ'ווייסט עד היום ניט וואו
די קערפּערס זיינען אַהינגעקומען.

נאך דאָס האָט ניט געשטערט די שוהלען צו עקזיסטירען, ווארום דער קאָמענדאַנט האָט געזאָגט, אז ער קאָן זיך ניט אַרײַנמישען אין טשעקא ענינים צו באַפרייען אַרעסטירטע, אָבער די ערלויבעניש פון שוהל איז פון איהם געגעבען געוואָרען, קאָן ער ניט צוריקציהען, כל זמן זי איז ניט אַנטי־סאָוועטיש.

נאָך פיעל מאַטערנישען האָבען פיעלע אַרעסטירטע פון טשעקא אונטערגעשריבען אז זיי זאָגען זיך אָפּ פון ציוניזם און נאַציאָנאַליזם און מ'האָט זיי באַפרייט, אָבער ראָזענבלאַט האָט זיך אַנטזאָגט אונטערצושרייבען, האָט ער אָפּגעפּינסטערט אין טשעקא און דערנאָך אין לוקיאנאווער תּפּיסה נאָך אַ צייט. אָבער סוף כל סוף האָט זיך איינגעגעבען זיינע געוועזענע תּלמידים, אָנגעזעהענע באַלשעוויקעס, איהם צו באַפרייען. און ערשט דאַמאָלסט, ערמוטהיגט פון דעם גוי'אישען קאָמענדאַנט (וועלכער האָט געזעהן אין ראָזענבלאַט'ס אַרעסט אַ נקמה אַקט פאַר זיין ערלויבעניש) האָט זיך ערשט ראָזענבלאַט גענומען צו דער אַרבייט.

די פיער שוהלען, וועלכע זיינען געבויט געוואָרען אין די חרוב'ע צאָר־רישע קאזארמעס, האָבען געזאָמען מיט טהעטיגקייט, אַלע שטאַדט־מיטינגען, איבערהויפּט די מיטינגען פון אַלגעמיינע ציוניסטען, צעירי ציון, השומר הצעיר, החלוץ, אמנות, חובבי שפת עבר, אגודת תּרבות החבר (סטודענט־טישע אָרגאַניזאַציע) א. א. וו., זיינען פּאָרגעקומען אין די שוהלען. יעדע אָרגאַניזאַציע האָט געהאַט אַ באַזונדער חדר, און די אַלע חדרים זיינען געווען אָפּען טאָג און נאַכט. אין איין חדר איז געווען די ביבליאָטעק און אַ לעזע זאָל, און ראָזענבלאַט איז ארומגעגאַנגען פון חדר צו חדר, פון שוהל צו שוהל צו שטארקען די אָרגאַניזאַציעס, אז זיי זאָלען ניט מורא האָבען און זאָלען ממשיך זיין זייער אַרבייט, פאַרזיכערענדיג אז ס'וועט זיי קיין בייז ניט געשעהן, ווייל די יעווסעקציע איז מאַכטלאָז געגען דעם קאָמענדאַנט, וועלכער האָט גרויסע רעוואָלוציאָנערע פאַרדינסטען און האָט ער־וואָרבען די הויכע מאַכט און איז דער גרעסטער יחסן אין דער קאָמער־ניסטישער פּאַרטיי.

בראַוואַרניק און נאַוואַקאָוסקי, די צוויי קאָמיסאַרען פון דער יעוור־סעקציע (געוועזענע העברעאישע לעהרער) האָבען זיך געהאַט אַריינגעריר־סען ראש השנה אין די שוהלען, מיט אַ פייער קאָמיסיע און האָבען גע־פּסל'ט די שוהלען, ווייל די הינטער־טהירען זיינען ניט געווען גענוג ברייט אויף ארויסצוגעהן אין פּאַל פון אַ פייער, און זיי האָבען שוין געהאַט געזונגען אַ זיענ לייער, אז זיי האָבען צוטריבען די אידען פון די שוהלען, אום ראש השנה פאַר שופּר כלאָזען, אָבער ראָזענבלאַט האָט באַלד אָפּגע־רופּען דעם קאָמענדאַנט אין טעלעפּאָן, און דער קאָמענדאַנט האָט געהיי־סען צו רופּען די יעווסעקציע קאָמיסאַרען און ער האָט זיי געהייסען מיט

דעם האַרבען וואָרט פאַרלאָזען די שוהל, און ווען זיי זיינען געווען גע-
צוואונגען צו פאַרלאָזען די שוהל — אבֿל וחפוי ראש — האָט ספּאַנטאָן
פון אלע מתפללים אויסגעבראַכען דער נאַציאָנאַלער הימנון „התקוה“.

עס וועט ניט פאַרגעסען ווערען פון די אַלע וועלכע האָבען דורכגע-
לעבט יענע צייט דעם יום טוב סכות. ראָזענבלאַט האָט געמאַכט ביי דער
שוהל „כנסת ישראל“ אַ סוכה, (דאָס איז געווען אפשר די איינציגע אין
שטאָרט) און די יעווסעקציע האָט געפונען אַ שטאַרקען אַרגומענט, אַז
מ'זאָל די סוכה צוואוואַרפען, ווייל עס שטעקט אין איהר אַ סכנה פון פייער.
מ'האָט איהם גערופען אין פייער דעפאַרטמענט און מ'האָט איהם געזאָגט,
אַז אויב ער וועט ניט צוואוואַרפען די סוכה אין פאַרלויה פון צוויי שעה
וועט ער באַקומען דעם האַרבסטען שטראָף. ראָזענבלאַט איז אוועק צום
קאָמענדאַנט און ער האָט אָנגעקלונגען צום פייער דעפאַרטמענט צו געבען
ראָזענבלאַט'ן צייט אַראָפּצונעמען די סוכה אַכט טעג צייט. אַ שטיק צייט
האָט די אידישע באַפעלקערונג געלאַכט פון דעם קלוגען איינפאַל פון
דעם גוי'אישען קאָמענדאַנט, נאָר די יעווסעקציע האָט געברענט פון כעס.

מיר וועלען קיינמאָל ניט פאַרגעסען יענעם שמחת תורה. די פייער
שוהלען (וועלכע זיינען געווען צוזאַמען האָבען זיך פאַרוואַנדעלט אין
איין שוהל) זיינען געווען געפאַסט מיט מתפללים. זייער צאָהל האָט דער-
גרייכט אין די טויזענטער. מעהר פון אלע זיינען געקומען סטודענטען
און סטודענטקעס פון אלע הויכשולען, אין דער שפיץ פון ציוניסטישען
„החבר“ און „החלוץ“. מ'האָט געטאַנצט מיט די תורות. מ'האָט געזונגען
„שרי ציון“ און ראָזענבלאַט איז געווען דער העלד פונ'ם יום טוב. ער
האָט געקראָגען שטורעמדיגע אַוואַציעס. מ'האָט איהם געטראָגען אין דער
לופטען מיט הידר געשרייען.

הושענא רבה, נאָך פאַר שמחת תורה, האָבען עטליכע נאַציאָנאַלע
און ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס איינגעקאָרדענט אַ סורפרייז צו ראָזענ-
בלאַט'ן און זיין פרוי. זיי האָבען זיך דערוואוסט, אַז ס'איז געוואָרען 25
יאָהר זינט זייער חתונה, (די ערשטע פרוי וועלכע איז שפּעטער געשטאַר-
בען און וועלכע האָט געאַרבייט מיט איהם האַנט אין האַנט אין אלע
קהל'שע טהעטיגקייטען) אין „כנסת ישראל“ האָט זיך פאַרזאַמעלט אַ
גרויסער עולם — אַריבער טויזענט מענשען, צו פייערען די זילבערנע
חתונה פונ'ם פאָרל — ס'איז ניט געווען וואו אַ שפּילקע צו וואַרפען,
ס'איז געווען אַ גרויסע ענגשאַפט, ס'זיינען געהערט געוואָרען מייסטער-
האַפטע רעדעס פון רבנים, ציוניסטען, פון צעירי ציון, פון הובבי שפ"ע,
פון אגודת המורים, פון החלוץ, פון השומר הצעיר, פון אמנות, פון גבאים
פון די 4 שוהלען א. א. וו. אינטערעסאַנט איז געווען איין רעדע פון אַ
סטודענט, וועלכע האָט זיך איינגעקריצט אין מיינ מוח און איך וועל זי

קיינמאל ניט פארגעסען. ער האָט געזאָגט : איבער הונדערט יאָהר וועט דער מלאך המות האָבען אַ שווער שטיקעל אַרבייט ביי ראָזענבלאַט'ן. ווען ער וועט קומען צו איהם אַ היים נעהמען די נשמה וועט מען איהם זאָגען, ער איז אין שוהל. ווען ער וועט קומען אין שוהל, וועט מען איהם זאָגען, ער איז נאָר וואָס אַוועק אין תלמוד תורה, ווען ער וועט קומען אין תלמוד תורה, וועט מען איהם זאָגען, אַז ער איז נאָר וואָס אַוועק צו די פליכטלינגע וואו מ'דאַרף זיי פאַרזאָרגען מיט שפּיז און קליידער. ווען ער וועט קומען צו די פליכטלינגע, וועט מען איהם זאָגען, ער איז ניט לאַנג אַוועק צו די פאַר'משכנ'טע גאַליציאַנער אידען. ווען ער וועט קומען אַהין, וועט מען איהם זאָגען, ער איז אַוועקגעלאָפּען צום פּאָליציי־מייסטער, אָפּצושרייען אַ גזרה אַוועקצושיקען אַ הונדערט אלטע, קראַנקע אידען קיין סיביר. וועט דאָך דער מלאך המות זיך ניט שעמען און לויפּען צו דער פּאָליציי, וועט ער זיך דערוויסען, אַז מ'האָט נאָר וואָס געבראַכט פון פּראַנט עטליכע פאַרוואונדעטע סאָלדאַטען צווישען זיי אידען, איז ער געלאָפּען צו זיי געוואָהר ווערען און נעהמען זייערע נעמען און אַדרעסען אום צו העלפּען זיי, און דער מלאך המות וועט קומען צו די באַראַקען, וועט מען איהם זאָגען, אַז 12 ביינאַכט איז ראָזענבלאַט אַוועקגעגאַנגען, מסתמא איז ער שוין אין דער היים, וועט זיך דער מלאך המות דערפּרעהען און וועט לויפּען צו איהם אַ היים טרעפּען ראָזענבלאַט'ן אין בעט און ביי איהם צו נעהמען די נשמה, און ווי פאַרוואונדערט וועט ער ווערען, ווען מען וועט איהם זאָגען, אַז ער האָט געקראָגען אַ טעלעפּאָן רוה צו קומען ביינאַכט קיין באיאראק, אַ דאַטשע, 20 וויאָרסט פון קיעוו, וואו ס'איז געשטאַרבען אַ לעהרער דורך אַן אַנשטעקענדיגע קראַנקייט, און מען מוז איהם באַלד צונעהמען, עס זאָלען זיך ניט אַנשטעקען די אַנדערע לעהרער פון איהם. דאָן וועט דער מלאך המות פאַרברעכען מיט די הענט, און וועט הילפּלאָן אויסשרייען, אַז איהם וועט אויסקומען נעהמען די נשמה ביי איהם אין מיטען גאַס.

ראָזענבלאַט האָט איינגעאַרדענט נאַציאָנאַלע אַווענדען, נעהמענדיג יעדעס מאָל אַן ערלויבעניש ביים קאָמענדאַנט : אַ חנוכה אַווענד, אַ חמשה־עשר בשבט אַווענד, אַ פורים אַווענד, אַ ל"ג בעומר אַווענד. חוץ דעם די שלש רגלים אַווענדען. אין די אלע אַווענדען האָבען גענומען אַן אַנטהייל אלע נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס און די תלמידי בתי־הספר העברים, און אזוי ווי עס איז געווען ווייניג די ימים טובים אַווענדען האָט ער צוגע־טראַכט נייע ימים טובים (כדי צו נעהמען אַן ערלויבעניש אויף פאַרזאַמלונגען) ווי ראשי חדשים, ארבע פרשיות, ז' אדר, חמשה־עשר באב א. א. וו. צו די אַווענדען זיינען אַרויסגערופּען געוואָרען די בעסטע כחות פון נגינה, פּראָמינענטע חזנים און באַגלייטער אויף אַ פּוסי־האַרמאָניע. איך קען דאָ באַהויפּטען, אַז דער ערשטער אַרויסקריט פון דעם וועלט־באַריהמ

טען חזן פינטשיק איז געווען אין די אָווענדען אין „כנסת ישראל“, פון דאָרטען איז ער געקרוינט געוואָרען מיט דער נאָלדענער קרוין אַלס דער בעסטער אויסטייטשער פון תּפּלוּת. ער האָט געגעבען אינסטרומענטע צו דער פּאדאלער שכונה ציונית אין קיעוו און זיי האָבען אויך געגרינדעט אַ ציוניסטישע שול מיט דעם נאָמען „מוריה“, וואו עס פלעגען פאָרקומען מיטינגען פון ציונים און צ"צ. איינמאָל ביי אַ קאָנווענשאָן פון צ"צ וואָס איז פאָרגעקומען אין מוריה, איז די רויטע פּאָליציי אָנגעפאלען און אַרעסטירט די קאָנווענשאָן, און פאַרשיקט זיי אויף 2-3 יאָהר קיין סיביר. יעצט זיינען זיי אין א"י.

דריי יאָהר צייט האָט ראָזענבלאַט מיט אַלע נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס געהאַט אַ נצחון און די יעווסעקציע — אַ מפּלה, אָבער ס'איז געקומען די צייט ווען דער שטאַרט קאָמענדאַנט איז איבערגעפיהרט געוואָרען אין גרויס רוסלאַנד, און ס'איז געקומען אויף זיין אָרט אַן אנדערער. דאָס מאָלסט האָבען זיך די יעווסעקציע קאָמיסאַרען נוקם געווען אין ראָזענבלאַט'ן און אין די ציוניסטען און אין די אַלע נאַציאָנאַלע קערפּערשאַפטען. מען האָט פּיעלע פון דער יוגענד פאַרשיקט קיין סיביר, אַ סך פון זיי זיינען אויסגעשטאַרבען, אויך גע'הרג'ט געוואָרען און אויסגעשאָסען געוואָרען. ראָזענבלאַט'ן האָט מען פאַרשפּאַרט צום דריטען מאָל אין טשעקא, וואו ער האָט געליטען מאַטערנישען פון דער אינקוויזיציע, צוזאַמען מיט פּיעל עלטערע ציוניסטען. די שוהלען האָט מען פאַרוואַנדעלט אין קלובען, ארויסגעוואָרפען די ספּרי תּורות, די שאַפּעס מיט די העברעאישע ביכער, די ביבליאָטעק האָט מען פאַרברענט, דעם ביה"ם צוטריבען, די מעבעל און די לעהר ביכער און די געצייג זיינען צוגענומען געוואָרען. מיט באַוואַ-פענטע רויטע אַרמיער האָט מען באַזוכט די רעליגיעזע קהלה און חברה קדישא, צוגענומען די היסטאָרישע פּנקסים און פאַרברענט, די אינטערע-סאַנטע דאָקומענטען און פאַרניכטעט אָהן רחמנות.

און ווער ווייס וואָס עס וואָלט געוואָרען פון ראָזענבלאַט'ן, ווען ער זאָל ניט געווען פאַרלאָזען סאָוועט רוסלאַנד און אָפּפּאַהרען קיין אַמע-ריקא. אָבער דאָס איז איהם אויך ניט גרינג אָנגעקומען. מען האָט פּיעל שטיינער געלייגט אויף זיין וועג. די פּאַספּאָרטען פון זיין פּאַמיליע (זיבען מענשען) האָט אָפּגעקאַסט שווערע הונדערטע דאָלאַר, וואָס זיין איינציגע שוועסטער פון פּיטסבורג מרס. צינה סאַקאוּ און זיין ברודער סאַל ראָזען האָבען געשיקט.

ביי זיין אָפּפּאַהרען פון קיעוו, האָבען זיך, ווי מיר האָבען געלייענט אין די ארץ ישראל צייטונגען, פאַרזאַמעלט אונטערערדיש 22 אָרגאַניזאַציעס, נאַציאָנאַלע און געזעלשאַפּטליכע, פון קיעוו, צו אַן אָפּשייד אָווענדר. און מיט טרעהרען אין די אויגען האָבען זיי אויסגערוּפּען: „אויף וועמען

לאָזטו אונז איבער? " די אַדרעסען וועלכע זיינען אָנגעשריבען געוואָרען אין פּראַכטפולען העברעאיש פון די באַגאַכטע שריפטשטעלער ווי: המשורר יהל"ס און משה קאמיאנסקי (מיטארבייטער פון סמאלענסקי'ס "השחר") און אַנדערע.

העברעאישע לעהרער האָבען זיך צונויפגעקליבען אונלעגאַל זיך אָפּ-געזעגענען מיט דעם געוועזענעם ראש הסתדרות המורים. עס זיינען אַנ-וועזענר געווען צוויי פּראָפּעסאָרען פון אוניווערזיטעט, איינער פון זיי אַ קריסט, וועלכער האָט געקענט העברעאיש.

אויף זיין וועג האָט ער געקראָגען אַ טריאומף צוג, אין מאַסקווע ביי די ציוניסטישע מאראנען, אין ריגע און אין לאַנדאָן, וואו ער האָט אַדרע-סירט גרויסע פּאָלקס פּאַרזאַמלונגען.

צום לעצט וויל איך זאָגען, אַז מיין שוואַכע פּעדער האָט ניט אַרויס-געבראַכט קיין הונדערט חלק פון די גרויסע טהאַטען און קרבנות פון חבר ראָזענבלאַט. זאָלען קומען בעסערע און מעהר באַגאַכטע שריפטשטעלער און דערגענצען דעם פּאַרטערט פון דעם גרויסען אידען חבר מ. ראָזענבלאַט.

דער אייביג-יונגער

פון מ. מ. גוזמאן, שיקאַנאַ

איך קען הרב ראָזענבלאַט שוין 35 יאָהר, כמעט פון דעם ערשטען טאַג, ווען ער איז געקומען פון זיין געבורט שטעדטעל אין בעסאַראַביע זיך צו באַזעצען אין קיעוו. דער לעבעדיגער, דער מוטיגער, דער ענערנישער ראָז-זענבלאַט האָט מיט זיין ערשיינען אין אַ געזעלשאַפּט אַדער אין אַ פּריוואַט-טע הויז, אַריינגעבראַכט לעבען, פּרייד און צופרידענהייט פון גאַט'ס וועלט, שטענדיג מיט אַ שמייעל אויף זיין פנים. מיט זיינע גוטע שיינענדיגע אויגען, מיט זיין ווייכע שטימע און צאַרטע רייד, האָט ער פּאַרטריבען דעם אומעט פון פּאַרצווייפּלונג.

ער איז שטענדיג געווען טהעטיג צו העלפען יעדען מענשען, וועלכער האָט זיך געווענדעט צו איהם; ער האָט געענטפערט נאָך איידער מען האָט איהם געבעטען. דאָס וואָרט „ניין" האָט ביי איהם ניט עקזיסטירט. קיין זאַך איז ביי איהם ניט געווען שווער דורכצופיהרען אין לעבען.

דאָס נאַנצע לעבען זיינס איז געווען אַ יום-טוב'דיגעס, אימער פרעדה-ליך, קיינמאַל ניט געזאַרגט, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ער האָט שטענ-

דיג געלעבט אין נויט, אין פשוט'ע דירות, מיט פשוט'ע מעבעל, הארטע בעטען און הארטע קושעטקעס, מיט א פראסטען טיש און ביינקלאך; און דאס עסען איז געווען ברויט און טהע, בארשט און קארטאפעל. ער האט פארשטאנען די פאעזיע פון לעבען, די צווייטע זייט פונ'ם לעבען — דאס הייסט — די מאראלישע זייט פון גאט'ס וועלט, צו שאפען גוטעס פאר דער געזעלשאפט, צו העלפען א צווייטען, עפעס טאן פאזיטיוועס פאר דער מענשהייט. עס האבען זיך אפגעשפיגעלט אין זיין נשמה דאס שענהקייט פון דער נאטור, די שטראלען פון דער זון, די שירה פון אלע באשעפעני-שען, די גרינע פעלדער און וועלדער און דאס אלעס האט איהם געמאכט צו פארגעסען די ערדישע נויט און ער איז געווען דער ליכטיגער און דער גוט-מוטיגער משה ראזענבלאט.

אלס א נאציאנאליסט און א אוהב ישראל האט ער געדינט פאר א לעבעדיגען מוסטער. ציוניזם און תחית השפה והתרבות איז ביי איהם זיין לעבענ'ס אידעאל, מיט וועלכען ער האט געאטעמט. ביי א פאגראם אויף אידען האט ער ניט געקוקט אויף קיין סכנת נפשות, און ער איז גע-גאנגען אין פייער צו ראטעווען זיינע ברידער, און ווי אייגענע ברידער און שוועסטער זיינען איהם געווען, אלע אידען, פרעמדע וואס ער האט זיי אפילו קיינמאל ניט געזעהן.

אין 1905 ווען וויטע האט ארויסגעגעבען די קאנסטיטוציע אין רוס-לאנד, זיינען געווען פאגראמען אין אריבער 600 שטעט און שטעטלאך אין רוסלאנד און אוקראינע. אין קיעוו זיינען אומגעקומען 200 מענשען, עס האט זיך ארגאניזירט א זעלבסטשויץ אין ראזענבלאט'ס הויז, און ער איז געווען אויף אלע פראנטען, און אלע יונגע מענשען האבען באוואונ-דערט זיין יוגענדליכע ענערגיע און אַמביציע.

ביי אלע קיעווער אידען לעבט אין זכרון א וואונדערליכער עפיוזאד, וועלכער מעג דינען פאר א ביישפיל יעצט ביים באַיאָט פון דייטשע סחורות.

אין קיעוו איז געווען א זאוואד (א פעסטאָרי) פון הייווען, וועלכער האט באַלאַנגט צו דעם שוואַרצען מאה'ניס דעם מיליאָנער טשאקאלאף. ביי איהם האבען געארבייט נאָר גו'אישע אַרבייטער, מיטגלידער פון דעם „סאיוו רוססאוו נאראדא" (בונד פון די שוואַרצע מאה'ניקעס). קונים אויף הייווען האט טשאקאלאף געהאט מעהרסטענמיל פון אידען, אלע אוקראינער אידען האבען געקויפט טשאקאלאפ'ס הייווען, און ער איז פון זיי רייך געוואָרען. מען האט אפילו געשריבען און גערעדט, אז אידען וואָלטען באַדראַפט ניכער קויפען פון אידישע פעסטאָריס, אָדער אפילו ביי ניט אידען, נאָר וועלכע זיינען אידען-פריינד, אָבער עס האט ניט געהאָלפען. ווען עס האט אויסגעבראָכען אין 1905 דער פאָגראַם, זיינען אַרויס

אַלע טשאקאלאַפ'ס אַרבייטער מיט דריקעס און מיט אייווען, און האָבען געבראַכען שוויבען פון קראָמען, צוראַבירט סחורות, געשלאָגען אידען פאַרבייגעהער ביז בלוט, עמליכע זייגען פון זיי ערמאָרדעט געוואָרען.

שבת אין דער פריה האָט ראָזענבלאַט באַוווּזען אַ העלדישקייט און גע־צייגט איבערמענשליכע ענערגיע, ער איז אַרומגעלאָפען און באַזוכט אַרום 30 שוהלען אין קיעוו אין צייט פון שחרית, אַרויף אויף די בימות, און מיט אַ וועהרגעשריי אין נאָמען פון דעם פאַרגאַסען אידיש בלוט אויסגע־רופען אַ חרם, אַ באַיקאָט אויף טשאקאלאַפ'ס הייווען. ווי אַזוי ער האָט געקענט אין דער קורצער צייט פון שחרית און מוסף באַזוכען אַלע שוהלען פון דער גרויסער שטאָדט קיעוו איז אַ וואונדער און עס איז קיין קשיא ניט. אין איין שוהל האָט ער אָנגעהויבען ווען מען האָט געהאַלטען ברוך־שאמר, אין דער צווייטער ביי פּסקי דומרה, אין דער דריטער אין מיטען קריאת־שמע, און ביי פּיעלע שוהלען אין מיטען מוסף און אפילו אין מיטען דער קדושה, אַזוי איז ער דערגאַנגען ביז סוף עלינו. און טאָמער האָט אַ פּרומער איד פּראָטעסטירט וואָס מען רייסט איבער קריאת־שמע, שמונה־עשרה, צו ליינען אין דער תורה, האָט ער אויסגערופען מיט אַ האַרץ־וועהמאָג און מיט אַ וועהרגעשריי, אַז ווען שונאים שעכטען אידען, און מען פאַרגוואַלטעוועט אידישע טעכטער, און ווען עס ברענט אַ פייער, דאַרף מען זיך ראַטעווען אפילו אין מיטען שמונה־עשרה און אין מיטען דער קריאה.

און וואָס מיינט איהר? דאָס האָט געהאַלפּען מעהר ווי יעצט הונדערטע מיטינגען וועגען באַיקאָט אויף דייטשער סחורה. מען האָט אויפ־געהערט קויפען טשאקאלאַפ'ס הייווען. אין פאַרלויה פון אַ חודש האָט טשאקאלאַף שטאַרק דערפיהלט דעם קלאַפּ, און ער האָט זיך געווענדעט צו קיעווער בעלי בתים מיט אַ בקשה, אַז ער וויל זיין אַ חוזר בתשובה, אַז ער וועט ווערען אַ אידען־פריינד.

יענע צייט האָבען אידען געפיהלט, אַז עס איז גלייכער צו מאַכען שונאי ישראל פאַר בעלי תשובה, איידער זיי צו מאַכען נאָך פאַר גרעסערע שונאים, און טשאקאלאַפ'ס פאַרשטעהער האָבען אָפּגעמאַכט מיט דער קאָמיסיע, וועלכע האָט אָנגעפיהרט מיט דעם באַיקאָט, אַז ער זאָל באַלווי־נען מיט 1,000 רובעל הרב קויפּמאַן פון קיעוו, וועלכער האָט זיך צו יענער צייט געפונען אין אַ געדריקטער מאַטעריעלער נויט. אויך זאָל ער דרוקען אַנאַנסען אין אידישע צייטונגען מיט זיין הכשר, כדי אַראָפּצונעמען דעם באַיקאָט. די אידישע צייטונגען האָבען דעמאָלט גענאָסען דורך אַנאַנסען, און פון דאמאָל אָן האָט טשאקאלאַף אויפגענומען אויך אידישע אַרביי־טער אין זיין זאוואד.

עס וואָלט געווען כדאי צו באַשרייבען די ארבייט פון הרב ראָזענ־

בלאט ביי דער צייטווייליגער אידישער אוקראינער נאציאנאלער גרינדונגס פארזאמלונג אין קיעוו, וועלכע איז געווען א גרויסע היסטארישע דער-שיינונג. אלס דעפוטאטען זיינען ערוועהלט געוואָרען די גרעסטע אידישע פיהרער, די סמעטענע פון אוקראינער יודענטהום, פּאַרשטעהער פון אלע פּאַרטייען פון רעכטס ביז לינקס. די נאציאנאלע פארזאמלונג, וועלכע האָט געדויערט עטליכע וואָכען, האָט געצויגען די אויפמערקזאמקייט פון דער גרויסער וועלט. עס איז געווען א ריכטיגער פארלאמענט מיט אלע קליפערלאך. געוואלדיגע חלוקי דעות אין פראגען פון נאציאנאלע וויי-טיגקייטען, אידיש און העברעאיש וכדומה. עס זיינען געווען סעקרעטאַרען אויף פאַרשידענע שפראַכען צו שרייבען פּראָטאָקאָלען פון דער היסטאָרי-שער נאציאנאלער פארזאמלונג. ראָזענבלאַט איז געווען דער העברעאישער שער סעקרעטאַר, און ער האָט געמאַכט כמעט סטענאגראפישע באַריכטען פון אלע רעדערס. האָט דער הויפט פון דעם סעקרעטאַריאט, דער באַוואוס-טער געלעהרנטער מר. טשעריקאווער, געפונען אַז דער העברעאישער פּראָ-טאָקאָל פון ראָזענבלאַט'ן איז מעהר אויספיהרליך, מעהר ריכטיגער פון אלע אנדערע פּראָטאָקאָלען. אין די עטליכע וואָכען איז ער שטענדיג גע-ווען אויפ'ן פּלאַץ, קיינמאָל ניט מיער, שטענדיג מוטהיג און גרייט צו אַרבייטען.

אַלס אַ מזכיר פון דער קיעווער קהלה, האָט ראָזענבלאַט אויך געצויגט גרויסע ענערגיע. ער איז אויסגעקליבען געוואָרען אין דער דעמאָקראַטי-שער קהלה בימי קערענסקי, אויף דעם ציוניסטישען באַלאַט, דאמאָלס איז געווען אין דער קהלה אַ קאמף פון אלע שטרעמונגען: אַלגעמיינע ציו-ניסטען, אחדות ישראל, בונד, פּועלי ציון, צעירי ציון, פּאַלקס פּאַרטיי, טרוד פּאַרטי א. א. וו. ווי ראָזענבלאַט'ן איז אויסגעקומען זיין צווישען די קעמפער מיט די אידישיסטען און מיט די אנטי ציוניסטען און האַלב אַסיר מיליאַטאַרען, און צוזאַמען מיט זיינע חברים ציוניסטען, אחדות ישראל און צעירי ציון האָבען זיי אימער געזיגט איבער זיי, און מען האָט ערוועהלט די נויטיגע קאָמיסיעס: אַ רעליגיעזע קאָמיסיע פאַר כשרות, שכירות צו רבנים, משגיחים און שוחטים פון דער קהלה קאַסע, און ער איז געווען אויך פון איהר דער סעקרעטאַר, אַ חברה קדישאַ קאָמיסיע, און ער איז גע-ווען אויך דאָרט דער סעקרעטאַר, אַ מעות חטים קאָמיסיע, פון וועלכער ער איז אויך געווען דער סעקרעטאַר, אַן ארץ ישראל קאָמיסיע: נאציאנאל פּאַנדי, קרן היסוד א. א. וו. פון וועלכע ער איז אויך געווען דער סעקרעטאַר, אַ גמילות חסדים קאָמיסיע צו שטיצען בעלי מלאכות מיט הלוואות צו קו-פען מאַשינען און האַנדווערק געצייג פון וועלכער ער איז געווען דער סעקרעטאַר. און אַנדערש האָט ניט געקענט זיין. ער איז געווען דער לע-

בעדיגער, דער ענערגישער, דער אייביג יונגער, וועלכער האָט געקענט אין איין טאָג זיין ביי עטליכע פאַרזאַמלונגען און זיצונגען.
 זיינע פּראָטאָקאָלען, וועלכע זיינען געשריבען געוואָרען אין העברעיִך איש, זיינען פֿון יעדען איינעם געלויבט געוואָרען. דאָ דאַרף באַמערקט ווערען, אז אויך דער קיעווער שטאָדט פּנסס, איז אויך פֿון איהם געשריבען געוואָרען, אין וועלכען עס זיינען אַרײַנגעשריבען געוואָרען, אין אַ קלאַ-סישען העברעאיש, אַלע וויכטיגסטע היסטאָרישע געשעהענישן פֿאַר דורות און דורות.

צו דערצעהלען איינצעלהייטען, וואָס ראָזענבלאַט האָט געטאָן און גע-שאַפֿען אין די אַלע קאָמיסיעס, וואָלט איך באַדאַרפט שרייבען אַ בוך. איך וויל זיך בלויז אָפּשטעלען ביי איין קאָמיסיע — חברה קדישא: אין צייט פֿון פּאַגראַמען ווען מען האָט באַדאַרפט צונויפּנעמען די הרוגים, און זיי ברענגען צו קבר ישראל, האָט זיך קיינער ניט געוואָלט איינשטעלען דאָס לעבען, נאָר ראָזענבלאַט, אויסקלייבען די ערשטע פֿאַר בירדערליכע קברים אויף דעם קיעווער בית עולם; און זיך מתעסק זיין מיט זייער קבורה איז געווען ראָזענבלאַט. די 37 סטודענטען פֿון זעלבסטשוין, וועלכע זיי-נען צושאַסען געוואָרען פֿון די פעטלירעוועס זיינען געבראַכט געוואָרען אויף דעם בית עולם און זיי מקבר געווען מיט איינשטעלען זיין אויגען לעבען, נאָר דורך ראָזענבלאַט. פּוילישע, אויסטראַכישע, אונגאַרישע און אַנדערע סאָלאַטען זיינען פּאַרזאָרגט געוואָרען מיט קרסע דורך ראָזענ-בלאַט'ן.

מיר אַלע פֿלעגען זיך וואונדערען, וואו נעמט ער אַזוי פּיעל כח, צו אַטענדען די אַלע אַרבייטען, און מיר האָבען איהם גערופֿען „דער אייביג יונגער“. די וואונדערער וועלכע זיינען געקומען קיין קיעוו זיך היילען ביי פּראָפעסאָרען אויך אין די האָספּיטעלער, און זיינען געשטאָרבען, צווישען זיי אַזוינע גרויסע נאונים ווי ר' יויזל און ר' הלל פֿון אמטשיסלאוו, זיינען פּאַרזאָרגט געוואָרען במעלה הקברים דורך ראָזענבלאַט'ן.

אין צייט פֿון טיפּוס, ווען גאַנצע פּאַמיליעס זיינען מיט אַמאָל אויס-געשטאָרבען, און מען האָט אָנגעלייגט אויף די וואָגענס צעהנדליגע טויטע קערפּערס, און מען האָט אויסגעגראָבען אויף דעם בית עולם גרויסע ריזן-גע גריבער און איבערגעקעהרט די וואָגענס, ארויסצושימען די טויטע קערפּערס אין די גריבער אַרײַן, צו עטליכע הונדערט מענשען אין איין גרוב, און מענשען האָבען מורא געהאַט זיך צו צוריהרען צו נפּטרים, איז ראָזענבלאַט אין דעם זינען געווען אַ יוצא מן הכלל.

אַלס אילוסטראַציע וועל איך בריינגען בלויז אַ פֿאַר פּאַסטען:
 אין קיעוו האָט געוואוינט אַ טאַלאַנטפולער אידישער שרייבער אהרן פּיהרער, ער איז געווען אַ סופּר פֿון „השלח“ ער איז אויך אַרײַנגעוואָרפֿען

געוואָרען אין אַ וואָגען צווישען 50 טויטע קערפערס. ווען דער וואָגען איז שוין געווען אויפ'ן וועג צום בית עולם, האָט זיך ראָזענבלאַט וועגען דעם דערוואוסט, האָט ער געכאַפּט אַ דראַזשקע און איז פאַרלאָפּען דעם וואָגען צום בית עולם, און האָט געדונגען נויט, אַז מען זאָל די קערפערס אַריינלעגען איינצוגווייס, און אַז ער איז געקומען איבער אהרן פיהרער'ס קערפער, האָט ער געהייסען גראָבען פאַר איהם אַ בעזונדערען קבר, צוויי שעהן די פראַמינענטע אידען שרייבער און געלערענטע.

אין קיעוו איז געווען אַ העברעאישער לעהרער, אַן אָנגעזעהנער ציור ניסט און אידעאָליסט ישעיהו דארפמאַן, ווען ער איז פון טיפוס געשטאַר- בען, איז אַ חוץ ראָזענבלאַט'ן קיינער ניט געווען ביי זיין לוי, פאַר מורא ניט צו אנשטעקען זיך פון טיפוס, און אַז מען האָט באַדאַרפט אַראַפּטראָגען דעם נפטר פון דעם דריטען שטאַק, האָט ער, מיט דעם נפטר'ס פרוי מיט דעם גוי דעם בעל עגלה, זיך אנגעשטריינגט און אַראַפּגעטראָגען, און גע- בראַכט צו קבר ישראל אין אַ בעזונדערען קבר אויף אַ בכבוד'יגען פּלאַץ.

ווען דער באַוואוסטער געלערענטער, שרייבער און לעהרער, דר. גרשון שטערן איז געשטאַרבען פון טיפוס, האָט חיים גרינבערג, וועלכער איז יעצט אין אַמעריקא, געלאָזט וויסען וועגען דעם ראָזענבלאַט'ן, און ניט קומענדיג אויף דער גרויסער לוי וואָס שטערן האָט געהאַט, האָט קיינער ניט געוואָלט אַראַפּטראָגען דעם נפטר פון דעם פינפטען שטאַק, נעטאָן האָט עס אָבער ראָזענבלאַט. דעם זעלבען טאָג איז אויך געשטאַרבען נחום ליפשיץ, דער עסקן פון קרן קימת לישראל, האָט ראָזענבלאַט איינגעאַרדענט ביידע לוויות צוזאַמען אויף איין וואָגען, און זיי מספיד געווען אויף דעם בית עולם, אויך זיי געגעבען אַ פּלאַץ צווישען די פראַמינענטע פיהרער פון קיעווער יודענטום.

מיכל ווישטאַק, אַ באַוואוסטער שריפטשמעלער, אַ העברעאישער לעה- רער, אַ מחבר פון אַ ספר דקדוק, ווען ער האָט שוין אויף די עלטערע יאָהר רען ניט געקענט אַרבייטען, האָט די אידישע קהלה איהם פאַרזאָרגט מיט אַ שטעלע צו זיין אַ שומר פון דעם אַלטען בית עולם, וואָס ער איז שוין געווען פאַרשלאָסען. אויף דעם אַלטען בית עולם ליגען גאונים און צדיקים פון פּיעל דורות, צווישען די לעצטע איז דער מלכים, דער גאון בעל „דברי סופרים“, הר' ישראל ברדסקי, בנימין מאַנדעלשטאַם, דער מחבר פון „משלי בנימין מטה השקדים“, און זיין ברודער דר. לעאָן מאַנדעלשטאַם, אויך דער משורר מיכל גארדאַן. קיין ארבייט האָט מיכל ווישטאַק ניט געהאַט, ער האָט געהאַט אַ גרייטע וואַרימע דירה מיט ליכט און הייצונג, אַ גערטענדעל מיט פּרוכטען.

איינמאָל אין אַ פריהמאָרגען האָט מען געגעבען צו וויסען אין דער קהלה אַז מיכל ווישטאַק איז געשטאַרבען. יענעם טאָג האָט דער פּראַסט

דערגרייכט כמעט צו 100 גראד קעלט. צו פיהרען ווישטאָק'ן פונ'ם אלטען בית עולם צום נייעם בית עולם איז אַ מרחק רב. אויסער דעם האָט דאָס באַדאַרפט קאָסטען אַ היבשע סומע. האָט זיך דאָן ראָזענבלאַט אונטער־גענומען אוועקגעהן צום אלטען בית עולם (קיין טראַמוואַי געהט ניט אַהין, און אַ דראַזשקע וואָלט אָפּגעקאָסט אַן עשירות) און אויסזוכען דאָרט אויף דעם אלטען בית עולם אַ שטיקעל פּלאַץ. ער האָט זיך קוים אַ לעבעדיגער דערשלאָגען אַהין. ער האָט געפונען די אלמנה, זיין איידעם און טאָכטער, וועלכע זיינען געקומען אַהין פאַרצווייפעלט, און ער מיט דעם איידעם האָבען נאָך לאַנג זוכעניש געפונען אַ פּלאַץ צווישען בנימין מטה השקדים און מיכל גורדון, און איהם געבראַכט דאָרטען צו קבר ישראל.

פון די עטליכע געצעהלטע פאַקסטען, און דאָס בלוז פון איין צווייג, חברה קדישאַ ארבייט, קענט איהר שוין פאַרשטעהן פאַר וואָס מיר האָבען איהם גערופען: „דער אייביג יונגער“.

איך ווינש איהם צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום אריכות ימים ושנים, זיינע יוגענטליכע כחות זאָלען איהם דינען אויך צו זיין עלטער ער זאָל קענען פאַרמוצען צו ארבייטען פאַר אונזער פאָלק און פאַר אַלע זיינע אידעאָלען אויך דאָ אין אַמעריקא.

זכרונות וועגען יובילאָר פון יוסף שעהנהייט, שיקאַגאַ

ווי אַ מעכטיגע עבע וועלכע טראָגט איהרע ברייטע ריזיגע כוואַליעס צום ברעג, איין כוואַליע נאָך דער אַנדערער, ווי וועלענדיג איבערייאָגען איינע די צווייטע, אזוי איז, ווען דער נאָמען „חבר ראָזענבלאַט“ קומט אַרויף אויף דעם זכרון. זכרונות ווי מעכטיגע כוואַליעס יאָגען זיך, הוי־בען זיך, צושפרייטען זיך, ווילען פערכאַפען יעדער אַ פּלאַץ וואָס פריהער, און ווען זיי דערגרייכען צום ברעג אזוי צושלאָגען זיי זיך אין טויווענטער ברילאַנטענע, קאָלירייכע טראַפענס איינע שעהנער פון דער צווייטער.

ווען איך בין נאָך געווען אַ קינד, האָב איך געהערט וועגען דער לע־גענדאַרער פערזענליכקייט אין דער שטאָדט קיעוו: „משה ראָזענבלאַט“.

דערצעהלט וועגען איהם האָבען מיר מיין ברודער און שוועסטער און זייערע פריינד, וועלכע האָבען שטודירט אין קיעוו, און פלעגען אַ היים־קומען אויף וואַקאָציעס. די געשיכטעס זיינען געווען נישט וועגען רייכ־

טהום, נאָר וועגען מסירת נפש צו העלפען יעדען וועלכער קומט בעמען הילף, וועגען אונערמידליכע אַרבייט אויף אלע געביטען פון אידישע טע-טיגקייטען.

און די געשיכטעס זיינען געווען פון אזא סאָרט, אז ממש זיי פלעגען פֿערבאָפען די פּאַנטאַזיע. האָט מען געהאַט צרות מיט דער טרויעריג-באַ-ריהמטער „פּראַוואַזשיטעלסטווא“ האָט משה ראָזענבלאַט געהאַלפּען; האָבען קראַנקע זיך געדאַרפֿט צושלאָגען צו גרויסע פּראָפּעסאָרען און די נויטיגע געלד איז נישט געווען, האָט מען זיך געווענדעט צו איהם, און מען איז באַזאָרגט געוואָרען מיט אַלעס. ווי איינער האָט אַמאָל געזאָגט: דער עיקר איז זיך צו דערפּרעגען צו משה ראָזענבלאַט'ס וואוינונג... פון דאָרטען געהט שוין אַלעס ווי געשמירט... .

הער איך ווי די סטודענטען און קורסיסטעס דערצעהלען וועגען שווער-דינקייטען מכל המינים וואָס זיי האָבען געדאַרפֿט אויסשטעהן, און משה ראָזענבלאַט האָט אויסגעגלייכט. יעדען באַזאָרגט און צו אַלעס גע-פונען אַ מיטעל. אויך אין אַלע געזעלשאַפטען און אינסטיטוציעס, כּוודעים ובלא יודעים. ד. ה. לעגאַלע און אונלעגאַלע פון וועלכע די רוסישע רע-גירונג האָט נישט געמאָהרט וויסען, איז ער, משה ראָזענבלאַט, געווען טעטיג, און נישט נאָר טעטיג נאָר טאַקע דער גאָרער אָנפיהרער, דער גרוי-נער אָדער דער „איניציאַטער“.

פון די אַלע געשיכטעס וואָס איך האָב געהערט וועגען משה ראָז-זענבלאַט האָט זיך אין מיין קינדערשער פּאַנטאַזיע אויסגעבילדעט אַז משה ראָזענבלאַט איז אַ מיסטעריעזע פּערזענליכקייט, וועלכער קען זיין אין וויפּיעל פּלעצער ער וויל אין דעם זעלבען מאָמענט, ווייל מסתמא פּאַר-מאָגט ער דעם באַוואוסטען פּאַנטעפּעל, וועלכער קען מאַכען דעם טראָגער צו זיין דאָ, און כּהרף עין פּאַר 20 מייל ווייטער. אַ מין אליהו הנביא, וועל-כער קען טרינקען וויין אין יעדער אידישער הויז אין דער זעלבער צייט. צווישען די שטרעבונגען פון מיינע קינדערשע יאָהרען, איז אויך אַריי-געגאַנגען צו זיין אין קיעו באַזוכען משה ראָזענבלאַט'ן.

מיט יאָהרען שפּעטער, ווען איך האָב אָנגעהויבען צו לעזען אין די צייטונגען און זשורנאַלען, משה ראָזענבלאַט'ס אַרטיקלען, איז מיין פּאַר-לאַנג צו זעהן איהם פנים אל פנים שטאַרקער געוואָרען.

עס איז געווען דאָס יאָהר 1917, דאָס וואונדערבאַרע יאָהר פון אַזוי פּיעל פּראַכטפולע אויסזיכטען און אַזוי פּיעל צובראַכענע האָפּענונגען, דאָס יאָהר וועלכעס האָט זיך אָנגעהויבען אַזוי גלאָררייך און בלוט לאָז, און וועלכעס האָט זיך געענדיגט אַזוי מיאום און בלוטיג.

ווען איך בין אָנגעקומען קיין קיעו, האָט משה ראָזענבלאַט'ס נאָמען זיך געטראָגען פון מויל צו מויל, די טעג זיינען געווען צו קורץ, און די

נעכט האָבען נישט געקענט אויספילען די גאנצע אַרבייט. און אַרבייט איז געווען אַהן אַ שיעור. וואהלען מכל הצדדים, צו דער שטאַדטישער פּערוואַלטונג, צו דער אַל־רוסישער גרינדונגס־פּערוואַלטונג, אוקריינישער־פּערוואַלטונג פאַר פאַרלאַמענט, ציוניסטישע קאָנגרעסען, זיצונגען, דעבאַטען, און מיטינגען, מיטינגען טאָג און נאַכט. און אַט אויף די אַלע פּער־זאַמלונגען, איז חבּר ראָזענבלאַט געווען די בול־סטע פיגור. דאָ האָט ער גע־רעדט, דאָ רעקאָרדעט, דאָ פּערפאַסט אַ רעזאָלוציע, און דאָ געפיהרט דעבאַטען מיט די „סימאָוצעס“ און בונדיסטען, וועלכע האָבען זיך געריסען צו פּערכאַפּען די אידישע גאַס, מיט די ביליגע פּוסט־קלינגענדיגע פּראָזען.

אויסרעכענען די אַלע פּלעצער און געביטען וואו מען האָט געזעהן חבּר ראָזענבלאַט, איז נישט מעגליך, ווייל עס פּאָדערט זיך אַ גאַנצער בוך פאַר אזאַ אַרבייט. איך וועל נאָר איבערגעבען אַ פּאָר עפיואָדען וועל־כע האָבען איבערגעלאָזען אַ טיפּען אונפאַרגעסליכען איינדרוק.

אַט איז דער לעצטער מיטינג פאַר די שטאַדטישע וואהלען. די סיי־מאָוצעס און בונדאָוצעס האָבען מאָביליזירט אַלע זייערע „לייבען“ פאַר דעם מיטינג. מיט געווינען די וואהלען אין דער שטאַדטישער פּערוואַלטונג האָבען זיי געוואוסט, אַז עס וועט זיי פאַרגרינגערען דעם וועג צו די גרינ־דונגס־פּערוואַלטונגען. און דער ריזיגער שטאַדטישער טעאַטער איז אַנ־געפילט מפה לפה, נישטאָ וואו אַ שפּילקע אָוועקגעוואָרפּען, און ראפּעס, ליבער, ליטוואקאוו און נאָך אַזעלכע, וועלכע האָבען פּערראטען זייערע אייגענע רייען און געוואָרען גוט בעצאָהלטע קאָמוניסטען, ריידען, און זינגען פאַר דעם עולם אַ לויב געזאַנג פאַר די נייע צייטען און אידיען, אַז די אידען, וועלכע דאַרפּען געהען מאָרגען צום שטיי־קאסטען זאָלען זיך נישט לאָזען פאַרנאַרען פון די „מה־יפּית־ניקעס“, די בורזשען־עקס־פּלאַטאַטערס, די ציוניסטען, און זאָלען שטימען פאַר דעם סאָציאַליסטי־שען צעטעל, וועלכער, האָטש ער באַשמעהט אין דער ריזיגער מערהייט, פון קריסטען, דאָך וועלען זיי באַשיצען די אידען אין זייערע אינטערעסען בעסער ווי די ציוניסטען, די בורזשען.

לויט נאָך די אפּלאַדיסמענטען, האָט מען געזעהן, אַז דער עולם ווערט נאָכגעצויגען נאָך אַזוינע באַמבאסטישע פּראָזען און מיטגעריסען מיט די פּראַנטעוואַטע, אַממערסטען אַקטיאָרסקע רעדערס.

מיר די ציוניסטישע יוגענד פיהלען זיך אומבאקוועהם. מיר שרעקען זיך פאַר די רעזולטאַטען פון היינטיגען מיטינג. און אַט געהט אַרויף אויף דער פּלאַטפאָרמע חבּר ראָזענבלאַט. מיט זיין אָפּגענוצטען אנצוג, און פּאַפּירענעם קאלנער, האָט ער נישט געמאַכט דעם איינדרוק, אַלס אַ פּאָר־שטעהער פון די בורזשען, עקספּלאַטאַטאַרשע ציוניסטען. ער רעדט פּשוט, צו דער זאָך, דונערט נישט און פאַרגעהט זיך נישט. ער זאָגט, אַז

די אלע געזאנגען פון פרייהייט און גלייכהייט זיינען ריכטיג, אָבער אידען טאָהרען נישט אָנפאַרטווען זייערע אינטערעסען צו פרעמדע, וועלכע פאַרשטעהען זיי נישט און באַנרייפּען זיי נישט, ווייל נאָך עלטער פון די אלע נייע געזאנגען איז די אלטע ליר: „בעי זשידאָוו“... די ווערטער האָבען געקלונגען ווי אַ שטיק נבואה. דער עולם איז ווי עלעקטרוירט גע-וואָרען, ער האָט פשוט פאַרשטאַנען דעם טיפּען אמת פון זיי. דער מיר טינג האָט זיך געענדיגט מיט אַ ציוניסטישען נצחון. און אויף מאָרגען האָט אונזער צעטעל געוואונען מיט אַ ריזיגער מערהייט.

נאָך אַן עפיוָאָד:

דער ווינטער פון 1917-1918 איז געווען דער ערשטער שרעקליכער ווינטער פון די אָנקומענדיגע שרעקען. עס איז געווען דער ערשטער קאַמף צווישען די באַלשעוויקעס און די אוקריינישע נאַציאָנאַליסטען, און ווי געווענהליך, האָבען אַממעהרסטען געליטען אונזערע ברידער.

די אוקריינישע סאַציאַליסטען, וועלכע האָבען אָנגעהויבען אַראָפּ-וואַרפען די מאַסקע פון סאַציאַליזם און באַווייזען דעם ריכטיגען פּרצוף פון די היידאמאקעס, האָבען אַרעסטירט פיעלע אידען און זיי געשאַסען אונטער דעם אויסריד, אַז זיי זיינען קאָמוניסטען. פיער וואָכען איז די שטאָרט געווען באַלאַגערט און אויף די גאַסען איז אָנגעגאַנגען אַ האַנדר-צו-האַנדר קאַמף, האָט געמאַכט פשוט אוממעגליך ספּעציעל פאַר אַ אידען זיך צו באַווייזען אויף דער גאַס. אין דעם גרויסען קעלער פון דער ריזיגער געביידע אויף בעסאַראַבסקע נומער 5, האָבען מיר, יונגע לייט, דערהערט, אַז די אוקריינער האָבען אַרעסטירט יונה נאַגאַל, דעם פאַרזיצער פון די איר דישע סאָלדאַטען און איהם מיט זיין סעקרעטאַר באַיאַרסקי דערשאַסען אויף דער לוקעיאַנאווקע. זייערע נופים האָבען זיך געוואַלגערט און הינט האָבען זיך איבער זיי געריסען, האָט מען גערעדט, אַז מ'זאָגל געהן זיי בריינגען צו קבר ישראל. מען האָט גערעדט און גערעדט און עס אָפּגעלייגט פון טאָג צו טאָג און ווען עס איז געוואָרען שטילער, און מען איז אַרויס פון די באהאלטענישען, האָט מען זיך דערוואוסט, אַז שוין אַכט טעג ווי חבר משה ראָזענבלאַט האָט אַליין, אונטער קוילען און פּלאַצענדע באַמבעס, איבערגעפיהרט זייערע קערפּערס אויף דעם בית עולם.

עס איז געווען דאָס יאָהר 1915, דאָס שרעקליכע יאָהר פון מפלות פון רוסלאַנד, און עס האָבען זיך אָנגעהויבען מעהרען די דעזערטירען, וועלכע כע האָבען ניט געוואָלט געהן אין דער רוסישער אַרמיי, ווייל זיי האָבען ניט געוואָלט דינען אַלס קאַנאָנען פלייש, איבערהויפט האָבען זיך די דער-זערטירען געמעהרט ביי אידען. ערשטענס, האָט די צאַרישע רעגירונג, מיט איהר ווילדע נאַרישע רדיפות אויף אידען, אָפּגענומען דאָס ביסעל „פאַטריאַטישע געפיהלען“ וואָס די אידען האָבען געהאַט אין אָנהויב פון

דער מלחמה. אן אידישער סאָלראַט, וועלכער איז פארוואונדעט געוואָרן רען אין דער מלחמה, און מען האָט איהם בעפרייט פון מיליטערישע פליכט טען, אַלס אַ קאָליקע, פלעגט מען אַרעסטירען פאַר שטעהן אין מאַסקוואַ אַלס אַ „ביעזפראַוונע“ איד. און טויווענטער אַנדערע פאַלען. חוץ דעם איז דער אינסטיט פון לעבען געווען דאַן פאַרשאַרפט ביז דער העכסטער מדרגה. מענשען האָבען געוואָלט לעבען אונטער וועלכע עס איז אומד שטענדיק. געווען גרייט מקריב זיין אַ גליד, צוויי, — דאָס געזונט, אַבי לעבען. חוץ לזה האָט מען געגלויבט, אַז נאָך דער מלחמה וועט די וועלט איבערגעאַנדערשט ווערען, און אַ נייע עראַ וועט אַראָפּשיינען. האָבען מענשען געוואָלט אונטער יעדער פרייז דערלעבען די נייע גליקליכע עפאַכע. די אידען, וועלכע האָבען זיך נישט געוואָלט שטעלען צו דינסט — האָבען געהאַט עטליכע נעמען, די „ראַסע“, „האַזען“, „נסתרים“, „למד-וואָוויניקעס“ — יעדער פלעגט זיך אַוועקפאַהרען אין אַן אַנדער שטעטלעך דער פריסטאוּ און אוריאַדניק זיינען געווען אונטערגעקויפט, געקראַגען חודש געלט, יעדער לויט זיין ראַנג נאָך. און דאַן זיינען זיי אַרומגעגאַנגן גען פריי, און ווען אַ קאָמיסיע פלעגט אַראָפּקומען, זוכען „נעלמים“ פלעגט טאַקע דער פריסטאוּ אַ ידיעה געבען צום ראש פון די „ראַסע“ און זיי פלעגען נעלם ווערען פאַר אַ וויילע.

קיעוו, איז געווען איינע פון די „הייליגע“ שטעט, וואו אידען זיי נען געווען פאַרבאָטען צו וואוינען מעהר ווי 24 שטונדען. אידען האָבען אָבער געפיהרט געשעפטען דורך קיעוו און מען האָט געדאַרפט וואוינען פאַר וואָכען. פלעגט מען איינשטעהן אויף „סטאַנציעס“, וועלכע האָבן בען געצאָהלט דעם „אקאָלאַדעטשנע“ און „נאַדזיראַטיל“ יעדען מאָנאַט, און אידען האָבען געוואוינט ווי לאַנג זיי האָבען געדאַרפט. מ'פלעגט אָבער אַמאָל מאַכען אַן „אַבלאווע“ אפילו אַהן דעם וויסען פון „נאַדזיראַטיל“ און דאַן פלעגט מען אַרעסטירען די געפונענע, צונעהמען די פאַספאַר-טען, און זיי אַליין אָפּשיקען מיט דעם „עטאַפּ“.

אויף איינע פון אונזערע „סטאַנציעס“ איז איינגעשטאַנען אַ יונגער-מאַן, אַ העברעאישער שריפטשטעלער ר. מ., וועלכער האָט זיך אויסבעהאַלט מען פון מלחמה און געוואוינט אויף אַ פאַספאַרט פון זיינעם אַ פריינד. ווען מע כאַפט איהם, שיקט מען איהם גלייך אַוועק צו די ערשטע פּאָזי-ציעס אַלס אַ דעזערטיר, דער מאַן פון דעם פאַספאַרט און דער איד פון דער סטאַנציע וואָלטען געקראַגען פון 10 ביז 15 יאָהר קאַטאַרגע.

אין איין נאַכט האָבען זשאַנדאַרען פון אַ פרעמדען בעציר, אַרומ גערינגעלט די סטאַנציע און מע האָט אַרעסטירט אַלע אידען און דעם איד-דישען שרייבער בתוכם. מען האָט ביי אַלעמען אָפּגענומען די פאַספאַר-טען און זיי געהאַלטען אין טורמע ביז מען וועט זיי צושיקען מיט דעם

עטאפ אין זייערע וואוינ פלעצער. דעם יונגען אידישען שרייבער האָט מען דערווייל געהאלטען ווי אַ אידען, וועלכער איז געכאַפט געוואָרען אָהן וואוינרעכט אין קיעוו. אָבער וויי וויי וועט זיין, ווען מען וועט זיך דערוויסען, אז ער האָט געוואוינט אויף אַ פרעמדענס פּאַספּאָרט און איז אַ דעזערטיר דערצו. מע דאַרף זעהן זעהן איהם אַרויסגעהמען אונטער יעדער פּרייז, איידער מען דערוויסט זיך, אז ער איז אַ דעזערטיר.

דאָס ערשטע וואָס דער באַלעבאָס פון דער סטאַנציע האָט געמאָן, איז צו געהן צו דר. בענדערסקי, אין וועמענס הויף עס איז געווען די סטאַנציע. דר. בענדערסקי איז געווען אַ גרויסער עושר, פאַרמאָגט צעהנדליך גער הייזער אין קיעוו, און געווען אַ גרויסער חשוב ביי נאַטשאַלסטווא. און ווען מען איז געקומען צוליפּען איהם בעמען ער זאָל זיך משתדל זיין אַרויסגעהמען דעם פּאַספּאָרט פון דער פּאָליציי'ס הענט, אז ניט, וועלען דריי פּאַמיליעס ח"ו געניוק'ט ווערען אויף אייביג, האָט ער זיך אָפּגעטרייסעלט מיט ביידע הענט: אין אזא צייט וועט ער נישט בעמען פאַר די „שונאים פון פּאַטערלאַנד“... אויך אַנדערע נבירים האָבען זיך אָפּגעזאָגט געהמען אַ האַנד אין דיזער געשיכטע, צוליב דעם געפּאַהר פאַר זיך. און דאָ קומט אָן געהנטער און געהנטער דער טאָג ווען מען וועט איהם אַרויסשיקען פון קיעוו, און דאָן וועט שוין אלעס זיין פּערפּאַלען.

נאָך איינער איז נאָך פאַרבליבען צו ראַטעווען, און דאָס איז משה ראָזענבלאַט. מען איז אַוועק צו משה ראָזענבלאַט, און איהם דערצעהלט די געשיכטע, און ווען ער האָט דערזעהן די גרויסע סכנה, וואָס הענגט איבער אַזויפיל נפשות, איז ווי זיין שטייגער איז, האָט ער באַלד זיך אַריינגעוואָרפען בלב ונפש אין דער אַרבייט אַריין. אָבער אַלע נבירים און חשובים האָבען איהם געענטפּערט, אז מיט זייער גאַנצען ווילען, קענען זיי נישט אין אזא עת צרה געהן בעמען פאַר אַ דעזערטיר.

— נאָך איינער איז פאַרבליבען — האָט ראָזענבלאַט געטרייסט די פאַרצווייפּעלטע — און איז אַוועק צו איינעם אַ לוקאַשעוויטש, דער פּאַדריאַטיש פון קליידער צו דער קיעווער פּאָליציי.

לוקאַשעוויטש איז געווען אַ פּראַסטער איד, ניט קיין לַמדן, ער איז אָבער געווען אַ מזג טוב, און זיך געלאָזט קאָסטען אַ סך געלט צו העלפּען אַ אידען. אָט דער איד איז געווען אַ גרויסער חשוב ביי דעם פּאָליציימיסטער און צו איהם איז דאָס משה ראָזענבלאַט אַוועק.

— אהרן מאַרקאָוויטש — האָט ראָזענבלאַט געזאָגט צום שניידער, די תורה זאָגט, אז דער וואָס ראַטעוועט אַ נפש, איז גלייך ווי ער זאָל ראַטעווען אַ גאַנצע וועלט, און אין אייערע הענט ליגט דער גורל פון דריי מענשען, (אַחוץ זייערע פּאַמיליעס) איינעם פון אַ זיכערען טויט און צוויי פון קאַטאַרנע. און ער דערצעהלט איהם די גאַנצע געשיכטע.

אויך לוקאשעוויטש האָט זיך דערשראָקען פאַר אזאָ שליחות, אָבער ווען ראָזענבלאַט האָט געזאָגט, אז ער וועט נישט געהן אַהיים ביז ער וועט ניט זעהן באַפרייען פון סכנה די דריי מענשען, האָט דאָס געווירקט אויף דעם פראָסטען אָבער גוט האַרציגען מענשען. ער איז אוועק צום פּאָליצ-מייסטער, און נאָך פיעל בעמענישען איז איהם געלונגען צו פּועל'ן ביים פּאָליצמייסטער, און ער האָט באַלד אָנגעקלונגען אין טעלעפּאָן, אז מען זאָל דעם און דעם באַלד צושיקען מיט אַ זשאַנדאַרם מיט אַלע פּאַפּירען צו איהם אין קאַנצעליאָריע.

אין אַ שטונדע אַרום האָט דער יונגער העברעאישער שרייבער, צוזאַמען מיט מר. לוקאשעוויטש אַ פרייער מיט דעם פּאַספּאָרט אין קעשענע פאַר-לאָזען די קאַנצעלאָריע. אין די אידישע קרייזען פון קיעוו האָט געקלונגען מיט ראָזענבלאַט'ס טאַהט, וועלכער האָט מציל געווען אזוי פיעל נפשות פון אזאָ גרויסען פייער.

און אז מען רעדט שוין פון פייער איז כּראַי צו דערמאָהנען, אז איינ-מאָל באַנאַכט האָט אין דעם פינף שטאַקיגען האָטעל „מעטראפּאָל“ אויס-געבראַכען אַ פייער. און ווי געוועהנליך אין רוסלאַנד, קומען די פייער-לעשערס צום לעצטען, ווען עס איז שוין ניטאָ וועמען צו ראַטעווען און לעשען. אַ גרויסער עולם איז געשטאַנען אַרום און געזעהן ווי דער האָט טעל ברענט. מיט אַמאָל האָט מען פון דעם פינפטען עטאַזש דערהערט קולות און געשרייען. אַ אידישע פרוי האָט געשריען, אז זי איז היינט געקומען מיט איהר מאַן, אַ פאַראַליזירטער צום דאָקטאָר, און יעצט ליגט ער און קען נישט אַראָפּקומען. קיינער האָט זיך נישט געריהרט פון פּלאַץ. דאָן האָט מען געזעהן משה ראָזענבלאַט'ן אַריינלויפּען אין דעם ברענענ-דיגען האָטעל. אין 10 מינוט שפעטער איז ער אַרויסגעקומען מיט דעם פאַראַליזירטען מאַן אויף זיינע פלייצעס.

אַ צווייטע געשיכטע פון איינשטעלען דאָס לעבען איז געווען אין דער צייט ווען די באַנדעס פון פעטלוריע, דעניקין און פּאָליאַקען האָבען זיך געשלאָגען מיט די באַלשעוויקעס. פיעלע „טונקעלע עלעמענטען“ האָבען אויסגענוצט די לאַגע און פלעגען אָנפאַלען בייטאָג, און נאַכמעהר ביינאַכט, און בעראַבעווען די אידישע הייזער. זיך ראַטעווען פון זיי איז נאָר געווען, אָנקלינגען אין דער „דומאַ“, וואו עס איז געווען „אַן אטריאַד“ פון אַ פאַר צעהנדליג אידישע סאָלדאַטען, און זיי פלעגען מיט אַ טראַק צופאַהרען און צוטרייבען די באַנדע. אַ אידישער דיעזשורנע האָט געדאַרפט זיצען בייטאָג און ביינאַכט ביים טעלעפּאָן. איז בייטאָג, ווען טויר זענטער מענשען האָבען זיך אַרומגעדרייט אַרום דער „דומאַ“ האָבען זיך געפונען הונדערטער מענשען, וועלכע האָבען געוואָלט „דיעזשורען“ אָבער ווי באַלד די זון איז אַרונטער, אזוי פלעגען אַלע נישט ווערען. עס איז

געווען א סכנת נפש צו זיצען און דיעזשורען, נאָר איין משה ראָזענבלאַט
האָט זיך איינגעשטעלט זיין לעבען און פאַר פיעלע נעכט „גערזשורעט“
אין אזא מורא'דיגען פלאץ און געראַטעוועט פיעלע פאַמיליעס פון די
הענט פון פאַנגאָמטשיקעס.

כהנה וכהנה, הונדערטער און הונדערטער עפּיזאָדען זיינען דורכגע-
גאַנגען פאַר מיר ווי איך האָב געזעהן זיינע אונערמידליכע מעטיגקייטען,
און זיין אונערשראָקענהייט און מסירת נפש. אשׂרי העם שככה לו, וואויל
איז צו א פאָלק וועלכער האָט אַזוינע זיהן, איבערגעגעבענע בלב ונפש צו
זייער אידעאַל.

ווען דער זעלכער יובילעאום זאָל געפראַוועט ווערען אין אוקריינע,
וואו זיין מעטיגקייט איז באוואוסט צו צעהנדליגער טויזענטער, וואָלט זיך
דער יובילעאום פּערוואַנדעלט אין א פאָלקס-יום טוב.
זאָלען די אַלע וואונשען, וועלכע זיינע פריינד, מכבדיו ומעריציו
ווינשען איהם מקוים ווערען, און זאָלען מיר נאָך זוכה זיין צו פראַווען
זיינע גאָלדענע און ברייאַנטענע יובילעאומס.

א נ ס *

(עפּיזאָד)

פון מלכה שניידער, בראַנקס

ביו היינטיגען טאָג קען איך ניט פּערגעסען, וואו עס איז געשעהן אַ
נס, וואָס איז חוץ לדרך הטבע? איך גלויב ניט אין קיין נסים, איך גלויב
ניט אַז אַ וואונדער איבער דער נאַטור קאָן געשעהן, דאָך האָב איך אַליין
בייגעלעבט אַ נס, און עס איז שוין צוואַנציג יאָהר זינט די געשיכטע, און
איך קען זיך אַליין ניט אָפּגעבען קיין דין וחשבון, ווי אזוי עס האָט געקאָנט
אזא וואונדער געשעהן?

איך וועל אָנרופּען מיט די נעמען די אַלע מענשען ווי זיי הייסען,
ווייל דאָס איז אַ ריכטיג אמת'ע געשעהעניש. איך האָב דאמאָלט נאָך
געוואָהנט אין אייראָפּא, אין אַ קליין שטעטלעל בריטשאני (בעסאראַביער
גוב). מיין זעליגער מאַן מר. גאָדיל שניידער איז געווען אַ תבואה הענדלער,
מיר האָבען זיך געלעבט אַ רוהיג און אַן אנשטענדיג לעבען. דאָרף זיך

* איבערגעדרוקט פון „אמעריקאנער“ פון 21סטען נאוועמבער, 1980.

אָבער טרעפען א צרה, אז אונזער מיידעל, 17 יאָהר אלט, איז פאַראַלזירט געוואָרען, ניט געקאָנט שטעהן, געהן און זיצען. זי איז געלענען אין בעט, מען האָט איהר באדארפט געבען עסען און טרינקען ווי אַ קליין קינד. אז מען האָט בעדארפט בייטען איהרע בעטגעוואנט האָבען פיער מענשען זי בעדארפט הויבען. מיר האָבען געספענדעט געלד און גערופען צו איהר די גרעסטע דאָקטוירים, מיר זיינען געפאָהרען צו די גרעסטע פּראָפעסאָרען, און אַלע האָבען גאָר נישט געקענט טהאָן מיט איהר, זיי האָבען זי אויפֿגעגעבען מיט גרויס יאוש.

אונזער וועלט איז פאַרפּינסטערט געוואָרען. מיר האָבען געבעטען גאָט, אז ער זאָל אונז שיקען דעם טויט אויסצולייזען אונז פון דעם לעבעדיגען גהינם.

ויהי היום איז אריינגעקומען צו אונז אין שטוב אן אַרימאן בעטען אַ נדבה, ער איז געווען אַ שעהנער פאַטריאַרכאַלער איד מיט אַ וויסער באָרד, ער האָט געבעטען מען זאָל איהם געבען עפעס אָפּצועסען. מיר האָבען איהם געבעטען זיך זעצען צום טיש און מיר האָבען איהם דערלאַנגט עסען. דער איד האָט זיך געוואשען און מיט גרויס כונה געזאָגט „שאו ידכם“ און געמאַכט אַ ברכה. נאָך דעם עסען האָט ער מיט גרויס כונה געבענשט. מיר, אַלס פּראָסטע אידענע, איז איינגעפאַלען זיך קלאַגען פאַר איהם אויף מיין צרה. ווי זאָגט מען: „אז מען טרינקט זיך כאַפט מען זיך אָן אין אַ שטרוי“. דער איד האָט מיר געענטפערט: איך בין ניט קיין גוטער איד, אז איך זאָל אייך קאָנען העלפען דורך תפילה, נאָר ביי אונז שטעהט גע־שריבען: „אל תהי ברכת ה' קלה בעיניך“, ד. ה. די ברכה פון אַ פּראָסטאַס זאָל ניט זיין קליין אין דיינע אויגען, ווינש איך אייך אז גאָט זאָל איהר שיקען אַ רפואה נאָר איך קען אייך נאָר געבען אַן עצה. אין כאַטין, בעסאַראַביער גובערניע, וועלכעס איז ניט ווייט פון אייער שטעדטעל געפינט זיך אַ איד מיט'ן נאָמען מענדעל רייז, ביי איהם איז געשעהן מיט זיינעם אַ זון דאָס זעלבע, איז ער אַוועקגעפאָהרען קיין קיעוו צו אַ גרוי־סען דאָקטאָר און ער האָט איהם צוריקגעבראַכט אַ געזונדען. דער איד האָט זיך אָפּגעזאָגט זיינס און איז אַוועקגעגאַנגען.

מיין מאַן איז באַלד אַוועקגעפאָהרען קיין כאַטין צו מר. מענדעל רייז און ער האָט איהם געזאָגט אז דאָס איז אמת, אז פּראָפעסאָר טריטשעל פון קיעוו האָט זיין זון אַ אויסגעהיילט, נאָר אז דאָס האָט געקאָסט 1,500 רובעל. מיין מאַן איז אַ היים געקומען אַ פאַרצווייפּעלטער, ווייל אַזאַ סומע געלד האָבען מיר דאַמאָלס ניט פאַרמאָגט, אונז האָט זיך אויסגעוויזען, אַז מיר שטעהען פאַר דעם טויער פון לעבען, נאָר ער איז פאַר אונז פאַרשלאָסען. איז אָבער באַשעהרט אז אונזער טאָכטער זאָל פאַרט געזונד ווערען און דער נס זאָל געשעהן.

ביי אונז אין שטערמעל איז געבוירען געוואָרען און געלעבט ביי
 20 יאָהר איינער אַ משה ראָזענבלאַט, דער יונגער מאַן האָט גע'ש'מ'ט פון
 סינדווייז אָן אלס אן עילוי, צו 10 יאָהר האָט ער געקאָנט תנ"ך אויס-
 ווייניג, צו 13 יאָהר האָט ער געזאָגט אַ דרשה לבר מצוה פון גמרא און
 תוספות, מיט אן אייגען שאַרפזיניגען פּלפּול, שפּעטער אַביסעל איז ער
 געוואָרען אַ משכיל און אַ שרייבער אין „המליץ" און אין „הצפירה".
 צו 17 יאָהר איז ער צוגעשטאַנען צו דער ציוניסטישער בעוועגונג און איז
 געוואָרען דער יושב ראש, ביי ער איז דערהויבען געוואָרען און איז ארויס-
 גערופען געוואָרען קיין קיעוו צו ווערען אַ סעקרעטער ביי פּראָפעסאָר מאַנ-
 דעלשטאַם פון קיעוו, וואו עס איז געווען דער הויפט צענטער פון ציוניזם
 אין רוסלאַנד, די טרעזשורי, פון קאָלאָניאַל באַנק און פון שקלים און א. וו.
 עס האָבען זיך געטראָגען ערצעהלונגען אין זיין שטערמעל, אַז דער
 מר. ראָזענבלאַט איז אַ גרויסער וואהלטהאמער, אַז ביי איהם אין הויז
 געפינען זיך אורחים פון דער פּראָווינץ, מען עסט, מען טרינקט און מען
 שלאָפט ביי איהם אויף טישען און אויף ביינק, אַז ער מיט זיין פרוי ניבען
 אַפּ דעם ביסען פּונ'ס מויל, און דעם בנד פון זיך, ניט קוקענדיג וואָס ער
 אַליין איז ניט קיין רייכער העברעאישער לעהרער און ועל כולם, אַז פון
 פיעלע שטערטלאַך קומען צו פּאָהרען קראַנקע, און ער קריגט גרויסע
 פּראָטעקציע צו פּראָפעסאָרען און צו דאָקטוירים, אַז מען זאָל זיי אויס-
 היילען אומזיסט, און אז מען זאָל ארייננעהמען אין די האָספיטאַלס ביי
 זיי ווערען געזונד. פון אונזער גאַנצען געגענד פלענען זיך ציהען קיין
 קיעוו אויגען-קראַנקע, וועלכע פּראָפעסאָר מאַנדעלשטאַם, אלס אַן אויגען-
 דאָקטאָר פלעגט זיי היילען אומזיסט. אַ דאַנק די רעקאָמענדאציע פון אונז
 זער לאַנדסמאַן, זיין סעקרעטער און העברעאישער לעהרער מר. ראָזענבלאַט.
 מיר האָבען קיין סך ניט געטראַכט, איך און מייַן מאַן האָבען מיר,
 מיט אַ נאָך געדונגענעם מענשען געטראָגען אונזער טאַכטער, דורך דער
 צוג, קיין קיעוו, און גלייך מיט איהר פאַרפּאָהרען צו מר. ראָזענבלאַט'ס
 וואָהנונג. מיר האָבען דאָרט געטראָפען עטליכע קראַנקע פון פּראָווינץ און
 סתם מגידים און משולחים, וועלכע האָבען זיך אויפגעהאַלטען אלס וואויני-
 רעכטלאָזע ביי איהם אין שטוב (ווי בעוואוסט האָבען אין קיעוו ניט גע-
 טאָרט וואָהנען קיין אירען ניט-פריוויליגירטע).

אַ קצור, וואָס איז דאָ מאַריך צו זיין, ער האָט געטראָגען אַ רעקאָמענ-
 דאציע צו פּראָפעסאָר טריטשעל, מען האָט מייַן טאַכטער אריינגענומען אין
 זיין האָספיטאַל, און אין פּערלויף פון פיער חדשים צייט, אָהן אַ גראַשען
 געלד איז זי געוואָרען געזונד און שטאַרק, און איז אַ היים געפּאָהרען אַ גע-
 זונדע און יעצט וואָהנט זי אין יוראָפּ אין בריטשאַני, בעסאַראַביען, זי
 האָט אַ מאַן מיט קינדער און איך באַקום פון איהר בריעף.

ווער איז געווען דער אָרימאָן וועלכער האָט אונז געגעבען די עצה?
כלייבט ביי מיר עד היום אַ רעמעניש. ער האָט זיך דאמאָלס בעוויזען צו
אונז אויף אַ האַלבער שעה, אָפּצועסען און אָפּבענשען און מעהר האָבען
מיר איהם ניט געזעהן. אזא געשיכטע קאָן מען נאָך הערען וועגען ר' לייב
שרה'ס אַלס אַ לעגענדע. און מיר האָבען דאָס אַליין איבערגעלעבט. אמת
קיין וואונדער האָט אונז דער מאַן ניט באַוויזען, נור זיין אויפשיינען ביי
אונז אין הויז און געבען די עצה איז פאַר זיך אַליין אַ גרויסער נס, וועלכער
איז ניט פאַרגעסליך.

ווי אזוי האָט באַגעגענט דאָס רוסישע שטעדטעל ראַזענבלאַט'ן אַלס אינסטרוקטאָר?

פון בנימין דעלעגאטער, מורה הישיבה בסיניסנעמי

דאָס וואָס איך געה דאָ דערצעהלען איז פאַרגעקומען צוריק מיט 27
יאָהר. איך בין דאָן געווען אַ לעהרער אין אַ העברעאישען נאַציאָנאַלען
בית הספר אין שטעדטעל האראשסי, וואהלינער גובערניע. אונזער בית-
הספר האָט זיך אויסגעצייכענט מיט דעם מאָדערנעם חנוך, מיט זיין ריכטיג-
גען סיסטעם אין פּעדאגאגישען זין. עס זענען געווען אָנגעשטעלט אַלס
לעהרער באַריהמטע פּעדאגאגען ווי מר. קאצמאן, מר. בהר"ץ און מר.
גלאזמאן, מיט וועלכע איך האָב געהאט דעם פאַרגעניגען מיט זיי צו אַר-
בייטען. מיר האָבען זיך באַמיהט צו שטעלען אונזער בית הספר אויף אַ
באַוואוסטען הויך. מיר האָבען געלערענט די תלמידים און תלמידות מיט
דער נאַטור מעטאָדע עברית בעברית, די קינדער האָבען גערעדט פריי
העברעאיש, געשריבען חבורים אין העברעאיש, זיי האָבען איבערדערצעהלט
די ספורי התנ"ך און די למוד ההסתוריה אין זייער אייגענער העברעאיש-
שער שפראך.

אין יענער צייט איז געווען משה ראַזענבלאַט דער פּרעזידענט פון
הסתדרות המורים העברים אין רוסלאנד. אויסגעקליבען פון דעם ערשטען
צוזאַמענפאַהר פון העברעאישע לעהרער אין בראהילאוו. ער האָט אָנגע-
פיהרט אַ ריזען אַרבייט אַז די ריכטיגע העברעאישע לעהרער זאָלען זיך אָר-
גאַניזירען און קעמפען פאַר דעם ריכטיגען העברעאישען חנוך, אויסצו-
וואַרצלען דעם שלעכטען חנוך פון די אַלטע חדרים, צו דערווייטערען די
עמיהארצישע מלמדים, און איינצופיהרען מאָדערנע העברעאישע שולען

כמתקנים שבהם, מיט ליכטיגע צימערען, מיט היגיגע, מאַכען די אידישע
 סינדער פיהלען גוט, איינצופלאַנצען אין זייערע יונגע הערצער ליעבע צו
 דער העברעאישער שפראך און צו די אידישע למודים אויף אַ שפילענדיגען
 אופן און מיט אַ לייכמען סיסטעם. ער האָט מיט זיינע אויסגעצייכענטע
 סירקולארען, וועלכע זיינען געווען פול מיט פייערדיגע אַגיטאציע, און
 מיט לאַגישע שניידענדע אַרנומענטען געוועקט טויזענדע לעהרער און
 לעהרערנים צו ווידמענען זיך פאַר תּחית התנוּח העברי, און תּחית התּרבות
 העברית, און איהם האָט זיך איינגעגעבען צו אַרנאָניזירען העברעאישע
 לעהרער פון אַריבער טויזענד שטערט און שטערטלאַך אין רוסלאַנד פאַר
 דער הסתדרות המורים. ער האָט ארויסגעגעבען דעם „קול המורה“ אַ פּעדא-
 גאגישען זשורנאַל מיט דעם באקאנטען פּעדאגאג און שריפטשטעלער פּנחס
 שיפּמאַן אַלס רעדאַקטאָר, וועלכער איז געווען אנגעפּיסקעוועט מיט אויסגע-
 צייכענטע פּעדאגאגישע אַרטיקלען, און מיט פּראָפּאגאַנדישע מאמרים פון
 ראָזענבלאַט'ן, וועלכע האָבען געווירקט און געשאפּען גרויסע רעוולוטאמען.
 איך קאָן זאָגען מיט זיכערקייט, אז דער טאָג וואָס מען האָט געקראָגען ראָ-
 זעבלאַט'ס סירקולאַר אָדער דעם קובץ „קול המורה“ איז געווען אַ יום טוב.
 מיר פלעגען זיך וואונדערען, ווי עס נעמט זיך צו איין מענשען אַזוי
 פיעל כּח, צייט און ענערגיע? ער פלעגט שרייבען צעהנדליגע און הונד-
 דערטע פריוואטע בריעף אין איין טאָג אין שטערט און שטערטלאַך, אוי-
 סער די געדרוקטע סירקולארען, אַליין געשריבען די אדרעסען, אַליין זיך
 קמפל געווען מיט דער טעכנישער ארבייט און זיי אַוועקגעשיקט. ער
 איז געווען אויסער די גייסטיגע ארבייט אויך דער שיצער און פאַרטיידיגער
 פון די געקרויודעטע לעהרער ביי די מפקחים און נבאים פון פאַרשידענע
 תּלמוד תּורות און אנדערע לעהרן-אַנשטאַלען. אויב עס האָט אויסגע-
 בראַכען אַ סכּסוך, צווישען נבאים און לעהרער, צו ווען מען האָט אָפּגע-
 זאָגט אַ לעהרער אויף אַ ניט ריכטיגען אופן, פלעגט ראָזענבלאַט זיך שטע-
 לען אין פאַרבינדונג מיט די פיהרער, און ער האָט ניט גערוהט ביז ער האָט
 אויסגעווירקט צו גונסטען די ברויטלאזע לעהרער, און די השפּעה פון ראָ-
 זענבלאַט'ן איז געווען זעהר גרויס, ווייל ער האָט צוזאַמען געארבייט אין
 דער „חברה מפיצי השכלה“ אין קיעוו מיט די גרעסטע אידישע פיהרער
 ווי פּראָפּעסאָר מאנדעלשטאַם, די באוואוסטע גרעסטע געלערענטע אידען
 אין יענער צייט, די ארוואקאטען הערמאַן בהר"ץ, משה מאזאר און ס. ב.
 ראַטנער, וועלכע האָבען איהם געהאַלפּען מיט וואָרט און שריפט, און אַז
 מען האָט באדאַרפט ספּעשעל צופּאָהרען אויסגלייכען אַ סכּסוך האָט ראָ-
 זענבלאַט ניט געקאַרט זיינע כּח און צייט און איז געפּאָהרען און האָט גע-
 בראכט צו אַן אויסגלייך.

עס פאַרשטעהט זיך, אַז מיר לעהרער אין האראשקי האָבען געהאַט פאַר-

בינדונגען מיט דעם מרכז הסתדרות המורים, ד. ה. מיט ראָזענבלאט'ן. מיר האָבען זיך מיט אונזער ארבייט אין ביה"ס געשטיצט אויפ'ן קיעווער מרכז, מיר האָבען דעם קאמף מיט די פאנאטיקער געוואונען, און איינגע- פיהרט דעם נייעם טיפ פון דער העברעאישער שול, צייגענדיג די סירקולאצ- רען און דעם „קול המורה" מיט די נעמען פון די אידישע אויטאָריטעטען און פיהרער וועלכע האָבען זיך דאמאָלס געלאָזט הערען.

איינמאָל ווען מיר האָבען זיך געגרייט מאַכען עקזאמענס פאַר די סלאַ- סען, אין אַנוועזענהייט פון די עלטערען און צו טיילען די סינדער אַטעם- טאַטען, איז אונז, לעהרער, איינגעפאלען צו מאַכען מעהרער פייערליך די עקזאמענס, כדי צו צוציהען די אויפמערקזאמקייט פון דעם גאַנצען אי- דישען באַפעלקערונג צו אונזער שולע, און מיר האָבען פאַרטראכט איינצו- לאַדען אונזער נשיא פון הסתדרות המורים ראָזענבלאט'ן פון קיעוו צו קומען קיין האראשקי צו די עקזאמענס. מיר זיינען אָבער געווען אין צווייפֿעל צו וועט ראָזענבלאט אָנגעמען אונזער איינלאַדונג, זייענדיג אזוי פיעל פאַרנומען מיט פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס בכלל און הסתדרות המורים בפרט, הויך לזה איז ער דאָך אַליין אַ לעהרער און דארף זאָרגען אויך פאַר פרנסה. מיר האָבען אָבער באַשלאָסען דאָך צו פרוואווען, און צו אונזער באַוואונדערונג האָט ראָזענבלאט אָנגענומען אונזער איינלאַדונג, און איז גע- קומען קיין האראשקי.

צו באַשרייבען די יום טוב'דיגע שטימונג אין שטערטעל אין פאַרלויה פון אַ וואָך, וואָס ראָזענבלאט איז געווען ביי אונז וועט פאַרנעמען פיעל פּלאַץ. מיר קאָנען זאָגען אַז דאָס איז געווען אַן אמת'ער „שבוע עברי", דער טאָג פון די עקזאמענס איז געבליבען אין שטערטעל היסטאָריש, די פראגען פון דעם גאסט און די ענטפער פון די סינדער אויף העברעאיש האָ- בען אריינגעבראכט די עלטערען און די אנדערע פאַרזאמעלטע אין עקסטאן, די שירי ציין פון די סינדער, און דער עיקר די שמחה און די באַגייסטערונג פון די סינדער און זייער ליבשאפט און צופרידענהייט פון דעם העברעא- י- שען בית הספר האָט געמאַכט אַ גרויסען איינדרוק. היינט די רעדעס אין די שוהלען וואָס ראָזענבלאט האָט געהאלטען, וועלכע האָבען צוגעצויגען דאָס גאַנצע שטערטעל אידען, און די באַנקעטען און די אונטערהאלטונגען מיט געזאנג און טענץ. און מיר האָבען געוואָלט פאַראייביגען דעם וויזיט פון אונזער חשוב'ן גאסט האָבען מיר זיך לעהרער און עלטערען קאמיטעט מיט איהם זיך צוזאַמען פאַטאָגראַפירט.

דער אנדיינס פון זיין וויזיט וועט שטענדיג לעבען אין די הערצער פון הונדערטע מענשען אין האראשקי און בפרט אין די הערצער פון די תלמידים און תלמידות, וועלכע זיינען שוין יעצט גרויס און דערוואקסענע מענשען, זיי געדענקען דעם וויזיט מיט עהרנפּורכט.

איך ווינש הרב משה ראָזענבלאט אריכות ימים, בריאות הגוף והנפש,
ער זאָל קאָנען נאָך צעהנדליגע יאָהרען אָנפיהרען זיין הייליגע אַרבייט פאַר
אונזער פאָלק, שפראַך, קולטור און לאַנד.

די 37 קרושים פון זעלבסטשוץ אין קיעוו

פון אברהם יעקב פאניטש, שו"ב

נכד הבכש"ט וחתן האדמו"ר רבי דוד'ל מאַקאַראַווער זצ"ל
איך האָב זיך דערוואוסט פון די צייטונגען, אז מען געהט פייערען
דעם 60 יאָהריגען יובילעאום פון הרב משה ראָזענבלאָט, געפין איך פאַר
גויטיג, אַלס אַ דאַנקבאַרטייט פון מיר צו איהם פאַר דעם חסד של אמת,
וואָס ער האָט געטאָהן צו מיין פלימעניק, מאיר ב"ר אהרן פאניטש, וועל-
כער איז איינער פון די 37 קרושים, וואָס זיינען צושאַסען געוואָרען פון די
פעטליראווצעס, איבערצוגעבען אַ וויכטיגען פאַקט פון ראָזענבלאָט'ס
טהעטיגקייט פאַר דער אידישער באַפעלקערונג אין קיעוו, אין דער שטאָרט
וואו איך האָב געוואוינט:

ווען פעטליורא האָט פארנומען קיעוו, אין ראש חודש אלול, תרע"ט,
(1920), האָט זיך אָנגעהויבען אַ שחיטה אויף אידען, מען האָט געראַבירט
מענשען אויף די גאַסען, מען האָט זיך אַריינגעריסען בייטאָג און ביינאַכט
אין אידישע הייזער, מען האָט ניט געשאַנעוועט קיין פרויען, קיין מיידלאַך,
קיין אַלטע לייט און קיין קינדער. מען איז געלעגען באַהאַלטען אין די קער-
לערס, אויף די בוידעמער, אין לעכער פון חורבות, אויך אין פעלדער און
אין וועלדער. מען האָט מורא געהאַט צו ווייזען דאָס פנים אויף דער גאַס,
צו קויפּען עסענוואַרג.

עס זיינען געווען פאַלען, וואָס קליינע קינדער האָבען געוויינט, און
דאַמיט האָבען זיי געקאָנט אויסגעבען פאַר די מערדער די באַהעלטענישען
פון עטליכע פאַמיליעס, האָבען די מוטערס מיט זייערע אייגענע הענד דער-
שטיקט זייערע קינדער.

אין יענער צייט האָבען זיך פאַרזאַמעלט אַרום 50 אידישע יונגע לייט,
צווישען זיי סטודענטען און אַרבייטער, אין האָטעל „פראַנסואַ" אויף
ז'יליאַנסקי גאַס, צו באַטראַכטען פלענער וועגען אַ זעלבסטשוץ.

עס האָבען ניט געפעלט קיין שפּיאַנען. אין נישען איז אָנגעקומען אַ
טרופע פעטליוראָווצעס מיט ביקסען, און האָבען פאַרנומען 37 יונגע לייט

פון דעם האָטעל (די איבריגע האָט זיך איינגעגעבען צו אַנטלויפען). מען האָט די 37 יונגע לייט אַוועקגעפיהרט אויסער דער שטאָדט, אין אַ טאָל נעבען דעם פּאַרשטאָדט דעמיעווקא, און מען האָט זיי צושאַסען.

די קדושים זיינען געלעגען אַ 3 טעג אין טאָל. די אידען האָבען מורא געהאַט צו געהן זיי בריינגען צו קבר ישראל. עס זיינען געווען פּאַלעז, ווען שמש פון חברה קדישא זיינען גע'הרג'עט געוואָרען, ווען זיי האָבן בען געפיהרט אַ נפטר צום בית עולם.

דער רוב פון די 37 קדושים זיינען געווען „צעירי ציון“ פון ראָזענ-בלאַט'ס תלמידים פון די אָווענר קורסען. ווען ראָזענבלאַט האָט זיך דערוואוסט פון די קערפערס, וועלכע וואַלגערען זיך אין טאָל, איז ער אַוועק צום שטאָדטישען גאַלאָווא (מעיאָר) ה' ריאַבצאוו, און ער האָט ביי איהם געבעטען אַ גרויסען וואָגען מיט פערד און מיט אַ באַוואַפענטען מיליציאַ-נער, און מיט אַן אָרדער אַז מען זאָל ראָזענבלאַט'ן ניט אַנריהרען, און ניט שטערען אין זיין אַרבייט. און דאַן האָט ראָזענבלאַט מיט אַ שמש אָנגעלאָ-דען דעם וואָגען מיט די טוידטע צוגריזשעטע קערפערס מיט צובראַכענע שאַרבענעס. ראָזענבלאַט מיט דעם שמש זיינען געווען פאַרשמירט מיט בלוט ווי אין אַ בית השחיטה.

ווען ראָזענבלאַט איז אָנגעקומען אויף דעם בית עולם מיט די הרוגים, זיינען שוין געווען אָנגעגרייט 37 ברידערליכע קברים, וואָס מען האָט פריהער צוגעגרייט, לויט זיין באַפעל אַלס דער סעקרעטער פון דער קיעווער אידישער קהלה, און אויך אַלס דער סעקרעטער פון דער חברה קדישא. דער פּלאַץ פון די ברידערליכע קברים זיינען געווען טאַקע פון איהם אויסגעקלי-בען אויף אַן אָנגעזעהענעם אָרט.

פּלוצלונג זיינען אָנגעלאָפּען 2 רייטערס אויף פלינקע פערד פון פעטליוראוועצעס, זיי זיינען געקומען הרג'ענען דעם אידען פון דער קהלה, וועלכער האָט געוואַנט צונויפצונעמען די קערפערס „פון די שונאים פון אוקראינער פּאַלק“. דערזעהענדיג די רייטערס פון ווייטענס האָט זיך ראָ-זענבלאַט אַריינגעוואָרפען אין איינעם פון די אָפענע קברים, און האָט גע-בעטען דעם קריסטליכען שומר בית הקברות איהם איבערדעקען מיט קרשים, און ווען די רייטערס האָבען געפרעגט דעם שומר, וואו איז דער איד פון שפּרינגענדיג דעם גר, ווען דער שומר האָט זיי באַמערקט, אַז דער איד דער קהלה? האָט דער שומר געענטפערט, אַז ער איז אַנטלאָפּען אַריבער-האַט געהאַט אַן אָרדער פון דעם מעיאָר, אַז מען זאָל איהם ניט טשעפען, האָבען זיי געענטפערט: אַז דער אָרדער איז געווען אין קראַפט בלויז אין שטאָדט, נאָר ניט אין פעלד.

די רייטערס זיינען דאן אוועקגעפאָהרען און ראָזענבלאַט האָט פאַר-
זוכט דעם טעם, צו זיין באַגראַבען אַ שעה צייט לעבעדיגערהייט אין כּכר.

ווען עס איז שטיל געוואָרען אין שטאָדט פון די פּאָגראַמען, האָט ראָז-
ענבלאַט דורכגעפיהרט אין דער קהלה־ראַט אַ בעשלוס, אז מען זאָל מאַכען
אַרום די ברידערליכע קברים אַ גדר, און אז מען זאָל אויפשטעלען 37 שטיי-
גערדיגע מצבות אין דער פּאַרם פון יונגע בוימער מיט אָפּגעהאַקטע צוויי-
גען, און אין פּראָנט זאָל אויפגעבויט ווערען אַ הויכע בימה ארויפצוגעהן
אויף טרעפּ, און אז אַלע יאָהר, ה' אלול, אין טאָג פון דער הריגה זאָל באַ-
שטימט ווערען אַ טרויער טאָג פאַר דער אידישער קיעווער באַפעלקערונג,
און אז רבנים און פּאָלק'ס רעדנער זאָלען האַלטען הספּדים.

דער שרייבער פון דיעזע ציילען איז באַלד אָפּגעפּאָהרען פון קיעוו,
ווייל אַלס אַ סוחר פון דער ערשטער גילדיע פון די צאַרישע צייטען, בין
איך געווען פּסול ביי אַלע רעגירונגען פון נאָך דער רעוואָלוציע, איבער-
הויפט ביי די באַלשעוויקעס האָב איך געהאַט נאָך אַ פּסול, אַלס אַ מיט-
גליעד פון דער משפּחה פון די מאַקאראַווער צדיקים האַדמורי"ם ר' דוד'ל
און רבי ישעיה'לע, אשר בחייהם ובמותם לא נפרדו (מנוחתם כבוד אין
איין אוהל אין קיעוו) די קינדער פון גרויסען צדיק הר' יעקב יצחק זצ"ל.
איך בין דערפאַר באַלד אָפּגעפּאָהרען קיין אַמעריקא, נאָך מיין קרוב האָט
מיר געשריבען פון דער געשיכטע, אז דער באַשלוס איז דורכגעפיהרט גע-
וואָרען און אָפּגעהיט פון דער אידישער באַפעלקערונג. אז עס איז געקומען
ה' אלול האָבען זיך געצויגען פון אַלע עקען שטאָדט הונדערטע און טוי-
זענדער אידען, מענער און פרויען, דער וועג איז געווען שוואַרץ פון מענ-
שען, און רבנים און פּאָלק'ס רעדנער האָבען מספיד געווען פון דער בימה.

ביים אַריינגאַנג צו די ברידערליכע קברים ביים שטיינערדיגען טויער
אויבען, איז אויסגעקריצט אויף אַ גרויסען מאַרמאָרשטיין אַ מספד מר,
וואָס ראָזענבלאַט האָט מחבר געווען, מיט געמען פון די קדושים ווי פּאָלנט :

<p>הטהורים כספירים. — הם מפרו היתם, על כבוד אומתם, ושפנו דמם ומרתם, והפקירו את נשמתם, בשביל אנשי קהלתם, בה' אלול, תרע"ט.</p>	<p>פה טמורים גבורים צעירים, חבריה הנגה האבירים נינים כבירים, למכבים האדירים, ל"ז בחורים יקירים, המאירים ומזחירים כשמשות בחירים,</p>	<p>עמדו עמודו, השתחוז וקודו, שלו נעליכם מעל רגליכם, על אדמת קדש, תדרוכנה רגליכם.</p> <p>—</p>
--	---	---

ואלה הם מגנינו (עפ"י הא"ב) :
 אוליפקין, אליעזר בן שמואל,
 ברענער, יעקב בן משה
 בונימאוויטש, זאב בן יהושע
 בליאשאוו, ברוך בן הרב ר' אהרן
 גרויסמאן, אפרים בן חיים
 גרעבין, יעקב בן אליהו
 דוביצקי, שלמה בן זאב
 האפפענהענדערן, נחום בן אשר
 חושאנסקי, שמואל בן מענדעל
 הירשקאוויטש, יהושע בן יעקב
 וועלעדניצקי, יעקב בן ליב
 וועלעדניצקי, ישראל בן ליב
 וואסער, אלחנן בן יעקב
 כהן, זלמן בן טוביה
 ליבענסאן, אברהם מרדכי
 בן חיים מענדעל
 לויפער, ישראל בן אלימלך

לעשצינסקי, אליהו בן מרדכי
 מורמאן, ישעיהו בן ישראל
 ספרא, דוב בן יעקב
 עפעל, מיכאל בן זאב
 פאמיעווסקי, צבי בן חיים
 קצב, אליעזר בן אברהם
 קוראנסקי, ישראל בן ישראל
 קארטלין, אברהם בן יצחק
 ראָזענפעלד, יעקב בן משה
 שמוקלער, משה בן יהודה
 שמוקלער, חיים בן יהודה
 (שני אחים)
 פאניטש, מאיר בן אהרן
 (בן אחי) *
 הארטגלאס, י.
 שני אחים ווערלינסקי
 ועוד ששה ששמותיהם וכנוריהם
 בלתי נזכרים לגמרי.

* ער ו"5 איז געווען א גרויסער מלומד און א בסי אין אידישע לימודים
 און אויך אין לימודי חוץ. ער האָט געענדיגט א קורס אויף אינזשינער. אין
 סערענסקי'ס צייטען, געווען אן אָפיציר. ער איז אומגעקומען אויף קידוש
 השם אין עלטער פון 32 יאָהר איבערלאָזענדיג א פרוי מיט צוויי קינדער
 אין צאריצין.

א באצאהלמער נדר*

אין פארלוף פון א דריי צעהנדליג יאָהר, אָנהויבענדיג פון 1901, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די בלוטיגסטע תקופה פאַר אידען אין רוסלאַנד, זייט דעם ערשטען קישינעווער פּאַגראַם, דורכלעבענדיג שרעק אין אַלע שטעט; דורכלעבענדיג 1905, ווען עס איז אַרויסגעגעבען גע- וואָרען דורך גראַף וויטע, (דאָן פרעמיער-מיניסטער) די קאָנסטיטוציע, און דאָס עפענונג פון דער „נאַסודאַרסטווענע דומאַ“ וואָס האָט אָפּגעקאַסט טויזענטער אידישע לעבענס און 700 רואינירטע אידישע שטעט; דערנאָך דאָס דערשיסען פון סטאָליפּינען אין אָנוועזענהייט פונ'ם „צאַר“ און פאַמיליע אין קיעווער שטאָדט-טעאַטער, פון וואָס דאָס רוסישע יודענטהום האָט איבערגעלעבט מוראָדינע טויט-שרעק, ווען מעסערס האָבען זיך גע- שאַרפט; דערנאָך דער ביילים פּראָצעס, די פינסטערע טעג, ווען אידען זיינען חרשים-לאַנג געשאַפּען אין זייערע מלבושים אויף די בוידעמער און אין די קעלערס און געפיבערט פון שרעק און געציטערט צו ווייזען זיך אויף דער ליכטיגער שיין; נאָכדעם די בלוטיגע וועלט-מלחמה, ווען מען האָט אָנגעפילט קיעווער האָספיטאַלס, קאַזאַרמעס, גימנאַזיעס, פּאָלסט-שולען, וואַקזאַלען און סתם הייזער מיט צעהנדליגע טויזענטער פאַרוואונ- דעטע און נוס'דיגע סאָלאַטען, צווישען זיי, טויזענטער אידען, וועלכע זיינען אַוועקגעריסען געוואָרען, קינדער פון זייערע עלטערען, חתנים פון זייערע כּוּת, מענער פון זייערע יונגע פרויען און פּאַטערס פון זייערע קליינע קינדער; נאָכדעם די עשאַלאַגען פון צעהנדליגע טויזענטע פליכט- לינגע, וועלכע מען האָט עוואַקואירט פון די גרעניץ-שטעט קיין טיעף רוסלאַנד, און אַלע האָבען געמוזט דורכגעהן קיעוו און אָפּשטעלען זיך פאַר אַ צייט ביו ס'וועט קומען אַן אָרדער פון דער רעגירונג פון אויבען; נאָכדעם די צעהנדליגע פאַר'משכנ'טע גאַליציאַנער אידען, צווישען זיי אדמורי"ם און רבנים, וועלכע זענען געפיהרט געוואָרען קיין סיביר דורך קיעוו; דערנאָך די רעוואָלוציע, ווען עס האָבען זיך געביטען רעגירונגען נאָך רעגירונגען דורך בלוטיגע פּאַגראַמען און שחיטות אויף אידען, ווי פעטליראַ, דעניקין, קאַטשאַק, באַלאַכאַוויטש און אַלערליי פאַרטיזאַנישע און סתם באַנדעס, וואָס אידען זיינען אויסגעשטאַנען, די קרבנות וואָס זיינען געפאַלען אונטער דער פּוילישער און אפילו קאָמוניסטישער הער- שאַפט.

* א באַגריסונג פון קיעוו — רעד.

אָט אין דעם לאַנגען בלוטיגען פּעריאָד, האָט הרב משה ראָזענבלאַט געדינט מיט מסירות נפש גאַנצע טעג און גאַנצע נעכט מיט איבערמענש-ליכע כחות צו ראַטעווען און העלפּען אומגליקליכע אידען.

אויך ביי די באַלשעוויקעס האָט ער געוויזען מסירות נפש פאַר איר דישקייט און נאַציאָנאַלע אידעאַלען. קיין „טשעקא“ האָט איהם ניט אָפּ-געשראַקען, ער האָט געקעמפט מיט די יעווסעקען, ליגענדיג אין פינסטערען גרוב פון טשעקא.

צו באַשרייבען אַלע פּרטים, אַלע איינצעלהייטען פון משה ראָזענ-בלאַט'ס וואָהלהאַטען און מסירות נפש צו רעטען מענשליכע לעבענס, וואָלט מען באַדאַרפט דרוקען אַ בוך פון טויזענטער און טויזענטער זייטען. מיר ווײסען, אַז אין אַמעריקא געפינען זיך פיעל הונדערטער מענשען, וועלכע זיינען לעבעדיגע עדות פון זיינע וואונדערליכע טהאַטען.

אין נאָמען פון אַלע אונזערע ברירער און חברים, וועלכע זיינען אָפּגעשניטען פון דער לעבעדיגער וועלט, די פאַרשטויסענע און באַרויבטע פון אַלע פרייהייטען, פאַרשלאָסענע אין אַן אָפּגעצוימטער „רויטער געמאַ“, ניט וויסענדיג וואָס עס טהוט זיך אין דער נאַציאָנאַלער אידישער וועלט — זאָגען מיר אַרויס די געפיהלען פון טויזענטער דאָנק-באַרע מענשען פאַר הרב משה ראָזענבלאַט'ס פאַרצווייגטער אַרבייט אויף אַלע געביטען: פאַר אויפֿלעבונג פון העברעאיש, חנוך, קולטור, פּאָלק און לאַנד; אויך אויף געזעלשאַפֿטליכע געביטען פאַר דעם כלל און פאַר יעדען פרט מיט גרויסע מענשליכע באַדייטענדע טהאַטען, וועלכע האָבען גערעטעט מענשליכע לעבענס אין צייט פון פּאָנראָמען, מלוכה-איבער-קעהרענישען, היסטאָרישע געשעהענישען, וועלכע אוקריינער אידען בכלל און קיעווער בפרט האָבען איבערגעלעבט אין דער בלוטיגסטער תקופה פון אונזער געשיכטע.

דאָס איז אַ באַצאָהלטער נדר וואָס מיר, אַ קליינע קיעווער גרופּע שריי-בען זיך אונטער אין נאָמען פון טויזענטער, און מיר בעטען ניט צו פאַר-עפענטליכען אונזערע געמען איבער אַ פאַרשטענדליכער סיבה, דאָס איז אַ באַצאָהלטער נדר פון טויזענטער מענשען, וועלכע האָבען געשוואוירען צו געפינען אַ גינסטיגע געלעגענהייט אָפּצודאַנקען איהם פאַר זיין רעטונגס-אַרבייט.

דאָ אין קיעוו געפינען זיך נאָך אייניגע פאַמיליעס וועלכע זיינען פאַר-בליבען פון די נאַציאָנאַלער פאַר'משכנ'טע, וועלכע דערצעהלען ספורי-נפלאות, ווי אזוי הרב ראָזענבלאַט האָט געהאַלפּען אָפּשטעלען טויזענטער פון זיי, אַז מען זאָל זיי ניט שיקען אין קאַלטען סיביר, וואָס דאָס וואָלט געווען פאַר זיי אַ זיכערער טויט. בלויז דורך זיין איינפלוס זיינען זיי

פארבליבען אין סיעוו אונטער זיין פארוואלטונג אין א ספעציעלען הויז פון 40 חדרים מיט אלע איינריכטונגען פון כשר'ע שפייוז און געלעגערס, אויך מיט א שוהל און ספרים אין פארלויה פון 2 יאָהר.

נאָכ'ן אַראָפּזעצען פון צאר האָט די צייטווייליגע רעגירונג זיי ערלויבט זיך אומצוקעהרען קיין גאַליציע, אָבער פּיעל פּון זיי זיינען פאַרבליבען אין סיעוו, ניט האָבענדיג וואוהין זיך צוריקצוקעהרען, ווייל זייערע היימען זיינען רואינירט געוואָרען, איז זיי האָט הרב ראָזענבלאַט איינגעאָרדענט מיט נייע היימען און מיט פרנסות.

מיר באַגריסען אונזער ברודער הרב משה ראָזענבלאַט און מיר ווינשען איהם, אַז אויך אין דעם נייעם לאַנד, וואו ער איז נאָך פרעמד, זאָל ער אָפּגעשאַצט ווערען ווי געהעריג איז, און עס זאָל סוף כל סוף פאַרווירקליכט ווערען זיין טרוים, זיין לעבענס־אידעאל זיך צו באַזעצען אין ארץ ישראל.

אש"ר, אבי שם, משולם, נתן, פרם



הרב משה ראָזענבלאַט, ווען ער איז
געקומען קיין אמעריקא אין 1925.



חיה שרה ראָזענבלאַט נייע — מוטער
פון יובילאַר.



משה ראָזענבלאַט נאָך דעם ערשטען
ציון קאָנגרעס אין באַזעל.



צינה, א שוועסטער פון יובילאר מיט
איהר מאן מר יעקב וואַלף.



יעקב ראָזענבלאַט זײַל —
א ברודער פון יובילאר.



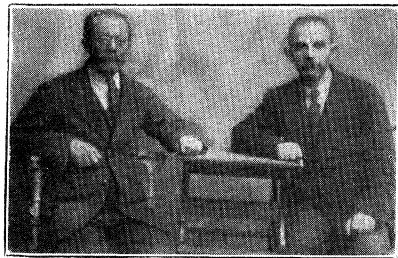
מר שלמה ראָזען — א ברודער
פון יובילאר.



הרב יהודה אידל בארשצעווסקי פון
בריטשארן, מיט וועמען ראָזענבלאַט
האַט מיטגעאַרבייט.



מאַטיל טשעוויכאַווסקי, אַ חבר פון
״ובילאַר, די גרינדער פון ביהכ״נ העברי
״יבנה״, אין קיעוו אין 1903.



אברהם האלאדענקא, אַ חבר פון יובילאַר
די גרינדער פון העברעאיש שפרעכענר
דער אגודה ״שפת ציון״, אין קיעוו
אין 1902.



די „צעירי ציון“ פון קארעק, וואהלין, מיט זייער דעלעגאט משה
ראָזענבלאט פון דעם עלפֿטען ציון קאָנגרעס אין וויען, אין 1913.



האראשקער העברעער און לעהרער מיט הרב ראָזענבלאט אלס אינסטרוקטאָר.



„צעירי ציון“ ארעסטירט אויף א צוזאמענפאָר אין קיעוו. זיי האָבען אָפגע-
פינסטערט 2 יאָהר אין סיביר און דערנאָך פאַרבייטען
אויף אײ, יעצט דאָרטיגע חלוצים.



מר זאב הלוי בורשטיין, דער פרעזידענט פון דער שוהל „בית יוסף“ אין די בראַוקס,
וואו ראָזענבלאַט איז רב, און זיין פרוי חיה שרה.



דוד פוירלמאן, פרעזידענט פון סאטאנאָווער
בענעוואָלענט סאַסייעטי.



מר ומרת יעקב ראָזענבלאַט
ער איז סעקרעטאַר פון שוהל „בית יוסף“ און זי
פרעזידענטין פון ליידיס אַקזילערי.

וויכטיגע מאמענטען אין דעם לעבען פון דעם יובילאר

געשריבען פון זיין ברודער

סעם ראזען, פיטסבורג

אלס א ברודער פון דעם יובילאר, וועלכער האָט געלעבט מיט איהם צוזאמען פיל יאָהרען אין קיעוו, דערנאָך אין פיטסבורג, האָב איך זעהר פיעלעס צו דערצעהלען וועגען זיין פּאָלקס אַרבייט אויף אַלע געזעלשאַפּט־ליכע און נאַציאָנאַלע געביטען. אונזער פאַרשטאַרבענער יונגער ברודער יעקב ראָזענבלאַט (וועלכער איז געווען אַ באַגאַבטער שרייבער און דיכ־טער, און פון די ערשטע פּיאַנערען פון דער העברעאישער באַוועגונג אין אַמעריקא) און איך — דער שרייבער פון דיעזע ציילען — האָבען מיר זעהר פיל געלערענט פון אונזער עלטסטען ברודער משה ראָזענבלאַט אין נאַציאָנאַלען און געזעלשאַפּטליכען זין.

עס וואָלט פאַרנומען זעהר פיל פּלאַץ, ווען איך זאָל וועלען באַשריי־בען אַלע פרטים און איבערלעבונגען און זכרונות, וואָס מיר זיינען געווען לעבעדיגע עדות. איך וועל זיך אָבער נאָר באַנוגענען מיט קורצע שטריכען און שפּריצען.

1. ער איז געווען דער גרינדער פון יונגע ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס פון קיעוו. ער האָט צענטראַליזירט די לערן־יוגענד אונטער דער פּאָהן פון „תרבות“. ער איז געווען דער וועגווייזער און דער לעהרער פון סטודענטישע גרופען.

2. ביי אונז אין קיעוו איז ראָזענבלאַט געווען אַ לעבעדיגער אַדרעס פאַר אַלע אידישע ענינים. אַז עס זיינען געקומען צו פּאָהרען קיין קיעוו אידישע עסקנים, שתדלנים פאַר כלל ישראל, זיי האָבען ניט געוואוסט וואו עס עפענט זיך אַ טהיר, האָט מען זיך געווענדעט צו ראָזענבלאַט, און ער האָט שוין געוואוסט אַלע וועגען און אַלע מיטלען די זאָך אויסצופיהרען. אַז עס זיינען געקומען מגידים, משולחים, רבנים, סופרים ומחברים קיין קיעוו, איז ער געווען דער לעבעדיגער אַדרעס. סירקולאַרען פון אַלע אידישע מרכזים, אָנהויבענדיג פון רבנו שמואל מוהיליבר זצ"ל און זיין סעקרעטאַר הרב יצחק ניסנבוים ביז דער ראש המזרחי רבנו יצחק יעקב ריינעס זצ"ל, אַזן איינציטי פון מרכזים פון אַלגעמיינע ציוניסטען פון ברלין, פון קעלן, פון וויען, האָבען געפליסט צו ראָזענבלאַט'ן. ווען ביאָליק מיט זיין פרוי מאַניאַ פלעגען קומען קיין קיעוו, אָדער

דר. קלוזנער מיט זיין פרוי, פאניא, און אנדערע לעקטאָרס אויף העברע-
איש, איז ראָזענבלאַט מיט זיינע תלמידים געווען דער הויפט מחותן. ווען
בן אב"י מיט זיין פרוי לאה זיינען געקומען פון ירושלים קיין קיעוו, איז
דאָס געווען אַ חתונה וואָך, ער מיט זיינע תלמידים, די סטודענטען און
סטודענטקעס פון די שעורי ערב, האָבען געשפּאַצירט אויף שיפּלאַך איבערן
דניעפר אין סלאַבאָדקער וואַלד, און דאָרט, נאָך אַ סעודה אונטער דעם
פרייען הימעל, געמאַכט אַ קאַראַהאָד פון טענץ און שירי ציון.

מיר האָבען נאָר וואָס דערמאָנט דעם נאָמען פון ביאַליק'ן. ה. ה. נ.
ביאַליק מיט זיין פרוי מאַניע פלעגען זיין אָפטע געסט אין קיעוו, ווייל
זיין שווער, אַ פּראָמינענטער בעל הבית, מר. שבח אויערבאך, האָט גע-
וואוינט אין קיעוו. זיין וואוינונג איז געווען אין שכנות פון ראָזענבלאַט'ן,
אויף קונויעטשנאַ גאַס. ביאַליק פלעגט זיין אַן אָפטער אַרײַנגעהער צו
ראָזענבלאַט'ן אין הויז, וואו ער האָט שטענדיג געפונען העברעאישע צײ-
טונגען און זשורנאַלען. ראָזענבלאַט פלעגט אויסנוצען ביאַליק'ן צו פאַר-
שיעדענע ציוניסטישע און קולטורעלע אַרבייטען, צו ערמוטיגען די סטוד-
דענטישע יונגע און די אַרבייטער יונגע אַויף זיינע שעורי ערב — פלעגט
ער איהם בריינגען צו זיי רעדען וועגען די וויכטיגקייט פון דער העברעאיש-
שער שפּראַך און קולטור. ביאַליק האָט זיך זאָגאַר פּאָטאַנראַפּירט מיט די
סטודענטען תלמידים מיט ראָזענבלאַט'ן. כדי צו שטאַרקען די העברעאיש-
שע לעהרער אין דער הסתדרות המורים, פלעגט ביאַליק צוזאַמען מיט לע-
ווינסקי'ן ע"ה און יבדל לחיים רבניצקי שיקען צו זייערע באַראַטונגען און
צוזאַמענפּאַהרען באַגריסונגס בריעף און טעלעגראַמעס, כדי צו טרייסטען
די לעהרער פליכטלינגע וועלכע זיינען געהאַלטען געוואָרען און געשפּייזט
געוואָרען אין אַ קאָלאָניע אין בויאַרסא — האָט ראָזענבלאַט איהם גענו-
מען אויף אַ ריזע פון קיעוו קיין בויאַרסא, און ער האָט ווירקליך ערמו-
טיגט די פליכטלינגע מיט זיין באַזוך און מיט זיין רעדע, כדי צו שטאַר-
קען די עלטערען פון די קינדער, וועלכע האָבען עקספּראַמענטירט מיט
זייערע קינדער, איבערגעבענדיג זיי אין די גני ילדים עברים, וועלכע זיי
גען געווען דאַמאָלס אַ ניי ערשיינונג אויף דער אידישער גאַס, און מען
האָט זיך באַצויגען דאַצו מיט צווייפעל — האָט ראָזענבלאַט געבראַכט
ביאַליק'ן צו ערקלעהרען די וויכטיגקייט פון זיי. אזוי אַרום האָט ביאַליק
געשטאַרקט זיינע הענד אין די אַרגאַניזאַציעס און אין אַלע זיינע אונטער-
נעהמונגען.

ווי אזוי מען האָט געקוקט אויף ראָזענבלאַט'ן ווי אויף אַ געזעלשאַפּט-
ליכען אידישען אַדרעס אין קיעוו — קאָן באַווייזען דער פּאָלגענדער פּאַסט:
אין דער צײט פון די בלוטיגע געשעהענישען אין אוקראינאַ, ווען
עס האָבען זיך געביטען די רעגירונגען אַלע חודש, און זאָגאַר מאַנכע מאָל

וואָכען, און יעדעס מאָל האָבען אויסגעבראַכען אידישע פּאָגראַמען, זיינען דאָמאָלס אידען געלאָפּען צום דניעסטער, זיך אַריבערצוכאַפּען קיין רו־מעניע, פיעלע אַנטלאָפּענע, וועלכע האָבען באַצאָהלט די גוים פון די נאָ-הענטע דערפער, זיי אַריבערצופיהרען ביינאַכט אין שיפלאך — זיינען דורך די גוים באַרויבט געוואָרען און אָפּטמאָל אפילו אַריינגעוואָרפּען גע-וואָרען אין דניעסטער צו פאַרדעקען זייערע פאַרברעכענס.

פיעלע פון די אונגליקליכע, וועלכע עס איז געלונגען צו ראַטעווען זיך, האָבען זיך קאָנצענטרירט אין די קליינע שטעדטלאך ביים דניעסטער, און עס האָט אויסגעפּעהלט שפּייז און דירות פאַר אַלעמען. די שוהלען און תלמוד תורות זיינען געווען באַזעצט פון זיי. עס האָט ניט געסטאָיעט קיין ברויט און קיין שפּייז. עס האָט אויסגעבראַכען אַן עפידעמיע, און גאַנצע פאַמיליעס זיינען אויסגעשטאָרבען. די אונגליקליכע עמיגראַנטען פליכטלינגע האָבען זיך גענויטיגט אין גיכע הילף. איבערהויפּט איז דאָס געשעהן אין די גרעניץ־שטעדטלאך קאמענקא און פעסטשאַנקא.

די ערשטע וועלכע האָבען זיך אָפּגערופּען אויף דעם וועהיגעשריי צו געבען הילף, זיינען געווען די אדעסער חברים, מיט חיים נחמן ביאַליק און משה קליינמאַן בראש. זיי ביידע זיינען אויך אַריינגעפּאָהרען קיין סיעוו צו אָרגאַניזירען הילף פאַר די פליכטלינגע ביים דניעסטער. זיי האָבען גערעכענט זיך אָפּצושטעלען אין סיעוו אויף עטליכע שטונדען, און פון דאָרט באַלד פּאָהרען קיין מאסקווא, איז צו וועמען ווענדעט מען זיך, אויף צו מאַכען שנעל, אויף גיך, אַ מיטינג פון דער סיעווער „פּני“? פאַרשטעהט זיך צו ראָזענבלאַט, זיי זיינען פונ'ם וואַגזאַל פאַרפּאָהרען גלייך צו ראָ-זענבלאַט, און ער איז אַרומגעלאָפּען, ווי אַ סוריער, איבער גאַנץ סיעוו און האָט „צונויפגעבראַכט“ די „פּני“ פון דער שטאָרט אין דער ציוניס־טישער שוהל „כנסת ישראל“, וואָס ער האָט אויסגעבויעט און אָנגעפיהרט, און עס איז געגרינדעט געוואָרען אַ „דניעסטער קאָמיטעט“, אויף דער פּער-זאַמלונג איז באַלד געזאַמעלט געוואָרען אַ היבשע סומע געלד און איבערגע-שיקט געוואָרען טעלעגראַפיש פאַר די פליכטלינגע. נאָך דעם זעלבען מאָג איז ביאַליק און קליינמאַן אָפּגעפּאָהרען קיין מאסקווא.

צו ערגענצען די געלד־זאַמלונגען איז געקומען אין אַ פּאָר וואָכען אַרום דער באַוואוסטער עסקן און העברעער מר. מירענבערג פון סאַראַטאוו, און מיט ראָזענבלאַט'ס ווירקונג איז די געלד־זאַמלונג געווען אַן ערפּאָלג.

3. ווען דער חזן ליב גלאַנץ איז נאָך געווען אַ יונגער בחור, האָט ער געגרינדעט אַן אגודה אין סיעוו פון יונגע בחורים מיט דעם נאָמען „הצפירה“. געוויינטליך האָט מען גערופּען צו דער ערעפענונג פון דער נייער אגודה משה ראָזענבלאַט, ער זאָל זיין דער מורה דרך, דער מאָך-געבער און וועגווייזער, וועלכער האָט דאָס געלענצענד דורכגעפיהרט. שפּע-

טער איז געגרינדעט געוואָרען אַ צווייטע אגודה פון יונגע כהורים מיט דעם נאָמען „השחר“. די רוב מעמבערס פון די אגודות זיינען געווען תלמידים פון די שעורי ערב, וואָס ראָזענבלאַט האָט געגרינדעט אין אַלע עקען שטאָדט קיעוו, פאַר וועלכע ער האָט אָפּגעגעבען טעג און נעכט און ריזען ענערגיע.

4. אַלס אַרויסהעלפּער האָט ער געהאַט צוויי סטודענטען, זיינע איר בערגעגעבענע תלמידים און פריינד, זאב זעליקין און ישעיהו פיסארעווסקי. דער ערשטער זיינער אַ לאַנג יאָהריגער תלמיד, און דער צווייטער איז געווען זיינער אַ תלמיד אויף רעדען העברעאיש, צייט ווען ער איז געווען זיין געהילפּס־סקרעטאר אין הסתדרות לשפה ולתרבות העברית. די צוויי סטודענטען האָבען שטענדיג געלעקטשורט ציוניזם אין די יונגע אגודות, האָבען ענטוויקעלט דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק צווישען דער יוגענד. אין יענער צייט זיינען געשטאַנען אין שפיץ פון אַלגעמיינע ציוניסטען אין קיעווער גליל: אינזשינער מ. נ. סירקין, הלל זלאטאפאלסקי, דר. י. א. סלאָנים און אינזשענער גאנאפאלסקי און ראָזענבלאַט אַלס סעקרעטאַר. זעליקין און פיסארעווסקי האָבען דאמאָלס געצייגט צו די אַלגעמיינע ציוניסטען פיעל קריטיק און „רעוויזיאָניזם“. נאָך זייערע רייד טהוען זיי ניט גענוג פאַר ציוניזם, און אז זיי דאַרפען אָפּטרעטען דעם פּלאַץ פאַר די יונגע ציוניסטען, וועלכע האָבען מעהר צייט און ענערגיע און מעהרערע פרישע כחות. זיי האָבען געגרינדעט אַ ציוניסטישע אגודה פון יונגע מענשען מיט דעם נאָם מען „עת לבנות“, און האָבען אָנגעהויבען פיהרען אַ קאַמף מיט די אַלגעמיינע ציוניסטען. זיי האָבען אַרויסגעקראָגען פון דר. באדאנהיימער, דאַן דער ראש פון קרן קימת אין קעלן, אַ באַפּולמעכטיגונג אָנצופיהרען מיט דעם קיעווער מרכז פון קה"ק, און קאָנקורירט מיט די באַססעס און מיט דער אַר־בייט געגען דר. סלאָנים, וועלכער איז געווען דער ראש פון קיעווער מרכז פאַר קה"ק. אזוי האָבען זיי אָנגעהויבען קאָנקורירען מיט דעם פאַרקויף פון שקלים און מיט פּראָפּאַגאַנדישע אספות און חגיגות. זיי האָבען אַרייַנגעצויגען אין דעם „עת לבנות“ די צוויי אגודות „הצפירה“ און „השחר“, וועלכע זיינען במחשבה תחלה געגרינדעט געוואָרען אַלס קולטורעלע גרונט פּען אויף צו רעדען און לייענען העברעאיש און זיי האָבען זיי ציוניזירט און עס איז געוואָרען אַ שטאַרקע אָפּאָזיציע געגען די אַלגעמיינע ציוניס־טען, און די מלחמה האָט זיך צופּלאַקערט.

און דאָ הויבט זיך אָן אַן אינטערעסאַנטער מאָמענט. זעליקין און פיסארעווסקי האָבען געשיקט אַן אולטימאַטום צו ראָזענבלאַט, אַז ער זאָל אויסקלייבען איינעם פון די צוויי וועגען: אָדער ער זאָל רעזיגנירען פון סעקרעטאַריאַט פון די אַלגעמיינע ציוניסטען, וועט ער דאַן קענען בלייבען אַלס לעהרער און גרינדער פון די יוגענד אָרגאַניזאַציעס, אָדער ער זאָל

רעזיגנירען פון די יוגענד אָרנאַניזאַציע ווען ער וויל בלייבען ביי די אַל-
נעמיינע ציוניסטען. ראָזענבלאַט האָט דאָן געענטפערט, אַז ער זעהט ניט
איין קיין סתירה אין זיין אַרבייט, ווען ער אַרבייט ביי די אַלגעמיינע ציו-
ניסטען און איינצייטיג העלפט ער צוזאַמענצושלייבען יונגע כחות און זיי
אָרנאַניזירען אַרום דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק, און ער האָט געענטפערט,
אַז ער וויל ניט רעזיגנירען פון ביידע קלאַסען, און ער בלייבט אַרבייטען
ביי ביידע אָרנאַניזאַציעס.

5. דאָן האָבען זעליקין און פיסאַרעווסקי באַשלאָסען — ווען ער
וויל ניט רעזיגנירען — א ו י ס צ ו ש ל י ס ע ן ראָזענבלאַט'ן פון „עת
לבנות" און אויסשליסען קאָן מען נאָר ביי אַן עפענטליכען משפּט.

דער משפּט אויף ראָזענבלאַט'ן

זיי האָבען גערופען אַ גענעראַלען גרויסען מיטינג פון אַלע יונגע
אגודות פון: עת לבנות, צעירי ציון, הצפירה, השחר, א. א. וו. דער מיר-
טינג איז געווען גוט באַזוכט פון אַ 200 בחורים און מיידלאך, און איז
געווען זעהר שטורעמדיג. זעליקין און פיסאַרעווסקי זיינען געווען די פאָר-
זיצער און שופטים זיינען געווען פאָרשטעהער פון יונגע אגודות, און ראָ-
זענבלאַט איז געזעסען אויף דער באַשלוס די גו נ ג ס באַנק. ער
האָט זיך ענטזאָגט פון אַ פארטיידיגער, ער האָט געמאָלדען אַז ער וועט
זיך אַליין פארטיידיגען.

די שולד וואָס איז איהם געוואָרפען געוואָרען, אַז מיט זיין אַר-
בייט פאר די „פּוילענצער" טוידט ער אַוועק דעם ציוניזם, ווייל זיי זיינען
יוצא מיט זיין אַרבייט ווען זיי אַליין טהוען גאַרניט, געפינען זיי אַז דאָס
איז „פארברעכעריש" צו בלייבען אין זייער לאַגער.

ראָזענבלאַט האָט מיט שטאַרקע אַרגומענטען איבערגעוויזען, אַז עס
איז פארברעכעריש אַוועקצומאַכען מיט דער האַנט אַ גאַנצען דור, נאָר
דערפאַר ווייל זיי זיינען עלטער אין יאָהרען. געוויינטליך, יונגע בחורים
און מיידלאך האָבען מעהר צייט און מעהר ענערגיע, תבא עליהם ברכה,
זאָלען זיי מעהר אַרבייטען, אָבער אַחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון
את לבו לשמים. מיר דאַרפען האָבען אַ גאַנץ פאַלק, ניט קיין האַלב פאַלק,
ווי משה רבנו האָט געצייגט: „בנערינו ובוסנינו נלך", ער האָט טאַסע
פריהער דערמאָנט „בנערינו" ווייל ער האָט געשעצט זייערע כחות, אָבער
ער האָט אָבער ניט ארויסגעלאָזט דעם „ובוסנינו".

מען האָט ראָזענבלאַט'ן געהייסען געהן אַ היים, מען וועט איהם
מעלדען דעם באַשלוס פונ'ם משפּט מאָרגען. אַ גאַנצע נאַכט ביז אין וויי-
סען טאָג האָבען מיר זיך געאַמפּפערט און געראַנגעלט, קולות האָבען גע-
שפּאַלטען די לופט, און דערנאָך האָט מען געזעהלט די שטימען דורך אַ

דאָל קאָל, און דער רעזולטאַט איז געווען אז מעהרער פון 190 זיינען געווען אויף ראָזענבלאַט'ס זייט, און קאַרנע 10 מיט זעליקין און פּיסאַרעווסקי זיינען געווען אויף אויסצושליסען.

אנטוישטע פון דעם רעזולטאַט האָט זעליקין און פּיסאַרעווסקי רעזיגנירט פון דער יוגענד אָרגאַניזאַציע. סטודענט משה לוריע האָט די 190 אָרגאַניזירט אונטער דעם פּלאַן פון „צעירי ציון“. און זעליקין און פּיסאַרעווסקי האָבען געגרינדעט אַ נייע אָרגאַניזאַציע מיט דעם נאָמען „דרור“. וואָס שפעטער איז געוואָרען בין איך ניט אויסען צו דערצעהלען. מיין ציעל איז דאָ צו צייגען ווי ווייט ראָזענבלאַט איז געווען באַליבט ביי דער קיעווער יוגענד אַלס תּלמידים און יונגע חברים.

דער טריאומף צוג צום און פון דעם ציוניסטישען קאָנגרעס

6. איך וויל אונטערשטרייכען אַ וויכטיגען מאָמענט וועגען דעם טריאומף צוג צום און פון דעם ציוניסטישען קאָנגרעס. פאַר דער מלחמה-צייט, ווען רוסלאַנד איז נאָך ניט געווען איינגעצוימט אין אייזערנעם שלאָס, ווען מענשען האָבען זיך באַוואויגען פריי, געאָמעמט פריי, גערעדט פריי. העברעאישע און אידישע צייטונגען און ביכער, אויסגאַבען, האָבען ערשינען טאָג איין, טאָג אויס, האָט דאָן דער ציוניסטישער געדאַנק ווי אַ שטראָם פון לעבען אַריינגעפליסט אין אַלע אידישע שטעט און שטעטלאַך אין רוסלאַנד. עס האָבען זיך גרופירט מענשען אין אַנדרות, צוזאַמענגעקור מען עטליכע אָבענדען אין וואָך, געלעזען בצבור ציוניסטישע אויסגאַבען, סירקולאַרען פון די מרכזים, געגרינדעט לעזע זאַלען, ביבליאָטעקען, ציוניסטישע שוהלען און מנינים, פון וואָגען מען האָט געהערט דרשות און רע-פּעראַטען, געגרינדעט חדרים מתוקנים, גני ילדים עברים און גימנסיות עבריות.

די רוסישע ציוניסטען, דעלעגאַטען צום ציון קאָנגרעס, וועלכע זיינען געווען דער בוימערל און זעמערל מעהל פון דער באַוועגונג, האָבען מיט זייער אַוועקפאַהרען צום קאָנגרעס און מיט זייער צוריקקומען פונ'ם קאָנגרעס אַריינגעפיהרט אַ יום טוב'דיגע שטימונג אויף דער אידישער גאַס. פיעל דעלעגאַטען פלעגען זיך טרעפען ביי דער גרעניץ אין וואַרשאַ ביים וויענער וואַקזאַל, אָדער אין וואַלאַטשיסק אין קראַקאַ-לעמבערגער ליניע, און מען האָט אָפּגענומען איין וואַגאָן, און מען האָט געלעבט אַ גאַנצען וועג אין אַ ברודערליכער אַטמאָספּערע, צוזאַמען געגעסען און געטרונקען, געשמעסט וועגען די פּראָגען וועלכע שטעהען על הפרס, און געזונגען שירי ציון, און אויב עס זיינען געווען אויך יוגענד פון די צעירי ציון אָדער פון די פּועלי ציון, פלעגען זיי אַריינכאַפען אַ טענצעל. פון די גאַליציאַנער שטעטלאַך פלעגען יונגע בחורים אַרויסקומען צום וואַקזאַל באַגעגענען די דעלעגאַטען מיט התקוה, דאָס איז געווען אַ טריאומף צוג צום קאָנגרעס

און פונ'ס קאנגרעס.

איך ציטיר א קארעספאנדענץ וואָס איז געדרוקט געוואָרען אין טאָג
בלאָט „טעלעגראַף“ וואָס איז אַרויסגעגאַנגען אין קיעוו, אונטער דער
דעראַקציע פון אינזשענער סירקין, וואו עס ווערט באַשריבען פון דעם
שטעדטעל קארעץ, וואלינער גובערניע, וועגען דעם טריאומף צוג פון זייער
דעלעגאט, משה ראָזענבלאַט, וועלכער איז געשיקט געוואָרען צו דעם ציר-
ניסטישען קאָנגרעס, ווען ער איז צוריקגעקומען אַפצוגעבען אַ באַריכט פונ'ם
קאָנגרעס:

„מיר האָבען געהאַט דעם כבוד צו שיקען אַלס דעלעגאַט צום ציון
קאָנגרעס פון אונזער שטעדטעל קארעץ אונזער עלטערען חבר און פריינד
משה ראָזענבלאַט פון קיעוו, כדי צו דעקען די הוצאות האָבען מיר זיך
צונויפגעטרעט מיט אונזער שכנות'דיג שטעדטעל הורודניצא, מיט דעם
יו"ר פון דער דאָרטיגער ציוניסטישער אגודה מר. גדליה חריף, מיר זיינען
געווען אַן אגודה פון יונגע בחורים, וועלכע האָבען ערשט געוואָלט זיך
באקענען מיט דעם ציוניסטישען געדאַנק און ווען עס האָט דערגרייכט צו
אונזערע אויערען דער נאָמען ראָזענבלאַט אַלס אַ לעהרער און אַן אָנפיהרער
פון דער לעהר יוגענד אין קיעוו, האָבען מיר איהם אויסדרוועהלט אַלס
אונזער דעלעגאַט. און ניט פאַרגעסען וועט זיין די גרויסע וואָך, ווען אונ-
זער דעלעגאַט איז געקומען אין אונזער שטעדטעל אַפגעבען אַ באַריכט,
דאָס איז געווען אַ חתונה וואָך, אַ שבעת ימי המשתה. אונזער שטעדטעל
איז ווייט פון אַ באַהן צוג, קומען צו אונזער שטעדטעל פון דער גרויסער
וועלט דאָרף מען קומען פון ראַוונאַ מיט אַן אויטובאַס, פאַהרענדיג עטליכע
שטונדען ביז אונזער שטעדטעל. מיר האָבען געוואוסט אויף פאַראַויס, ווען
אונזער דעלעגאַט קומט אָן מיט דעם צוג קיין ראַוונאַ, זיינען מיר אַרויסגע-
פאַהרען אַ צעהנדליג יונגע בחורים צו באַגעגענען אונזער דעלעגאַט. פון
די עלטערע ציוניסטען איז געפאַהרען דער פרעזידענט פון דער אגודה, דער
באַוואוסטער אידישער משכיל און העברעאישער דיכטער משה שפירא ע"ה,
(אַ קוזין פון ד"ר חוה שפירא — אַם כל חי). מיר האָבען דעם גאַסט גע-
בראַכט אין דעם האַטעל פון ה' ליטוואַק — אַליין אַן איבערגעגעבענער
ציוניסט.

ביים באַריכט איז די גרויסע שוהל געווען געפאַסט. קינד און קייט,
אַלס און יונג פון דעם שטעדטעל זיינען געווען אָנוועזענער, אפילו דער
80 יאָהריגער אַלטער רב ר' נחמיה הירשענהאַרן איז געקומען. נאָך דאָס
גאַנצע שטעדטעל האָט גע'יובל'ט אַלע אָווענדען אין ליטוואַק'ס האַטעל.
מען האָט געבאַנקעטעוועט, געזונגען און געטאַנצט אין קאראַהאַדען פון די
האַרציגע שירי ציון און פאַלקס לידער. דערנאָך האָבען מיר געזונגען פוהר-
לאַך, איהם אַפגעפיהרט קיין האַראַדניצע, וואו עס האָט זיך דאָרט ווידער-

האַלט דער גרויסער יום טוב און שמחה. צוריקפאָהרענדיג האָבען מיר הן קאריצער און הן האראדניצער חברים איהם באַגלייט מיט דעם אויטאבוס ביו ראוווא, פון וואנען ער איז אָפגעפאָהרען קיין קיעוו, און דער נאַנצער וועג איז געווען פול מיט געזאנג און טריאומף.

מ. זילבערמאַן

7. און דאָ דאַרף געזאָגט ווערען אז ראָזענבלאַט פלעגט יעדעס מאָל פאָהרען אַלס אַ דעלעגאַט פון אַנדערע שטעדט, וועלכע עס איז זיי נאָך קיין ציוניזם ניט געווען, וועלענדיג דערמיט שאַפען און פארשפרייטען דעם ציון געדאַנק. פיעל וואָלטען געקאָנט דערצעהלען פון די טריאומף־צוגען פון זיין ערשיינען אַלס אַ דעלעגאַט פון די ציון קאָנגרעסען די שטעדט־לאַך פון בעסאַראַביע: בריטשאַן, יעדיניץ און סאַראַקי, און באַזונדער וואָלטען געקאָנט דערצעהלען די אידען פון דעם גרעניץ שטעדטעל קופין פאָדאָליער גובערניע, ווי דער באַוואוסטער ציוניסט און העברעער מר. אהרן וויינבוים ע"ה איז געווען דער פרעזידענט און פיהרער. דאָרט איז ער גע־ווען דעלעגאַט פון 2 קאָנגרעסען.

8. דעם זעלבען גייסט פון אויפלעבונג האָט ראָזענבלאַט אַריינגע־בראַכט ווען ער איז געפאָהרען אַלס סעקרעטאַר פון „מרכז התרבות" אין רוסלאַנד, ווען ער האָט באַזוכט שטעדט און שטעדטלאַך, און האָט געהאַל־טען העברעאישע רעדעס אין עפענטליכע פלעצער ווי זשיטאָמיר, אומאַן, פאַסטאָוו, האראשקי, וואכנאָווסקא, טעפליק א. א. וו.

זיין בעסטער פריינד און מיטאַרבייטער אין תרבות און אין הסתדרות המורים און אין אַרויסגעבונג דעם „קול המורה", דער העברעאישער דיכ־טער יעקב קפלאן פון זשיטאָמיר, האָט אין „הצפירה" באַשריבען די יום־טוב'דיגע שטימונג אין דעם שבת פון תרבות, וואָס האָט געהערשט אין זשיטאָמיר ווען ראָזענבלאַט האָט דאָרט באַזוכט.

זיין לעבען און די אַטמאָספערע פון זיין הויז, און אויסער די הויז, איז געווען ביבליש ווי אין חזקיה'ס צייטען. די ווענט פון זיין הויז זיינען געווען באַהאַנגען מיט אַרץ ישׂראל בילדער, מיט די פאָרטרעטען פון די גדולי ישׂראל פון מונטיפיורי ביז ר' שמואל מוהיליבר, פון דר. הרצל, דר. נורדוי ביז וואַלפסאָן און ווייצמאַן, פון שמואל יוסף פיז, חז"ם, סמאַלענס־קי, מאַפן, ביז סאַקאַלאָוו, ביאַליק, טשערניחאווסקי, פרישמאַן, פון די קאָנגרעסען פאָטאָגראַפיעס ביו די רוסישע צוזאַמענפאָהרען. חתונה גע־האַט האָט ער מיט אַ פרוי וואָס איז אַ ציוניסטין און העברעערין. קינדער האָט ער אַ נאָמען געגעבען נאָך די גדולי ישׂראל, נאָך הרצל, נאָך לעווינסקיין נאָך מאַנדעלשטאַמען אויך עזרא ונחמיה.

אויפגעהענדער שטערן

9. אויף מיין זכרון קומט ארויף אַ זעהר אינטערעסאַנטע עראינע־

רונג, ממש אן אידייליע פון דער גוטהארציגקייט פון דעם יובילאָר און זיין הכנסת-אורחים.

משה ראָזענבלאָט איז מיט זיין פאמיליע צוריק מיט א 25 אָדער 30 יאָהר (גענוי דעם דאטום געדענק איך ניט) איז אַרויסגעפאָהרען פון קיעוו זיך צו באַזעצען אין א זומער פלאַץ קיין בויערקע, ווייל אַלע זיינע העברע-אישע שילער, קינדער פון גבירים, האָבען זיך באַזעצט אין די שעהנע דאָ-טשעס אין דעם וואונדערליכען סאסנאווע וואַלד פון בויערקע. ניט קע-גענדיג וואוינען, לויט זיינע לעהרערישע אומשטענדען, אין בויערקע, האָט ער געדונגען ביי א פויער אין נאָהענטען דאָרף באַדאָיאָווקע אַ צימערל מיט אַ קליינע קיך. די מעבעל זיינען געווען צונויפגעלייגטע בעטען, א טישעל און אַ פּאָר ביינקלאַך. אין קיך איז געווען אַריינגעקלאַפט אין דעם ערדענעם פלאַך 4 דרוקעס, אויף זיי אַ ברעט פאַר אַ טיש, און 4 קליינע דריקלאַך, אויף זיי אַ ברעט פאַר אַ באַנק אויף צו זיצען. שפענדלאַך האָט מען גע-קליבען אין וואַלד, און אין אויווען האָט זיך געקאַכט קאַרטאָפּעל און גע-זאַמען טעה.

אַלע אָווענד ווען ראָזענבלאָט איז געקומען פון דער אַרבייט פלעגט זיין אין דעם קליינעם ערדענעם שטיבעלע מיט דעם שטרויענעם דעכעל הלולא וחגגא. אויף דעם טיש האָט זיך גערויכערט אַ לעמפעל מיט קעראַסין, און די לעהרער פון תלמוד תורה, וואָס איז איינגעאַרדענט געוואָרען אין בויערקע זיינען געקומען פאַרבריינגען דעם אָווענד מיט איהם, מיט ליב דוקלער, דעם בויערקער שוחט'ס זעהן אין שפיץ, וועלכער איז געווען אַ פאַר-ברענטער ציוניסט און חובב שפ"ע, ער האט דאס טאקע די ת"ת געגרינד-דעט. מען האָט געגעסען געבראַמענע קאַרטאָפּעל, פאַרטרונקען מיט טיי, גע-זונגען שירי ציון און געגאַנגען אַ טענצעל אַרום דעם טיש. אַלע שקצים און שיקסעס פון דאָרף האָבען באַלאַגערט די פענסטער און מיטגעפלעסקעט מיט די הענט.

ויהי היום, אַ הייסער זומער טאָג, איז ראָזענבלאָט גע-גאַנגען אויף דעם בויערקער וואַקזאַל. עס איז דאַמאָלס קיין נער דאָרט ניט געווען. אַלע זיינען געווען אין טיפען וואַלד, האָט ער דערזעהן שטעהן אַ אידען, אַ יונגענמאַן מיט אַ שעהן אינגעלע פון אַ יאָהר 8 מיט אַ פירעל אין די הענט. די צוויי פערזאָנען האָבען זיך דער-געהנטערט צו ראָזענבלאָט'ן און מיט אַמאָל אויסגענאָסען זייער האַרץ. זיי קומען פון אַ קליין שטעדטעל, וואו מען באַוואונדערט דאָס קינד אַז ער קען זיין אַ געניאַלער פידעל שפילער און אַלע האָבען איהם געראמען פאַה-רען קיין קיעוו זיך דאָרטען צו זעהן מיט אידישע מעצענאמען, מען וועט איהם געוויס אַריינגעבען אין סאַנסערוואַטאָריע אויף זייערע הוצאות. זיינען זיי געקומען קיין קיעוו, האָט מען זיי געמעלדעט אַז קיינער פון די

גבירים זיינען ניטאָ אין שטאָדט, אז אלע זיינען אין בויערסקע, האָבען זיי זיך געוואָלט דערווייל אויסרוהען אין קיעוו, האָט מען מורא געהאט זיי אריינגלאָזען נעכטיגען אלס וואוינרעכטלאָזע אידען, האָט מען זיי געראטען אז זיי זאָלען באלד אָפּפּאָהרען קיין בויערסקע, וואו די מעצענאטען געפינען זיך. זיינען זיי געקומען נאָך אין דער פריה אָהער מידע, הונגעריקע, דורש־טיגע און קיינער פון די ראטשניקעס האָט ניט קיין פּלאַץ פאַר די פרעמדע „געסט“. אלזאָ, דערזעהענדיג ראָזענבלאַט'ן פּרעגען זיי זיך אָן ביי איהם, פילייכט ווייסט ער פון אַן האַטעל אָדער אַ פּריוואַטען חדר, וואו זיי זאָלען זיך קענען אָפרוהען און אָפּעסען.

באלד האָט זיי ראָזענבלאַט געבראכט צו זיך אין דאָרף בודאיאווקא, אין דעם פּויערשען שטיבעלע, וואו עס איז באלד אויסגעוואקסען אויפ'ן טיש קעז, פוטער, קארטאָפּעל און טיי און די צונויפגעלייגטע בעטען זיינען צונומען געוואָרען, וואו זיי זיינען זיך אויסגעשלאָפּען, און אין דער זעל־בער צייט וואָס זיי זיינען געשלאָפּען, האָט משה ראָזענבלאַט זיך געזעהן מיט די גראַנד ראַמען פון קיעוו, וועלכע זיינען געווען אין בויערסקע, מיט מאַדאַם ליסי, וועלכענס מאַן איז געווען דער מענעדזשער פון מיליאָנער בראַדסקי, אין שפיץ. ער האָט געפיהרט דעם פּאָטער שאול עלמאַן מיט דעם קינד צו זיי זיך באַקאנען, זיי באַוויזען זיין קענטעניש אין שפּילען.

די ראַמען האָבען באלד איינגעאָרדענט אין גרויסען זומער טעאטער פון בויערסקע אַ קאָנצערט מיט דעם נאָמען פון אַ וואונדער קינד מ י ש אַ ע ל מ אַן . דעם קאָנצערט האָבען באַזוכט אלע מיליאָנערען. דער אָווענד האָט אריינגעטראָגען אַ גרויסע סומע געלד, אָבער דער הויפט איז אַז מען האָט פאַר איהם איינגעצאָהלט אין קאָנסערוואַטאָריע און עס איז אויסגע־וואקסען דער א ו י פ ג ע ה ע נ ד ע ר ש ט ע ר ן דער וועלט באַריהמ־טער מ י ש אַ ע ל מ אַן .

10. יעצט וויל איך איבערגעהן צו דער צייט ווען משה ראָזענבלאַט איז געווען גענויט צו פאַרלאָזען קיעוו דורך די רדיפות פון די באַלשעוויקעס און אַוועקצופּאָהרען קיין אַמעריקא. עס האָבען זיך פאַרזאַמעלט אונטער־ערדישע פאַרשטעהער פון 22 אַרגאַניזאַציעס און האָבען איהם באַגריסט אין אַן אָפּשייד אָווענד, און האָבען איהם דערלאנגט אַ טעסטימאָניאַל אונטער־געשריבען פון זיי. (זעה די ארץ ישראל צייטונגען, אויך דעם אַמעריקאַנער „ווארהייט" פון 1925).

11. ארום זעכציג לעהרער פון העברעאיש האָבען זיך פאַרזאַמעלט אויף אַ ספּעציעלען אָווענד, צווישען זיי צוויי פּראָפּעסאָרען פון וולאדימיר־סקי אַוניווערזיטעט פון קיעוו, און האָבען איהם באַגריסט און דערלאנגט אַ מתנה — אַ גאַלדענעם זייגער. אויפ'ן וועג, זיך אָפּשטעלענדיג אין מאַס־

קווע, האָבען די העברעאישע לעהרער, די אנוסים, איינגעאָרדענט אַ סבלת פנים, צוזאַמען מיט די ציוניסטען, פאַר ראָזענבלאַט און פאַמיליע.

12. אין ריגע איז ער אויפגענומען געוואָרען פון די ציוניסטען און העברעער, וועלכע האָבען איינגעאָרדענט אַן אָווענד, וואו ער האָט אָפגעגעבען אַ באריכט וועגען דעם מצב פון די אידען אין סאָוועטען לאַנד. (זעה דעם „פרימאָרגען“ און דעם רוסישען טעגליכען בלאַט).

13. אין לאַנדאָן האָט ער געשראָגען אַ שעהנע אויפנאַמע פון די גדולי ישראל, ווי: דער חכם דר. משה נאסמער, סער גאלאנץ, דר. ראבינער דאכעס, דר. יאכעלמאַן, דר. מ. בראמסאן, משה קליינמאַן, רעדאקטאר פון „העולם“ און רעדאקטאר פון „צייט“ הער מייער און אַנדערע. זיי האָבען איינגעאָרדענט פאַר איהם אין פאָלקס טעאַטער אין ווייטשעפעל, אַ גרויסע פאַרזאַמלונג פון אַרום 3,000 מאַן, וואו ראָזענבלאַט האָט באריכטעט וועגען דער לאגע פון די אידען אין רוסלאַנד און אוקראינע. (זעה אין דעם „דזשואיש קראַניקל“ אין די טעגליכע צייטונגען „עקספרעס“ און „צייט“, 1925). אויך איז אָפגעדרוקט אַן אינטערווי אין „דזשואיש קראַניקל“.

14. אַראָפּגעהענדיג פון דער שיף אין ניו יאָרק איז ער באַלד איינגעלאַדען געוואָרען צו אַ קאָנווענשאַן פון אמעריקאנער אידישען קאָנגרעס אין פילאַדעלפיע, וואו ער האָט באריכטעט וועגען דער לאגע פון די אידען אין סאָוועט רוסלאַנד, אויספיהרליך וועגען זיין באריכט איז אָפגעדרוקט אין אַלע ניו יאָרקער און פילאַדעלפיער אידישע צייטונגען. אויך אין אַנדערע אידישע צייטונגען.

15. דאָס ערשטע יאָהר פון זיין אָנקומען קיין אמעריקא אין 1925, וואו ער האָט זיך באַזעצט אין פיטסבורג האָט ער אָפגעדרוקט אַריבער 200 אַרטיקלען אין דעם העברעאישען פיידזש „היום“ אין „טאַגעבלאַט“, אונטער דער רעדאַקציע פון גדליה בובליק, אויך עטליכע אַרטיקלען אין אידיש אין דער זעלבער צייטונג, אין „אידישען פאָלק“ און אין העברעאישען „הדאר“.

16. ער איז געווען אַ יאָהר צייט דער רעדאַקטאָר פון דעם העברעאישען פיידזש אין „וועגוויזער“ און דער עדיטאָריעל שרייבער אין אידיש אין דעם זעלבען „וועגוויזער“, וועלכע האָבען אַרויסגערופען איינזע-העניש ביי באוואוסטיגניגע לייענער.

17. ער איז אויסגעקליבען געוואָרען אַלס פּרעזידענט פון דער „מזרחי“ פון פיטסבורג און אומגעענד, און געטראָגען דעם אַמט אין פּאַרלויף פון 5 יאָהר, ווען הרב אישנסקי איז געווען אין דעטראיט. אין דיווען 5 יאָהריגען טערמין האָבען באזוכט פיטסבורג עטליכע מאַל די פּרעזידענטען פון אַל-אמעריקאנער מזרחי און אַנדערע וויכטיגע פּערזאָנען: ווי גדליה בובליק,

הרב זאב נאָלד, הרב אהרן טייטעלבוים א. א. וו. אויך דער מזרחי וועלט פרעזידענט הרב מאיר ברלין, צוזאמען מיט דעם ספרדישען משיח ראבבי פון תל אביב, הרב עוויאל, עס פלעגט געזאמעלט ווערען גרויסע סומען געלד הן פון מעמבערשיפ און הן פון קרן א"י של המזרחי, די פרעזידענטען פלעגן שטעלען פיטסבורג אלס א ביישפיל געגען אנדרע שטערט. ער פלעגט באזוכען די מיטינגען פון פרויען מזרחי, און זיי אגיטירען צו ארבייט, און האָט פיעל געווירקט.

18. ער האָט געגרינדעט אין פיטסבורג נאָך צוריק מיט 8 יאָהר אן אנודה פון מזרחי הצעיר, און ער האָט 2 יאָהר דוראנאנד געלעקטשורט ביי זיי, איינמאָל אין וואָך געגעבען אן אָבענד קורס אין תנ"ך אין העברעאיש און ער איז געווען זייער עהרן פרעזידענט. איך וויל ציהען אויף דעם פאקט די אויפמערקזאמקייט פון די פיהרער פון „הפועל המזרחי“.

19. אין זיין 5 יאָהריגען טערמין אלס פרעזידענט פון פיטס-בורגער מזרחי, האָט ראָזענבלאָט איינגעאָרדענט א מזרחי קאָנ-ווענשאַן אין פיטסבורג, וועלכע האָט זיך אויסגעצייכענט מיט כמות ואיכות. ראָזענבלאָט'ס באַגריסונגס רעדעס האָבען געשאַפען א געהויבענע שטימונג. ער האָט ארויסגעלאָזט לכבוד דעם קאָנווענשאַן אן אינטערעסאַנט טען בולעטין מיט שעהנע מאַמרים פון וויכטיגע פּערזאָנען, וועלכער האָט אַריינגעבראַכט א סומע געלט צו דעקען די הוצאות פון קאָנווענשאַן.

20. מיין ברודער משה ראָזענבלאָט איז געווען 2 יאָהר צייט דער יושב ראש פון אנודות המורים און אומגעגענד. אין זיין טערמין, אלס מנהל פון ועד המכין, איז פאָרגעקומען די ערשטע קאָנווענשאַן פון הסתדרות דמורים והמנהלים באַמעריקא, אין פיטסבורג.

21. ער איז געווען איינער פון די פיהרער פון דער קבוצה עברית און פון החוג העברי אין פיטסבורג וואו ער האָט געלעקטשורט, און געגעבען אינטערעסאַנטע סקירות וועגען ספרים, בראַשורען און שריפט-צייטונגען אין העברעאיש פון ארץ ישראל און חוץ לארץ.

22. זעהר פיעל האָט ער אויפגעמאָהן פאַר דער „הסתדרות עברית“ און „הדאר“. ער האָט געשאַפען פאַר זיי סאַלידע סומען געלד דורך באַנקעטען, מיטינגען, וועלכע זיינען געווען איינגעאָרדענט לכבוד דעם רעדאקטאר פון „הדאר“ און לכבוד זיינע פאַרשטעהער, וועלכע זיינען געשיקט געוואָרען קיין פיטס-בורג. ער האָט ערוואָרבען פיעל סובסקרײבערס פאַר „הדאר“ און געאַרבייט ענערגיש פאַר דער שבוע עברי. ער האָט אַרויסגערוּפּען פּונ'ם טיפּען תּהוּם פּון דעם פּאָל'ס באַהעלטעניש פּערילדיגע נשמות, וועלכע האָבען זיך פּריהער ניט געלאָזט הערען, און ער האָט פּון זיי געשאַפּען עסקני התרבות ווי מר. פלעסעט און מר. האָרן א. א. וו.

23. אין יאָהר 1931 איז אין פיטסבורג געפיערט געוואָרען זיין 30 יאָהריגער יובילעאום פון ליטעראַרישע און געזעלשאַפּטליכע אַרבייט, וואו אַרום 500 מענשען פון פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס האָבען אָנגעפילט דעם גרויסען האָל פון יאָנג מענס היברו אַסאָסיאַטיאָן. באַגריסונגען זיי נען אָנגעקומען פון אַלע אידישע פיהרער אין ארץ ישראל און אַמעריקאַ, פאַרשטעהער פון די גרעסטע וועלט נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס, זיין לאַנג יאָהריגער פריינד ציון פיהרער און שריפטשטעלער אב. גאַלדבערג איז ספּעשעל געקומען צום אָבענד באַגריסען. (זעה „מאַרגען זשורנאַל“, „מאָג“, „הדאַר“, „דזשואיש קריטיקיריום“).

24. ווען ראָזענבלאַט איז אָפּגעפאַהרען פון פיטסבורג זיך צו באַזע-צען אין ניו יאָרק, האָט מען איינגעאַרדענט אַן אַבשיידס אָווענד אין דעם גרויסען סאַשעל האָל פון „עדת ישורון שוהל“, וואו עס זיינען געווען פאַר-זאַמעלט העכער 400 מענשען, צווישען זיי אַלע רבנים פון דער שטאָרט און אין דער סביבה וועלכע האָבען איהם זעהר האַרציג באַגריסט, אַרויס-זאָגענדיג זייער באַדויערונג וואָס ער פאַרלאָזט פיטסבורג. אינטערעסאַנט, אַז פיעל ליידים אַקזילעריס פון בתי זקנים, בתי יתומים, לחם עניים, עזרת נשים, בקור חולים האָבען אַלע אונטערגעשטראַכען, אַז ראָזענבלאַט איז שטענדיג זיי צוהילף געקומען מיט זיינע רעדעס ווען נאָר מען האָט איהם גערופען.

דאָס איז אַ קליינער איבערבליק, און אַ קליינער טייל פון די הונדער-טער זכרונות און וויכטיגע מאַמענטען וואָס איך געדענק, לעבענדיג צוזאַ-מען מיט מיין עלטערען ברודער, אין פאַרלוף פון די אַלע יאָהרען. איך ווינש מיין משה'ן צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום מיט באַנייטע קרעפטען זאָל ער קאָנען נאָך פיעל יאָהרען שאַפען פּאָזיטיווע אַרבייט פאַר זיין פאָלק, לאַנד, שפּראַך און קולטור.

ליכט און שאַטען

(אין נאָמען פון מיינע ברידער און שוועסטער)

פון אלחנן ליב ראָזענבלאַט

(פון רעדאָקציע: — אלחנן ליב ראָזענבלאַט, א זון פון יובילאַר, באַגריסענדיג זיין פאָטער צום 60 יאָהריגען יוביליאָום, אין נאָמען פון זיינע ברידער און שוועסטער, אויף וועלכען זיי האָבען אפשר מעהרער רעכט פון אנדערע, זאָגט דאָ אַרויס שאַרפע קריטיק, צוזאַמען מיט ליכט אויך שאַטען, און מיר דרוקען דאָס דערפאַר, ווייל פון די שאַטענס איז די ליכט מעהר בולט).

„אז די ענדע איז גוט איז אַלעס גוט“ — זאָגט די וועלט א ווערטעל — יעצט זענען מיר קינדער צופרידען פון אַלעס וואָס אונזער פאָטער האָט אָפגעטאַהן, אָבער בשעת מעשה, ביילעבענדיג זיינע טהאַטען זיינען מיר געווען אומצופרידען. שמעלט אייך פאַר, א מאַן פון אַ פאַמיליע לאָזט זיך אין פייער אַרײַן רעטען מענשען פון פאַגראָמען. מיר האָבען וויינענדיג פראָטעסטירט, אז ער האָט אויף זיך אַ חוב פון אַ פאַמיליע אויסהאַלטען, און ער טאַהר ניט איינשמעלען זיין לעבען. מיר זיינען דאָן געווען אַלע קליינע קינדער און אונזער מוטער איז געווען אַ שוואַכע. ער האָט אונז ניט געפאַלנט.

ביים פאָטער אין שטוב איז געווען אַ בית ועד פון משכילים און פון לעהרן-יוגענד, סטודענטען פון ביידע געשלעכטען, פון אַלע האַכשולען אין קיעוו. דאָס האָט אונז זעהר געפרעהט, אָבער דאָס וואָס די וואוינ-רעכט לאָזע אידען וועלכע האָבען זיך געצויגען פון אַלע עקען רוסלאַנד קיין קיעוו צו פראָפעסאָרען און צו די דאָקטוירים, האָבען גענעכטיגט ביי אונז אויף טיש און אויף בענק, האָט ביי אונז צוגערויבט דעם שלאָף, מיר זיינען גע-ווען אין געפאַהר פון די גרויזאַמע פּאָליצייאישע זשאַנדאַרמישע אָבלאַוועס, אונז האָט ניט געאַרט וואָס ער האָט אַ פירגעשלעפט פון אונזערע צוקאַפּענס, פריהער פון זיין צוקאַפּענס, די קישען פאַר אורחים. אונז האָט ניט געאַרט וואָס ער האָט אָפגעגעבען אונזער אַווענט-ברויט צו די געסט. אונז האָט געאַרט די געפאַהר פאַר שמרענגע רעגירונג שטראַף פאַר האַלטען וואוינ-רעכטלאָזע אידען.

וויפיעל געזונד האָט אונז געקאָסט ווען ער האָט אויסבעהאַלטען אין צייט פון מלחמה געפאַנגענע עסטרייכישע סאָלדאַטען ביי אונז אין הויז, דאָס האָט געשמעקט ממש מיט פּוּלוּוּער פאַר דער גאַנצער פּאַמיליע. וויפיעל געזונד האָט געקאָסט דער פּאַמיליע ווען ביי אונז אין הויז זיינען פאַרגעקומען ציוניסטישע, העברעאישע און לעהרערישע מיטינגען, ווען דאָס איז געווען פאַרבאַטען פון דער צאַרישער מאַכט און דערנאָך ביי דער סאָוועטישער מאַכט און עס האָבען געדראָהעט שטרענגע שטראַפען.

* * *

א מענש פון א פּאַמיליע האָט ניט געטאַרט אין צייט פון פיעלערליי פאַרשידענע פּאַנגאַמען, שטעהן אויף דער וואַך, אין שטאַדט דומע ביינאַכט איינער אַליין צו ערוואַרטען הילפרופּס פון אַלע געגענדען פון שטאַדט, און אַרויסצושיקען מיליציאַנערען וועלכע האָבען זיך געפונען אין רשות פון דער אידישער קהלה א דאַנק דער שטאַדט פאַרוואַלטונג. דאָס שטעהן אויף דער וואַך איז געווען פאַרבונדען מיט געפאַהר, ווייל עס האָבען זיך אַרומגע־דרעהט פאַרדעכטיגע פּערוואַנען, און פון די בעאַמטע איז קיינער ביינאַכט ניט געווען אין דומע האַלץ.

ווי האָט דער פּאָטער געמעגט איינער אַליין מיט אַ מיליציאַנער, וואָס דער גאַראַדסקאי גאַלאַוואַ ריאַבצאַוּ האָט איהם געגעבען, צונויפנעהמען 37 אידישע קערפּערס צושאַסענע פון די פעטליראַצעס, און זיי בריינגען צו קבר ישראל. די פעטליראַצעס האָבען איהם נאָכגעיאַגט אויף דעם בית עולם און ער האָט זיך געמוזט אַריינוואַרפען אין איינעם פון די 37 קברים און זיך צודעקען מיט קרשים, און ליגען לעבעדיג באַגראָבען עד יעבור זעם.

* * *

וויפיעל כחות און צייט האָט דער פּאָטער פאַרלוירען אַרומצוגעהן טאַג איין און טאַג אויס אין אַלע מיליטערישע שפיטאַלען, אויסצוגעפינען די אידישע פאַרשטאַרבענע סאָלדאַטען, האָבענדיג דערביי צוויי הייליגע ציעלען: (1) בריינגען זיי צו קבר ישראל. (2) געוואָהר צו ווערען זייערע נעמען און אַדרעסען, כדי אַוועקצושיקען צו די פּאַמיליעס. אַזוי אַרום זיינען פאַררעגיסטרירט 350 נעמען פון פאַרשטאַרבענע אידישע סאָלדאַטען און אַלע זיינען נומערירט אויף אַ באַזונדערען פּלאַץ, די קרובים זאָלען זיי קאָנען אָפּזוכען, און דורך דעם אויפגעבונדען פיעל אידישע טעכטער פון צו בלייבען עגונות. און אפשר נאָכאַמאָל אַזוי פיעל אידישע סאָלדאַטען גע־האַלפּען זיי זיך צו ערהאַלען און אַ היים פאַהרען מיט אַ „זוי געזונד“. דאָס איז גוט, אָבער וויפיעל קרבנות פונ'ם אייגענעם לעבען און איבעריגע מסירות נפש איז אין דעם פאַרהאַנדען.

צו די באַלשעוויקעס האָט ער אַרויסגעוויזען מעהר עקשנות. ווי וואַנט אַ מענש פון אַ פּאַמיליע צו געהן געגען שטראַם, איינצואַרדענען בתי תפלה,

העברעאישע שולען, ציוניסטישע מיטינגען און קעמפען מיט דער יעווסקע-
 ציע און מיט באַלשעוויסטישע פיהרער. און ווען מען האָט פאַרנומען פיעלע
 ציוניסטען אין טשעקא, האָט מען כמעט אַלע אָפגעלאָזט, ווייל זיי האָבען
 זיך אונטערנעשריבען, אַז זיי וועלען מעהרער ניט עוסק זיין אין ציוניזם,
 און דער פאָטער האָט בשום אופן זיך ניט געוואָלט אונטערגעבען. וועגען
 זיין קעמפען מיט דער יעווסקעציע און מיט די באַלשעוויקעס וואָלטען
 געקאנט אָנשרייבען אַ בוך. זיי אויף צו להכעים געגרינדעט שוהלען, און
 איינגעפיהרט אין זיי ציוניסטישע פראַפאָגאַנדע, זיי אויף צו להכעים איינ-
 געאַרדענט בתי ספר עברים, זיי אויף צו להכעים אָרנאַניזירט די אידישע
 יונגע און גערופען מיטינגען, אפילו אין טשעקא האָט ער געמאַכט דעם
 עולם זינגען שירי ציון, אפילו די אוקראינער שקצים וועלכע זיינען געזעסען
 מיט איהם האָבען געזונגען די התקוה. ראש השנה און יום כפור האָט ער
 אויסגעפיהרט און געמאַכט אַ מנין אין טשעקא אפילו מיט תקיעת שופר,
 גענומען ערלויבעניש ביי די גויאישע קאָמוניסטען, און דערמיט נאָך מעה-
 רער דער'רנז'ט די יעווסקען (זעה „הארץ“, תל אביב, י"א תרצ"א
 אין אַרטיקל „בבית האסורים“, געשריבען פון ד' לוצינסקי). די יעווסקען
 האָבען שוין עטליכע מאָל געוואָלט מאַכען איהם מיט אַ קאָפּ קירצער און ווען
 ניט באַוואוסטע אריינמישונג וואָלטען מיר געבליבען יונגע יתומים.

* * *

דורך זיין עסקנות צבורית און נאַציאָנאַלע אַרבייט, האָט ער פאַרנאָכ-
 לעסיגט זיין פרנסה. ער האָט ניט געקאנט אָפגעבען גענוג זיך מיט זיין
 פראַפעסיע.

אַלס אַ חובב שפת עבר, האָט ער פאַרגעסען אין זיינע אייגענע
 אינטערעסען ווייל, ווי אזוי קאָן מען רוהען, ווען עס קומען אַזעלכע
 העברעאישע ריעזען קיין קיעוו ווי: ביאַליק, סאַקאַלאָוו, פרישמאַן,
 ויבדל'ו לחיים שאול טשערניחאָבסקי, שניאור, דר. קלוזנער, משה קליינמאַן,
 גרינבאום, מוסינזון, בן אב"י און פיעל פיעל אַנדערע? מען האָט באַדאַרפט
 איינאַרדענען פאַר זיי לעקציעס און פאַרטראַגען און באַנקעטען. און ווי אזוי
 קען מען רוהען, אַז עס קומען אָן עשאַלאָגען פליכטלינגע פון פוילען און פון
 אַנדערע גרעניצען, אַדער ווען מען פיהרט נאַליצישע אידען אַלס משכנות
 קיין סיביר? אָבער דאָס איז אַלץ געווען אויף דעם חשבון פון אַונזער
 פאַמיליע.

* * *

אין דער יונגע און אַונזער פאָטער געווען פאַר'שמו"ט אַלס אַ עלוי
 אין זיין געבורטס-שטעדטעל בריטשאַן. ער האָט געקאנט זיין אַ גדול
 בישראל צווישען רבנים. ער האָט געקאנט זיין אַ באַגאַבטער העברעאישער
 שריפטשטעלער אַדער אַ באַגאַבטער העברעאישער דיכטער. די געזעלשאַפט-

ליכע און נאציאנאלע ארבייט האָט אויפגעגעסען זיינע פעהיגקייטען און גאָט־בעשאַנקטע טאַלאַנטען.

ווען ער איז געקומען זיך באַזעצען אין קיעוו, האָבען זיך די באַר־וואוסטע סטודענטען: מאַרקוס גראָדזענסקי און ל. קאַמען זיך אונטערגע־נומען לויט זיינע פעהיגקייטען צוגרייטען איהם אין אַ קורצער צייט אין אוניווערזיטעט, האָט ער זיך אָבער דאָן אַרײַנגעוואָרפען אין ציוניסטישע אַר־בייט. עס איז ניט קיין קלייניגקייט צו זיין פּראָפעסאָר מאַנדעלשטאַמ'ס אַרויסהעלפּער אין מרכז ציוני, אָדער צו זיין דער סעקרעטער פון מרכז הסתדרות לשפה ולתרבות העברית, אָדער צו זיין דער סעקרעטאר פון דער צענטראַלער דעמאָקראַטישער קהלה? אָבער דער דזשעניוס אין איהם איז פאַרשלאַנגען געוואָרען!

* * *

יעצט לאָמיר זעהן די דאַנקבאַרקייטען וואָס ער קריגט פאַר זיין אַר־בייט. מיר זיינען געקומען קיין אַמעריקא ניט פון וואוילטאָג. מיר זיינען געווען געיאָגט, דורך דעם פּאָטער'ס נאציאָנאַליזם, פון די באַלשעוויקעס, אויף לעבען און אויף טוידט. דאָ זיינען פאַראַן אַ גרויסע צאָהל מענשען, וועלכע ער האָט פּיעל טובות געטאָהן. דאָ זיינען דאָ לעהרער, וועלכע ער האָט זיי אָפּגעגעבען זיינע לעסאַנס, דאָס ברויט פּונ'ם מויל. דאָ זיינען דאָ די געשטיצטע דורך איהם פליכטלינגע און פאַר'משכנ'טע אידען פון גאַל־ליציע, וועלכע האָבען זיך איינגעאַרדענט אין אַמעריקא. דאָ זיינען דאָ ציוניסטען און העברעאִיסטען, מיט וועלכע ער האָט זיך באַגעגענט אויף קאַנפּערענצען און קאַנגרעסען. אויך דאָ וואוינען געוועזענע פרעזידענטען פון דער אַלטער היים פון הסתדרות לתרבות העברית, אין וועמענס שטעדט אונזער פּאָטער האָט וואָלונטירט און געגרינדעט אגודות.

און אָט איז זייער דאַנקבאַרקייט. זיי האָבען איהם פאַרגעסען, זיי דערקאַנען איהם ניט, זיי אינטערעסירען זיך ניט צו וויסען ווי אזוי ער לעבט. איך מיין אז אַן אַלטער פּראַקטיצירטער לעהרער פון פּיעל צעהנדליגע יאָהר־רען איז באַרעכטיגט צו אַן העברעאישע לעהרער שטעלע. און ער האָט דאָס ניט.

* * *

פינף יאָהר איז אונזער פּאָטער געווען פרעזידענט פון „מזרחי" אין פּיסטבורג. מיטט אויף די ביכער פון „מזרחי" וועט איהר געפינען, אז אין די יאָהרען פון אונזער פּאָטער'ס טשערמאַנשיפ איז געזאַמעלט געוואָרען טויזענדער דאָלאַרס, ביי די באַזוכען פון די ווערטשע פרעזידענטען מר. גדליה בובליק, הרב זאב גאָלד, הרב אהרן טייטעלבוים און די געסט הרב מאיר ברלין והרב עוזיאַל. מיטט אויף די ביכער פון הסתדרות עברית, וועט איהר געפינען וויפּיעל הונדערטע דאָלאַרס זיינען געזאַמעלט געוואָרען

מיט זיין מיטהילף פאר דער הסתדרות און „הדאר“, הויז איינגעארדענטע
עפענטליכע באנקעטען און נשפים לכבוד די געסט, וועלכע האָבען דע-
מאָסטריט די אויפלעבונג פון שפראַך און ליטעראַטור.

דאָס איז געווען אין די ערשטע ניין יאָהר פון אונזער קומען קיין
אַמעריקא, ווען אונזער פאָטער איז געווען איינגעארדענט אַלס אַ לעהרער
פון היברו אינסטיטוט, אָבער די לעצטע 2 יאָהר ווען מיר האָבען זיך באַ-
זעצט אין גרויס ניו יאָרק, איז אויס אַנערקענונג, אויס באַקאנטשאַפט.

דאָס זיינען די ליכט און שאַמען, וואָס מיר, קינדער האָבען בייגע-
וואָהנט אין צוזאַמענלעבען פון אונזער פאָטער. אָבער ווי געזאַגט: ווען
די ענדע איז גוט איז אַלעס גוט. יעצט זיינען מיר צופרידען פון די טהאַטען
וואָס ער האָט דורכגעמאַכט.

מיר ווינשען אונזער פאָטער אריכות ימים, געזונד און אַנערקענונג.

אַ וואונש צו מיין ברודער צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום

פון זיין שוועסטער צינה וואלף

טייערער ברודער:

שווער איז געווען דער וועג פון דיין לעבען! נאָך אין די סינדער
יאָהרען, פון פרייד און שפיעלען, האָסטו שוין ניט באַלאַנגט צו זיך. ביזט
שטענדיג געווען אריינגעלאָזט אין לערנען און לעזען און שרייבען. אזוי
האָט מיר די זעליגע מאַמע דערצעהלט. ווען די עלטערען פלענען זיך אויפ-
כאַפען אַ פאָר שטונדען נאָך האַלבע נאַכט האָבען זיי דיך נאָך געטראָפען
לעזען, זיי האָבען פאַרלאָשען דעם לאַמפּ האָבענדיג רחמנות אויף דיין
געזונד, און דו האָסט איהם ווידער אָנגעצונדען. ווען דו האָסט דער-
גרייכט די בחור'שע יאָהרען האָסטו זיך ענטזאגט אין גאַנצען פון דיין
אייגענעם „איך“, און דו ביזט פאַרכאַפט געוואָרען אין שטראָם פון אי-
דעאלען און געפיהלען, האָסטו זיך אריינגעוואָרפען אין געזעלשאַפטליכע
אַרבייט פון אונזער שטעדטעל, צו פאַרזאָרגען אַרימע לייט מיט הייץ מאַ-
טעריאַל, מיט ברויט און מיט מצות, קראַנקע מיט מעדיצין, אַרימע סינדער
מיט לערנען. האָסטו אָרגאַניזירט די בריטשאַנער יוגענד, אַלע בחורים און
מידלאַך צו העלפען דיר אין קולטורעלע און אין פילאַנטראָפישע ארבייט,
צוזאַמען מיט זיי געעפענט אַ העברעאישע ביבליאָטעק (ליברערי), גע-

גרינדעט א „שפה ברורה“ צו רעדען העברעאיש, געזאמעלט געלד פאר די חובבי ציון, און שפעטער זיך אריינגעוואָרפֿען אין דער ציוניסטישער באַוועגונג מיט זעלבסט־אָפּפּערונגען ביז היינטיגען טאָג, ארומפּאַהרענדיג מיט דינע לעצטע מיטלען צו פּאַרשפּרייטען דעם נאַציאָנאַל געדאַנק. האָסט אין די נעכט פון שלאָף און מענשליכען אָפּרוה געהאַלטען אין איין שריי־ בען הונדערטע פייערפּלאַמענדיגע בריעה צו פּריוואַטע מענשען, זיך דורכ־ געשריבען מיט צענטראַלע קאָמיטעטען און מיט אידישע מנהיגים, אויך פּערפּאַסט אַרטיקלען פּאַר דער העברעאישער פּרעסע. האָסט אַלע יאָהרען געלעבט נאָר אין דער אידעאליסטישער אַטמאָספּערע, און ניט געניסט פון עולם הזה לעבען קיין איין טאָג. האָסט אָפּגעגעבען דעם ביסען פון דיין מויל, דאָס קישען פון דיין צוקאַפּענס און בוכשטעבליך דאָס העמד פון דיין לייב.

ווען דו האָסט אַ פּאָר יאָהר נאָך דער חתונה זיך באַזעצט אין קיעוו, ווייל דיר איז געווען ענג דאָס קליינע שטעדטלע, און מיט דיין שוואַנג און ענערגיע האָסטו געזוכט אַ ברייט פּעלד, האָסטו אין גאַנצען אויפּגעהערט לעבען פּאַר זיך, דיין הויז איז פּאַרוואַנדעלט געוואָרען אין אַ פּאַלקס הויז (אַ סיטי האַל), הן פון אַלט און יונג, הן פּאַר לעהרן יוגענד און הן פּאַר מגידים און משולחים און הן פּאַר קראַנקע וועלכע זיינען געקומען קיין קיעוו צו פּראָפּעסאָרען און דאָקטוירים זיך היילען.

און אז עס זיינען געקומען אַרבייטלאָזע לעהרער און געמאַכט אַ קרום פנים — האָסטו זיי אָפּגעגעבען דינע לעסאַנס.

דו האָסט אָנגעפּיהרט אין קיעוו אַ קאַמף מיט אידישע פּאַררעטער, מיט אַסימילאַטאָרען, מיט אַנטי נאַציאָנאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס, אָרגאַני־ זירט זעלבסטשוץ געגען פּאַגראַמשיקעס. שפעטער ביזטו געוואָרען דער קעמפּער פון די יעווסעקען און באַלשעוויקעס, און דערפּאַר האָסטו אָפּגע־ פינסטערט אין „טשעקא“, און פון אַזאַ אַרט לעבען ווי דו האָסט געלעבט האָט דיין פּאַמיליע אויך מיטגעליטען און ניט פּאַרווכט דעם טעם פון אַ רוהיגער וועלט.

דערוויסענדיג זיך אז דו ביזט רואינירט געוואָרען ביי דער סאָוועטען־ מאַכט פּאַר דינע אידעאלען, האָב איך מיט מיין זעליגען מאַן מר. אהרן סייקאוו ע"ה און מיט אונזער טייערען ברודער געטרייעט דיך אַריבער־ צובריינגען דערווייל קיין אַמעריקאַ, ביז דו וועסט האָבען אַ מעגליכקייט צו פּאַרווירקליכען דיין הייליגען טרוים צו לעבען אין ארץ ישראל. מיר האָבען געמיינט אז כאַטש אין די לעצטע יאָהרען פון אַ מענשליכען לעבען, וועסטו שוין אָפּרוהען, און וועסט שוין אין זינען האָבען זיך און דיין פּאַ־ מיליע, און צום סוף האָסטו אין די 10 יאָהר פון דיין וואוינען אין אַמעריקאַ זיך אריינגעוואָרפֿען אין נאַציאָנאַלע, ציוניסטישע און העברעאישע באַ־ וועגונגען.

און אלע דיינע מיט־מענשען און מיט־מעמבערס פון אָרגאַניזאַציעס קלעהרען נאָר ניט וועגען דיר, און זיי טראַכטען ניט ווי אזוי דיר צו פאַר־זאָרגען מיט אַרבייט אויף צו מאַכען אַ לעבען. זו תורה וזו שכרה ? דאָך מוז איך זאָגען אז איך בין צופרידען, וואָס עס האָט זיך אָרגאַניזירט אַ ועד הויבל צו דיין 60טען געבורטסטאָג, דאָס איז אַמווייניגסטען אַ שטיקעל קאָמפּענסאַציע פאַר דיין לאַנג יאָהריגע אַרבייט, און איך בין שטאַלץ מיט דיר, ברודער, וואָס די בעסטע זיהן פון אונזער פּאָלס באַ־עהרען דיר.

עס טהוט מיר וועה דאָס האַרץ, וואָס אונזערע ליבע עלטערען האָבען ניט זוכה געווען צו שניידען מיט פרייד וואָס האָבען פאַרזעט מיט טרערען. אויך אונזער טאַלאַנטפולער ברודער, שריפטשמעלער, נאַציאָנאַלער טרוימער און דיכטער יעקב ראָזענבלאַט ע"ה איז יונג אַוועק פון דער וועלט, ניט נעהמענדיג אַן אַנטייל אין זיין ליבען ברודערס יובילעאום, וועלכען ער האָט ביז זיין לעצטען אָטעם־צוג ניט אַרויסגעלאָזט פון מויל. איך ווינט דיר, טייערער ברודער, אז פון היינט אָן זאָל זיך ביי דיר אָנהויבען אַ גליקליך לעבען מיט דיין פאַמיליע צוזאַמען.

דיין שוועסטער,

צינה וואַלף

דער רב פון אונזער שול

פון זאב הלוי בורשטיין, בראַנסק

פיעל פּרעגען מיך, ווי קומט דאָס וואָס איך בין אזוי נאָהענט פּערבונ־דען מיט הרב משה ראָזענבלאַט ? — איך בין ניט פון זיין געבורטסטאָגט בריטשאַן און אויך ניט פון קיעוו, וואו ער האָט פאַרבראַכט זיינע בעסטע יאָהרען, און דאָך בין איך פון דעם ערשטען טאָג פון זיין אָנקומען מיט זיין פאַמיליע קיין ניו יאָרק פאַרבונדען געוואָרען מיט איהם. און אויך מיין זוהן, דער באַריהמטער דאָקטאָר־מעדיצין שלמה בורשטיין און מיין גאַנצע פאַמיליע גלייך ווי ער וואָלט געווען אַן אייגענער ברודער אין אונזער משפּחה. איך, אלס פּרעזידענט און גרינדער פון דער שוהל „בית יוסף“ האָב איהם אויפגענומען פאַר אַ רב אין אונזער קאָנגרעגירונג אויף לעבענס־לענגליך און האָב איהם פאַרזאָרגט מיט אַ שטעלע. און עס דאַרף אויך געזאָגט ווערען, אז די מתפללים זענען פון איהם ענטזיקט און אַכטען

איהם. פון וואנען נעהמט זיך אזא פארבונדענקייט און אזא אויסערגעד
וועהנליכע פריינדשאפט?

די געשיכטע וואָס איך געה אייך דערצעהלען איז זעהר אַ מערקוויר-
דיגע. זי הויבט זיך אָן פון צוריק מיט 52 יאָהר.

דער שרייבער פון דיוע ציילען איז געבוירען געוואָרען און געוואַסען
אין שטעדטעל סטארע-אוישיצא, פּאָדאָליער גובערניע, רוסלאַנד. מיין פאָטער
איז געווען ר' יחזקאל בורשטיין ז"ל, אַ איד אַ למדן, אַן העברעער,
אַ שענהער טיפּ פון די אַלטע תלמידי חכמים משכילים. זייענדיג אַ תלמוד'יסט
און באַהאווענט אין דער אַלטער ליטעראַטור, און איינצייטיג אויך קלאָהר
אין דער נייער העברעאישער ליטעראַטור. ער איז געווען אַ חכם מדיני.
פון פילע שטעדט אין ווייטע גובערניעס פלעגען זיך ציהען צו איהם מענשען
צו אויפנעהמען איהם פאר אַ בורר, אויסצוגלייכען פארשידענע ביזנעס-
סקסוכים. ער איז געווען דער קאָסירער פון די בעוואוסטע גבירים בערשטיין
פאר וועלכען ער האָט געקראָגען הויכע שכירות.

מיין פאָטער ז"ל האָט זעהר ליעב געהאַט לומדות און השכלה, און אין
דעם זינען האָט ער מיך און מייע ברודער ערצויגען. ער האָט מיך דער-
פיהרט אין מיין לערנען ביז סמיכות. אין יענער צייט, צוריק מיט 52 יאָהר,
האָט גע'שמ'ט אין בעסאַראַביער גובערניע אַ אינגעל פון 8 יאָהר אַלט אַן
עילוי — משה'לע האָט מען איהם גערופען. דאָס שטעדטעל וואו דער אוי-
סערגעווענליכער אינגעל האָט זיך געפונען איז געווען בריטשאַן, בעסאַראַביע.
מען האָט נאָכדערצעהלט פון איהם וואונדער, אַז אויסער זיין טיעף וויסען
תנ"ך און גמרא, שרייבט ער העברעאישע שירים מיט די ראשי החרוזים
פון זיין נאָמען אין פאָטער'ס נאָמען, און פאר אַלע ימים טובים און ימים
נוראים פארפאַסט ער אַ שיר, וועלכער קאָנקורירט מיט די טראַדיציאָנעלע
פייטנים און אַז ער ווייסט דעם דקדוק הלשון מיט דעם נקוד א. א. וו.

זיין נאָמען איז דערנאָנען צו אונזער שטעדטעל. מען האָט דער-
צעהלט אַז דער באַוואוסטער שריפטשטעלער יהודה שטיינבערג, וועלכער
איז געבוירען געוואָרען און געוואוינט דאַמאָלס אין דעם שכני'שען שטעדטעל
ליפקאָן, איז ספּעציעל צוגעפּאָהרען קיין בריטשאַן זעהן דעם וואונדער-
קינד, און אַז דער באַוואוסטער רב וגאון און געלערענטער, ר' איציקעל ביק
זצ"ל, דאַמאָלס רב אין מעזשביז, דורכפּאָהרענדיג בריטשאַן צו זיין פאָטער
ר' שמחה ביק זצ"ל קיין מאהליב, פּאָדאָלסק, האָט זיך אָפּגעשטעלט אין
שטאָרט און געזעהן משה'לען און פאַרהערט איהם. ער האָט זיך מיט איהם
אַ לאַנגע צייט דורכגעשריבען.

ווען מיין פאָטער ז"ל האָט זיך דערפון דערוואוסט, איז ער געווען
אַ בעלן זיך נעהמען עטליכע טעג צייט און אַריינפּאָהרען קיין בריטשאַן און
האָט מיט דעם משה'לען פאַרבאָכט אַ היבש ביסעל צייט, געווען דער גאַסט

פון זיינע עלטערען און איז צוגעקניפט געוואָרען צו דעם קינד ממש ווי אין פסוק שטעהט: ונפשו קשורה בנפשו. ער איז אַ היים געקומען בער גייסטערט און האָט געשמעלט איהם פאַר מיר און די ברודער פאַר אַן ביי שפיעל.

מיין פאָטער ע"ה וועלכער האָט זעהר ליעב געהאַט די העברעאישע שפראַך, האָט זיך מיט איהם דורכגעשריבען ווי מיט אַ חבר, און ווען ער האָט געקראָגען פון משה'לען אַ בריעה מיט תנ"ך-לשון, מיט פרל'דיגע מליצה און חרוזים איז דאָס ביי איהם געווען אַ יום טוב. ער האָט זיך ממש משתעשע געווען מיט זיינע בריעה.

און עטליכע יאָהר שפעטער פלעג איך לעזען אין „המליץ" און אין „הצפירה" זיינע אַרטיקלען, און פלעגט זיך לאָזען הערען אַלס אַן עסקן פון די חובבי ציון און נאָך שפעטער אַלס עסקן פון ציוניזם. ער איז געווען פון די נאָך דעם ערשטען ציון קאָנגרעס אין באַזעל צו גרינדען און צו פאַר-שפרייטען דעם נאַציאָנאַלען און ציוניסטישען געדאַנק אין זיין שטעדטלע און אין די אַרומיגע שטעדטלאַך, אַקטיוו געאַרבייט אין דער באַוועגונג פון שפה ברורה און דוברי עברית און אין חנוך הילדים. און איך האָב געהאַט אַ געלענענהייט צו קומען קיין בריטשאַן זיך מיט איהם באַקענען און איך האָב געזעהן ווי אַזוי אַלע בריטשאַנער אידען שפינגלען זיך און שטאַלצירען מיט איהם. אַז ער פלעגט געהן אין גאַס פלעגען איהם נאָכקוקען און טייטלען אויף איהם מיט די פינגער אַלס אַ ליבלינג פון שטעדטלע. ער איז געווען אַ טרוימער, שטענדיג גע'חלומ'ט און געלעבט אין אַ אידעאַליסטישער וועלט און פיעל געהאַלפען נויטבאַדערפטיגע און פאַרגאַכלעסיגט זיין אייגען לעבען.

עטליכע צעהנדליגע יאָהרען זענען פון דאַמאָלס אַן אַוועקגעגאַנגען. דאָס לעבען האָט פיעל ענדערונגען אַריינגעבראַכט אין אונזער וועלט. פיעל פון אונז זענען געוואָרען צושפרייט און צוזעעט אויף דעם ערד-קוגעל. שוין 38 יאָהר זינט איך בין אין אַמעריקא און איך האָב מעהר פון משה'לען ניט געהערט.

צוריק מיט עטליכע יאָהר, אין יום טוב שבועות האָט דער מרכז הציונים געמאַכט אין די שוהלען אַן אַפיעל וועגען קרן היסוד. צווישען די וואַלאַנטירען וועלכע זענען געגאַנגען רעדען אין די שוהלען איז געווען מיין פיעל געאַכטעמער זוהן, בעוואוסטער ציוניסט און העברעער דר. ש. בורשטיין. אויף זיין חלק איז אויסגעפאַלען די בעסאַראַביער שוהל „תפארת ישראל", אויף וואַשינגטאָן עוו. דאַמאָלס איז געווען אַ גאַסט אין שוהל אַ פּיטסבורגער רב. ווען מיין זוהן האָט געענ-דיגט רעדען האָט דער רב גענומען דאָס וואָרט און האָט גערעדט מיט אַזאַ טעמפעראַמענט וועגען ציוניזם און וועגען קרן היסוד, אַז ניט נאָר

די מתפללים זענען ענטציקט געוואָרען נאָר אויך מיין זוהן דער דאָקטאָר.
 ער איז ניט געוואוינט געווען צו הערען אַ רב רעדען וועגען ציוניזם מיט
 אַזאַ פּייער. און ווען ער האָט זיך בעקאנט מיט איהם און אָנגערופען דעם
 נאָמען ראָזענבלאַט און ער דעם נאָמען בורשטיין איז צו זייער פּרייד ניט
 געווען קיין גרעניץ ווי אַלטע בעקאנטע זאָלען זיך האָבען דערזעהן. כאָטש
 זיי האָבען זיך אויף זייער לעבען ניט געקענט פּערזענליך. און ווען הרב
 ראָזענבלאַט איז מיט אַ פּאָר יאָהר שפּעטער געקומען פון פּיטסבורג זיך
 באַזעצען אין ניו יאָרק, האָב איך געפּיהלט דעם גרעסטען פּאַרזעניגען צו
 פּאַרבינדען זיך מיט איהם און צוזאַמען לעבען מיט איהם. איך, אַלס פּרע-
 זידענט און ער אַלס רב פון אונזער קאָנגרעגיישאָן. און גרויס איז מיין
 הנאה, אויך די הנאה פון די מתפללים ווען מיר הערען זיינע פּערלדיגע
 דרשות, וועלכע זענען לפי רוח הזמן, צייט־פּראָגען וואָס פּאַסען זיך אַריין
 אין די פּרשיות פון דער וואָך און די ימים טובים, צוזאַמענגעפּלאַכטען
 הלכה און אגדה. ער איז אַ פּאָלקס רעדנער. עס איז נאָר אַ שאַדע וואָס
 דער ברייטער עולם פון אידישען פּאָלק, וועלכער געפינט זיך אין די גרויסע
 שוהלען הערען איהם ניט — נאָר מיר גלויבען אַז עס וועט קומען זיין טאָג.

דער דרך הדרש פון הרב ראָזענבלאַט

(צום 60 יאָהריגען יובילעאום פון הרב משה ראָזענבלאַט, דער ווירדיגער
 רב פון אונזער קאָנג. „בית יוסף“, 1206 ברייענט עוו., בראַנקס, נ. י.)

פון אהרן עלפּענביין, בראַנקס

א.

דער כח פון יודענטהום, וואָס האָט איבערגעלעבט פּיעל רעליגיעס, און
 וואָס וועט בלייבען אייביג שטאַרק, באַשטעהט אין דעם, וואָס די גדולי
 ישראל פון אַלע דורות, האָבען פּאַרשטאַנען אַנטקעגען־צור־שטעהן די „וויני-
 טען“ פון יעדער צייט; און צו צופאַסען דאָס יודענטהום צו די עקס־ס־
 טירענדע באַדינגונגען פון דעם לעבען.

און דאָ מוז ערקלעהרט ווערען, אַז דיעזע רייד געהען אויף די אָרטאָ-
 דאָקסישע פּיהרער, ניט חלילה אויף די רעפּאָרמער. מיר רעדען דאָ פון
 גאונים צדיקים, וואָס ביי זיי איז „אפילו על ערקתא דמסאני יהרג ואל
 יעבור“, און דוקא זיי האָבען תמיד געזוכט צו צופאַסען דאָס אידישקייט
 צו דער צייט און צו באַדינגונגען פונ'ם לעבען.

טאקע ווייל דאָס אידישקייט איז ביי זיי זעהר טייער, האָבען זיי גע-
וואָלט, אַז עס זאָל זיך אין איהם אָפהיטען דער געטליכער צויבער קראַפט,
וואָס זאָל האַלטען פעסט דעם יונגען דור צוגעבונדען צו די מורשת אבות.
אַ ביישפּיעל איז געבראַכט געוואָרען מאַנכע מאָל פון דענקער, למשל,
די תורה האָט אַרויסגעגעבען אַ שטראַף „עין תחת עין“, זיינען געקומען
די חכמים פון די שפעטערדיגע דורות, און האָבען דעם שטרענגען געזעץ
פאַרמילדערט, און אַויסגעטייטשט „געלד פאַר אַן אויג“. די חכמים האָר-
בען דאָס געזעץ צוגעפאַסט צו דער צייט.

מיר געפינען אויך אין תלמוד, אַז די הלכה בלייבט ווי די בית הלל,
וואָס זיינען מקילים, ניט ווי די בית שמאי, וואָס זיינען מחמירים. און
אומעטום, וואו עס קריגען צוויי תנאים בלייבט אַלעמאָל די הלכה ווי דער
וואָס איז מקיל, ווייל די גמרא שפרעכט זיך אויס, אַז מען וואַרפט ניט
אַרויף קיין גזירה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו. אָדער ווי עס איז
געזאָגט געוואָרען אין אַנאַנדער אָרט: „כשם שמצוה לומר דבר הנשמע
כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע“. אָדער נאָך אַ מאמר: „כשם שמקבלים
שכר על הדרושה, כך מקבלים שכר על הפרושה“ אָדער: „מוטב שיהיו
שונגין ואל יהיו מזידין“.

די הייליגע ווערטער, וועלכע זיינען געקומען צו פאַרלייכערען דאָס
לעבען פונ'ם פּאָלס, זיינען אַ פּועל יוצא פון דעם וואָס די חכמים האָבען
פאַרשטאַנען, אַז דער שטראַם פונ'ם לעבען פאַדערט נאָכצוגעבען, און אויס-
טייטשען דעם געזעץ לויט דעם גייסט פון דער צייט.

מיר לעבען יעצט אין אַ דור, וואָס דער שטראַם פון דער וועלטליכער
ציוויליזאַציע פאַרשלעפט אונזער יונגענט מיט זיך און פאַרשוויינט פון זיי
אַלע סימנים פון אידישקייט, זיי ווערען פאַרפרעמדעט פון זייער פּאָלס,
פון זייער רעליגיע און פון זייער פאַמיליע. און כדי זיי זאָלען אָנהאַלטען
זיך ביי די אידישע טראַדיציעס, דאַרפען די רבנים און די גייסטיגע פיהר-
ער אַרײַנלייגען אין יודענטהום אַן אנטערעסאַנטען אינהאַלט, אויסטייטשען
די אידישע געבאַטען אויף אַ וויסענשאַפטליכען אופן, אַרײַנצופיהרען אין
די קאָנגרעגנישאַנסן בשעת דעם דאַוונען שעהנע רעדעס, די רבנים זאָלען
פון די בימות ערקלעהרען פאַר די מתפללים דאָס שעהנע קייט פון דער פרשה
פון יעדער וואָך, די חוקים צדיקים ומשפטים ישרים פון אונזער תורה
קדושה, די פּעריל און בריליאַנטען פון יעדער וואָרט און יעדען זאָץ פון
אונזערע נביאים, און די קלוגע מאמרים פון אונזערע חכמינו.⁵

די רבנים דאַרפען תמיד רעדען פון דעם אידישען לעבען, פון די עס-
זיסטירענדע צייט־פּראַגען, וועלכע זאָלען פאַראינטערעסירען אַלט און יונג.
דאָס פנים פון די רבנים דאַרף זיין געווענדעט צו דער גאָס ניט צו דער
וואַנט. זיי דאַרפען פאַרוואַנדלען דאָס יודענטהום אין אַ לעבעדיגען אָר-

נאן, זיי דארפען אויסמיידען פלפול, ניט צו ברעכען פסוקים מיט קשיות, און צונויפנייען זיי מיט זאמדיגע תירוצים.

דר. י. 5. כצנלסון (בוקי בן יגלי) האָט אויסגעטייטשט אַלע מצוות מיט לאַגנישע אַרגומענטען פון דער נאַטור. אין זיין ספר „חכמת הרפואה עפ"י התלמוד" ווייזט ער איבער, אַז טרופות און אַלע מאכלות אסורות זיינען שעדליך, אַז די עופות טמאים זיינען על פי דאָקטאָריי שעדליך, כלאים און שעטנו איז אַ לאַגנישער אַרגומענט צו פאַרהיטען דאָס געזונד, כשרות און טהרת המשפחה איז אַ סם חיים פאַר געזונדהייט.

דר. יצחק דעמבא האָט ערקלעהרט עפ"י תורת הרפואה, אַז די אידישע שחיטה ובדיקה און ניקור זיינען די בעסטע מיטלען צו שמירת הבריאות. אזוינע ערקלעהרונגען ציהען צו אונזער יוגענד. צו לייעבען אונזער תורה, אונזערע מצוות און אונזערע טראַדיציעס, און דורך זיי לייעבען זיי און אַכטען אונזער פאָלק, אונזער לאַנד, אונזער שפראַך און אַלע הייליגהייטער. די רבנים דארפען עפענען די אויגען פון דער אומוויסענדער יוגענד, אַז אונזער תורה איז אַ תורת חיים, וחי בהם ולא שימות בהם, אַז אונזער תורה ברענגט נוצען דער געזעלשאַפט, אַז דער יודישער גאָט איז מותר אויף זיינע געטליכע געבאָטען צוליבע מענשליכע געבאָטען, ווי עס ווערט געזאָגט: „עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, ועבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שילך וירצה את חברו". זאָלען אונזערע קינדער וויסען, אַז די בעסטע סאָציאַלע, הומאַניטאַרישע געבאָטען שטראַלען אַרויס פון אונזער תורה שבכתב ושבעל פה.

ב.

אַ מוסטער פון אַזאַ נייסטיגען פיהרער, וועלכער טייטשט אויס, אין זיינע שבת און יום־טוב דרשות, אויך אין לערנען אין די טעג פון דער וואָך, די אַלע אידישע געבאָטען און אידישע לעהרע צום ליכט פון דעם לעבען און עקזיסטירענדער צייט — איז דאָ ביי אונז אין קאָנגרעגנישאַן „בית יוסף", דאָס איז הרב משה ראָזענבלאַט פון סיעוו (לעצטענס אין פיטסבורג).

געקומען צו אונז איז ער ערשט צוריק מיט קנאַפע צוויי יאָהר, און ניט אַלע ווייסען, אויסער אַ קליינע גרופע, וואָס דער רבי משה ראָזענבלאַט שטעלט מיט זיך פאַר.

מיר, אידישע משכילים, האָבען מיר אַלע יאָהרען געבעטען אויף אַזאַ רב, וועלכער פאַראייניגט „הדת והחיים" צוזאַמען, וועלכער זאָל באַפריידיגען מיט זיינע דרשות אונזער באַוואוסטזיניגקייט, און יעצט האָבען מיר איהם געקריגען. עס איז נאָר אַ שאַדע וואָס בלוז אַ קליינע געמיינדע פון אַ קליינער שוהל הערען איהם, און די גרויסע מאַסע אידען הערען איהם ניט. „הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל". ווען הרב ראָזענבלאַט

זאל געווען אַנקומען קיין ניו יאָרק צוריק מיט אַ פּאָר צעהנדליג יאָהר, וואָלט ער געווען דער אידישער טריבון, און ער וואָלט זיך געהערט איבער ראַל. ער איז אָבער אַ פאַרשפּעטיגטער, אַלע בימות זיינען פאַרנומען גע- וואָרען פון די פריהער אָנגעקומענע.

הרב רָאָזענבלאַט רעדט שטענדיג פון לעבעדיגע צייטפּראָגען: פון מזרחי, קרן קימת, קרן היסוד, פון תּחית העם, תּחית השּׁפה, פון אויפֿלע- בען אידישע קולטור, פון אַ ריכטיגען חנוך, אויפֿציהען אַ דור פון יודיש- קייט, צו פאַרשפּרייטען ידיעות היהדות און פאַרשטענדעניש פון אידישע טראַדיציעס.

הרב רָאָזענבלאַט געהט אין דרך פון הרב יצחק ניסענבוים, און ווי יענער בלאָזט ער אַרײַן אַ לאַגישען גייסט און אַ נאַציאָנאַלען געפיהל אין די פרשיות פון יעדער וואָך. ווי יענער אַגניטירט ער פאַר שיבת ציון, פאַר תּחית האומה און פאַר אידישע אידעאַלען ברוח התורה והמצוה.

דער פּלאַץ פון דיעזען אַרטיקל איז באַשרענקט. עס וואָלט זיך מיר וועלען שרייבען עטליכע ביישפּילען פון זיינע דרשות, וואָס הרב משה רָאָזענבלאַט רעדט אַלע שבת אין אונזער שוהל, וועלכע פאַרשאַפען די באַ- וואוסטיזיניגע צוהערער פיעל פּערגעניגען. די מאַטעריעלע לאַגע ערלויבט איהם ניט אַרויסצוגעבען זיינע דרשות אין דרוק, וועלכע וואָלטען אַרײַנגעבראַכט אַ נייעם שטראָם פון ליכט אין דער דרוש ליטעראַטור.

ג.

איך וויל דאָך בריינגען כאַטש איין ביישפּיעל פון זיינע גייסטרייכע דרשות וועלכער קאָן דינען פאַר אַ מוסטער, ווי אַזוי מ'דאַרף היינטיגע צייטען רעדען צו דער ציוויליזירטער יוגענד, אויך צו די עלטערע אידען, וועלכע זיינען פּראָגרעסירט.

אין איינעם פון די פּסח'דיגע דרשות האָט זיך הרב רָאָזענבלאַט אָפֿ- געשטעלט אויף דעם בעל הגדה, וואָס ער זאָגט: „צא ולמד מה בקש לָבַן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן בקש לעקור את הכל“, און פּרעגט ווי אַזוי קאָן מען שטעלען לָבַנ'ן פיעל ערגער פון פּרעה? זאָלען מיר זעהן, ווי יעדער פון זיי איז זיך באַנאַנגען מיט די אידען? פּרעה האָט פאַרשקלאַמט דאָס גאַנצע אידישע פּאָלק אין פאַרלויה פון 210 יאָהר „רדו שנים“, שוין ניט רעכענדיג 430 יאָהר פון יצחק אבינו'ס צייטען; פּרעה האָט געאַרבייט מיט די אידען שווער און ביטער, ניט געגעבען זיי קיין ציגעל און מאַטעריאל; ניט געלאָזט זיי אַטעמען, ניט אָפּעמען, ניט שלאַפען גענוג; האָט אַרויסגעגעבען אַ גורה צו די מילדות צו טויטען די זכרים ביי דעם געבורט; ער האָט אַרויסגעגעבען אַ באַפעהל אַרײַנצואוואַרפען אין טײַך אַרײַן אַלע געבוירענע זכרים; און לויט די אַגדה פון גמרא האָט פּרעה געשאַכטען אידישע קליינע קינדער, און זיך געבאָדען אין זייער בלוט.

יעצט זאָלען מיר זעהן וואָס לבן האָט געמאָן? ער האָט געוואָלט פאַרזאָרגען זיין עלטערע טאָכטער, אַ בתולה שהגיעה לפרקה, אַז זי זאָל ניט פאַרזעסען, האָט ער געגעבען יעקב'ן ביידע טעכטער. אמת, דאָס איז רמאות, און לבן האָט פאַרדינט כשר דעם נאָמען רמאי, אָבער דאָמיט הייסט ער ניט קיין גזלן. ביי די שאָף האָט ער אַלעמאָל געדרעהט און געביטען די תנאים, דאָס איז רשעות און בלאָף, אָבער קיין הורג נפשות און רוצח איז ער ניט געווען. אַז יעקב אבינו איז אַנטלאָפּען פון לבן'ן, איז איהם טאַקע לבן נאָכגעלאָפּען, אָבער חלילה ניט צו הרגנ'ן, ער האָט נאָר געהאַט אַ טענה: וואָס האָסטו מיך ניט געלאָזט קושען מיט מיינע טעכטער און מיט מיינע קינדער, איך וואָלט דאָך דיך געווען אוועקגעשיקט מיט געזאַנג און מיט פרייד, און ווי לויט די תורה דערצעהלט, האָט ער זיך מיט יעקב'ן און מיט זיינע קינדער זיך פּיין אָפּגעזעגענט, זיך געקושט מיט זיי, און האָט מיט איהם כורת ברית געווען.

פרענט זיך: ווי אזוי קען מען זשע לבן'ן שטעלען נידריגער פון פּרעה'ן?

דער ענטפער איז זעהר אַ לאַגישער, און דער בעל הגדה איז דאָך גע- רעכט.

די אידישע געשיכטע פון פּיעל טויזענדער יאָהרען באַווייזט אונז, אַז אידען קומען ניט אום פון שווערד און פון געפּערליכע פּיינונגען. די שונאים פונ'ם אידישען פּאָלק זיינען ניט געווען אין שטאַנד אומצובריינגן גען אידען מיט כל-ערליי כלי זיין, מיט פייער און בלוט, ווייל דער נביא האָט פאַרשפּראָכען: „כל כלי יוצר עליך לא יצלה“, און גאָט האָט אונז באַשטימט פאַר אַן עם עולם, ברית מלח. פאַרקעהרט, וואָס מעהרער מען פּייניגט אידען — מעהרער מעהרען זיי זיך „וכאשר יענו אותם כן ירבה וכן יפרוץ“. הויבט אָן פון פּרעה, עמלק, נבוכדנאצר, אספּינוס, אדרינוס, טיטוס, אנטיוכוס, מסעי הצלב ביז די אינקוויזיציעס און אַלע בלוטיגע מלחמות און פּאָגראַמען, זיינען די אידען געבליבען לעבען, און די פּייניגער און מערדערישע פעלקער זיינען ניט געבליבען אויף דער וועלט ארענע.

וועלכער געפּאָהר איז יאָ פאַראַן, וואָס קאָן אומבריינגען, חלילה, דאָס אידישע פּאָלק? דאָס איז די אסימילאַציע „ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם“. דעם סוד האָט געוואוסט בלעם הרשע, און ער האָט גע'עצה'ט בלס'ן, מען זאָל מפקיר זיין די בנות מדין, כדי אידען זאָלען זיך אסימילירען מיט זיי, וועלען זיי ווערען אומגעבראַכט. דעם סוד האָבען געוואוסט די גריכען בימי אנטיוכוס, וועלכע האָבען געמאַכט פּיעל אידען פאַר העלעניס-טען, נאָר די חשמונאים האָבען גערעטעט דאָס פּאָלק מיט זייערע שטרענגע קאַמפּען פאַר אידישקייט. דאָס זעלבע איז געווען בימי עזרא ונחמיה,

וועלכע האָבען גערייניגט די עולי הגולה פון אַסימיליאַציע, און האָבען גע-
הייסען אוועקשיסען זייערע גויעשע פרויען.

יעצט וועלען מיר פאַרשטעהן, פאַר וואָס לבן איז געווען ערנער פון
פרעה'ן. פרעה האָט געוואָלט פאַרטיליגען אידען קערפערליך מיט פיין און
שווערד, און דאָס האָט זיך איהם ניט איינגעגעבען, ווייל „כל כלי יוצר
עליך לא יצלח" און פאַרסעהרט „וכאשר יענו אותו כן ירבה ויפרוץ";
אַבער לבן האַרמי — ווי די תורה שטריכט אונטער דעם טיטול „האַרמי"
אַן „אַראַמייער" אַ פיעל בלוטיגער אַראַמייער, האָט געוואָלט אַסימילירען
זיינע קינדער, די אייניקלאַך, און ער האָט זיי אַראַמיוזירט מיט דער אַראַמיי-
שער קולטור, און זיי האָבען געהאַט ביי זיך די „אלהי הנכר", די אַראַמיי-
אישע געטער, ווי עס שטעהט אין דער תורה, ווי יעקב האָט געזאָגט צו די
קינדער, ווען זיי זיינען אוועק פון לבן'ן: „הסירו את אלהי הנכר והחליפו
את שמלותיכם והטהרו". אויך דערצעהלט אונז די תורה ווי לבן האָט גע-
טענה'ט: „הבנים בני והבנות בנותי", איז דאָך קשה וואָס הייסט „הבנים
בני והבנות בנותי", יעקב איז דאָך זייער פאָטער, נאָר דאָס מיינט, אַז די
קינדער געהען נאָך דער אַראַמייאישער קולטור, און זיי זיינען לבן'ס גייס-
טיגע קינדער. ביי דעם כריתת הכרית האָט לבן האַרמי גערופען דעם פלאַץ:
„יגר שהדותא" אויף אַראַמייאיש, און יעקב, וועלכער האָט געקעמפט גע-
גען דער פרעמדער קולטור, און געקעמפט פאַר העברעאיש, האָט גערופען
אויף העברעאיש גלעד. די תורה, וואָס קאַרגט שטענדיג אין ווערטער
האָט איבערגעגעבען די פרטים דעם קאַמף פון צוויי קולטורעס. און יעקב
האָט זיך טאַקע געקאַנט דערנאָך באַריהמען פאַר זיין ברודער עשו: עס
לבן גרתי ואחר עד אתה, ווי די גמרא ערקלעהרט „ותרי"נ מצוות שמרתי",
יעקב האָט ערקלעהרט עשו'ן, אַז מיט דעם כח פון גייסט קאָנען אידען ביי-
שטעהן אַלע שטראָמען פון פרעמדע פעלקער.

יעצט איז פאַרשטענדיך דער מאַמר פון דעם בעל הגדה: צא ולמד
מה בקש לבן האַרמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על
הזכרים — אומצובריינגען קערפערליך די זכרים — כדי אידען זאָלען זיך
ניט קאָנען מעהרען אויף דער וועלט, און דאָס האָט זיך איהם ניט אייני-
געגעבען, פאַרסעהרט: „וכאשר יענו אותם כן ירבה וכן יפרוץ" — ולבן
בקש לעקור את הכל, ער האָט געוואָלט אויסרייסען אַלעס מיט דעם וואָר-
צעל, צו אַסימילירען יעקב'ס קינדער.

דער פלאַץ ערלויבט מיר ניט צו בריינגען מעהרער, און פיליכט נאָך
בעסערע לאַגישע נאַציאָנאַלע פאַלק רעדעס. מיר האָפען, אַז עס וועט קו-
מען אַ צייט ווען רבי ראָזענבלאַט'ס דרשות וועלען ערשיינען אין אַ ספר.
אין נאָמען פון זיינע צוהערער, די מתפללים פון קאָנגרעגיישאַן „ביח
יוסף" ווינשען מיר איהם צום 60טען יאָהריגען יובילעאום דיעזע ברכה:
„מצהרים יקום לו חלד".

צווייטער מדייך

אין העברעאיש

רשימה פון אידישע סאלדאטען, וואס זיינען געקומען צו
קבר ישראל אויף דעם קיעווער בית עולם



ברכה לירידי הרב משה רוזנבלט

ב"ה, שלישי בחשון התרצ"ז.

אל ועד היובל לכבודו של ירידי הנכבד

רב פעלים הר"מ רוזנבלט הי"ו.

אדונים נכבדים מאד:

נתתם שמחה בלבי על ידי מכתבכם הנכבד שהודעתוני כי אתם עומדים לחוג את שנת הששים של האדם הנעלה, הסופר החשוב, העסקן החרוץ והאיש המסור לכלל ישראל ולכל פרט שבו רבי משה רוזנבלט.

כדאי הוא האיש הגדול הזה, כי יהא שכר לפעולתו הגדולה והקשה בתנאים שונים ובצורות שונות, תמיד לטובת עמנו ולתחיתו. ויפה הדבר כי מכבדיו מתאגדים ומתאחדים לשם החגיגה הזאת ולשם התועלת העומדת לצאת מחגיגה לטובתו של חתן החגיגה.

התחזקו והתאמצו בדבר היפה והנכון הזה להראות ולהוכיח כי יש רעים וירידים, מרגישים ומעריצים למי שראוי לירידות ולהרנשה, וה' יהא עמכם להצליח בעבודתכם להכשיר את האפשרות לירידנו בעל היובל למלא עריגת נפשו לבוא לאה"ק ולהתישב שם מתוך הרחבה.

בכבוד ובב"צ,

מאיר ברלין

ליובל עסקן מורחי

ב"ה. כ"ו תשרי, תרצ"ז.

כבוד האדון הנכבד והמשכיל

מר אברהם גולדגייץ, שלום.

אדון נכבד:

בתשובה על מכתבו מחוהמ"ם העבר, הנני שמח לשמוע מפי מכתבו שעדיין נמצאים במדינה זו אנשים נכבדים המכירים ויודעים להעריך ערך אדם נכבד ועסקן צבורי ומורחי נלהב כיירידי הרב הגדול ר' משה ראזענב-בלאט. זה שנים שמעתי על דבר מסירותו הגדולה לכל דבר טוב ומועיל הנוגע ליהדות, מסירות שהגיעה ממש למסירת נפש וסכנת נפשות. ועתה

מיום בואו לניו-יורק היה לי העונג להכיר פנים-אל-פנים ולהוכיח שכל מה
ספרו אודות פעולותיו הגדולות לעמנו ולארצנו לא היו רק ספורי כדים
אלא ממש דברים כהויתם ואישיותו היא אישיות נמרצה של נשמה עדינה
ולב מרגיש בענות עמנו האומלל. ואין כל ספק אצלי שהכבוד אשר ידידיו
ואוהביו מרגישים לכבדו ולחונג חג יובלו הששים הנהו רק שכר מצער בעד
עבודתו הקשה אשר עבד.

והנני מצטרף אל אלפי מכיריו ומעריציו, חוגגי החג לברכו שימשיך
עוד שנים רבות עבודתו הגדולה והקדושה בעד ארץ הקדושה, עם קודש
והתורה הקדושה.

יהי רצון שיתברך ברוב נחת יחד עם משפחתו לאורך ימים ושנים,
חיים של הרחבה ושלמות גוף ונפש ויתברכו כל תומכיו ומחזיקיו כהבטחת
חכמינו ז"ל תיבך לת"ח ברכה.

אחד ממסקיריו ומעריציו של בעל היובל,

יעקב לעוינואן

רב דחובבי תורה, ברוקלין, נ. י.

והאיש משה...

מאת א. ל. גלמן

נשיא הסתדרות המזרחי באמריקה

באיזה דברים האיש ניכר?

— בתמימותו, באמתותו ובפשטותו.

אלה הן הסגולות הנפשיות שכל בני-עליה מצטיינים בהן.
התמימות הוא אופי-מיוחד של האיש המרומם. ישנם אנשי-רוח
הנושאים על כנפי-דמיונם השקפת-עולם מסוימה ולוחמים בעדה בחרוף-
נפש להתפיסה בחיים-המציאותיים, ודרכם אי-יצלחה. גרעני הרעיון אינם
נקלטים בלבבות בני-האדם לא מפני קוצר-הנשוא, אלא מפני שנושא הרעיון
לסוי בחסרון התכונות הללו המביאות לידי זעזועי-הנפש והשפעת-הרוח.
המשפיע והמושפע — שנים שהם אחד. כשם שהמשפיע רוצה להשפיע
כך המושפע רוצה להושפע, ואם שלהבת-רוחו אינו מתלהב ואינו מזוקק
בזיקה-רוחנית, באשמת המשפיע הוא. גדולה היא תמימותו של
מחולל-הרעיון יותר מכל הכחות-הנפשיים שבו. העם מרגיש בחושו הדק

ובהכרת-נשמתו את רצינותו של יוצר-התנועה, איכותה ומהותה. אם חסרה לו אותה ההרמוניה הפנימית הנובעת ממקור התמימות והשלמות, תמשך השפעתו רק לזמן מה או תחסר לגמרי.

האמת שותפו של ה א י ש הנעלה. קריסודי זה נטוי בהליכות-עולמו ובמעשיו היום-יומיים. דרכי-עקלתון של הפוליטיקה המגוהצת המכוננת תמיד את פניה כלפי הרוחות וניזונת את עצמה מצביעות ודרי-פרצופיות — סמויים לפניו. רחוק הוא בכל ארחי-חיוו מותרים ופשרות כי טבעו ותכונתו אינם סובלים אותם. האיש הבטוח באמתו דורך בשבילים מסוימים וקבועים, גודר לו גדרים חזקים ומצוקים ואינו זו מהם, כי בנפשו הוא — נפש האמת בת לויתו.

ובשלשלת-איכותית זו טבועה עוד חוליה אחרת המוספת הוד והדר אל אישיותו המקסימה של בן העליה: פ ש ט ו ת , י ש ר נ ו ת ו ע נ ו ת נ ו ת . תום ועונה ממקור אחד יהלכון ובלתי נפרדים הם לעולם. דרכו של האיש — בהא הידיעה — לא בקשקשים ולא בקולי-קולות, כי אם חשאי, צנוע, דממה-דקה. מרגיש הוא בפנימיות-נפשו צרך-הכרחי למלא תפקיד-אנושי בשביל הפרט או הצבור, האומה או החברה וממלא את שליחותו זו בהצנע-לכת, בטוהר-לב ובמחשבה בהירה, וכשגמר את משלחתו פורש הוא לו לקרן-זווית, מתבודד בפנתו ונהנה מזיו-עבודתו ...

* * *

וכשאני מהרהר ביותר במשה רוזנבלט ה א י ש — בעבודתו התרבותית הכבירה ובמעשיו הלאומיים המסתעפים; וכשאני מתבונן עמוק בקלסטר-פניו של הבונה העברי הצנוע, לוחם-התורה הענותן, והעסקן הלאומי התדירי בתקופה ממושכת של ארבעים שנה; וכשאני סוקר בסקירה מקפת את מלחמותיו והתקפותיו, יסוריו ומכאוביו, תלאותיו ולבטיו, הפנימיים והחיצוניים, החומריים והרוחניים במשך של שני דורות רצופים — צצה בי המחשבה: במה כחו גדול?

והתשובה כמו עולה מאליה:

— בתמימות דרכו, באמתת-מפעלו ובענותת-רוחו.

וברכתי שלוחה לו לחגיה-ששים:

— יפרח, ישגה, ינוב ב ש י ב ה , ויגיע ל נ ב ו ר ו ת - ע ד כ י

יבא שילח.

המנהיג והחיל

ב"ה.

כבוד המכובדים-המכבדים

חברי ועד היובל

שלום וברכה!

אדונים נכבדים:

לכבוד ולמקור שמחה תחשב לי ההזדמנות לברך, בשם הנהלת המזרחי, את חתן היובל שלכם-שלנו, האי גברא רבא, רב המעשים והפעלים, אחד מחלוצי תנועתנו הראשונים, הרב החכם והסופר הנעלה, ר' משה רוזנבלט, יחי', ליום מלאות לו ששים שנה.

אישיותו של הרב רוזנבלט קשורה בקשר עם התנועה הציונית כולה. הרבה סבל בשבילה והקריב על מזבחה. אך אם עולם הציוניות הכללי רואה ברב רוזנבלט רק ציוני נלהב ונואם לאומי, מוצאים אנו בו נוסף לזה גם מנהיג וגם חבר, שר וצבא וחיל פשוט, כשהשעה דורשת לכך.

אם תרצו הריהו המנהיג המזרחי המנוסה המלהיב נפשות ומראה את הדרך הישרה אשר נלך בה. ואם תרצו הריהו „חיל“ פשוט במחנה, המארגן מן המסד עד הטפחות. אין תכנית שהרב רוזנבלט ירא להוציאה לפועל ואין שום עבודה שאין הרב הגדול הזה מוכן ומזומן לקבל על עצמו ולהכתירה בהצלחה. אין המזרחי משמש לו מוצא למרצו הציוני, אלא מתאר את מעשה ידיו המפוארים שכל חלק ממנו נודע לו בחיבה יתרה.

אין לתמוה, משום זה, שבכל מקום שנמצא הרב רוזנבלט, אם זה בקיוב או בבסרביא או בפייטסבורג וניוירוק, שם מתחיל המזרחי לצעוד צעדי ענק ושלהבת המזרחי עולה מאליה. המימות אישיותו הענקית ותכונת נפשו העדינה והמקסימה מדליקה בחשאי אש של קדושה בלבבות כל אלה הבאים אתו במגע ומשא.

אשריך, הרב רוזנבלט, שזכית למעשים ופעולות גדולים. נקוה שעולם זה שהשפעת עליו ברוחך במשך עשרות בשנים יתעלה ויתקדש בקדושה של מעלה ובין יבין את אשר לפניו ויראה שתוכל להמשיך בעבודתך הקדושה בלי שום דאגה ומחסור אמצעים. יזכה ה' אותך שתבנה את ביתך בארצנו הקדושה ותאריך ימים עם רעיתך שהיא עזר לך בעבודתך הרוחנית ותראו בהרמת קרן עמנו, ארצנו ותורתנו.

המברך בשם המזרחי,

מרדכי קירשבליום, מזכיר-ראשי.

על משה ראזענבלאט

כ"ז תשרי, תרצ"ז.

א. נ. חברי ועד היובל:

ברוכים אתם יקרים וחביבים על מפעלכם החשוב אשר הכינותם חג היובל למלאת ששים שנה לאחד הציונים הראשונים והעסקנים הנפלאים הרב רבי משה רוזנבלט יחי'.

נפלא הוא האיש הדגול מרבבה הזה בכחות נפשו, בזריזותו ובחריצותו על שדה הציונות והלאומיות. זה עשרות בשנים, אשר רק לשמע און שמעתיו ועתה זכיתי לראותו בבקרו אותי לפני שנתים במעוני, ואמצא בו הרבה יותר מאשר שמעתי.

הואילו נא אחים להכניסני בחברתכם ונחוג כלנו באהבה ואהדה את חג הששים שלו ונזכה עוד לחוג את חג השבעים ואור חדש יאיר אלהי ציון על ציון ומקראיה ונסו יגון ואנחה.

שחרוהו וברכוהו בשמי, אוהבו הנאמן,

צבי הירש מאסליאנסקי

לעדין הנפש ונקי הדעת

בעזה"י.

כאשר נודעתי, כי ידידי הרב משה ראזענבלאט נ"י מוציאים לאור ספר-יובל לחג שנת הששים ל' ח י י ו , אבוא גם אני ב ז ה להביע לבעל היובל דנן את ברכתי הנובעת מעומק הלב, שהשם יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים ויזכה לרב אושר ועושר, ותחזינה עינינו בנאולת ישראל במהרה בימינו.

למותר לי להגיד כי חבה יתרה נודעת להרב הנכבד הזה ממני כל ימי שבתו אתנו. מוקיר אני את כשרונותיו הטובים, הוא עדין הנפש ונקי הדעת. אהבתו בלי מצרים לכל איש יהודי חובב עמו והארץ, וטוב לבורכשו לו אוהבים מכל החוגים בלי הכדל מפלגה ומפלגה.

לפני שנים מספר בקרתי את ארץ מולדתי פולין וגליציא, ונפגשתי

בווארשא עם אנשי קיוב עיר מגורו של הרב ראזענבלאט, ונסכה שיחתי עם האנשים ההם על אודותיו, והם מלאו את פיהם תהלתו, ויספרו לי עליו ממש ספורי נפלאות, איך השליך פעמים רבות את נפשו מנגד בימי המלחמה וגם בימי הפרעות לעזור לאומללים, לגודדים ופליטים אשר ברחו מן המהפכה של המלחמה לקיוב ומצאו ברבי ראזענבלאט אחיעזר ואחיסמך בעת צרה.

ובמקרה נתנגל לידי מכתב עתי „היינט” בהיותי בווארשא, וקראתי איך סופר אחד מספר ע”ד תקופת הדמים באוקראינה, וע”ד עזרת הועד בקיוב לאלפי נודדים, ושמו של משה ראזענבלאט הורם על נס לשם ולתהלה. ויודע אנכי כי בגליציא נמצאים הרבה מאחינו שהגלו בשעת המלחמה לרוסיה ונושעו ע”י בעל היובל עד אשר שבו למקום מושבותיהם.

בדרישת שלום ואהבה ואחזה אני מברך בכל טוב ליר”נ לאוי”ט,

זאב וואלף לייטער, אבד”ק פיטסבורג והגליל

העברי והציוני

מאת דר. שמעון ברנשטיין, נויאָרק

ר' משה ראזענבלאט, שאת יובל הששים שלו אנו חוגגים עכשיו, הוא אחד הטפוסים הנהדרים שהופיעו בחיי עמנו בתקופת הבקר של רעיון תחיתנו הלאומית. זה היה הזמן שהביטוי „חבת ציון” היה לו תוכן חי ופועל וכיוון של אמת ואמונה. חיה היתה ופועלת, חיבה אמתית בין כל הציונים ונאמני התחיה, אחוזים היו וקשורים זה בזה ברגשי אהבה וידידות, ריעות ואחזה, ובשרש נשמתם היתה הוממת אותה ה א ה ב ה ע מ י ת, החיבה הלאומית הקדושה שעשתה את חיי הכלל לרגש של אושר בחיי הפרט. חברים היו ואחים, ואיש את רעהו היו תומכים ועוזרים באותה העזרה ההדרית המוסרית הגדולה, שכל טועמיה חיים זכו. ר' משה ראזענבלאט מקיוב היה הסמל החי לאהבה ולאחזה ציוניות ולאומיות היו בשבילו עזרה ומסירות לכלל ולפרט. ותמיד היה מוכן לעזרה אנושית ולבכית זו במדה מפליאה. על אדות האידיאליזם שלו ומסירותו לתחית השפה והתרבות העברית בקהילות ישראל באוקריינה היו מתהלכות אגדות ממש.

בימי נעורי, כשהייתי עובד פעיל באגודת „שפה ברורה” בברלין

שעמדה אז — זה היה בשנת 1902-05 — תחת הנהגתו והשפעתו של ראובן בריינין, ויחד עם טובי הצעירים של התקופה החיא יוסף לין, א. מ. גונצר, יהושע דרלר-פלדמן (ר' בנימין), דר. ב. סלר, יעקב בימל ועוד חלמנו אז חלום התחיה העברית במזרח אירופה — תמיד היה מגיע לאזנינו שמו של הפועל הנמרץ והמסור לרעיונו ברוסיה משה ראָזענבלאַט מקיוב. ידענו שבכל מה שנוגע לעבודת עם זו צריכים רק לפנות אליו, והוא היה נשמע לקריאתנו. הוא היה בשבילנו בארץ גלותנו סמל התחיה העברית ברוסיה. ושוב הגיעו לאזנינו שמועות אגדתיות אדות אהבתו, ידידותו ומסירותו לכל אחד מבני עמנו, לכל אלה הסובלים, הגולים והנרדפים בימי המלחמה העולמית ושלטון הרשע ברוסיה. קיוב היתה עיר מחויץ לתחום המושב, וכל יהודי שבא לגבולותיה עלול היה להפגע באיזה פגיעה בקשר עם השלטונות. לא היה יום שלא היו אוסרים יהודים, והיו משליכים אותם אל הצינוק והמהפכת בשביל כל מיני חשדים וגזירות רעות, וכל יהודי ידע שיש עוֹרֵר בְּצֵרֶה. צריך רק לפנות לר' משה ראָזענבלאַט ותבא הישועה כהרה עין. הוא לא היה חושך כל עמל מנופו ונפשו, היה חוזר לכל מיני „החלונות הנכונים“ בכל לשון של בקשה ותחנה ודרון, והיה מציג את אחיו מצרה. וככה נמשכה פעולתו הנפלאה הזאת במשך כל ימי המלחמה, דרך שלטון הצאריזם ואפילו עם ראשית שלטונם של הבולשביקים, עד שבשל כחו הכישופי, והוא בעצמו נהיה לקרבן הרדיפה והתלאות בעד עבודתו הבלתי פוסקת בעד תרבות ישראל ודת ישראל.

וליום יובלו של ר' משה ראָזענבלאַט כדאי לגלות איזה „סוד“ מחייו ופעולתו של האיש המצוין והיקר הזה. זה היה בזמן מאסרו ורדיפתו של ר' הלל זלמטופולסקי ז"ל מקיוב, כשנפל אז בין צפרניהם של הפוליציה הבולשביקית בתור „בורגני“ ובעל הון, החרב החרה היתה כבר מונחת על צוארו, ורק על ידי שוחד הצליח להציל את נפשו ממות ולהמלט מבית האסורים לאויסטריה. זלמטופולסקי המיליונר היה אז כידוע תומך כביר של כל מיני המוסדות העבריים והדתיים, וביחוד היה מסור בחיבה רבה לבתי הספר העבריים. הוא ידע שבעזיבתו את קיוב כל המוסדות החינוכיים העבריים האלה נדונים לכליון מחוסר אמצעים וכסף תמיכה, מפני שבחדשים הראשונים של השלטון הבולשביקי, עדיין לא הספיקו הייבסקים לבצר את „שלטונם“, והשלטונות הרוסיים לא היו מפריעים את בתי הספר האלה. גם בשעה של סכנת מות לא שכח הלל זלמטופולסקי את המוסדות האלה, ובשעת המלמו לעבר הגבול הספיק להמציא להקהלה סכום כסף גדול בשבילם על ידי שליח נסתר ובלתי ידוע.

ויהודי קיוב והסביבה היו מתפלאים ומשתוממים: מהיכן לוקחים בתי ספר האלה את הכספים הדרושים ולקיומם ולעבודתם? הלא הלל זלמטופולסקי נאלץ היה לעזוב אותם, וכלום נמצא נדיב ידוע חדש שבא

לעזר המורים והתלמידים, למען שלא תשתכח תורה מישראל? עד שנתגלה
„מקיוב עד ברוד” מה שעשה זלומפולסקי ברגע האחרון לפני עזבו את
רוסיה — והתפלאו על „השליח” המפליא שהיה לו אומץ הלב לקחת עליו
„שליחות מסוכנה” כזו בשעת חירום ואכזריות המונית — מבלי שידעו
מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן.

השליח הנפלא הזה היה ר' משה ראָזענבלאַט. ותעמוד לו זכות זו של
אהבת עמו ושפתו ותורתו היום בשעת יובלו הששים.

ברכות מאליפות לראש ר' משה החביב והיקר, ויהי ד' עמו ויעל.
כה לחי.

ט"ו באב, תרצ"ו.

ברכות יעשה מורה

עשרה באב, תרצ"ו.

רבי רפאל שוחט ידידי:

צר לי מאד שלא ניתנה לי היכולת להשתתף בשמחת ידידי, אלופי
ומיודעי הרב ר' משה רוזנבלט, שאת יובלו אנו חוגגים עתה. מה מאד
הייתי שמח אלמלי יכולתי לכל הפחות לכתוב מאמר ארוך על בעל היובל
ועבודתו לטובת עמנו וארצנו, עבודה המצטיינת במסירת נפש, בשקידה
ובהתמדה בלי מצרים. זכיתי להכיר את בעל היובל בעירי הקטנה, בעודני
נער ועדיין לא הגעתי לגיל בר־מצוה. הוא נזדמן לעירי בתור סוחר שבא
להשתתף ביריד הגדול שנפל בחלקה של עיירת, והוא כבר משכיל וחובב
ציון וסופר בישראל. הוא פרסם כבר שירים באותיות מנוקדות שקראתי
בקושי, וגם מאמרים בעתונים. והסופר והמשכיל הזה קרבני, ואני אז חובש
בית המדרש וממלא את כרסי בגפ"ת ומתעתד להיות רב ומורה הוראה
בישראל. והנה בא האיש הזה, שנתארח בביתנו, וקרבני לספרות, תהה
על קנקני ונבא לי גדולות, לטפני בדברים ובקשני להציץ ב„ספרים חיצוניים”
והזהירני להיות זהיר שלא אפגע ואכשל. וגם מסר לידי איזה ירחונים,
שאת שמם אינני זוכר, ונסיתי לקרוא בהם ורצתי בהם „כיהודי באשרי”.
הקריאה משכה את הלב, היתה קלה ונעימה, ולא הייתי זקוק לקמט את מצחי
ולחמית את עצמי באהל. והדברים נכנסו כשמן בעצמותי ונירו את
תאבוני לתוספת קריאה ב„ספרים החיצוניים”, ואת הזהרתו שמרתי בלבי.
ומאותו יום נפתחה תקופה חדשה בחיי ילדותי. ואחרי זה — ימי הציונות
בכל תקפם והדרם לא אחרו לבוא, ואני כבר הייתי מוכן ומזומן לקבל את

מרותה ולהספח לכהונותיה. אולם ידידי הרב רוזנבלאט היה מן הראשונים, אם לא הראשון, שעוררני לצאת מגדרי ולנסות את כחי בפה ובעט בתור דברן ציוני וסופר יהודי בשתי הלשונות.

מה מאד הייתי שש לקראת שעת כושר זו לתאר בשרד נאמן כל מעלותיו ויתרונותיו של חתן היובל, אחד מנאמני תנועת התחיה בכל גווניה. אבל אני עוזב, מפליג למדינות הים על מנת להשתתף בכנסיה היהודית העולמית ובישיבת הועד הפועל הציוני, והשעה אינה מספקת, והעורך דוחק, ואמרת, מי יתן ומנחתי הרלה — המכתב הזה, שהוא מעין בטוי לרחשי תודתי לידידי הרב — תרצה לפניו ותערב עליו עתירתי כי יאריך ימים ושנים אתנו וימשיך את עבודתו הקדושה לטובת עמנו וארצנו ושפתנו, ומשאת נפשו, שלח הקדיש רוב ימי חייו, תקוים במהרה בימינו ועיניו רואות בנאולת עמנו.

בידידות נאמנה,

אב. גולדברג

הפודה ומציל

מאת הרב נ. שפירא

„אמר רבי שמעון בן יוחאי: ראיתי בני עליה והם מועטים“ (סוכה, מה.) על מימרה זו יש להוסיף — ואף גם אלה המועטים והמצומצמים במספרם בכל דור, גם הם אינם זוכים כולם להכרה והוקרה מצד הקהל הרחב. רגילים הם בני אדם להעריך בן-עליה לפי רוב חכמתו, רחב בינתו ומידת כשרונותיו. אבל קנה-מידה זה להערכת האדם הוא מוטעה מעיקרא. צריכים אנו בכגון דא לשאול ראשית כל, מה פעל ועשה זה האיש בימי חלדו לטובת הסובלים והמעונים? ואפילו אם זכה זה להתרומם למדרגת גאון בדורו, אולם אם אין בנאוונתו משום תועלת הכלל ואין בה השאיפה להיטיב ולשפר מצבם של הבריות, שוב אין בכחה של גאוונות זו לעורר בנו כלום מלבד התפעלות או התפעלות על עצם הווייתה ואין בה אלא חידושה ותו לא מירי.

ולעומת זאת יש לציון, שלפעמים אנו רואים לפננו איש בלתי מורם מעם לכאורה, אחד מאתנו, נתיבות חדשות לא פילס, אופקים נעלמים לא גילה ואעפ"כ יקר וחביב הוא לנו במידה שאנו מרגישים חובה מוסרית להביע לו רגשי חובה והערצה ולפרסם ברבים על צדקת פעולותיו וסגולותיו הנפשיות ולחרות את שמו בין אנשי השם ובחירי האומה.

טיפוס כעין זה האמור הוא בלי ספק הרב הסופר משה רוזנבלט שאנו באים היום לחוג את חג יובל הששים שלו. רבות פעל ועשה זה האיש משה בימי חייו על שדה עסקנותו הצבורית בעולם הישן, שם מעבר לים. כחות ענקיים ומרץ רב השקיע במפעלים צבוריים שונים, חנוכיים, לאומיים ותרבותיים והכל בחשאי ובצניעות יתירה, כי לא רדף אחרי כבוד ולא ביקש גדולה ופרסום לעצמו ולפיכך לא הפלה בין הצבור והיחיד. לדידה הכל שווה ואין לו נפקותא בדבר אם צבור או יחיד הוא הזקוק לעזרה. העיסוק הוא — לעזור ולהושיע, זוהי תעודתו בחייו וזהו סוד קיומו ותכלית הווייתו. ורבים מאד היו אמנם היחידים מכל הסוגים והחוגים שבאו אליו לבקש עזרה בצד והוא לא סרב ולא התנצל, אבל התחיל מיד בעבודה מזרות בהתלהבות ובמסירות נפש ועזר והושיע יותר משהיה בחוג אפשרותו. וגם זאת לדעת, כי מידת האפשרות שלו היתה מוגבלת ומצומצמת מאד כל פעולה לטובת אחרים גרמה לו הריסת מצבו הפרטי ודלדול פרנסתו, פשוטו כמשמעו

מהמון הספורים, ספורי-פלא ממש, שאנו שומעים מפיו מיודעיו ומקורביו, אפשר היה לחבר ספרים שלמים, אבל רוצה אני לספר בזה על אפיזודים אחדים שכותב הטורים היה להם עד ראייה.

זה היה לפני כעשרים ואחת שנה, בתחילת ימי המלחמה העולמית. אז יצאה גזירתו הידועה של צורר היהודים ניקולאי ניקולייביטש ע"ד הגרוש של היהודים החונים על יד נבולות אוסטריה וגרמניה. המונים מאחינו הנדחים והמגורשים מנחלותיהם, התחילו נעים ונדים מכל צד ועבר, דחופים ומבוהלים, מבלי דעת מה לעשות ואנה לפנות וגם אני ומשפחתי אז בין נדחי ישראל, משוטט אני בארץ לתור לי מקום מנוחה לי ולמשפחתי. והנה נזכרתי, שלפני זמן קבלתי מכתב מאת הרב משה רוזנבלט, שבו הוא מודיעני ע"ד הקולוניה למורים, נגועי המלחמה, הנערכת בבוירקה במרחק של עשרים מילים מקיוב העיר והוא מציע לפני להשתתף גם אני בקולוניה. בתחילה התיחסתי להצעתו בשלילה. לא ידעתי את הרב רוזנבלט פנים אל פנים ומידת הקבצנות בכלל היתה אז עוד, זרה לרוח האדם, אולם מכיון שעלי היה לעבור דרך קיוב בכל אופן ולהתעכב בה שעות אחדות, אמרתי. הבה אתבונן בקולוניה זו וידעתי מה טיבה ומהותה. הפגישה הראשונה עם הרב רוזנבלט פעלה עלי באופן מקסים, שניתי את דעתי ונשארתי עם משפחתי בקולוניה. שמונה עשרה משפחות מצאתי בה, המורים הם מהידועים ומפורסמים והכל מסודר באופן מצוי. החברה מענינת, החיים עליונים, המזון ניתן בשפע רב, המקום מקסים ומצודר, מבליים את הזמן בין עצי אורן ופרחי חמד ואתה מוקף מרחב, יופי וזיו, אבל הרב רוזנבלט הוא היחידי שאינו מסתפק בזה, הוא משתדל אמנם בכל מיני האמצעים להנעים את חייו עוד יותר, הוא מביא לנו אורחים מטובי העיר, ביניהם

גם את משוררנו ח. נ. ביאליק ז"ל ששהה בחברתנו ושבת אתנו יחד, אבל כל זה אינו שוה לו, הוא נזכר שאחרי ימי המנוחה בקולוניה יתפזרו המורים הנחרסים ממצבם איש לעברו וישבו לימי עניים ומרודם, ומוחו שקוע במחשבות כיצד לסדר ולבסס את האומללים האלה שלאחרי צאתם מכאן, יוכלו להמשיך את חייהם ללא סבל כבימים מקדם. יגע ומצא דרכים ואמצעים לסידורם וביסוסם.

כדאי לציין בזה עוד קו אחד המעיד עד כמה לא הסיח את דעתו מכל דבר קל-ערך לכאורה, אם רק יש בו משום המתקת חיינו ובידוח דעתנו. הנה נודע לו במקרה שכותב הטורים והרב אברהם יעקב העברי מנבוסליץ העיירה, משחקים אנו בשחמט, ועד מהרה הובא אלינו על ידו ועל הטבלא ערוך שיר קצר ויפה ומלא ענין, ספר עברי מענין אם נזדמן לידו, מיד הביאו אלינו. בימי שבתות שבת אתנו יחד והשתדל לבדח אותנו בזמירותיו ושיריו, רקד בעצמו — ודוקא על גבי השלחן, והרקיד גם אותנו והכל בכדי לגרש את העצבת ולפזר את המרה שחורה שהיינו שקועים בה מאי-הבטחון בדבר העתיד הקרוב.

והנה הכל טוב ויפה לכאורה ויכול היה משה שלנו לשבת מעט בשלחה, הקולוניה מתנהלת על צד היותר טוב, העתיד של המורים כבר בטוח פחות או יותר. המציא כמעט לכולם משרות-הוראה בבתי אולפנא שבעיר ומכיבתה. כדאי להעיר, שבענין זה עזר לו הרבה מר חיים פיאלקאוו המנוח הפדגוג המצוי, הציר של חברת מפיצי השכלה ברוסיה. המורה מר רוקח מחלעם שפקדו עליו הרופאים שלא יוסיף לעסוק בהוראה מפני מחלת לבו, מצא ר' משה עברו איזו חנות-מכלת ברחוב וואסילקובסקי. להרב אברהם יעקב העברי מצא לו משרת רבנות באחת הקהילות שבעיר, שכר לו דירה נאה מרוהטת יפה. וע"כ יכל היה הרב רוזנבלט להרגע, כאמור ולראות פרי ברכה בעמלו, עמל לא-אנוש, אבל לא כן היה עמדו, קפץ עליו פתאם רוגזם של שני מורים חולים מסוכנים והללו מררו את חיו וגזלו מנוחת נפשו וסבל מהם יסורי-תופת ממש.

זוהי פרשה מיוחדת לעצמה, מחוץ לקולוניה, הקובעת ענין לעצמה.

האחד — מורה צעיר מר ירושלימסקי חולה במחלת שחפת מסוכנת, להכניסו אל הקולוניה אי אפשר, שלא לסכן את האחרים, ואין מי שיסכים להשכיר לו דירה מטעם האמור, פרוטת נחושת אין בידו והוצאותיו מרובות, זקוק הוא למזון מבריא, לטיפול נמרץ ואויר טוב. אבל הרב רוזנבלט לא נבהל, ידיו לא נרפו, לא נח ולא שקט עד שמצא בשבילו דירה בביתם של אכר ואכרה זקנים לימים בכפר בודובקה הסמוכה לבוירקה הקייטנה, ובעד תשלום שכר הגון הסכימו לטפל בו, האכילוהו ושרתוהו ובמשך של ששה ירחים הבריא ושב לאיתנו.

השני — המורה מר יצחק ווילנסקי מוורשה. הוא בא לביתו של מר רזונבלט בלוויית אשתו ושני בניו ובידו מכתב המלצה מהמורים הוורשאים: מר שמואל ליב גורדן, פוגאטשוב, ליבושיצקי ואחרים. הם מציגים את המכ"ז לפני מר רזונבלט בתור מורה מצוין עפ"י השיט ההטבעית, בעל ידיעות עמוקות ומקיפות ומבקשים ממנו לקחת אותו תחת חסותו ולהמציא לו את היכלת להתקיים בקיוב ולהתרפא אצל הפרופיסורים הקיוביים, הוא חולה במחלת גרון מסוכנת, קולו נרם והדבור אין בפיו. ושוב אותו הענין, אין שום אפשרות לסדרו. לפי שעה נשארו מתאכסנים בביתו של מ. רזונבלט, הוא, אשתו ושני בניו, כולם סמוכים הם על שלחנו ומתפרנסים מסעודותיו של מר רזונבלט שאינן מספיקות ביותר לבני ביתו כשהם לעצמם. מר רזונבלט התפנה מעבודת ההוראה שלו, שעליה פרנסתו והוא עוסק יומם ולילה בריצה, דחיפה וחיפוש עד שהצליח סוף סוף למצוא עבורם איזו דירה בעמק היער, עזובה מבעליה. הוא שכרה והושיב בה את מר י. ווילנסקי ומשפחתו, אבל לא יכול להשיג מזון, בחנויות הסמוכות לא נתנו דריסת־רגל לבני המשפחה, דבר מחלתו נתפשט בסביבה, והוכרח מר רזונבלט לספק לה צרכי כלכלה פעם בפעם. ושוב צרה, החולה סובל מאד מבדידותו הנוראה, אין איש מבקר אותו, כי מחלתו מדבקת ומסכנת, לא היתה למר רזונבלט עצה אחרת, כי אם לבקר שלש פעמים בשבוע ולשהות שעות רצופות בחברתו למען המתיק את מרירות הבדידות שהוא סובל ממנה כ"ב.

לא הועילו כל השתדלויותיו והחולה שבק חיים, דבר מותו נודע לרזונבלט באישון לילה ועד הבקר כבר הכין עגלות בשביל בני הקולוניה וחברים מחוצה לה וכולם יחד הלכו ללוות את המת לעיירת אינגטובקה הסמוכה לקיוב. קהל המלומים החריד את בני העירה, מחזה בלתי רגיל בעירה וכל בני העירה למזקן ועד נער נאספו לראות במחזה ולהשתתף בהלווית המת, גם הרב דמתא, הרה"ג והחכם השלם מר דוד'ל קאמינקער גם הוא בין הבאים — (הרב הזה שליט"א משמש עכשיו בתור רב באחת הקהילות החשובות בשיקאגא) — המנוח הוספד על ידי הרב רזונבלט כהלכה. בדברים חמים צייר לפני הקהל את ערכו הרם של המנוח בתור פדגוג מצוין, אישיות מזהרת, חובב תורה ומעניין לענין בא לדבר על בלהותיה של המלחמה ועל חלליה הרבים והעצומים ועל התלאות והצרות שבאנו לרגלה. דבריו פעלו והרעידו את הקהל המנוון ועוררו אותו לבכיה ויללה, הם בכו על האבדה הגדולה, על צרת משפחתו של המנוח שנשארה ללא מחסה ומגן ועל גורלו המר של העם כולו.

אשתו של המנוח ושני בניה נסדרו גם הם על ידי מר רזונבלט כמובן. וכל זה האמור הוא כמובן רק ממה שראו עיני במשך שלשת הירחים

בערך אשר שהיתי בקולוניה, אבל מה ערך לכל אלה האפיוזורים לגבי מה שידוע לנו מפי השמועה על אודות פעולותיו הכבירות שפעל ועשה לטובתם של קשייו ומרידנפּש.

וברכתנו נתונה לו, להרב משה רוזנבלט לחג יובל הששים שלו, כי יוסיף ללכת בדרכו זה, דרך הטוב והישר ויזכה לחוג את יובל השמונים שלו על הרי יהודה וירושלים. יהי ברוך ומבורך.

רבים של הצעירים המתלמדים

מאת שמואל פימליק, פילאדלפיה

רשימות מיומני

יום ד', כ"ח בתשרי, שנת עת"ר, קיוב.

היום דרכו רגלי בפעם הראשונה על אדמת העיר קיוב. כמה זר לי הכל פה, זר הכל מסביבי. אין לי פה אח ורע...

הריני מתאכסן באכסניא פרטית. אומרים כי באכסניא זו אין מדקדקים בעניני „זכות ישיבה“... השוער והשוטר מקבלים „מתנת יד“ ומעלימים עין ממחוסרי „זכות ישיבה“.

בצאתי מבית-מלוני מתמלא לבי פחד פן „יתפשוני“... שוטר כי יעבור, והתחיל לבי פועם בקרבי תכופות. „הנה — חושב אני — עוד מעט וקרב אלי השוטר ואחזו בי וסחב אותי אל בית-המשטרה על לא עול בכפי“.

ובדמיוני: אני עומד לפני הפקיד זעום העינים וטוען: „מה חטאי ומה פשעי? הלא רק לשם השתלמות בלמודים באתי הנה!“...

שבתי אל בית מלוני לפנות ערב. דמדומים... מבעד לחלון הפתוח מתגנבים צלילי פסנתר אל תוך חדרי ומעוררים בי געגועים למרחב, לחופש, לדרור... אני מסתיר את פני בזרועות ידי ובוכה: „מדוע מר גורלנו? על מה אנו מורדפים ונלחצים? מדוע אפל כל כך עולמנו?“...

יום ה', ו' בחשוון, שנת עת"ר.

תמונה מדהימה ראיתי הבקר: סבוצה כבת שלשים יהודים, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, הלכו ברחוב בלויית שוטרים. אלה היו מחוסרי „זכות הישיבה“ אשר הוליכו אותם מבית-משטרה לבית-משטרה. פניהם סבצו פארוור, עיניהם הביעו צער ופחד. מי יודע אם לא יהיה גורלי כאחד מהם בעוד יום או יומים?...

הוי, מדוע ברחתי מעירתי? ולמה באתי הנה? אשוב לעירתי הקטנה והחביבה, לביתנו הצר, לחורי וחברי היקרים... ברם, עתידו מה יהא

עליו? ... לא ... כאן אשר, אלחם את מלחמת עתירי! אלמד, אשתלם בחכמה ובמדע ...

יום ו', ז' בחשוון, שנת עת"ר.

יום גיל הוא לי היום הזה, יום בשורה. היום נודע לי כי נתקבלתי בתור תלמיד מן המניין בבית-הספר הטכני הגבוה בקיוב. בית-ספר זה מזכה אותי זכות כפולה ומכופלת: ראשית — זכות ישיבה בעיר זו, ולא מלתא זוטרתא היא! לא אירא ולא אפחד עוד מפני קול עלה נדף. ושנית — הפעם יתגשם חלומי להשתלם בלמודים. מה מאושר הנני!

„ושמא תאמר — מה נאכל? ... אל נא אפריע את מנוחתי אך הפעם! יום גיל הוא לי היום הזה, יום בשורה! ...

יום ג', י"א בחשוון, שנת עת"ר.

כחצות הלילה ... זה עכשו שבתי מן הספריה של „חברת מפיצי השכלה" אשר ברחוב מאלאיוולאדימירסקיה. עולם חדש שלא פללתי למצא כאן. ספריה עברית בעיר „קדושה" זו! הפלא ופלא! ולא רק ספרים עברים, אלא גם אנשים המדברים עברית מצאתי. ומעשה שהיה כך היה:

ישבתי בספריה ועיינתי באחד מכרכי „השלוח", והנה הגיע לאזני צלצול דבור עברי. לא האמנתי למשמע אזני: הגם כאן בקיוב נמצאים דוברי-עברית? בעירתי הייתי חבר לאגודת דוברי שפת-עבר ... אבל כאן לא צפיתי לכך ... נגשתי אל הדוברים ואומר אליהם בתמהון: „הגם בקיוב מדברים עברית?" — „וכי לא ידעת אם לא שמעת — השיב לי אחד המדברים בחבה — כי מקיוב תצא תורה ודבר ה' מפורדול (שכונת היהודים בקיוב). אחרי שיחה קצרה נודע לי כי נתכבדתי לדבר עם ראש הסתדרות המורים העברים ברוסיה ומיסדה, מר משה רזנבלאט. כמה פשטות, כמה עדינות באדם צנוע זה. בת-צחוק מרחפת על פניו, ועינו מביעות אהבה ומסירות לכל המין האנושי ... מי פלל לפגישה נחמדה זו?

הוא הכיר בי כי גר אני כאן ומיד תקף אותו יצרו להכניס אורחים — הוא הזמין אותי ללון בביתו. הודיתי לו. אמרתי לו את מקום מלוני. לא יכלתי להתאפק וספרתי לו את כל ההרפתקאות שהביאו אותי לידי כך שאעזוב את בית הורי ואת עיר מולדתי ושאשים את פעמי לעיר קיוב. אגב אורחא נליתי לו את מצבי: הורי אין ביכלתם לפרנס אותי; בעירתי עסקתי בהוראה עברית וכאן בעיר גדולה זו הנני כתועה בישיומן אין דרך, ומה יהיה גורלי כאן — לא אדע.

— אל תדאג, צעיר חביב, — עודד אותי מר רזנבלאט — קום מחר בבקר והלכת אל בית-הספר העברי ... אשר ברחוב „חוריוואיא, מספר 45, תאמר למנהל כי אני שלחתיך. דרוש להם מורה עברי."

לא מצאתי די מלים להודות לו ואפרד ממנו... לבי אומר שירה,
שירת תורה לאיש שהפיה בקרבי תקוה ואמונה באדם ובעולם. כמעט מת
לבי מיאוש ויבא האדם הנעלה והעברי הנאמן משה ראה נב לאט
ויחיינה.

יום א', ט"ז בחשוון, שנת עת"ר.

כמו מלאך אלהים הופיע זה האיש משה ראזענבלאט על שמי חיי
המעוננים ויפץ קרני זהר על דרכי...

היום התחלתי את עבודתי בתור מורה בכיה"ס העברי ברחוב „חור
ריוואיא“ בכל לבי אתמסר לעבודתי זאת, עבודת הקודש. היה אהיה אחד
הבונים את בנין התחיה... אולם במה אודה לאיש חסדי ומיטיבי?... .

יום א', כ"ט בכסלו, שנת עת"ר.

היום בערב בקרתי בפעם הראשונה את אספת אגודת „חובבי שפת
עבר“ באולם „קונקרדיה“. מר הלל זלאטופולסקי ישב ראש. הסופר י. ל.
פרץ נאם על הנושא: „עברית ויהודית בחיינו“. תמצית הרצאתו היתה
כי עברית היא לשון השבת והחגיגות בחיינו, ויהודית היא לשוננו היום-
יומית. עברית היא לשון האריסטוקרטיה, ויהודית היא לשון העם השקוע
במלחמה על קיומו ובהיי חול.

הרצאת פרץ עוררה וכוחים נמרצים. אותי ענינו ביחוד דבריו של
משה ראזענבלאט. הוא דבר בכל חום התלהבותו והוכיח את פרץ על חפצו
לתחום תחומין ולהגביל גבולין ולאסור על השפה העברית מלדרוך על סף
חיי חול. „היה לא תהיה! עתידה היא לשוננו העברית שתתפשט ותשתלט
בכל מקצועות חיינו!“

אחרי האספה נגשתי אל מר ראזענבלאט והבעתי לו בהזדמנות זו את
תודתי על כל אשר עשה לטובתי. „הם מלהזכיר! — ענה — אין אתה
„בן-יחיד“ אצלי. חיי שלא אתה בלבד זכית לכך. אלא מאושר אני בחלקי
הקט לעשות כל מה שאפשר לטובת רבי'ם מן הצעירים, בני עמנו
המסולאים בפו, להדריכם ולהועיל להם.“

יום ב', אי דחווה"פ, שנת עת"ר, קיוב.

קטע ממכתבי לאחד מחברי בעיר מולדתי: „את ה„סדר“ הראשון
הגותי עם משפחתו וידידיו של מר משה ראזענבלאט. מה אומר ומה אדבר?
אין מלים בפי לתאר לך כמה נהדר היה „סדר“ זה. תאר בנפשך: טובי
הנוער העברי, סטודנטים וסטודנטות אשר גלו מעל שלחן אביהם ונעו ונדו
למרחקים ישבו מסביב לשלחנות, קבוצי-גליות ממש. וה„מלך“ משה רא-
זענבלאט מנצח על ה„סדר“. ושלחן ערוך „כיד המלך“. וכתום הסדר —
זמירות, שירי ציון ורקודים. כאן נשמעה נימה של עם המשליך מעליו
את אזיקי-גלותו וקם לתחיה. הלאה גלות! ארץ ישראל כבר נתפשטה בכל

הארצות, וקיוב בכלל. נדמה לנו כי אנחנו נמצאים בתל-אביב. "סדר" זה לא ימחה מזכרוני בכל ימי חיי.

תמוז, תרע"א.

היום בבקר כשהלכתי לפתוח את דלת ביתי, לשמע צלצול הפעמון, נפתעתי לראות את מר משה ראזענבלאט עומד לפני. פניו הביעו דאגה עמוקה. "מה זה? — שאלתי — מה פירוש בקור פתאומי זה?" —
— לך אחרי ובררך אבאר לך את הכל.

יצאנו. בדרך הראה לי רשימה של נכבדי העיר ועשיריה (היהודים, כמובן) ובאר לי שהננו הולכים ל"החתים" את הנדבנים לטובת הענין "מענדעל בייליס".

— אי אפשר לשתוק — אמר בהתרגנות — צריך להציל את כבוד האומה ואת חיי האישי החף מפשע! והענין אינו סובל דיחוי!
— בודאי תסלח לי — הוסיף אחרי רגעי שתיקה — על אשר טלמלתי אותך לפתע פתאום מביתך. הרי לא תסרב להלוות אלי היום בהליכתי, ולמחר אמשוך סטודנט אחר אחרי. אמנם החום גדול, אבל פסוח נפש וכבוד האומה דוחים הכל.
ומי זה יעיז לסרב לשליח-מצוה זה?

י"ח באלול, תרע"א.

הבקר בא אלי אחד מחברי הסטודנטים ועתון ה"סיעוולאנין" בידו. על ראש העמוד הראשון כתוב באותיות בולטות:
"הזשיד מרדכי בנרוב המית את סטוליפין".

באותו יום, לפנות ערב.

כל העיר כמרסקה. אימת מות שוררת בין היהודים. אומרים: המאח השחורה מתכוננת לערוך טבח נורא על היהודים לאחר שיצא המלך את העיר.

י"ט אלול, בערב, תרע"א.

אספה חשאית של צעירים וצעירות, דנים בשאלת הגנה עצמית. נואם אחרי נואם קם וקורא לחברים להתכונן לקראת האויב המתכן במחשך תכניות למעשיו, להתקיים נגד המרצחים ולהגן בנפשנו ובדמנו בעד החלשים והזקנים, הנשים והתינוקות...

והנה את מי רואות עיני? משה ראזענבלאט עולה על הבימה. עיניו — רשפי אש, ופיו — להבים: "טוב לנו למות מות גבורים ממות מות בזיון וחרפה! לכו בעקבות יהודה המכבי! התכוננו וכונו! צעדו בעוז לקראת אויבינו! יחי הנוער העברי!"
כלב אחד ובנפש אחת אנו נכונים להקריב את עצמנו על מזבח עמנו וכבודנו.

פדיון שבויים*

אביגדור המאירי

... הרופא כבר מתיר לי לטייל ולהתהלך. הקצין פון בילוב מרשה לי לצאת אל העיירה. הוא עצמו מוביל אותי ומציגני לפני משפחה אחת, בעלת חנות.

אני מבקר אצל משפחת פרידמאן. הוא מחפש כל הזמן עצה, מה לעשות, איך לסדר אותי, לשפר את מצבי, וביחוד: איך לייצב אותי פה בעיירה שלו. בכסף אפשר הכל פה. אני מספר לו, שיש לי פה מכירים פנים.

— אני אנסה בעזרת מכיריו. הם יכולים לעשות הרבה אפילו במצב זה. אף כי אסור להפגש עם שבויים, וביחוד — להשתדל עבורם. עוד באותו יום מודיעה לי בחורה אחת, שמישהו רוצה לדבר אתי. מובן, בסודי-סודות.

נפגשנו בחנות אחת. יהודי כבן שלשים וחמש.
— אתה מכיר את גיסי? — לוחש הוא לי ומדבר בקיצור נמרץ ובחפזון מתוך פחד. — גיסי הוא: לבונסקי, מסקווירה... אני רבינוביץ.
— לבונסקי... לבונסקי... אה!

כברק אור עובר בי השם הזה. גם כן בקונגרס האחד-עשר, בווינה. הוא הציג לפני את הגבירות. יהודי בריאורין, ידיד הסופרים, אליגאנטי, רחב-נפש ויודע פרק הגון בהליכות החיים. הוא הזמין אותי לבוא פעם לרוסיה אליו לכל-הפחות לשנה אחת.

— לבונסקי? ! מובן, שאני מכיר אותו. הוא אפילו נשק לי פעם.
— מעשה ריש לקיש, — עונה רבינוביץ כיוודע את גיסו, — טעות בודאי; הוא חשב אותך באותו רגע לאשה יפה — — —
והוא מספר לי בחפזון, שנודע להם דבר היותי פה בשבי. אל אשאל איך? — ולבונסקי שלח לי פרוטות. ואולי נחזו לעשות דבר-מה? מה עליהם לעשות?

— להביא את השלום.
— אם אתה נשארת בחיים וכבר הנך פה — לא איכפת לי, אם המלחמה תמשך עוד יום אחד, — אומר הוא.

* קטע מן הספר „בניהיגום של מטה" פרק ה' מהמשורר העברי תידוע הסתגורר בתל אביב, אביגדור המאירי.

קשה למסור בעט, מה פירושו של דבר : למצוא בשבי מכירים מעבר לזמן המלחמה. לא העזרה חשובה פה. העזרה עצמה, חוץ ממה שמוטלת היא בספק גדול מחמת הרשות המחמירה מאד בזה, הרי אינה באה אפילו בחשבון כרגע כזה. העובדה, שאני, "מספר חמשים ושמונה", שזה שנתים שכחתי מה מהותי בעצם, שזה שנתים עומד אני תחת השגחת מפקדים, שאינם מדברים אלי אלא בלשון פקודה ושאיני עצמי אינני יודע כבר לדבר אלא בסגנון הפילדפיבלים, ושכעת גם זה גימל ממני ואני יכול להיות רק שומע לפקודה ודוקא לפקודת שונא, שיכול לטלטל אותי בחפץ, או ככלי אין חפץ בו ובשעת כעסו — גם להרוג אותי בלי כל עונש, העובדה הזאת, שמטלטל כמוני שוב מרגיש נגיעה מסתורית מאותו העולם הרחוק והנפלא, מארץ-השלום האגדתית — עובדה זו אין לבארה.

לא בקשתי כלום. מה אני יכול לבקש? הייתי רוצה לראות את לבונסקי. לכל-הפחות לרגע אחד קצר. לראות אותו חי. נדמה לי, שגם הוא ניצל מן המות האיום.

רבינוביץ נתן לי איזה סכום כסף. אחר כך הבטיח לי, שיתעניינו בדבר, מה אפשר לעשות עוד. ומתוך פחד, שלא ירגישו בנו — נעלם.

לא היה בי כח להוציא אף פרוטה אחת מן הכסף הזה. התזקתי את הכסף בידי כאוצר קדוש, שהושפע לי מן השמים. הרגשתי, שכל מטבע — קמיע היא לי. מנע רחוק, מאיזה נוף מרחקים, שאולי נחרב בינתיים ולא יקום עוד לעולם.

למחרת בבוקר נודע לי, שמי שהוא עשה את עיר קיוב כמרחקת בגללי. אדם ההולך מבית לבית, כמעורר לסליחות, ואולי גם פטישת-עזרה בידו ומכהיל את האנשים למעשים :

— פדיון שבויים, רבותי, משורר עברי בשבי! פדיון שבויים! פדיון שבויים! אוי ואכזבי לנו : משורר עברי בשבי!

ולא עברה שעה קלה והמקיץ נרדמים מופיע גם אצלי. מבוהל היה וחוזר ונשימתו נפסקה בכל רגע. זהו הציוני הותיק, הסופר-העורך-העוזר-המורה-העסקן-העתונאי-הנואם-המברך-המספיד-הנשיא-והשמש כאחד, ובשעת הצורך, גם הש"ץ בבית-הכנסת הציוני : משה רוזנבלאט, שהשתתף בכל העתונים העבריים והאידיים, מששת ימי בראשית : התחיה, המגיד, המליץ, הצפירה, הפרדס, השלוח, האור, הדור והמעורר וודאי גם באלה הסמויים ממני. עומד הוא כנדהם בפני הצרה : סופר עברי בשבי! וי לן, וי לן להאי שופרא דבלי בשביא, מה לעשות, מה לעשות? הוא כבר חפש אותי שם ברדניצה, במחנה השבויים, יען כי הוא היה הראשון שנודעה לו הצרה וזה היה שלשום, ביום השבת, וביום השבת נטל משה רוזנבלאט, המניע הראשי למכונת החברה הציונית בקיוב והגליל, נטל כר וכסת, ישב

על ה"טראמוויי", לא ישב חלילה, כי אם עמד על ה"פלושטשאדקה" וכבר
וכסת בידו עמדו צווח לאורך כל העיר:

— פדיון שבויים! פדיון שבויים! פקוה נפש!
כדי שלא יחשדו בו חלילה שונאי ציון, שנוסע הוא חלילה וחס בשבת
להנאתו שלו:

— פקוה נפש! פקוה נפש דוחה שבת! — צעק לאורך כל העיר
— וכשלא מצא אותי שם, חזר בפחי נפש וביאוש ושלה מכתב לשטיבל
למוסקבה: צריך להריץ שליחים ורצים לכל אפסי ארץ רוסיה, לחפש את
הסופר השבוי, יען כי, אוי ואבוי לנו, אם לא נקיים נפש אחת מישראל
ודמנו בראשנו חלילה וחס!

ובעת עומד הוא לפני וחבילה כבירה על שכמו: הכר והכסת וכל
מיני מאכלים כשרים וגם כסף — — —
הוא מחבק אותי ועיניו נעשות לחות.

— אופיצר, — ממלמל הוא באושר, — אופיצר עברי, עברי ממש.
נו, רבי אביגדור, מעתה לא תעזבנו, לא נעזוב אותך. — הזוכר אתה אותי
מן הקונגרים?

איזה שאלה? איך לא לזכור את נפש הקונגרים: את משה רוזנ-
בלאט? אך — גם שם לא היה סיפק בידי להכירו כהוגן. גם שם היה
טרוד ועסוק ובהול למעלה ראש. גם שם היו אלפי מיני פקוחי-נפש. —
תשאר פה ותרצה לנו הרצאות ואנו נוציא עתון, ועתון כהלכה!
אוי ואבוי לנו! איפה אתה ישן? איפה מלונך? איפה האכסניה שלך?
איפה היא הדירה שלך? איפה אתה גר?
אני מוביל אותך אל "דירתי".

— אוי ואבוי לנו: אצל גויים! אצל ארמאה! אך אין דבר, אנחנו
נפרה אותך עוד היום!
והוא נכנס בדברים עם בעלת-הבית שלי, מודה לה על טוב לבה הנריב,
וכשנכנסת מארוסיה, מודה הוא גם לה לחוד ואומר בנאוה שמעטות
דוגמתה:

— אופיצר, ייברייסקי אופיצר! דרבני ייברייסקי אופיצר!
ומבאר הוא לה את גודל פרשת ספרותי ושביאליק חש לי עתידות
ונצורות ושהקהלה היהודית תשלם לה את מדת הכנסת-אורחים שלה ביד
רחבה — — — ושכעת אנו הולכים קצת לטייל — — —
אנו מטיילים ורבי משה רוזנבלאט זורם, זורם בדברי אהבה ובכל
לשון של חבה, שאצבע אלהים היא, שאני נשארתי בחיים, שסופר עברי
אסור לו למות בלא עת — — —

— וכלום אני היחיד בין הסופרים הצעירים שהשתתף במלחמה?
— ומה? — עונה רוזנבלאט בהשתוממות, — וכי איזה סופר עברי

ילך למלחמה? ! כלום אין כבר מי שילך למלחמה, ורק הסופר העברי נחויץ
לכך? „בחרבי ובקשתי“? — אכן, יש כבר גם גרוד עברי, יש, הולך הוא
ומתארגן כעת — — — אך על זה למחר, חביבי, למחר, אתה תעבור
העירה, אלינו, נפרה אותך והכל יהיה בכי-טוב, אוי ואבוי לנו, בשבי,
בשבי — — —

ועברית הוא מדבר אתי, רק עברית.

— מחר תהיה אורחי שלי. כתבתי כבר מכתב לשטיבל. זהו הבארון
שיחיה של הספרות העברית. הוא השקיע מיליון רובל בהוצאת-ספרים
עברים. העורך הוא פרישמאן. לפרישמאן יש דעה גדולה מאד עליך, ילך
מכתב גם לפרישמאן. וגם לביאליק וגם לאחד-העם. אנחנו נפרה אותך!
וי לן, וי לן! מחר, מחר — עוד הלילה תלון פה —
ופתאום — נעלם.

חבל שאינני פסל. הייתי מפסל את פסלו של משה רוזנבלאט, כמות
שהוא, בצורה אצה-רצה, כשזקנו פרוע וכנפי בגדו מנופנפות באויר, בידו
האחת לב כביר ובידו השניה דגל ועליו כתוב: „פדיון שבויים!“
ושם הפסל: היהודי.

לרע נעוּרִי

תפארת גדולה ועטרת ישועה לידיד נעורי הרב החכם והסופר אוצר השלימות מיחידי סגולה אשר בהם ישראל יתפאר הר"ר משה ראזענבלאט עם שלום מוקיריו ומכבדיו לחג יובלו חכמי ישראל וסופריו יהי שמם לעולם. ידיד נעורי וחברי לעט! אחרי האחול גדא טבא לחג יובלך עם לבבי אשיחה, במה אקדם את פניך, חביבי, ואיזה אשכר אקריב לך ושמחת בהגך, וברוב סערפי בקרבי מזכרונות מאליפות מרובכות מימי נעורינו עד היום הזה, העוברים בסך בעשתונותי כבני מרון מבקש אנכי בספר הספרים שלנו לבחור באיזה מן המתנות שנתנו או נשלחו מאבותינו בשנות קדם.

כמדומני שלא אשנה אם אמר, שכמוני כמוך מתנות חמרות לא ירנינו את לבבנו, חלקנו בארץ היא השאיפה למרום ונשגב, בגעגועים לרוחניות ולדעות רוממות, ואותם הגעגועים והשאיפה למרום ונשגב הטו אותך למפעלים כבירים בעד עמנו וארצנו בכלל ובעד כל עני וחלכה בפרט, והיית משגב לךך ומחסה לאביון, ויהי ביתך בית ועד לחכמים וסופרים, ופונדק לכל נקשה ומר נפש. בעזר אשתך הצדקנית מרת חייסע ע"ה אשר כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון.

אותם הגעגועים לכל מרום ונשגב אחדו אותך עם גאוני הדור וחכמי ישראל המתלוננים עתה בצל שדי כהגאון הצדיק עורך, "הפסגה" שאהבת דוד ויהונתן היתה בינך ובינו כאשר ראיתי מהמון מכתבי אליו והגאון החוקר רב פעלים מהר"י ריינעס מלידא והגאון הראב"ד דקיוב מהר"ש אהרנסאן שהיית יד ימינו בכל עסקי הקהלה עד עזבו את קיוב להשתקע בתל אביב, ומי ימנה מספר ליתר חכמי עיר התהלה המלאה חכמים וסופרים ואדירי עם ובע"ב גאונים כר' אהרן סידערסקי חתנו של הגאון האדיר ר' ישראל סאלאנטער והרה"ג מהר"י לנדא והגאון הנביר המרומם ר' ברוך עסמאן בעל ספר "חד וחלק", וכל אלה ביודעי ומכירי קאמינא בשבתי שם כמה שנים והברית התיכון המברית אותם מן הקצה אל הקצה לכל מפעל היה ראזענבלאט, ואותם הגעגועים שהטו אותך למפעלים נשגבים בעלמין דאתגליון הטו אותי להנצח וההודר שבעלמין דאתכסיון והמה נחל עדניהם של ספרי רבותינו הסדמונים לחדור אל גנוי אוצרותיהם אשר מהם אורה זו תורה.

אבל מה נשתנינו פה אני ואתה בארץ המדהבה בגשמייות והחרבה ברוחניות. בארץ מולדתנו כשהיו תורה וספרות נאחדים באיש אחד היה איש זה יוצא מן הכלל, וגם פה איש כזה יוצא מן הכלל, אך מה שונה מאד

יציאה מן הכלל דהתם מיציאה מן הכלל דהכא שם הביטו על חרב והסופר יחדו כעל „הידרופלאן” השם עבים רכובו ומנסר בערפל וביחד עם זה כשהשעה צריכה לכך הרי הוא שט כאניה חוצה גלי רהב על במתי ים הספרות והמדע היתה מעטרה להרב כסאסאה לשבולתא ותתן לו קרני הוד בעיני חבריו, ובכאן רב שהוא סופר דמיונו לדג בעל סנפירים רחבים הפורח באויר הדגים יבלעוהו בתור עוף הבא להסיג את גבולם והעופות ינקרוהו בתור דג כי עקבא דמשיחא כמו שהיא נרגשת מאד בכל ארצות פזורינו בחומר כן היא נרגשת פה שבעתיים יותר ברוח, שם חוששים לפן ירבה וכאן חוששים לפן יגדל... החכמים והסופרים יביטו עליו במבט האומר מה לשנפישקי זה עמנו והרבנים יביטו עליו במבט האומר הגם שאול בנביאים כביכול...

ועתה בראותי שיש עמך לחג יובלך הרבה משלנו מארץ מולדתנו גדולי התורה ואדירי העט שבאו להרנין רוחך לחג יובלך בשמחתך, ישמח לבי גם אני. והנני מאחל לך שתזכה ליובל השבעים והשמונים ועיני רואות.

אוהב דבק מאח,

אברהם רעזניק המכונה רבי עזריקם ספרא
חופ"ק ראמשעסטער, נ. י.

שני מכתבים מאת הפרופיסור

ר' חיים משרנוביץ

א

(המכתב הראשון הזה כתוב לסגן הראש של ועד היובל דר. ש. בורשטיין).

למר דר. שמואל בורשטיין, שלום!

אדוני הדר. הנכבד!

קבלתי מכתבו בדבר ידידנו הרב ר' משה ראזענבלאט. מצטער אני הרבה על דחקו של ת"ח חשוב כזה, ומאד אני רוצה לעזור, כי חוץ ממה שהוא ראוי והגון לכך אני חושב את ביסוסו החומרי והרוחני חשוב מאד להישוב היהודי בברונקס, שהרב הנ"ל יכול להשפיע על חנוך היהדות בין לגדולים ובין לתינוקות של בית רבן.

אולם בנוגע לאספה להוציא את הרבר לפעולות, אני חושב שהאספה

צריכה להיות בבית אחד מבע"ב של השכונה, בבית אדוני או בבית אחר מן האנשים הידועים בשכונה שהרב גר בה, ואני מוכן גם כן לבא לאספה זו, ולעורר את האנשים להענין הזה. כמובן יכולים בהזמנה להודיע, שגם אני אחיה נוכח באספה ואדבר שם. אולם אם יש לכם דעה אחרת בזה מוכן אני בכל עת שתודיעוני לקבל אנשים אחדים בביתי לדבר על הענין הזה, ולהתיעץ כיצד אפשר באופן היותר טוב להוציא את הדבר אל הפועל.

בכבוד וברכה,

חיים טשרנוביץ

ב

וגשלח לכבוד חנוכת בית המדרש "בית יוסף"

ב"ה, כ"א סיון, תרצ"ו.

כבוד הרב החכם המופלג, עושה ומעשה וכו' מו"ה משה ראזענבלאט נ"י שלום וברכה.

קבלתי הזמנתו היקרה להיות על חנוך בית המדרש שכת"ר ישמש בו בתור רב. רצוני לעשות רצונו, ולהיות נוכח על חנוכת הבית והרבנות. אבל לצערי הנני נוסע מארץ בוקר אי"ה לווינינגטון אל אספת הקונגרס, ואשהה שם עד יום ג' או ד', ואני אפשר לי להיות נוכח.

והנני שולח לכבודו את ברכתי אליו, ולכל העמלים עמו לשם שמים, שגדול יהיה כבוד הבית הזה, שבונים לכבודו, ויוכה להרביץ בו תורה וי"ש, ויהיו דבריו נשמעים, ותהיה פרנסתו מזומנת לו שם בריוח ולא בצער על ידי מעמד הגון בכבוד הראוי לת"ח שכמותו.

בברכת ידידו מכבוד,

חיים טשרנוביץ

הערת המערכת: — האספה הראשונה של ועד היובל להרב ראזענבלאט נתקיימה במעון הפרופ. טשרנוביץ, הצעתו של הפרופ. טשרנוביץ היתה, שלא המדרש הוא העיקר כי אם המעשה, שמכבדו ומעריציו של הרב ראזענבלאט ייסדו לו בית מדרש, שיהיה מרכז לתורה, למדע ולספרות, כעין זו של "יבנה" באוריסה. הצעתו זו נתקבלה וגם נתגשמה בחיים. ובית המדרש הנקרא "בית יוסף" קנה לו שם ע"י נאומיו של הרב ראזענבלאט שבהם הוא דן בשאלות הנוגעות לעמנו, ארצנו ותרבותנו, והרת והחיים הולכים שלובי יד בנושאי דרושיו.

קודש וחול

מתוך נאום אשר נשאתי בשעת הנוכת ביהכ"נ „בית יוסף“, לכבוד ידידי היקר הרב משה רוזנבלט, שנחמנה לרב שמה. מוקדש ליובלו הששים

מאת הרב יעקב דוב גורדון

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מניע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו... ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. ת"ר: כש"א שמים נבראו תחילה ואח"כ נבראת הארץ שנאמר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ ובית הלל אומרים ארץ נבראת תחילה ואח"כ שמים שנאמר כיום עשות ה' אלקים ארץ ושמים. (הניגה י"ב). א"ר אליעזר ב"ר שמעון: למה פעמים הוא מקדים ארץ לשמים ופעמים — שמים לארץ מלמד ששניהם שקולים זה כזה. (בר"ד פ' ב').

שני כחות פועלים בחיי הצבור, העומדים, כביכול, בניגוד זה לזה, אבל באמת כח השפעתם חזק עלינו במדה מרובה ומשלימים זה את זה. כוונתנו לכח החומר והרוח הפועלים בחיים והם הם אבני השתייה שכל בנינה של התרבות האנושית עומד עליהן. היתכן לשער לעצמנו פעולות ומעשים בלי אמצעי חומר המשמשים אבנים לבנין? לעשות דבר של ממש בלי השתתפותו של הרוח, שכלו של האדם, המעורר את המחשבה ליצירה ולפעולה?

שיטת העיסוק והטיפול עמדה כאן לפני בית שמאי ובית הלל במאמר המובא לעיל. בית שמאי שהלכו לחומרא במהלך מחשבותם והיו ממילא מרוחקים במדה ידועה מחיי המציאות, קרובים היו ביותר לשלטון הרוח ולפיכך אמרו השמים נבראו תחילה ואח"כ הארץ, „כחות השמים“ הם המשמשים יסוד לחיים ולא „כחות הארץ“ שנבראו אח"כ. לא כך היתה דעת בית הלל שבחרו להם דרך הכנת החיים והסתגלו אליהם ובקשו להם תמיד יסודות בתורה להצדיק את שיטתם הם ראו לעיניהם את האדם וצרכיו, האדם וסבלו ובקשו ממילא דרכי הקלה לפניו בהסכמה לרוח התורה כי שיטתם היתה „ארץ נבראת תחילה ואח"כ שמים“, האדם וצרכיו, הארץ והיושבים עליה הם היו ראשית דאגתו של ארון העולם כשנא לברא את עולמו.

וכדי להתרחק מכל קצוניות הנראית לעין מצא ר' אליעזר ב"ר שמעון את הפשרה ואמר: למה פעמים הוא מקדים ארץ לשמים ופעמים שמים לארץ? מלמד ששניהם שקולים זה כזה כלומר כחות חומר וכחות רוח, כחות שמים וכחות ארץ אינם מתנגדים זה לזה ולא שניהם שקולים, על שניהם יחד העולם עומד.

גם יעקב אבינו ראה את הניגודים הללו בחלום, הוא ראה שמים וארץ הרחוקים זה מזה מרחק רב, אבל הוא ראה גם את השיתוף שביניהם, את הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, המשמש קו חיבור בין שני המרחקים הללו. המחשבה הזאת שה"רחוקים נעשים קרובים" ע"י חיבור נראה לעין הביאה אותו לידי התפעלות: „אכן יש אלקים במקום הזה ואנכי לא ידעתי... זהו באמת מחזה פלאים שלא צייר לפניו קודם לכן. שמים וארץ, קודש וחול כשהם מחוברים יחד ראה דוגמתם אך ורק בבית אלקים הבנוי עץ ואבן, אבל תוכו כולו אומר כבוד ליוצר העולם. הבנין של חולין נעשה קודש ע"י מקדישיו לתכלית עליונה, לעבודת ה'. „אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים" — דוגמה זו אפשר לראות בבית אלקים, המשלים בין הקודש ובין החול, שעניני חולין מתעלים בתוכו ומקבלים את תיקונם ע"י עבודת הקודש החופפת עליהם. התפקיד הנהדר הזה לקרב את הארץ לשמים ואת השמים לארץ, הרוח והחומר, הקודש והחול מוטל הוא על שכמו של הרב, המנהיג הרוחני של בית הכנסת המקדש ואת החול ומקרב את הכריות לתורה.

* * *

נתכנסנו היום לחנוכת הבית של בית הכנסת „בית יוסף" ולכבודו של ידידנו הרב הגדול, חכם וסופר, עסקן ציוני ותיק ועברי נאמן הרב משה רוזנבלט, רב לעדה החשובה הזאת, ברכתנו היא שיעלה מעלה, מעלה ויצליח למלא את התפקיד הקשה והחשוב מתוך הצלחה יתרה ויהיה האיש משה רועה נאמן לעדתו נערך ונשא על ידם ויוסיף לו ה' כח ללכת בדרכו הסלולה במשך עשרות שנים של עסקנות צבור פוריה ויוזכה לראות בעיניו את ארצנו הבנויה.

האור הגנוז

קטע מנאומו שברכתי בשם המרכז המזרחי דברונכם, את הרב
משה ראזענבלאט, להתמנותו בתור רב בביהכ"נ „בית יוסף”

מאת הרב זלמן רייכמאן

באתי הנה לברך את חברנו הרב היקר משה ראזענבלאט, בשם המרכז
המזרחי דברונכם, שהוא אחד מחבריו האקטיביים והמסורים. אנו יודעים
להוקיר את עבודתו הנאמנה להסתדרות המזרחי. לא תמול בא הרב ראזענ-
בלאט אלינו, הוא התחיל בעבודה קדושה זו עוד מימי הקונגרסים הראשונים,
במחיצתו של רבנו הגאון יוצר המזרחי הרב יצחק יעקב ריינעס זצ"ל.
והרעיון הקדוש רעיון המזרחי, השואף לתחית עם ישראל בארץ ישראל
עפ"י תורת ישראל — היא תוכן חייו ונשמת נשמתו של חברנו הנלכב
הלזה.

את האמת אניד, כשהלכתי הנה לחנוכת הבית ולהתמנותו של חברנו
הרב ראזענבלאט למנהיג רוחני פה, השבתי שאבא לבית כנסת גדול ומפאר,
המתאים לפי כבודו של הרב ראזענבלאט. אמצא כאן בית כנסת מרווח
ומרוהט בכלי קדש יפים, בארון קדש מוזהב ומחוטב, בכימה בנויה לנוי
ולתפארת, והבית יהיה מואר באור יקרות, וכל אלה יעידו ויגידו כי להרב
ראזענבלאט נכוננו חיים של פרנסה וכלכלה. ומה גדלה פליאותי בהגיעי
למקום החגיגה ומצאתי בית כנסת קטן, צר מעון, המכיל כמאה ועשרים
מקומות-מושב, המרוהט בכלי קדש פשוטים, ארון עץ פשוט לספרי תורה,
ותיבת עץ הועמדה לשליח צבור. במשקל ראשון היה לי מפח נפש, התאכזבתי
מאד, כי לרב חשוב כראזענבלאט, אשר ברכהו ד' בידיעות התורה הכתובה
והמסורה מספרי ראשונים עד האחרונים, ואשר חננו ד' בלשון למודים ובפה
מפיק מרגליות לדרוש לפני קהל ועדה, ואשר נתן לו ד' לב מתנה ונפש
מרגשת בצרות עמו, לעבוד לנאולתו ולתחית קניינו הקדושים — היה
צריך לנפול בחלקו בית כנסת גדול, וקהל המתפללים היה צריך לעלות
למאות רבות, אשר ישמעו לדבריו החמים ולשכל מליו, ויורה להם את הדרך
ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו.

ואולם במשקל השני שבתי ונחמתי ממחשבותי הראשונה, ומצאתי כי
דוקא השפלתו זו היא הגבהתו, דוקא בית הכנסת הקטן הזה, והמתפללים
בו שהם מעטי הכמות ורבי האיכות, יוכיחו לנו, כי גדול ערכו של חביבנו
הרב ראזענבלאט. אנו זוכרים את ערי מולדתנו ברוסיה ופולין, כי דוקא

מבתי הכנסיות הקטנים יצא אור תורה, וקרני הוד של תורת חיים זרחו מן ה"שטיבלעך", מפרצות הקירות המפוחמים חדרו קוי אור, ומנסיקי הגנות השבורים אשר נטפי הגשם ודלף טורד ירדו לתוך בתי התפלה הישנים אשר מטו לנפול, משם נראה נהורא שרגא החוצה, ומבעד החלונות הקטנים של בתי המדרשות הזעירים והעתיקים הכריקו אורות וצללים מהנרות הדולקים ומפכי השמן אשר עמדו על התיבה והאצטבאות. שם שם למדו הבתורים המתמידים יומם ולילה ונרות שעוה בידם ויצאו מוכתרים ומוסמכים בכתרי רבנות דלתות ביהמ"ד היו פתוחות כל הימים וכל הלילות, מה שאין כן בהיכלי תפארת מתוקנים הבנויים ברמה ובשיא חסנם שם הדלתות הגדולות סגורות על מסגרים כל ימות השבוע עד יום השבת או יותר נכון עד יום הראשון. הארון הקדש שבו עומדים ספרי התורה בלתי נפתחים סגור במסגר ברזל עשת, לבל יוכלו לגשת על נקלה אל התורה.

הנני בטוח כי ביהכ"נ הזה יהיה לשם ולתפארת בברונכס, ממנו תצא תורה ודבר ד' מהרב דפה, הנה ינהרו יהודים לשמוע דרשותיו המצוינות, פה יקבלו ילדים ונערים חנוך יהודי טוב להיות בנים נאמנים לעמם, ועתיד הוא ביהכ"נ הזה להתפשט ולהתרחב, והיה ראשיתו מצער ואחריתו ישגה מאד.

רואה אנכי לפני פה קהל רב של אנשים ונשים, אליכם אני פונה, השתדלו לבסס את מצבו של הרב ראזענבלאט כדי שיוכל לקיים את התורה מתוך הרחבה, רבות סבל הרב ראזענבלאט בעד יהדותו וציונותו בארץ הסובייטים, ונלה לארץ החדשה מתוך קדוש השם.

הנני מברך את חברי הרב ראזענבלאט כי יעלה ויפרח, יגדל ויצליח, וד' יברך אותו בכל מעשי ידיו, למען יוכל להמשיך את עבודת עמו מתוך חדות הנפש.

ואתכם האנשים והנשים הנני מברך כי התלהבותכם שאני רואה עכשו בכם לא תצטנן ולא תתקרר, ותראו לקיים את ביהכ"נ הזה ולבסס את מצבו של רבכם המצוין אשר עלה בגורלכם המאושר שישכון כבוד בתוכם.

עשר שנות עבודה בפיטסבורג

(מעט מהרבה מעבודתו הלאומית, החנוכית, התרבותית והצבורית בעירנו)

מאת נ. סעוויטש, פיטסבורג

אף על פי שמצבו החמרי של הרב ראזענבלאט היה קשה, כי כבן חמשים היה בכואו מרוסיא לארץ החדשה, ומשפחתו מרובת אוכלוסין, ועליו היה לעבוד עבודת ההוראה עבודה המיגעת את הנפש והבשר שעות אחדות ביום כדי לפרנס את ביתו — בכ"ז הספיק האיש משה לפעול גדולות ונצורות בעירנו בכל מקצעות העבודה הלאומית.

הכרתי את החבר ראזענבלאט מיום הראשון לבואו להשתקע בפיטס-בורג, ובמשך כל הזמן ההוא עבדנו יחד בעבודות צבוריות על שדה הציונות, העברית והחנוך, הוא היה ראש אנודת המורים בפיטסבורג ובסביבה מספר שנים, ואנחנו המורים נהנינו ממסבתו ושאבנו ממנו רב עצה ותושיה. הוא היה אחד מראשי ועד המכין להועידה הראשונה של הסתדרות המורים והמנהלים באמריקא. הוא היה אחד המורים הכי טובים ב"היברו אינ-סטיטוט", המוסד הראשי בחנוך העברי בגליל פיטסבורג, והרבה צעירים וצעירות למדו ממנו להיות מסורים לעמנו וקניינינו. הוא גם למד קבוצות של בוגרים ב"וואי", וירכוש את לבות תלמידיו ותלמידותיו לדעותיו הציוניות והתרבותיות.

החבר ראזענבלאט היה אחד המיסדים את "הקבוצה העברית" ו"החוג העברי", והיה מרצה בעברית הרצאות מענינות של נושאים שונים, וכל הרצאותיו הצטינו בבקיאות ובהדירה עמוקה בענינים שעסק בהם. הרצאותיו המלאות תכן היו מושכות בחבלי קסם את החברים לבא אל ישיבותינו, מלבד ההרצאות היה נוהג לתת בכל ישיבה סקירה מלאה ומקפת על כל ההופעות של הספרות העברית ועתונותה בארץ ישראל ובכל ארצות הגולה. ואנחנו השומעים היינו מתפלאים ומתפעלים: מהיכן שאב את כל היריעות הללו? אבל סוף סוף נודע לנו כי לא חשך זמן ומרץ למצוא את הספרים הדרושים והעתונים העברים שנתקבלו אצל יחירי סגולה, והכין את החמר אשר בררו בשבע נפות שיצא מזוקק שבעתים, ובוה הכנים תסיסה מלבבת לתוך אספותינו.

הרב ראזענבלאט קים גם את מאמר חז"ל: לא המדרש העיקר אלא המעשה, ויאחד את הרבצת התורה והמדע עם עסקנות צבורית, וכשם שהצטיין

בהפצת תורה והשכלה, כן הצטיין והצליח גם בעבודתו הצבורית. הוא שם לילות כימים לעבוד לטובת הכלל, וכשהתחיל בדבר מה, לא הניח ידו על שברך על המוגמר.

הוא התמסר בכל כחו ומרצו לעבודת המזרחי, והיה ראש המזרחי בפיטסבורג במשך חמש שנים, באותן השנים שהרב הג' רא"מ אשינסקי נר בדיטרויט, בימי נשיאותו בקרו את פיטסבורג הנשיאים מר גדליה בובליק, הרב זאב גאלד, הרב אהרן טייטלבוים, גם אורחים חשובים ראשי המזרחי העולמי כהרב ר' מאיר ברלין והרב הכולל עוזיאל, והודות לעבודתו נאספו לקרנות המזרחי סכומי כסף חשובים. גם בימי נשיאותו נתקימה ועידת המזרחי, שהשתתפו בה כמאתים ציר מגדולי הרבנים והבע"כ האורטודוקסים באמעריקא, והוא היה מראשי מסדריה וגם עורך הביוליסטון שהצטיין בהדורו הספרותי ובסדרו הפיננסי. אני הנני ציוני כללי ולא השתתפתי בעבודת המזרחי, ולכן אינני יכול למסור פרטים יותר חשובים במקצוע זה.

ביחוד היתה חביבה על החבר ראזענבלאט העבודה לטובת ההסתדרות העברית והשבועון העברי הראר, בעבודה זו היה עובד מתוך שמחה ומתוך התרוממות הרוח, הוא רכש עשרות חותמים לטובת „הראר” ובוה השיב מספר גדול של אנשים, אשר הנתקו מן הספר ע"י החיים הקשים בארץ העבודה באמריקא, השיב אותם אל העברית, והרבה מאלה שפרשו מן הספר העברי ע"י טרדות החיים נעזרו ע"י ראזענבלאט לזכור את הגירסא דינקותא ולהשיבם אל המסור העברי באהבה רבה.

כשרון מיוחד היה לו למצוא את אלה האנשים, האחים הרחוקים שנתרחקו מאונס, ולהחזירם אל הצבור העברי ונעשו לעסקנים גמורים וציונים מסורים משפיעים על אחרים.

כדאי להדגיש שמשעה דלה דלה מתוך רעש החיים וטרדות המסחרים פנינים יקרות, נפשות יפות עד מאד, כדוד הארץ ומרדכי פליסיט עליהם השלום, הוא גלה אותם ובהשפעתו נמשכו לעבודה עברית, ואח"כ עלו בעבודתם לטובת ההסתדרות העברית ו„הראר”, עד שהיו למופת לרבים.

ביחוד יש להרים על נס את רוח החגיגה שהשרה ראזענבלאט על העברים בפיטסבורג בכל עת שבקר סופר עברי את העיר, לעולם לא נשכה את הנשפים העברים בהשתתפות ת. נ. ביאליק, דוד יעלין, נחום סוקולוב, מ. מ. אוסישקין ועוד, וביחוד נכנס בעובי הקורה לעשות תעמולה להסתדרות העברית ו„הראר” ופטרונם העורך רב הכשרון מר מנחם ריבולוב, הוא עשה פרסומים גדולים להנשפים ההם, ומר ריבולוב הרצה ונאם בכל פעם לפני הרבה מאות איש בהצלחה מרובה, וגם המשתאות שנערכו לכבודו היתה הפננה יפה לעברית עם תוצאות חמורות למאות, ולא רק לשם עורך הראר נעשתה התעמולה העברית כי אם גם לסוכניו, רבים מאתנו לא ישכחו את הנשפים שנערכו לכבוד מר מנחם פרידמאן, לכבוד מר מאיר מארקאן ואברהם שפיגל ע"ה.

עבודתו של הרב מ. ראזענבלאט לטובת הקה"ק הלאומית מצריכה סקירה מיוחדת שהצטיינה במסירות גמורה וגם בפוריתה. הרב ראזענבלאט הוזמן גם בתור נואם לערים אחרות בסביבות פּיטס־בורג לעזור במגביות לטובת הקרנות הציוניות, ואין בית כנסת אחד בפּיטס־בורג ואין אנודה אחת העוסקת בענינים יהודיים, ששמה לא הוזמן התבר ראזענבלאט לנאום ולדבר באזניהם על נושאים שונים, וכל נאומיו פעלו על לבות שומעיהם. אפשר לסכם את הנאמר על ידי, כי לא בכדי ישב ראזענבלאט בתוכנו, ישיבתו נשאה פרי לתהלה, הן אמנם לא מצא ראזענבלאט בפּיטסבורג קרקע בתולה, כבר קדמוהו רבים וגם טובים בעבודתם המועילה, אבל גם הוא חרש וזרע ועבודתו הביאה פרי ברכה. אנו הלאומיים והעקריים זכר נזכר את חברנו הרב ראזענבלאט שנים רבות ואת עבודתו הפוריה והשפעתו הכבירה, וברכתנו הלבבית שלוחה אליו למלאת לו ששים שנה, והננו מאחלים לו כי יזכה לראות בעיניו את ארץ האבות והבנים אשר עליה חלם בכל ימי חייו.

אגרת ברכה מקיוב*

א.

חברנו החביב, איש המדות התרומיות, הסופר העסקן הלאומי הרב ר' משה ראזענבלאט נ"י

אתה האדם הטוב והמיטיב לכל איש במשך כ"ח שנות מגורך פה, אתה השוקד לתועלת הרבים במשך עשרות שנים, עד שהיית למופת ולברכה במעשיך הטובים, הנך גורם עכשיו צער גדול, בלי משים, לכל אנשי קהלתנו הגדולה בישראל אשר בקיוב, בעזבך אותנו לנסוע לארץ רחוקה מעבר לים, לאמריקא.

כל המוסדות הצבוריים, הלאומיים, העבריים, הציוניים, החנוכיים, הפילנתרופיים וכו' כלם פה אחד מביעים את צערם, כי חסרונך יהיה מורגש מאד עוד ביום הראשון לעזבך את עירנו.

אין זה סוד, שאין מוסד אחד בעיר, אין דבר אחד בקיוב, שאתה לא

* איבערנעררוקט פון „טאג", נומער 4,287, זונטאג, 15טען אויגוסט, 1926.

היית המיסד, המנהל והמקים, שאתה לא התמכרת בכל רמ"ח אבריך ושם"ה נידריך, ובכל חושיך בך, ותשקד יומם ולילה על עבורתך הצבורית! אין זה סוד כי לזמן הקונגרס הציוני הראשון היית הרוח החיה בציוניות מגליל קיוב, בעברך על יד הפרופיסור מאנדרעלשטאם, על יד זלוטופולסקי, על יד מר סירקין וכו'. את העבודה נשאת אתה על שכמך, והשתתפת בתור ציר בקונגרסים הציוניים.

אין זה סוד כי את ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית בקיוב יסדת אתה, את המרכז הארצי של ההסתדרות הזאת נחלת אתה, ותבא בדברים עם אלפי ערים ועירות.

אין זה סוד שאתה יסדת את ההסתדרות המורים העברים ברוסיה, ואתה עמדת בראשה, וסדרת את כל המורים העברים בארץ הזאת.

אין זה סוד שאתה יסדת את גני הילדים הראשונים ששמשו למופת לכל ערי אוקראינא, והילדים הללו גדלו ברוח עברי, כמו שאמר שלמה: חנוך לנער עלפי רכבו, גם כי יזקין לא יסור ממנו.

אין זה סוד כי כל הסטודנטים והקורסיסטות שלמדו עברית בשעורי הערב, ספרות ישראל, חכמת ישראל ודברי ימי ישראל — הם הם תלמידריך ותלמידותריך.

אין זה סוד ש,צעירי ציון", „החבר", „המכבי", „החלוץ", „השומר הצעיר", „הנער" וכו' נסתדרו על ירך ונתקומו על ירך באופן ישר או בלתי ישר.

אין זה סוד שהפליטים שברחו מן הגבולות בשעת מלחמת הדמים העולמית, והפליטים שהפוגרומים בימי פעטליורה ודעניקין ושאר הבאנדות, נושעו על ירך בלחם, במים, בבגדים ושמלות ונעלים, והיתומים וילדי עני נסתדרו על ירך בבתי מחסה.

אין זה סוד שאתה הצלת אלפי יהודי גליציה, שבויי המלחמה (ביניהם רבנים וגאונים), ממות ברעב, ממות בחרב, ממות בשביה, בסיביריה, ממות בבתי האסורים, שעל זה לבר יש צרך לכתוב ספר שלם לספר ע"ד מסירות נפשך על אלפי נפשות מישראל.

אין זה סוד שבחברות ההגנה העצמית לקחת חלק, ותצת אש קדש בלב הצעירים כמתיהו החשמונאי בשעתו, להלחם מלחמת ד' באויבי ישראל.

אין זה סוד, כי בעת אשר באו הבולשיביקים באוקראינא, וראשי העם העברי עזבו את הארץ, המרכזים הלאומיים בטלו והמוסדות נפלו, הצלת אתה את הרוח העברי, ביסרך מוסד דתי ששמש מרכז ליחיד סגולה, ששמה נאספו, שם שמעו מלה עברית חיה, הדופק העברי לא חדל מהתנווע, המוסד ההוא שמש לכל הגוף הצבורי הקיובי כל ב ה נ ו ת ן ח י ם כל ב ה א ב ר י ם ו ה ח ו ש י ם . שלש פעמים ישבת ב, „משעקא"

בתור חבר המרכזים: הציוני והתרבותי, ואתה נשאת את הדגל העברי ברמה, וענית לחוקרי הדיון על שאלותיהם דוקא בעברית, ולא חפצת למלאות את רצונם להתפטר מן הציונות והתרבות העברית, גם אחרי האיומים שמכנה נשקפת לחיך.

לו חפצנו ליוזל ברוכלא ולחשוב את כל מעשיך ופעולותיך בקיוב ובאוקראינא — עלינו לערוך ספר שלם, ולכן נסתפק בזה להדגיש לפניך, כי במשתה הפרידה שערכנו לך בימים האלה השתתפו דפוטציות של כ"ד חברות ומוסדות בעירנו, וכלם הרגישו שאתה בראתם, אתה יצרתם, ואתה נפחת את נשמתך בהם. ל ר כ ו ש ג ד ו ל כ ז ה ל א ו כ ל א ד מ ז ו כ ה !

קבל נא את ברכתנו ההובאת לך, שתוכל להמשיך את עבודתך הלאומית, העברית, הציונית, התרבותית והצבורית באמריקא לתועלת הרבים, ושהארץ היא תשמש לך לפרוודור להכנס לטרקלין לא"י, משאת נפשך כל הימים.

כ"ד חבריך הנאמנים החותמים בט"ו באב, התרפ"ה, פה קיוב.
יהודה ליב לעווין, המכונה יהל"ל,
משה בן יצחק קאמיאנסקי.

רחשי-לב למשה רוזנבלאט

באמת הייתי מצטער לוא נפקד מקומי בין המברכים את ידידנו וחביבנו עמוד-הברזל לשפתנו ולתרבותנו מעודו ועד היום, מכריטשאני עד קיוב ועד ניו-יורק, ר' משה רוזנבלאט ליובלי במלאת לו ששים שנה.
כבר בילדותי בעיר-מולדתי מינסק, בירת רוסיה הלבנה, נבזק בעתונים העברים לעיני וחדר להכרתי השם היקר הזה, שנתקשר ברגע הראשון עם קיוב. ידעתי כי שם קיים מרכז פועל ומפעיל בכל הענינים הנוגעים לעברית: חינוך, דיבור עברי, בתי-ספר, ספרות ועוד. ומי רוח-החיה במרכז הזה? משה רוזנבלאט. הוא הגינראל והוא החייל גם יחד. הוא המפקד והוא המוציא אל הפועל את כל הפקודות. כל עסקן וכל נואם, כל סופר וכל מחבר מאנשי שלומנו בבקרו בקיוב היה לבו סמוך ובטוח, כי שם יש לו על מי להשען, כי שם שוכן כבוד הוא משה רוזנבלאט. אף כי היה תמיד עמוס עבודות צבוריות וציוניות שונות, לא משך מעולם את ידו משום עזרה וסיוע לפרט כלכלי.

בעל היובל שלנו היה נבור-רוח ואמיץ-לב מאין כמוהו. לא ערץ ולא חת מפני שום התחתיים ופגעים. את עצמו ראה תמיד מזוין ומוכן למלחמה — מלחמת התחיה והתרבות. בימי הלחץ והננישות בתקופת הצאר —

רוזנבלאט בשלום. אסור להפסיק. כפרוע פרעות בעת המלחמה, בשלטון
הבולשיביקים העריצים, בהשתרר דיניקין ווורנגל — אין הברל מי אוזו
בהגה הממשלה, מי רודה בעם: על אף התלאות והרדיפות, למרות כל
מיני יסורים וענייים ממשיך רוזנבלאט יום-יום, ערב-ערב, לילה-לילה למשוך
בעולו, על מצוה: לאומיות-דתיות ומעשים טובים ציוניים-עבריים.
ר' משה שלנו הנהו רב-פנים ועשיר-תכונות: מנהיג, נואם, עסקן,
סופר, עתונאי, רב, מורה ומנהל. ובאשר תגע ידו ובאשר תדבק נפשו —
שם אתה רואה יחס חם ולבבי, אהבת-הזולת ושמחה לעזור, רגש אופטימי
ושטרל של תקוה ואמונה, מסירות נאמנה לכל יוצרי תנועת-הנאולה ונושאי
ספרותנו.

יבוא-נא, איפוא, יובלו זה לחזק את רוחו ולאמץ את נפשו, אשר זרע
בדמעה, בזיעה וביגיעה — ברינה ובסיפוק-נפש יקצור. אכן יש שכר למפעל-
חיו, כולנו, אלה שבאו לספר את מעבדיו ושבחיו ואלה המכירים אותו מקרוב
או ששמעו את שמו הטוב מרחוק — כולנו, כולנו לוחצים את ידו ואומרים
לו:

— ר' משה רוזנבלאט, ברוך אתה על עברך היפה וברוך אתה על
עתידיך הנכסף! ימי-חיך הם חוליות-חוליות בשרשרת-זהב אחת, אשר
אין ערוך לה!
ניו-יורק.

דניאל פרסקי.

אלה שמות החיילים

אשר הובאו משרה הקרב מלחמת רוסיא-גרמניא-אוסטריא
פצועים ומתו פה קיוב, ונודעו שמותם ושנותיהם,
ובאו לקבר ישראל בשנת 1915 במסירת נפש,
ע"י משה ראזענבלאט

אין צייט פון דער וועלט-מלחמה פלעגט אַנקומען פונ'ם שלאַכט-פראָנט
קיין קיעוו הונדערטער עשאלאנען מיט פאָרוואונדערטע סאָלדאטען. אַלע
האַספיטאלס און זאָגאר שוהלען זיינען געווען איבערגעפיהלט מיט זיי. עס
פלעגען אַפּשטאַרבען הונדערטער און טויזענדער אַ טאָג, און די רעגירונג
האַט געהייסען זיי מסבּר זיין צו טויזענד אין איין קבר, אידען און קריסטען
צוזאַמען אויף דעם קריסטליכען בית-עולם. האָט הרב משה ראָזענבלאַט, דער
דאַמאַלסדיגער סעקרעטער פון דער קיעווער קהלה, אויסגעווירקט אַ צוטריט
צו אַלע האָספיטעלער, און האָט אַוועקגענומען די אידישע פאַרשטאַרבענע
סאָלדאטען און האָט פאַר זיי אויסגעקליבען אַ באַזונדערען פּלאַץ אויף דעם
אידישען בית-עולם און מסבּר געווען יעדען סאָלדאַט אין אַ באַזונדערען
קבר, און עס איז אַזוי אַרום דאָ אויף דעם בית-עולם אויסגענומען אויף
אַריבער 300 קברים מיט יעדענס נאָמען.

דאַמיט זיינען דערגרייכט געוואָרען 2 גרויסע טהאַטען: (1) קרובים
קאָנען געפינען זייערע אייגענע ביים באַזוכען דעם בית-עולם; (2) אויפֿ-
צובינדען אידישע טעכטער פון עגונות. און ווען הרב הגאון רבי אליהו
מגריצא, פּוילען, איז געקומען קיין אַמעריקא אין 1929, מיט דער הייליגער
שליחות וועגען התרת עגונות, האָט ראָזענבלאַט זעהר פּיעל געהאַלפּען אויף
דעם געביט.

די רשימה וואָס ווערט דאָ גערירקט איז אַרױסגעקער
מען געוואָרען פון דעם קיעווער „פּנקס הקהלה“

- 1, נאבער בערקא (38); 2, ריחאמיל, אברהם (38); 3, שטערן-אורין
- יוחנן (29); 4, ז"ס, משה (29); 5, מאצעוויטש, מרדכי (29); 6, שווארצ-
- וואסער, מוידעל (?) (22); 7, פראטע, יונה (38); 8, יעסנער, מיכל (38);
- 9, קליין, לעבוש (38); 10, אנפעלשוואיט, אברהם (32); 11, האזינוואס,
- מאריס (32); 12, ווערטמאן, פנחס (27); 13, וועסטעל, מיכל (26);
- 14, לעווענטול, חיים (23); 15, אוואדענסא, אברהם (27); 16, לעוויו,
- נחמן (20); 17, בראנדיו, בער (28); 18, קאנעל, מיכל (30); 19, חראמאי,

צבי הירש (29); 20, ראבינוביטש, חיים (23); 21, טישער, מאיר (29);
22, ביינער, גערמאן (לא פרש שנותיו); 23, איידילחאוויט, דעשע (22);
24, ווענטמאן, דוד (לא פרש מספר שנותיו); 25, הירש, יעקב (לא פרש
שנותיו); 26, פיק, ערנסט (25); 27, באטעלמאן, משה (40); 28, מאלץ,
זוסיא (25); 29, זאזוליא, נחום (25); 30, שפיגעלמאהן, מיכל (25);
31, ווייסבערג, ליב (28); 32, דוחאוונע, יעקב (28); 33, שעליצקי, חיים
(24); 34, יעריך, נחום (28); 35, ערליך, חיים (?); 36, ציבוליא, אברהם
(21); 37, מעלצין, גרשון (39); 38, סאלאס, קלמן (32); 39, אוואנבארג,
שמעון (?); 40, רייטיך, יצחק (?); 41, לייב אהרן (?); 42, פאלשמאד
כער, יעקב (25); 43, גורעוויטש, משה (31); 44, ברעדקי, ישעי' (20);
45, ספיוואק, ניסן (22); 46, ביעלאסטאצקי, מענדל (27); 47, בעליאוו
סקי, אהרן (23); 48, קוטמאן, יצחק (26); 49, פלארעניץ, מאיר (22);
50, קרוגליאק, אליעזר (36); 51, דימבורסקי, מרדכי (27); 52, מעקלער,
שלום (20); 53, האראוויץ, משה (26); 54, לייבען, פייוויש (26);
55, קאטץ, אלי' (38); 56, כהן, משה (22); 57, מיחאשוויל, ראובן (27);
58, ריימאן, אהרן (24); 59, סוקולובסקי, בערקא (28); 60, ווייסנייר,
משה (23); 61, מערץ, שמואל (23); 62, קוצעבאשולי, יעקב (33);
63, גוראוויטש, אליעזר (?); 64, שניידער, מאיר (20); 65, נארעל,
עמנואל (?); 66, קרוואנאם, שלמה (21); 67, ראחאסינאוו, גליל (? (21);
68, דובינסקי, אהרן (19); 69, לאזאווסקי, ליב (33); 70, וויכמאן, שמואל
(21); 71, האראן פנסיאן (? (20); 72, פאוולאצקי, שלמה (20);
73, פרידמאן, אלימלך (20); 74, הלוי, פאמעס (46); 75, ראמאוו, דוד (?);
76, קוויטשמאן, ליב (20); 77, שער, ישראל (?); 78, זאיענטשיק, ריוועל
(?); 79, גולדשטיין, אלכסנדר (?); 80, פיאטינארסקי, בערקא (?); 81,
פוזאקאוו, יוסף (21); 82, לעוויצקי, הירש (23); 83, קארעטמאליאר, הירש
(40); 84, דעלוטשינסקי, אליהו (?); 85, זופריד, שענדער (?); 86, פאד
לאנסער, שמואל (?); 87, ברוק, אייזיק (25); 88, לאפין, שלמה (30);
89, לעוויטראן, נחום (?); 90, זשעליעזניאק, משה (27); 91, חיימאך
וויטש, מינאש (מנשה ?) (?); 92, ריוזשאו, יוטא (?); 93, זעלינסקי,
מאָרק (24); 94, לוואוו, ראובן (?); 95, לעוויט, זלמן (?); 96, סעציאָר,
יצחק (?); 97, זעלדענקא, פסח (?); 98, ליוחטאן, ליב (?); 99, סוקולוב
סקי, יהודא (38); 100, סאלטאנאוויטש, אברהם (?); 101, מארגונואוו,

אידאליא (33) צריך לכרוק בספר הרשימות אם זה גדל' או אידל';
 102, סטאואנאווסקי, יונה (19); 103, שטילוואסער, ליב (28); 104,
 דובינסקי, יוסף (30); 105, טשעמבאטאה, שמואל (28); 106, אומאנסקי,
 ליב (28); 107, דוקיס, יעקב (24); 108, ראווינסקי, משה (20); 109,
 רייאונען, זעליג (29); 110, דין, ברוד (18); 111, צאליוס, משה (19);
 112, בריינין, ישראל (27); 113, יאגאדין, פעטער (23); 114, פיינארעוו,
 יהודא (20); 115, וואלעד, בנימין (?); 116, אונבערג, משה (21);
 117, בודניק, הירש (?); 118, בעזפאיאנסניק, שמחה (?); 119, קייסמאן,
 משה (?); 120, לאטונאוו, נחום (?); 121, קאפלין, יוסף (21); 122, פישמן,
 מיכל (26); 123, שלינקעוויטש, זוסיא (21); 124, ערינבערג, שלמה (21);
 125, מארקינאוהן, ישראל (20); 126, זינערמאן, יהושע (32); 127, בא-
 דאקער, ליב (?); 128, ארשאנסקי, יעקב (25); 129, ליאטמאן, ליב (20);
 130, זאלטארעוו, אברהם (22); 131, בעקמאן, מאקס (26); 132, צינק,
 זאלטא (?); 133, ווייסנאסט, ארטור (?); 134, טשוכמאהן, אליעזר
 (20); 135, באביזשאייעוו, שלום (30); 136, קרוטשעווסקי, מיאל (40);
 137, יענטענזאהן, זעליג (33); 138, וואסקאבויניקאב, שלום (21);
 139, בוגדנוב, אברהם (22); 140, רואבוי, משה (20); 141, הארינשטיין,
 מאטעל (28); 142, האריטאמאוו, ליב (22); 143, כהן, משה (19);
 144, ווישניעווסקי, ליב (20); 145, בעדער, משה (?); 146, פוזשיצקי,
 ארי' (27); 147, מאווישט, שמואל (26); 148, געליכבלעד, יצחק (22);
 149, קאאווען, בורים (23); 150, מירמוביטשעוו, יעקב (35); 151, דר-
 נאיעווסקי, ליבר (20); 152, טאראסנאוו, ליב (28); 153, קאלקעס, וואלף
 (20); 154, פאחאנטריינס, אברהם (21); 155, מאלדאווער, אהרן (27);
 156, גאלטמאן, יעקב (20); 157, זונמאן, חיים (20); 158, פערעמאק,
 שמואל (?); 159, שפאליאנסקי, ישראל (25); 160, פענדעל, אליהו (?);
 161, קאפוט, יוסף (?); 162, טורטשינסקי, מרדכי (24); 163, קאטען,
 אברהם (20); 164, לעוויטאן דוד (?); 165, הענדעל, פנחס (20);
 166, בלתי ידוע; 167, אייוינבערג, שלמה (21); 168, גרמיזא, משה (20);
 169, ליטוויין, שמואל (27); 170, ראזענבערג, אלימלך (21); 171, רייכ-
 מאן, אהרן (?); 172, ווענגעראווסקי, הירש (?); 173, וואנער, משה (?);
 174, סאראקאוו, הינד (23); 175, קריבער, אהרן (27); 176, זשווונא-
 וואטי, אהרן (?); 177, בארקוטען, הירש (26); 178, שליכמאן, פסח (19);

179, שעפואו, נחום (19); 180, רוזנטאל, נפתלי (32); 181, וועלמאן,
 דוד (?); 182, פארטנאו, משה (28); 183, בלידטשיט, בעריל (23);
 184, ווייסבוך, אברהם (20); 185, פיינרמאן, שמואל (25); 186, דוד
 חאווני, נחום (23); 187, הימן, ליב (19); 188, פרידינאל, נטע (20);
 189, חייקין, יעקב (22); 190, לאכט, אהרן (31); 191, מיחאליעוויטש,
 יצחק (20); 192, זעגעלשטיין, פימען (?); 193, טאקסיר, יונה (22);
 194, גוושניידער, אלימלך (21); 195, זוראווסקי, אברהם (19); 196,
 ראבורט, משה (?); 197, פארטרעפליך, מאזעס (37); 198, נאנין, אליעזר
 (33); 199, מאלניט, אהרן (20); 200, ברייטער, טביו (22); 201, מאוור
 שאוויטש, יודל (30); 202, וויראראוויטש, משה (20); 203, פאנעל-גוט,
 הענריך (22); 204, פיווניאק, שמואל (41); 205, ראזענשטיין, דוד (22);
 206, ירושלמסקי, יוסף (40); 207, רומבאלסקי, יצחק (26); 208, קלאצ-
 מאן, יצחק (20); 209, חיים לערנער (18); 210, גולקוביטש, ראובן (29);
 211, קליימאן, מיכאל (?); 212, פינס, שלמה (32); 213, פריידען, יעקב,
 (?); 214, מאטאָרסקי, יעקב (19); 215, פאראשבמאן, גריגורי (?);
 216, אבער, יצחק (23); 217, לאס, פייבוס (22); 218, מילגראם, חיים
 (22); 219, חאסיק, ישראל (?); 220, פורמאן, נחום (25); 221, ראסקין,
 יוסף (30); 222, דיקנר, ליב (33); 223, שאניק, יואל (20); 224, ראד-
 זענטאל, שמעון (19); 225, גאסון, יהושע (26); 226, מארקאו, אברהם
 (31); 227, טאָנאווסקי, שמואל (37); 228, לוקאשעווסקי, ברוך (20);
 229, שווארצמאן, חיים (20); 230, העלעמסקי, מיכאל (19); 231, דארש-
 שטיין, יצחק (26); 232, רובינשטיין, שמואל (19); 233, דאראזשאנסקי,
 יוסף (?); 234, זילבערמאן, יצחק (24); 235, סווערדליק, פרייסוואלד
 (?); 236, זאדילוואר, יונה (22); 237, קליימאן, קלמן (24); 238, ווער-
 נאו, מנשה (28); 239, גרינבערג, חיים (?); 240, קאראסטישעווסקי,
 ברוך (23); 241, לייפער, שלמה (28); 242, עלכיבוים, מאיר (36);
 243, גרמזיא, חיים (21); 244, רונסקי, משה (36); 245, נעמאוו, שמעון
 (43); 246, פראודינאוויטש, מאיר (20); 247, קאאו, מרדכי (20);
 248, סאדאווניק, יוסף (28); 249, זעלוואנסקי, אברהם (35); 250, בער-
 נער, אהרן (36); 251, בערמאהן, שמואל (28); 252, חיט, אהרן (21);
 253, באליצקי, מרדכי (25); 254, שרייבמאן, ליב (19); 255, נודעלמאן,
 מרדכי (20); 256, רייזמאן, בוריס (19); 257, שליאנער, נתן (41);

258, פארטנאו, נחמן (29); 259, טאמאטשניק, משה (20); 260, פאר-
 בער, יוסף (43); 261, בלתי ידוע (?); 262, כהן, יעקב (?); 263, שעף,
 יצחק (18); 264, פליגשטיין, משה (20); 265, ספיטקובסקי, ווענגעל (26);
 266, אייזענשטאדט, הלל (30); 267, קאסושקין, בורים (27); 268, סעי-
 מאר, יוכין (30); 269, פעפין, יוזעל (35); 270, ציפריין, שמעון (21);
 271, קארען, ישראל (32); 272, ראטשטיין, שלמה (28); 273, בארידער,
 מיכאל (21); 274, רויטמאן, יחזקאל (27); 275, סאלאווייציק, משה
 (30); 276, קראוויץ, אלחנן (25); 277, שפירא, יעקב (32); 278, מוצי-
 ניק, ראובן (30); 279, מוסטובסקי, חיים (25); 280, פראזעק (?);
 281, פונערמאהן (?); 282, פילשטיין, יעקום (25); 283, שוועץ, ראובן
 (30); 284, רויטבורד, שמחה (20); 285, בלתי ידוע (20); 286, בלתי
 ידוע (20); 287, בלתי ידוע (20); 288, בלתי ידוע (18); 289, קריפעלשה,
 יען (25); 290, בלתי ידוע (20); 291, בלתי ידוע (23); 292, שוועצקי,
 יוסף (20); 293, יאוש, זלמן (22); 294, שענקער, מענדל (23); 295, גולד-
 בערג, מאקס (23); 296, אָקס, יחיאל (28); 297, ראבינאוויטש, חיים
 (24); 298, גורעוויטש, ישראל (25); 299, עפעלבוים, גדלי' (31);
 300, טאנהאליעוויטש, שמעון (19); 301, בלתי ידוע.

דרימער משהייל

פערזענליכע בעגריסונגען און בריעף פון פארעהרער
און פריינט פון בעל היובל

א הארציגער וואונש פון דזשעק און ראָזע ראָזענבלאַט

די שמחה, וואָס מיר האָבען דערלעבט צו פייערען דעם 60 יאָרהיגען יובילעאום פון אונזער פריינד פון אונזער געבורטסשטאָרט בריטשאַן, בעסאראַביע, הרב משה ראָזענבלאַט, איז ניט מעגליך ארויסצוגעבען מיט ווערטער. מיר זיינען באַזונדערס שטאַלץ מיט דעם יובילאר, ווייל מיט איהם זיינען פאַרבונדען הייליגע זכרונות פון אונזערע ביידענס עלטערען, וועל-כע יעדער זאך וואָס איז פאַרבונדען מיט זייערע נעמען איז אונז זעהר טייער און הייליג, הן מיט מיינע עלטערען און הן מיט די עלטערען פון מיין פרוי.

לאָמיר פריהער רעדען פון די עלטערען פון מיין געשעצטע פרוי: מיין שווער איז באַוואוסט געווען מיט זיין באַריהמטקייט, מיט זיין לומדות און מיט זיינע זעלטענע מדות טובות. זיין נאָמען איז געווען ר' יהואל שווארצמאַן. ער איז געווען אַ באַריהמטער שוחט ובורג און גערופען האָט מען איהם: יהואל הירש בערס, זיין פעטער הירש בעער ע"ה איז געווען דער שעהנסטער איד אין אונזער שטאָרט, אַ גרויסער בעל צדקה, גע-שטיצט אַרימע בעלי בתים נסתרים, אויסגעהאלטען אלמנות און יתומים, און איז געווען אזוי באַליבט אין שטאָרט, אַז ביי זיין טויט האָבען אַלע איינוואוינער אין שטאָרט אָהן אויסנאָמע געקלאָגט און געוויינט ווי נאָך דעם טויט פון אַ פאָטער. און אונזער פאָטער וועלכער איז אויפגעוואקסען געוואָרען ביי איהם איז געגאנגען אין זיינע וועגען מיט תורה, מיט יראת שמים, מיט מדות טובות און מיט צדקה.

און ווען דער יובילאר משה'לע ראָזענבלאַט איז געווען אַ קינד, און האָט גע'שמ'ט אין שמערטעל מיט זיינע קענטעניסען אין תנ"ך און אין גמרא, האָט זיך אונזער פאָטער ר' יהואל הירש בערס פאַראינטערעסירט אין איהם, און האָט זיך מיט איהם משתעשע געווען. משה'לע פלעגט קומען צו איהם פיעל שבתים אין יאָהר זיך פאַרהערען אין גמרא, און אונזער פאָ-טער האָט איהם געשטעלט שווערע קשיות, און ער האָט צו זיין באַוואונ-דערונג אַלעס פאַרענטפערט, און ער האָט איהם ליעב געקריגען ווי זיין אייגען קינד.

אויך מיין פאָטער עליו השלום ר' יוסף ראָזענבלאַט, ווי מען האָט איהם גערופען אין שטאָרט: יאַסעלע יאַרשיווער, איז געווען באַריהמט

מיט זיין לומדות, מיט זיין יראת שמים און מיט זיינע מדות טובות. ער איז געווען זעהר א פעהיגער איד, א ווייסער אויף נגינה, א גוטער חזן, אנטער מוהל, א געניטער שוחט ובודק. ער האָט אויך געשעצט דאָס קינד משה'לע פון בריטשאן, און ער האָט איהם געשמעלט פאַר אַ ביישפיעל פאַר זיינע קינדער.

אונזערע ביידע עלטערען זיינען געווען די בעסטע פריינד פון משה'לע'ס עלטערען ר' יאָסעל נפתלי'ס און פון זיין פעטער יאנקעל נפתלי'ס. פון דאָמאָלס אָן זיינען אַוועק פיעל צעהנדליגע יאָהרען, אַלעס האָט זיך גע-ענדערט אין דער וועלט. אונזערע עלטערען זיינען געשטאַרבען. מיר זיי-נען געקומען קיין אַמעריקא צוריק מיט יאָהרען, און ערשט צוריק מיט 2 יאָהר איז געקומען הרב משה ראָזענבלאַט מיט זיין פאַמיליע קיין ניו יאָרק און אין אונז האָט אויפגעלעבט דער זכרון, וואָס מען פלעגט אונז דערצעהן-לען פון אַ וואונדער קינד משה'לע, פון צוריק מיט 50 יאָהר, ווען מיר זיינען נאָך אויף דער וועלט ניט געווען.

דער זכרון אליין, אַז הרב ראָזענבלאַט איז געווען דער ליבלינג פון אונזערע עלטערען, האָט אונז באַוואויגען צו געבען זיך די מיה, צייט און ענערגיע צו טאָן פאַר איהם אַלעס וואָס איז מעגליך. מיין ווערטהע פרוי, ראָזע ראָזענבלאַט האָט זיך געשמעלט בראש פון דער ליידיס אַקזילערי פון דעם קאָנגרעגיישאָן „בית יוסף" און זי איז די פרעזידענטין, זי האָט גע-ווידמעט צייט, אויך איך האָב זיך געשמעלט אין דינסט צו זיין סעקרעטער פון דעם קאָנגרעגיישאָן „בית יוסף".

ווען מען האָט געמאַכט דעם חנוכת הבית פון דער שוהל, האָבען מיר דאָס איינגעאַרדענט ביי אונז אין הויז אויף אונזערע קאָסטען, פון אונזער הויז האָט מען געפיהרט די תורה אונטער אַ חופה צו דער שוהל, צו דעם יום טוב האָבען מיר אָפגעדרוקט אינווייטישאָנס און צושיקט צו אונזערע פריינד, און זיי איינגעלאדען צו אונזער שמחה, און דאָס איז באמת געווען אונזער שמחה, ווייל מיר האָפען אַז אין דער שוהל וועט הרב ראָזענבלאַט אויפגעריכט ווערען מיט זיין פאַמיליע.

מיר ווינשען איהם אַלעס גוטעס מיט לאַנגע יאָהרען, און אַז מיר זאָלען זוכה זיין צו פייערען זיין 75 יאָהריגען יובילעאום.

אונזער חוב צו הרב משה ראזענבלאט

פון דוד פירלמאן

פאר פיעלע פון מיינע פריינד איז קשה, ווי קומט עס וואָס איך לייג אוועק אַ סך כח און ענערגיע צו דער פייערונג פון דעם זעכציג יאָהריגען יובילעאום פון הרב ר' משה ראזענבלאט, ווען איך בין אפילו ניט זיין לאַנדסמאַן, און עס איז אַ קורצע צייט פון אונזער בעקאנטשאַפט. נאָך מעהר וועט מען זיך וואונדערען, אז כאַטש איך בין ביז ניט לאַנג געווען פרעמד צו איהם, דאָך בין איך געווען דער איניציאַטאָר פון דער פייערונג, און דער פאָרשלאַגער פון דעם „ספר היוביל“ מיט באַגריסונגען און אנאָנסען. און אפשר וועט איהר מיינען, אז איך בין די גאַנצע צייט אָהן געזעלשאַפט-ליכער אַרבייט, דערפאַר האָב איך געזוכט הרב ראזענבלאט? אויב איהר מיינט אזוי האָט איהר אַ גרויסען טעות! איך האָב דעם כבוד צו זיין דער פרעזידענט שוין יאָהרען לאַנג, פון דער סאַטאַנאווער סאַסייעטי (סאַטאַנאוויז איז מיין געבורטס שטאָרט). אויסער דעם בין איך אַן אַקטיווער מיטגליעד פון אַנדערע נאַציאָנאַלע און געזעלשאַפטיכע אָרגאַניזאַציעס און עס פעלט מיר ניט ב"ה קיין אַרבייט און געזעלשאַפט. בלייבט דאָך די קשיא: ווי קומט עס וואָס איך בין אזוי אַקטיוו אין הרב ראזענבלאט'ס יובילעאום און זאָגאר דער איניציאַטאָר פון דעם? אויף דעם קומט מיין ענטפער: איך בין אויפגעוואקסען, ווי מיינע עלטערען און זיידעס האָבען אין מיר איינגעפלאַנצט, מיט לייעבע און אַכטונג צו יודענטהום, צו דער תורה און צו אירישען וויסען. איך האָב אין מיין יוגענד פיעל געלערענט און זיך גערעכענט צווישען די לומדים און משכילים. דאָס לעבען האָט מיך צוריק מיט יאָהרען פאַרוואַרפען קיין אַמעריקא, וואו איך בין פאַרזונקען געוואָרען אין מאַטעריאַליזם, און מיך אָפגעריסען פון לערנען. דאָס אייגענע איז מיט מיין לעבענס באַגלייטערין מיין לייעבע פרוי, וועלכער שטאַמט פון אַ גרויסער יחוס'דיגער משפחה און פון גרויסע לומדים און געלערענטע. זי אליין האָט מיידעלווייז פיעל געלערענט און איז פאַר-שמ'ט פאַר אַן אינטעליגענטען מענש, נאָר מיר זענען פאַרזונקען געוואָרען אין מאַטעריאַליזם, אין קאַמף פון לעבענס עקזיסטענץ, אין דעם אַמעריקאַ-נער קעסעל פון אַרבייט.

אַבער דער הייליגער פונק איז אין אונז ניט אויסגעלאָשען געוואָרען. אונזער נשמה שעפט עד היום פון דעם ריינעם אירישען קוואַל. און דאָ האָט זיך געטראָפּען אַ בעקאנטשאַפט מיט הרב ראזענבלאט, וועלכער האָט

אונז באצויבערט מיט זיין אידעאליוזם, מיט זיינע ערקלערונגען וועגען דעם אידישען לעבען, מיט זיינע וועלט אנשויאונגען וועגען מענשען. מיר האָבן בען זיך דערוואוסט פון זיין רייכען פערזאנלעכייט, וואָס ער האָט אויפֿגעטאָהן אין פערלויף פון זיין לעבען פאר דער מענשהייט און פאר זיין פאָלק. מיר האָבען פאר זיך דערזעהן אַ אידישען מאַרטירער מיט אַן איד־שען מסירת נפש, אַן ערענסטען קעמפער פאר זיין פאָלק, פאר זיין שפראַך, פאר זיין לאַנד, פאר גערעכטיגקייט, פאר אמת. אַ סימבאָל פון אַ „איש יהודי“ (אַ מענש, און אַ איד) און עס האָט אויפגעלעבט דער גייסט פון אונזער יוגענד, און מיר זענען פרבונדען געוואָרען בלָב ונפש צו הרב משה ראָזענבלאַט.

מיר האָבען ניט געקענט צוזעהן דעם אומרעכט פון דער סביבה, פון זיינע פריינד, פון זיינע חברים, פון זיינע לאַנדסלייט, פון זיינע פארעהרער, וועלכע האָבען פארלאָזען אַזאַ מענשען, און קומען איהם ניט צוהילף אין זיין מאַטעריאַלע לאַגע.

שוין באַלד צוויי יאָהר זינט הרב ראָזענבלאַט מיט זיין פאַמיליע האָט זיך באַזעצט אין ניו יאָרק און זיי ליידען נויט. עס פעהלען פשוט אויס לעבענס־מיטלען. און ניט קוקענדיג וואָס ער פאַרמאָגט אַזוי פיעל השלמות, אַלס אַ רב, אַלס אַ משכיל, אַלס אַ שריפטשטעלער, אַלס אַ באַגאָבטער רעדנער, אַלס אַ געניטער העברעאישער לעהרער און פּעדאַגאָג פון צעהנדליגע יאָהרען, גיט זיך קיינער ניט די מיה כדי איהם צו באַזאָרגען מיט אַ פאַס־גער שטעלע, וועלכע נויטיגט זיך גיכער אין אַזאַ מענשען. און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס הונדערטע מענשען פון זיינע פריינד זיינען איהם שולדיג אַ חוב, ווייל ער האָט אין דער אַלטער היים זעהר פיעל געטאָהן פאר זיי, און געהאַלפּען מיט שטעלעס, מיט פרנסות, און פלעגט אַוועקגעבען זיין ביסען פון מויל, און ניט קוקענדיג אויף דעם וואָס אין אַמעריקאַ געפינען זיך צעהנדליגע מענשען, וועלכע זענען גערעמט געוואָרען פון אַ זיכערען טויט אַ דאַנק זיין מסירת נפש וואָס ער האָט זיך פאר זיי מקריב געווען, איינגעשטעלט זיין לעבען, איז ער דאָך פאַרלאָזען געוואָרען און זאָגט אַ ר פאַרגעסען געוואָרען.

האָב איך זיך מיט מיין איידעלע פרוי אַריינגעוואָרפּען אין דער אַרבייט, עפעס צו טאָהן פאר אַזאַ אויסערגעווענהליכען מענשען און איד, און מיר זענען געווען די ערשטע צו שאַפּען אַ קיעווער איניציאַטיווע גרופּע, וועלכע קענען איהם פון דער היים, און עס איז געשאַפּען געוואָרען אַ יובילעאום קאָמיטעט, וועלכע גיט אַרויס דעם „ספר היובל“, באַשרייבונגען פון פּער־זאָנען וועלכע האָבען אַליין געזעהן זיינע וואונדערליכע טהאַטען אויף אַלע נאַציאָנאַלע און געזעלשאַפּטליכע געביטען, און מיר האָבען זיך אָנגע־

שטרענגט צונויפגעמען קאמפלימענטען פון גוטע פריינד בכדי מיר זאלען קאנען שאפען פאר איהם א אייגענע שוהל פון וואנען ער זאל ציהען זיין חיונה בכבוד, און א דאנק גאט, עם האט זיך אונז איינגעגעבען, די געדווינגטע שוהל מיט דעם נאמען „בית יוסף“ פונקציאנירט אויף ברייענט עוועניו, בראנקס.

איך און מיין פרוי און אונזער טאכטער ווינשען הרב ראזענבלאט הצלחה און ערפאלג, מיר זאלען זוכה זיין צו פייערען זיין אכציג יארהריגען יובילעאום.

דוד פוירלמאן.

ליכא מילתא דלא רמיזא באוריתא

ברכה מהיו"ר הנכבד של ועד היובל האדמו"ר שליט"א

אל כבוד האדונים הנכבדים חברי ועד היובל של ידידנו הרב המופלג בתו"ו ובמדות תרומיות, ר' משה ראזענבלאט שליט"א:

י אשר כחכם על אשר הוכחתם לדעת כי עוד מעריכים אצלנו אנשי רוח וישרים פועלי צדקות, תופשי תורה ומוכתרים במעשים טובים. מי כמוני יודע ומכיר את בעל היובל הרב משה ראזענבלאט נ"י כי הוא גברא יקירא ויהודי נאמן אשר מסר את נפשו לטובת עם ישראל בכלל ובפרט. לבו הטוב ונפשו הטהורה יכולים להיות למופת לרבים, ואני שש ושמה לשלם לו גמול כפעלו, להשתתף עמכם ועם ידידיו וחבריו ומוקיריו המתאספים להקדים לו כבוד כראוי לו. וכדאי וראוי היהודי הזה שנחוג את חג יובלו בפומבי בסעודת מצוה, כדי שירגיש כי יש שכר לפעולותיו הרבות שפעל במשך ימי חייו, וידי תכון עמכם בדבר החשוב הזה. וראיתי להביא כאן טעם המצדיק את המנהג לערוך „באנקעט“ לאנשים העוסקים בצרכי צבור באמונה והנלחמים מלחמות השם בעד תורתו ועמו, ליכא מילתא דלא רמיזא באוריתא.

כאשר נלחם אברהם מלחמות השם עם כדלעומר והמלכים אשר אתו, ומסר את נפשו על קדוש השם, יצא לקראתו מלכי צדק מלך שלם, והביא לו לחם ויין והקדים ברכתו לאמר: „ברוך אברהם לאל עליון אשר מנן צריך בדיך“. חתן היובל דנן הרב ראזענבלאט נלחם מלחמות השם מתוך אהבה לעמו והאנושיות עם הפאגראמשציקים והיעווסעקים מרשיעי ברית, והשי"ת הצילהו בחסדו הגדול. על כן מן החובה והיושר עלינו לקדמהו כמו כן בלחם ויין בדרך כבוד וברכות מאליפות.

ולואת הנני מברכהו באריכות ימים ובכריות גופא עם רעיתו הצנועה
מנשים באהל תבורך מרת דבורה לאה בת הרב המופלג בתו"י ר' יאָסעלע
טאלנער ז"ל, שנהרג עקה"ש, יהיה נא הוא לכו' למליץ יושר ולגדור
הפרצות ר"ל. השו"ת ישלח לנו את עזרתו מקדש ויחיש לנו את הגאולה
העתידה במהרה בימינו אמן.

חיים משה יהושע בן אדמו"ר הר' מרדכי דובער
זצלה"ה זי"ע שניאורסאן מברסקי.

A LOYAL MOSHE TO TORATH MOSHE

By M. MORTON RUBENSTEIN

„יכול כל אדם להיות כמשה, כל שלשה
ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי
הוא כבית דינו של משה.“ (ר"ה, כ"ה).

On the occasion of Rabbi Moshe Rosenblatt's Sixtieth Anniversary, it is a privilege to record the affection of an admirer for a great scholar, teacher and leader. I know of his earnest Mizrachi activities and of his efforts for national religious awakening. I have a profound respect for his culture and learning. This modest figure who is also an Hebraist and a student of Jewish history, deserves the public recognition his career receives.

Our Sages have conveyed the idea that the spiritual leader of every community in every generation may be called *Moshe*. The Rabbi, the scholar, the teacher in every time and clime has been to his followers a great emancipator, liberating his Jewish brethren from the bondage of every Egypt. It was the genius of Jewish leadership which made intellectual vigor capable of overcoming every debilitating force that threatened to consume Israel. It was the emancipation of the Jewish mind and the spirit from the shackles of enslavement, which gave the Jewish people its first lease of life, and its privilege to aspire to Torah and to Eretz Israel. Thus has the Moses of every part of the globe in which Jews have lived ever vindicated himself by keeping the minds and souls of his people free to labor for Torah and strive for Palestine.

Rabbi Moshe Rosenblatt has been such a Moshe. In Kiev—he was a beacon of light for the entire section of the country that

came under the sphere of his influence. But even then, he carried the torch whose rays of light joined the beams that came from Jerusalem, Light of the East. Having crossed the watery main of the Atlantic, Rabbi Rosenblatt, like a Moses crossing an uncertain sea, has brought his faith and his capacities for inspiring leadership with him. Here in America, in one of the greatest Jewish communities of the new world, he is lending his strength and his vision to help liberate American Jews who are fettered to the false sense of freedom which safe America affords. He is keeping countless children of Israel conscious of their duties to Torah and Zion. A loyal Moshe to Torath Moshe, he symbolizes a Ner Maarovi, a light from the west, that is helping to illumine a new path from the bondage of exile to the freedom of national reconsecration.

May he be blessed with peace and plenty. May he go from strength to strength.

בריטשאן און בריטשאנער

פון שמואל שרייבער

עס איז שוין כמעט פערציג יאָהר, זינט איך האָב פאַרלאָזט מיין גע-
 בורט־שטאָט בריטשאן. איך בין דאַמאָלט ערשט בר־מצוה געוואָרען. נאָר
 פונדעסטוועגען, געדיינס איך נאָך, אזוי קלאָר ווי דאָס וואָלט ערשט נעכטען
 געווען, דעם גוטען נאָמען וואָס דער יובילאַר, ר' משה ראָזענבלאַט, האָט
 געהאַט פאַר זיין געלערנאָמקייט, אַקטיוויטעט און געזעלשאַפּטליכען פאַר-
 נעהם. שוין דאַמאָלט האָט דאָס שטעטעל בריטשאן מיט איהם געקלונגען.
 זיין פראָמינענץ, זיין שם־טוב, איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג ניט נאָר
 אין בריטשאן, נאָר אויך אין דער גאַנצער נעגענט אַרום.

נאָנט אָפּט שטעל איך זיך אַליין די פראַגע: ווי קומט עס, וואָס ניט
 קוקענדיג דערויף וואָס עס איז שוין יאָהרען וואָס איך בין דערווייטערט
 פון מיין געבורט שטעטעל בריטשאן און דאָך קאָן איך דאָס ניט פאַרנעסען?
 קיין לאַגנישען ענטפער דערצו קען איך ניט געפינען, און עס איז טאַקע
 אונמעגליך צו דערקלעהרען די פראַגע לאַגניש, ווייל דאָרטען וואו עס איז
 פאַראַן געפיהל עקזיסטירט ניט קיין לאַגניש. און בלויז מיט געפיהל דער-
 קלעהרט זיך דער פאַקט, דאָס כאַטש איך האָב דעם גרעסטען טהייל פון

מיין לעבען פארבראכט אין דעם טומעלדיגען רוישיגען ניריאָרק, כ'האָב דאָ מיין היים געבויט, דאָ האָב איך קינדער דערצויגען — און דאָך האָט דאָס טומעלדיגע רוישיגע לעבען, די טאָג־מעגליכע קאמפען און אינטערעסען ניט געקענט פארשרייען און אינגאנצען פארווישען דעם טיפען געפיהל פון ליבע און איבערגעגעבענהייט צו דעם אָרט, וואו עס איז געשטאנען דאָס וויגעלע פון מיין קינדהייט. עס איז אַ נאַטירליכער געפיהל וואָס לאָגיק קען ניט באַשטרייטען.

עס איז טאָקע אמת, אַז מיין קליין שטעטלעע בריטשאַן איז אָפגעטיילט פון מיר מיט טויזענטער און טויזענטער מיילען, עס ליגט פארוואָרפען איר בער שבעה ימים, און עס איז אויך אמת, אַז מיין איצטיגע היימשאַט ניר יאָרק איז די שעחנסטע וואונדערליכסטע שטאָט אין דער וועלט, פונדעסט־וועגען קען פאָרט ניריאָרק, מיט זיין גאַנצען פראכט און גלאַנץ, ניט אָפטעמפען אין מיר מיין באַציהונג און פאָרהונג צו בריטשאַן. אַזוי איז דאָס און פאָרפאלען.

און אַז איך דערמאָן זיך אין בריטשאַן, איז פארשטענדליך, אַז אין מיין זכרון זאָלען אויפטויכען עראינערונגען פון מיין יוגענט און פאר מינע אויגען זאָלען שמעהן ווי לעבעדיג דאָס גאַנצע שטעטלע און אויך אַ גאַנצע גאלאָריע פון פערזאָנען, נאָהענדיגע און ווייטערע.

דער ערשטער קומט מיין גאַטזעליגער פאָטער לוי זלמן שמעונו'ס ז"ל. ער איז געווען באַרימט, באַליבט און געאַכטעט ביי אונז אין שטאָט. אַ שטיק איז ער אַפילו געווען דער סטאַראַסטע. אונזער הויז איז שטענדיג געווען אַ בית ועד לחכמים. צענדליגער מענשען פלעגען קומען צו מיין פאָטער אַן עצה האַלטען. פיעלע סכסוכים, אין וועלכע מיין פאָטער פלעגט זיין דער בורר, זיינען ביי אונז אין הויז געשליכטעט געוואָרען.

עס שוועבט אויף פאר מינע אויגען דאָס געשטאַלט פון מיין קלוגער און געראָטענער שוועסטער חיה אסתר ע"ה. זי איז פאָררעכענט געוואָרען פאר זעהר אַ קלוגע און אמת'ע חכמה. זיך שטענדיג גע'חבר'ט מיט דער שעחנסטער אינטעליגענץ פון אונזער שטאָט.

עס טויכט אויף דאָס פאטריארכאלע געשטאַלט פון דעם קאזיאנער ראַ־בינער יהודה באַרשעווסקי ז"ל, וועלכער האָט מיט זיין אויסזעהן אַליין אַרויסגערופען גרויס דרך ארץ. ער איז געווען דער טאָג־געבער און גע־זעלשאַפטליכער פיהרער ביי אונז אין שטאָט פאר פיעלע יאָהרען.

איך דערמאָן זיך אין די פילע קלוגע רייד און בריליאַנטענע ווערטער וואָס פלעגען אַרומנעהן ביי אונז אין שטעטלע אין נאָמען פון דעם גרויסען למדן, חכם און פילאָזאָף ר' משה רייצעס, וועלכער האָט פילע יאָהרען גע־לעבט און געשאַפען אין בריטשאַן.

און צווישען די ערינערונגען וועגען די ליכטיגע פערזענליכקייטען פון אונזער שטעטעל, שטעהט אויך די לעבעדיגע, ענערגישע און שטריילענדע געשטאלט פון דעם יונגען גייסטרייכען משה ראָזענבלאַט, אונזער יובילאַר. ער איז שטענדיג געווען דער סימבאָל פון שעפּפּערישער ענערגיע און איי-דעאַליסטישער טעטיגקייט. ער האָט שטענדיג אינספּירירט און געווירקט צו טאָהן גוטע מעשים פאַר'ן פּרט און פאַר'ן כּלל.

און אז עס האָט זיך לעצטענס געגרינדעט אַ קאָמיטעט צו פייערן דעם זעכציגיאָהריגען יובילעאום פון הרב משה ראָזענבלאַט, וואָס געפינט זיך מיט אונז אין אַמעריקא, האָב איך מיט גרויס פאַרגעניגען אָנגענומען דעם כבוד, וואָס איז מיר צוגעטיילט געוואָרען, צו זיין דער טרעזשורער פון דעם יובילעאום קאָמיטעט. און איך האָב דאָס דורך אונזערע לאַנדס-לייט און דורך די הונדערטער פאַרעהרער און פריינד פון הרב ראָזענבלאַט, וועט אונז געלינגען צו שאַפּען אַ באַדייטענדען פּאָנד, וואָס זאָל פאַרזיכערן די פּשוט'ע פיזישע עקזיסטענץ פון זיין לעבען, און אזוי אַרום געבען איהם די מעגליכקייט פאַרטצוזעצען זיינע פּראָדוקטיווע, פּילזייטיקע, פאַרצווייגטע אידעאַליסטישע אַרבייט למובת אונזער פּאָלק, אונזער לאַנד און אונזער שפּראַך בפרט און אונזער גייסטיגען וואוילזיין בכלל.

מייע האַרציגסטע ברכות צום בעל היובל און צו זיין פרוי און קינדער.

מיין וואַרימע באַגריסונג

צום זעכציג יאָהריגען יובילעאום פון מיין פריינד, לאַנסמאַן,

חבר און רב

משה ראָזענבלאַט נ"י

פון נפתלי שעהנפעלד, דער זוהן פון ר' משה גינצבורג ז"ל

ווען אונזערער אַ לאַנדסמאַן האָט מיך בעאוויפּטראַגט צו שרייבען אייניגע שורות צום זעכציג יאָהריגען יובילעאום פון אונזער לאַנדסמאַן, בעריהמטען געלעהרנטען און זשורנאַליסט, הרב משה ראָזענבלאַט — האָב איך זיך דערפיהלט כמעט מיט זעקס און פּערציג יאָהר יונגער, די צייט ווען איך האָב פאַרלאָזען אונזער שטעדטעל בריטשאַן.

איך געדיינק עס ווי היינט: עס שטעהט פאַר מיר משה'לע יאָסעל נפתלי'ס, אַ אינגעל סך הכל 15 יאָהר אַלט, אָבער אָנגעלערענט ווי אַ 25-

יאָהריגער, מיט אַ שכל הישר פון אַ 50-יאָהריגען. אַלע מאמעס האָבען זיך געוואונשען, אז זייערע זיהן זאָלען זיין אַזעלכע משה'לאַך.

איך וועל קיינמאָהל ניט פאַרנעמען אַ געוויסען מאָמענט, ווען איך האָב געלערענט ביים גרויסען תלמודיסט און דעם בכבוד'יגען מלמד פון שטעדטעל, ביים אַלטען פאַטריאַרכאַלען רבי שואַל. עס איז געווען אַ גרויסער כבוד צו זיין אַ תלמיד ביי רבי שואַל. ניט אימליכער האָט דאָס געקאָנט באַהויפטען.

איינמאָל אין אַ זונטאָג, זיצען מיר אַכט בחורים, אין עלטער פון 16-17 יאָהר, און מיר גרייסען צו אַ „לייענען“ פון דער גמרא פאַר דעם רבי'ן. און רבי שואַל הויבט אָן אונז מוסר'ן מיט קנאה און פאַרדרום, ווארום ער האָט ניט די זכיה צו האָבען כאַטש איין תלמיד ווי משה'לע יאָסעל נפתלי'ס. און טאַקע תוך כדי דבור דערצעהלט ער אונז, ווי אזוי משה'לע האָט זיך פאַרטיידיגט לעצטען שבת נאָכמיטאָג אין בית המדרש, ווען חברה לומדים, איידעמס אויף קעסט, און גלאַט בית-המדרש'ניקעס, וואָס האָבען פער-געניגען ווען זיי דערטאַפען אַ שאַרף קעפעל און נעהמען איהם אויפ'ן צימבעל. אזוי איז געווען דער מנהג צו האָבען הנאה ווען עס גיט זיך איין צו פערפלאַנטערען מיט פראַגען אַ לומדישען בחור, אז ער זאָל ניט קאָנען ענטפערען. אָבער מיט משה'לען האָט דאָס ניט געטראַפען. איהם האָט מען בשום אופן ניט געקאָנט פאַרפלאַנטערען. זיי שטעלען פראַגען און ער ענטפערט מיט אַזאַ קלאַרקייט און פאַרשטענדעניש וואָס מאַכט זיי צו נאַפען. עס געדיינקט זיך מיר די מוסר-רייד פון אונזער גרייז גרויען רבי שואַל, וועלכער איז געווען אַ טיפער למדן, מיט וואָס פאַר אַ באַגייסטערונג ער האָט גערעדט וועגען משה'לען. און מיר דאַכט זיך, אז דאָס איז ערשט ניט לאַנג געווען, און עס גלויבט זיך מיר ניט, אז זעקס און פערציג יאָהר טהיילען אונז אָפּ פון דאַמאָלט ביז היינט. ערשט ניט לאַנג זיינען מיר געווען סינדער און היינט איז משה'לע שוין אַ זעכציגער.

מיר אַלע זיינע לאַנדסלייט דאַרפען זיך גרויסהאַלטען און שטאַלצירען מיט אַזאַ לאַנדסמאַן און חבר ווי משה'לע, יעצט רב משה ראָזענבלאַט. איך פיהל זיך זעהר שטאַרק געעהרט צו זיין איינער פון זיינע יוגענד חברים און זיינער אַ בן-עיר.

ווי עס זעהט אויס איז דער וועג פון יעדען פערזאָן אָנגעצייכענט אפּשר נאָך פון דעם וויגעלע אָן.

דאָס וואָס חבר משה'לע האָט פאַר זיך אויסגעקליבען און בשלמות דורכגעפיהרט, האָט ער זעהר טייער באַצאָהלט אין עקאָנאָמישען זין, דער פאַר האָט ער אָבער אַ באַפרידיגונג יעצט דערגרייכט. דער פאַקט איז, וואָס צווישען זיינע פריינט צעהלען זיך גדולי ישראל, רבנים, שריפטשטער

לער, געלעהרענטע און וויסענשאפטסלייט, פיעל פיהרער פונ'ם אידישען לעבען בכלל און פון אונזער הייליגען היימלאנד בפרט, וועלכע אינטערע-סירען זיך צו געבען איהם דעם געהעריגען כבוד אין זיין יובילעאום פאר זיין גרויסע טיכטיגע ארבייט פאר זיין פאָלק, לאַנד, שפראַך, קולטור, פאר זיין עסקנות לטובת הכלל והפרט.

איך גראטוליר מיין לעבען פריינט און חבר הרב משה ראָזענבלאַט, און ווינש איהם גליק און הצלחה צו זיין זעכציג יאָהריגען יובילעאום. לאַמיר אלע האַפען, אז מיר וועלען זוכה זיין צו פייערען אויך נאָך קומענ-דיגע יובילעאומס.

צו דעם יובילעאום קאָמיטעט פון הרב ראָזענבלאַט

פון רעוו. שמעון ראָזענבערג, פיטסבורג, פא.

ניט האָבענדיג די מעגליכקייט צו זיין מיט אייך ביים פייערונג פון מיין יוגענד חבר און בן-עיר, הרב משה ראָזענבלאַט, צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום — האָב איך דעם כבוד צו שיקען דורך אייך מיין האַרציגע באַגריסונג און ווינשען איהם לאַנגע יאָהרען און פרוכטבארע ארבייט.

צוזאַמען מיט דעם, פיהל איך מיין פליכט איבערצוגעבען פאר דעם יובילעאום בוך אַ וויכטיגע געשעהעניש פון דעם יובילאַר'ס לעבען שוין דאָ אין אַמעריקא, וואָס עס דאַרף נאָך מיין מיינונג זיין לזכרון בספר אַלס אַ באַפרידיגונג צום יובילאַר פאר זיין ארבייט.

אין 1932 האָבען די פאַרשטעהער פון פערשידענע אָרגאַניזאַציעס אין פיטסבורג, פא, וואו הרב משה ראָזענבלאַט האָט דאָן געוואוינט, געפייערט דעם 30 יאָהריגען יובילעאום פון זיינע געזעלשאַפטליכע און נאַציאָנאַלע טעטיגקייטען אין אונזער אידישען לעבען.

צו יענער צייט האָבען די פריינט און פאַרעהרער פון הרב ראָזענבלאַט אין ארץ ישראל (פון די עולי קיוב ואוקראינה) אָפּגעדרוקט אונטער די רעדאקציע פון באַריהמטען שריפטשמעלער, פאַרשער און ריזענדער, מר צבי כשראי, אַן אויסנאַבע אונטערן נאָמען „מגלת ספר". הרב ראָזענבלאַט האָט דאָן אויך בעקומען הונדערטע באַגריסונגען און פיעלע אַרטיקלען און אַבשאַצונגען זיינען וועגען איהם געשריבען געוואָרען אין דער אידישער און העברעאישער פרעסע.

צווישען די שרייבער און באַגריסער געפינען זיך אַזעלכע וועלט-באַריהמטע נעמען ווי: ח. נ. ביאַליק, נחום סאַקאַלאָוו, הרב הכולל פון

תל-אביב ר' שלמה הכהן אהרנסון, ויבדלו לחיים פון לאַנדאָנער ציוניסטי-
שען אָפּים אין נאָמען פון דר. חיים ווייצמאַן, מ. מ. אוישיסקין, מר. ראָבערט
זאלד (דאָמאַלס פּרעזידענט פון ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין אמעריקא),
פון הרב זאב גאַלד (דאָן ראש המזרחי אין אמעריקא), פון הרב אהרן טייך
טעלבוים, פון הרב דוד קאַמינקער פון שיקאַגא (געוועזענער קיעווער רב
בשוק היהודי), פון פרופ. חיים טשערנאַוויץ, פון דער הסתדרות עברית
אין אמעריקא, פון מרכז הסתדרות המורים באמריקא, מהסופר שלמה הלל'ס
פון רחובות, א"י, פון אַלע געזעלשאַפּטליכע און נאַציאָנאַלע אינסטיטוציעס
פון פּיטסבורג, ווי: מושב זקנים, יתומים אנשטאַלט, קאָנגרעגיישאָנס,
ליידיס אָקזילעריס און אַנדערע חברות און אָרגאַניזאַציעס פון פּיטסבורג.
ווען אויך דער רייכער מאטעריאַל וואָלט אָפּגעדרוקט געוואָרען, וואָלט
ער זעהר אַ סך צוגעגעבען און בערייכערט די זאַמלונג פון דער יובילעאום
אויסגאַבע.

באַגריסונג פון

בית הכנסת „בית יוסף“

1206-1208 ברייענט עוו., באַראַנס, נ. י.

דער פּרעזידענט, דער ווייס-פּרעזידענט, דער טרעזשורער, דער סעקרעטאַר,
די גבאים און אַלע מתפללים פון בית הכנסת „בית יוסף“ באַגריסען
האַרציג זייער רב, גייסטיגען פיהרער, זייער לעהרער און וועגווייזער

הרב משה ראָזענבלאַט נ"י

צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום.

מיר זיינען שטאַלץ מיט אייך, אונזער ווירדיגער רב, איהר זעהט דאָך
און פיהלט דאָס, ווי אזוי איהר זענט באַליבט ביי אַלע אונזערע מתפללים,
ווי אזוי מען שלינגט די ווערטער פון אייערע פּערעלדיגע דרשות. אויב די
קאָנגרעגיישאָן מיט דער ת"ת איז דערווייל נאָך ניט אין שטאַנד אייך גע-
נוג צו באַפרידיגען, זייט זיכער, טייערער פריינד, אַז עס וועט לאַנג ניט
נעהמען, און איהר וועט אי"ה נתעלה ווערען — והיה ראשיתך מצער
ואחריתך ישנא מאד.

ג ב א י ס :

זאב הלוי בורשטיין, פּרעזידענט	שלום העלפּענשטיין
ישעיה פעלדמאַן, ווייס-פּרעזידענט	יחיאל מיכל סילברמאַן
דוד פּוירלמאַן, טרעזשורער	אהרן עלפּענביין
יעקב ראָזענבלאַט, סעקרעטאַר	משה צבי הלוי הורביץ
	שלמה שמחה שעכטמאַן

די פרעזידענטין, די ווייס-פרעזידענטין, די טרעזשורעריין,
 די סעקרעטעריין און אלע שוועסטער פון דער ליידים
 אקזילערי פון שוהל און ת"ת, "בית יוסף" האַבען דעם כבוד
 צו באַגריסען אונזער ווירדיגען רב, לערער און וועגווייזער
הרב משה ראזענבלאַט נ"י
 צו זיין 60 יעהריגען יובילעאום.

זאָלען מקוים ווערען אלע וואונשען, וואָס ליכטיגע אידישע פערזענליכקייטען
 און גרויסע פאַלקס-פיהרער ווינשען איהם, און גאָט זאָל איהם ברוינגען
 מיט זיין ווירדיגער פאַמיליע אין דעם צויבער לאַנד, אין דעם לאַנד פון
 זיינע שעהנע חלומות, פון זיינע שעהנע טרוימען, אין דעם אידישען נאַציאָנאַל-
 נאַלען רעליגיעזען היימלאַנד ארץ-ישראל. אויך ווינשען מיר דער רבי'צין,
 די שוועסטער פון אונזער ליידים אַקזילערי, דבורה לאה ראָזענבלאַט, אַז זי
 זאָל זיך עלטערען מיט איהר מאַן און די סינדער אין גליק און אין נחת, אָמן.

א וואָרט

צו דער ליידים אַקזילערי פון שוהל און ת"ת, "בית יוסף"
 וואו הרב ראָזענבלאַט איז רב און פרינציפאל

ווערטהע שוועסטער!

א האַלב יאָהר איז פאַראיבער זינט דעם חנוכת הבית פון קאַנג. "בית
 יוסף" און די אינסטאַליישאָן פון אונזער ווירדיגען רב ראָזענבלאַט. מיר
 האַבען זיך דאָן פאַרגענומען, נאָך די שעהנע רעדעס פון די געהויבענע
 געסט, רבנים און כלל טהוער, אויך נאָך דער "טראַן רעדע" פון אונזער רב,
 צו אַרגאַניזירען זיך פאַר דער ת"ת, אין וועלכען עס לערנען זיך אויך אַרימע
 סינדער, וואָס זייערע עלטערען זיינען ניט אומשטאַנד צו צאָהלען שכר
 למוד.

ליידער איז זעהר ווייניג געמאָהן געוואָרען פון אונזער זייט. דער
 געהערטער רב טהוט זיך זיינס, ער לערענט די אַרימע סינדער, ניט באַסר
 מענדיג פון זייערע עלטערען קיין שכר למוד, און מיר פון אונזער זייט

מאכען זיך ניט וויסענדיג, און עס באזוכען אונזערע מיטינגען נאָר אַ קליינע צאָל שוועסטער.

אמת, אַז צו דעם חנוכה אָבער זיינען געקומען אַלע שוועסטער פון דער ליידיס אַקזילערי, עס איז עפעס געטאָהן געוואָרען, אָבער פון איין חנוכה באַזוך אין פערלויף פון אַ יאָהר קאָן קיין ת"ת ניט עקזיסטירען.

שוועסטער! אונזערע חכמים האָבען אָנגעוווּזען אויף דער וויכטיגקייט פון ת"ת, ווען זיי רעכענען אויס די גרויסע ווערטה פון אַלע צדקה אינסטיטוטן טושאַנס, און ענדיגען „ותלמוד תורה כנגד כולם“, דאָס הייסט, כאָטש אַלע צדקה אינסטיטוטן זיינען גרויס און וויכטיג, אַז יעדער וואָס אַרבייט פאַר זיי באַקומט שכר, אָבער תלמוד תורה איז נאָך גרעסער, און וועגט איבער אַלע מיט זיין וויכטיגקייט.

יעדע פון אייך ניט אָן פערשידענע תירוצים, איינע זאָגט אַז זי באַלאַנגט שוין אין אַנאָנדער אינסטיטוציע; אַ צווייטע זאָגט אַז זי איז פאַרנומען מיט הויז אַרבייט; די דריטע זאָגט אַז זי העלפט אַרויס דעם מאַן אין סטאָר, א. א. וו. — וויל איך זיך אַרויסשמעלען פאַר אייך אַלס אַן עקזעמפלע, אַז איהר זאָלט זיך איבערצייגען אַז „אין דבר העומד בפני הרצון“, ד. ה. אַז מען וויל עפעס טאָהן שמעהט קיין זאָך ניט אין וועג. אַט בין איך גראַדע אין שטאַנד אָנצוגעבען אַלס אַ תירוץ אַלע דריי זאָכען: איך באַלאַנג אין עמליכע וויכטיגע אינסטיטוציעס, איך בין ביזי אין הויז אַרבייט, און איך העלף אַרויס מײן מאַן אין סטאָר, און דאַצו וואָהן איך ווייט פון בראַנסס, וואו דער רב, די שוהל און תלמוד תורה געפינען זיך, איך וואוין אין ניו־יורק, און די אַלע 4 אורזאָכען האַלטען מיך ניט אָפּ צו קומען צו אַלע מיטינגען פון ליידיס אַקזילערי, און צו וועקען אייך הן שריפטליך און הן מינדליך, און פון מײן זייט ווערט אויפגעטאָהן פאַזיטיווע זאָכען, איך העלף אויך אַרויס מײן געאַכטעטען מאַן, וועלכער איז איינער פון די הויפט טהוער אין קאָנגרעגאָנישאַן און אין יובילעאום קאָמיטעט.

שוועסטער! רופט אייך אָפּ און קומט באַפעסטיגען די ת"ת און די קאָנגרעגאָנישאַן, דאָס וועט זיין פון אונזער זייט דער בעסטער פּרעזענט צום יובילאַר, אונזער ווירדיגער רב, לעהרער און וועגווייזער, הרב משה ראָזענבלאַט.

מיט אַכטונג, אייער שוועסטער פון ליידיס אַקזילערי,

פּייגאַ פּוירלמאַן.

מתפללי בית הכנסת „בית יוסף” ותלמוד תורה
1206-1208 Bryant Avenue, Bronx, N. Y.

מברכים את רבם ומנהיגם הרוחני בברכה הנובעת מעמק הלב למלאת לו ששים שנה. אין מלים בפינו להביע את רגשותינו החמים שאנו מרגישים לרבנו היקר והנלכב. דרשותיו בשבת ומועד, ולמדויו בימות החול, נוסכים עלינו רוח ששון וענג אין סוף.

בשם מתפללי בית הכנסת ותלמוד תורה „בית יוסף”,

זאב הלוי בורשטיין, יו"ר	שלום העלפענשטיין
ישעיה פעלדמאן, סגן יו"ר	משה צבי הלוי האַראַוויץ
דוד פערילמאן, גובר	שלמה שמחה שעכטמאן
אהרן עלפענשטיין	צבי הירש סייקין
יעקב ראָזענבלאַט, מזכיר	דוד לייבאָוויטש

יחיאל מיכל סילברמן

די ליידיס אַקוילערי פון דער שוהל „בית יוסף” ות"ת
1206-1208 Bryant Avenue, Bronx, N. Y.

בעגריסען דעם ווירדיגען רב און גייסטיגען פיהרער, לעהרער און וועג-ווויזער פון אונזער קאָנגרעגיישאָן צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום, און ווינשען איהם אלעם בעסטע, אז מיר זאָלען זוכה זיין צו פייערען זיין 75 יאָהריגען יובילעאום, און אז ער זאָל דערגרייכען זיין וואונש, פון וועלכען ער טרוימט זיין גאנצען לעבען, צו באַזעצען זיך אין אונזער הייליג לאַנד. ראָזע ראָזענבלאַט, פרעז.

אנא ראָטבאָאום	מ. האַראַוויץ
שרה חנה ש"ס, ווע ווייס-פרעז.	דינה פלאמענבוים
שיינדיל אייבראָמס,	מלכה גאָלדגיל
28 ווייס-פרעז.	אסנת גאָרדאָן
מרס. ר. לאַנע, טרעזש.	

פאני פערילמאן, טעק.

ברכה מאת

הורי הילדים של הת"ת „בית יוסף”
 להרב והמנהל הנכבד שלנו

הר"ר משה ראָזענבלאַט
 ל י ו ב ל ו ה ש ש י מ .

כשם שזכה להעמיד תלמידים בקיוב שהם עכשיו הרבנים הבונים בא"י וטובי האומה, כן יזכה לראות את בנינו תלמידיו לנושאי דגל ישראל וקניניו הרוחניים.

א באגריסונג פון בריטשאנער רעליעף אספ'ן

מיר זענען גליקליך מיט דער געלעגנהייט אויסצודריקען אונזער גרויס פארעהרונג צו הרב מ. ראָזענבלאַט, אונזער עהרען טשערמאַן, דעם גרויסען מענשליכען-מענש און איד, וועלכער האָט זיין פען און וואָרט געווידמעט, ניט פאַר פערזענליכע נוצען, נאָר פאַר דעם גאַנצען אידישען פּאָלק ווי ער האָט דאָס פּערשטאַנען. מיר זענען שטאַלץ וואָס ער איז, ניט נאָר אונזער לאַנדסמאַן — נאָר אַ טעטיגער אַרבייטער פאַר אונזער שטעטעלע, וועלכע איז אַ דאַנק איהם ענדעקט געוואָרען פאַר דער וועלט.

מיר ווינשען איהם נאָך פילע, פילע יאָהרען פון טעטיגקייט, צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום, און מיר ווילען האָפען, אז ער וועט אויך ווייטער געפינען צייט צווישען זיינע פילע טעטיגקייטען איינצושליסען — אויך די אַרבייט פאַר אונזער רעליעף.

זייט געגריסט רבי משה ראָזענבלאַט, און מיר האָפען אז מיר וועלען אייך נאָך קענען באַגריסען ווען איהר וועט זיין 3 מאָהל 30 יאָהר יונג. מיט גרויס אַכטונג און ליבע,

בריטשאַנער בעסאראַביער רעליעף אספ'ן.

סעם לערנער	דר. גאַלדשמיט, עהרען פּאַרזיצער
רעו. חיים מילמאַן	יוסף קעסלער, פּאַרזיצער
יעקב ראָזענבלאַט	מרס. נ. פּלאַטקין,
נייטען ראַטמאַן	טשערליידי ליידיס אַקזילערי
עקזעקוטיוו קאָמיטע	מאָס שיין, ווייט-פּאַרזיצער
א. בורשטיין	איזי האַנדעלמאַן, ווייט-פּאַרזיצער
אברהם בעסט	הערי וואַרטען, קאַרעספּאָנדינג טעק.
פנחס בעסט	סעמועל קליין, פינאַנס טעק.
הערי קעלער	ישראל קרעמער, פּראָטאָקאָל טעק.
אליעזר פּלאַמענבוים	פּסח שניידער, טרעזשורער
הערש פּורמאַן	סעמועל שרייבער
גדליה גורמאַן	טשערמאַן פינאַנס און קאָנטראָל
ס. נידעלמאַן	קאָמיטע
הערש טעפּערמאַן	אברהם באַראַק
מ. זיידבערג	אברהם גאַלדנאַל
הערש אפּעל	לואי ליבמאַן
דאָכעס	פינאַנס קאָמיטע
קליינמאַן ברודער	סעם באַקאַל
פ. קויפּמאַן	ישראל פּישמאַן
לענקאַפּסקי ברודער	מ. פּישביין
לואי פּלאַט	דוד קויפּמאַן

מ.רס. ראָזען	דיוו פלאט
מ.רס. וויינטרויב	מאָריס פלאט
מ.רס. קאזלאַפסקי	וועקסטין
מ.רס. קליין	רבי יעקב ראַבינאָוויטש
מ.רס. מיכמאן	הערי ספערלינג
מ.רס. ליבמאן	הערי מילער
מ.רס. לערנער	ליידים אַקזילערי :
מ.רס. לענקאָפסקי	מ.רס. פעני ווארטען, ווייט־שער.
מ.רס. פיין	מ.רס. האנדעלמאן, ווייט־שער.
מ.רס. ראָזענבערג	מ.רס. נעכע שניידער, טרעזשורער
מ.רס. גאער	מיס ראָז סטאלאר, פינ. טעק.
מ.רס. שרייבער	מ.רס. ראָז ראָזענבלאט,
מ.רס. שין	פראָטאָקאָל טעקערטער
מ.רס. גאלדנעל	מ.רס. שקאליניק

שירי עליה

סקירות ובאורים בדרך המודרני לחמשים מזמורים מלוקטים מספר
תהלים, שחברו בימי עלית בבל ושיבת ציון עפ"י מקורות היסטוריים,
אשר אתי בכתובים ויצא לאור בקרוב.

מאתי

משה מרדכי גוזמאן

1057 סאקראמענטאָ עוועניו, שיקאגא, אי.ל.

יצא לאור בהוצאת ל. מ. שטיין, שיקאגו, הספר

„דער ליעווער רבי“

דראמה היסטורית באַרבע מערכות, עם תמונת הרבי והתימת ידו, מאת

מיכל דוידזון

במחזה מתגבשת ועולה דמות הרבי הפלאי הזה, המהווה מסתורין
בתולדות החסידות בתקופה האחרונה. נדפס בהידור רב ומחירו \$1.50.

כתובת המחבר :

M. DAVIDSON

8918—15th AVENUE

BROOKLYN, N. Y.

א דאנק בריעה

.א

פון קאנגרעניישאז „שערי ציון“ פון פיטסבורג פון יאהר 1925, צו זייער ווירדיגען רב

הרב ר' משה ראזענבלאט

אין אמעריקא נעמט מען אויף מענשען, וועלכע קומען אָן פון יענער זייט ים אַלס פאַרשטעהער פון פאַרטיעס, פון קהילות און פאַרלאַמענטען מיט גרויס טריאומף און מיט באַנקעטען. עס גיט פיעל מאָהל, אַז עס קומען זעהר וויכטיגע מענשען, אפשר די וויכטיגסטע, און מען ווייסט ניט פון זייער גרויסען עבר, און פון זייערע וויכטיגסטע טהאַטען פון יענער זייט ים.

איינער פון זיי איז אונזער ווירדיגער רב ר' משה ראזענבלאט, וועלכער איז אַ העברעאישער שריפטשטעלער און דער פּעדאגאג פון היברו אינסטיטוט ביי אונז אין פיטסבורג. דאָס נעהמט זיך פון צוויי סכות: (1) ווייל אין קיוב, אוקראינא, פון וואָנען ער קומט, הערשט אַ דיקטאַטאָר־רישע מאַכט, און איז איינגעשלאָסען ווי אין אַן אייזערנעם שלאָס, און די אויסערליכע וועלט ווייסט ניט וואָס עס טוט זיך אָפּ דאָרט, אויך די עסקנים האָבען מורא צו אינפאַרמירען עפענטליך וועגען זייערע וויכטיגע חברים, בכדי זיי זאָלען זיך דערמיט אַליין ניט אויסגעבען. (2) דורך דער עניוות פון אונזער רב משה ראזענבלאט, וועלכער האָט ניט געוואָלט קיין שום פייערונגען, און האָט ניט געמאַכט מיט זיין אָנסומען קיין וועזען.

אין די 7 חדשים פון זיין וואוינען אין פיטסבורג האָט ער אָבער זעהר פיעל אויסגענומען. זיינע פערעלדיגע רעדעס שבת אין אונזער קאָנגרעניישאָן שערי ציון, וועלכע זיינען דורכגעדרונגען מיט ציוניזם, ליבע צו אונזער שפּראַך און ליטעראַטור און העברעאישע קולטור, באַזאָלצען און באַפּעפּערט מיט מאַמרי התלמוד והמדרשים, און דברי חכמי הספרות העתיקה והחדשה. זיינע העברעאישע רעדעס, וועלכע זיינען אין זעהר אַ לייכטער לעבעדיגער און גרינגער שפּראַך, וואָס איז פאַרשטענדליך אַפילו פאַר דעם המון, וואָס האָט אַמאָל געלערנט אין אַ חדר, דאָס אַלעס האָט איהם זעהר ליעב געמאַכט אין שטאָדט.

קומענדיג אין נאָהענטער באַריהרונג מיט אונזער רב ר' משה ראָזענבלאט, זיינען מיר געוואָר געוואָרען וואָס דער מענש האָט מיט זיך פאַרנעשטעלט אין אוקראינא בכלל און אין קיוב בפרט. עס ליגען ביי איהם זעהר פיעל אדרעסען פון אַרגאַניזאַציעס און חברות מיט די זיגלען

פון סהלות און רבנים. און פון זיי קען מען זעהן ווי דער מענש האָט זיך מוסר נפש געווען פאר'ן כלל אין די מלחמה צייטען, אין די פאָגראַ- מען צייטען, ווי אַזוי ער האָט גערעמעט פון טויט טויזענדער היימלאָזע און געפאָנגענע און וואָס ער האָט געשאַפען אויף דעם נאַציאָנאַלען גע- ביט פון ציוניזם און תרבות, אַלס עסקן און אַלס פּעדאַגאָג, א. א. ז. ו. פאַרעפּענטליכענדיג זיין גרויסען עבר, זאָגען מיר אַרויס אונזער פרייד, אַז ער וועט קאָנען שאַפען דאָ אויך אַ גרויסען עתיד.

דאָס איז דער גרעסטער דאַנק און אנערקענונג פון אונזער קאָנגרע- ניישאַן שערי ציון אָוו פיטסבורג, פּא. שבט, התרפ"ה.

נאום פרעז. מאַקס פאַרקער
 נאום האָג. פרעז. ברוך אַל' סולקעס
 נאום גבאי שני מאָרים סלאָמינסקי
 נאום סעקרעטער דניאל לעוויט
 נאום מאיר בן ישראל קאנטער אַוויץ

אַן אויסצוג פון אַ בריעה פון קאָנג. „שערי ציון“

(איבערגעדרוקט פון פיטסבורגער „דער וועגוויזער“ אין יאהר 1926)

ב.

געעהרטער רעדאקטאָר מר. יואל באַרקאָן :

פונ'ם טיעפען הארצען באַגריסען מיר אייך צום פינה יאָהריגען יוביל- לעאום זייט דער „וועגוויזער“ ערשיינט דורך אייך! מיר זעהען אין רעד- דאקטירען אַ גוטען געשמאַק, הן אין חיצוניות און הן אין אינהאַלט. מיינט ניט אַז חיצוניות שפיעלט אַ קליינע ראַליע, יעדע ליטעראַרישע אבטיילונג האָט זיין פּלאַץ, אָבערמאַסטען אין דער געהעריגער מאָס און אויסגעשטעלט אין די געהעריגע ראַמען. איהר האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אייער געבען פּלאַץ פאַר גוטע אַרטיקלען אין אידיש, העברעאיש און ענגליש. אין איי- האַלט שטיינט איבער אייער צייטונג, דעם געשמאַק, נאָך דעם מיינונג פון מבינים, אַלע פּראָווינציעלע בלעטער. מיר ווינשען אייך ערפּאָלג אין אייער ארבייט, אַז איהר זאָלט זוכה זיין צו פייערען דעם 25 יאָהריגען יובילעאום פון אייער געהרטער צייטונג.

מיר באַגריסען די העברעאישע קאָלומנס מיט'ן געלונגענעם רעדאקטאָר און עדיטאָריאל שרייבער, וועלכער איז גליקליכער ווייזע דער רב פון אונ- זער קאָנגרעגיישאַן ה"ה הרב משה ראָזענבלאַט. מיר האַפען אַז דער גע-

עהרטער רעדאקטאָר וועט מיטשטימען מיט אונז אז מען דאַרף מפרסם זיין דעם שטילען צניעות'דיגען און עניות'דיגען תלמיד חכם און וועט אונז ערלויבען אַ פּלאַץ אָפּצושטעלען זיך אין אָפּהאַנג פון יובילעאום, ספּעציעל אויף דער פּערזענליכקייט וועלכער איז דער מיטאַרבייטער פון אייער רעדאקציע.

אין פּאַרלויף פון די 8 חדשים זייט הרב רָאָזענבלאַט האָט אַרײַנגע- טראָטען אַלס מיטגליד אין אייער רעדאקציע האָט זיך פאַר אונז לעזער אַנטפּלעקט זיין פּראַכטפּאָלער טאַלאַנט מיט זיינע טיעפע וויסענשאַפטען הן אין דער אַלטער ליטעראַטור, הן אין דער נייער ליטעראַטור, הן אין חכמת ישׂראל, און הן אין חכמת העמים, זיינע אַרטיקלען ווי לַמַּרְנָן ורבנן, סב ונסי (קוואַנטיטעט און קוואַליטעט) ברוך שפינאזא, מיט די הענד אַוועק, די אידישע עמחיק א. א. וו. זיינען טיעף באַלעהרענד און געשריבען מיט אַ ברייטען קוס פון אַ תלמיד חכם, זיינע אַרטיקלען וועגען ארץ ישׂראל, וועגען פּאָליטישען ציוניזם, חלוצים, נאַציאָנאַל פּאַנד, פּאַראַייניגטען ציון אַפּיעל, א. א. וו. צייגען אַרויס זיין באַקאַנטשאַפט מיט דעם אידישען לעבען און אידישער פּאָליטיק. זיינע עדיטאָריאַלע זיינען געשריבען מיט טעמפּעראַמענט פון אַ הייסען אידען, מיט דעם ברען פון זיין נשמה פאַר דעם אויפֿלעבונג פּונ'ם אידישען פּאָלק, לאַנד, שפּראַך און קולטור, און לאָזען איבער דעם לעזער אַן אומפּאַרגעסליכען איינדרוק. די העברעאישע קאָלומס האָבען געגעבען דאָס מעגליכקייט פאַר יונג און אַלט זיך אומ- קערען צום מקור, און זיך לערנען לעזען העברעאיש. מיר, אָפּיסערס פון קאָנגרעניישאַן שערי ציון האָבען דאָס גליק צו הערען אין פּיעל שבתים און ימים טובים זיינע באַלעהרענדע און פּילאָזאָפּישע דרשות, וועלכע זיינען פּערבונדען מיט די פּרשיות השבוע און געפּאָכטען מיט תורה און חכמה, הלכה און אגדה. עס איז דער גרעסטער פּערזענליגע צו הערען זיינע ער- סלעהרונגען איבער אונזער גלויבען אין תורה שבכתב ושבעל פה וועלכע האַרמאָנירען מיט דער מאָדערנער וויסענשאַפט, אַ דאַנק זיינע ברייטע ידיעות אין די ביידע קוועלען פון יהדות ואנושיות.

זיין באַשיידענהייט האָט גורם געווען אז ער איז דאָ נאָך ניט נתגלה געוואָרען. מיר גלויבען אָבער אז דער פּאָלקס הוש וועט דערשפּירען און מען וועט איהם אויך דאָ שטעלען אין דער שפיץ פון נאַציאָנאַלע אַנ- שטאַלמען און מיר ווינשען איהם ערפּאָלג אין זיין ארבייט.

נאום חברי הועד של בית הכנסת שערי ציון פה פּיטסבורג

מעקס פּאַרקער, פּרעזידענט
ברוך אריה פּולקעס, 1 מער טראַסטי
משה סלאנימסקי, ווייס-פרעז.
ברוך אריה פּולקעס, 1 מער טראַסטי
דניאל לעווין, סעקרעטער
דניאל לעווין, סעקרעטער
קאָמיטע: דר. שניצער, מר. קאַנטיעראַוויץ

ברכה לנזר משפחת בורשטיין

מאת הבנים, הבנות, האחים והאחיות, הנכדים והנכדות

בחדש תמוז התאספנו אנחנו החתומים מטה לבית המזון המהולל ברנשטיין אשר בנרענד קונקורם לחוג בחוג-משפחה מצומצם את יובל החמשים וחמש שנים של חתונת אבינו ואמנו, אחינו ואחותנו ר' זאב ב"ר יחזקאל הלוי והגברת חיה שרה בת ר' משה למשפחת בורשטיין. בהיות בעלי היובל הנזר והעטרה גלת הכותרת של משפחתנו, הוא בתור ת"ח ומשכיל, פסק ובעל הניון, והיא בתור אם נאמנה וטובת לב, אנו חוננים שנה שנה את יובלם בשמחה ובהערצה.

והננו מברכים אותם בזה כי יתן ד' ויאריכו ימים, ונזכה לחוג את חתונת הספיר ברב טוב ונחת אמן.

והננו משתמשים במקרה היובל של ידיד אבינו ורעו הנאמן הרב משה ראָזענבלאט, להמציא להרב תודה פומבית עמוקה בעד דרשתו וברכתו החמה לאבינו ועל השתתפו עמנו בשמחתנו.

והננו חותמים הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו: אחיות בעל היובל חנה בורשטיין ודובריש האנדילמאן; אחיו שלמה יעקב בורשטיין ורעיתו פייגע; חתנו יעקב בעקער; בנו הרר. ש. בורשטיין; בתו בעללא בורד-שטיין ובעלה פסח; בנו משה בורשטיין ורעיתו אסתר; בנו יעקב בור-שטיין ורעיתו פעניא; בנו עדוואַרד יחזקאל בורשטיין; נכדתו חוה בעקער; שארת בשרו רבקה גודמאן; בן אחותו סענדער האנדילמאן ורעיתו פעריל; בן אחותו אברהם האנדילמאן ורעיתו חנה; בן אחותה של בעלת היובל משה מעדין; נכדו מכבי בן הרר. ש. בורשטיין; בן-אחותו בצלאל בורשטיין ורעיתו פייגע וידידו ורעו של בעל היובל הרב משה ראָזענבלאט.

וזאת הברכה אשר ברך משה

את ידידו ורעו מר זאב ב"ר יחזקאל הלוי בורשטיין ורעיתו חיה שרה בת ר' משה ליובל החמשים וחמש שנים לחתונתם

(תמצית הדרשה)

בגמרא: אהרן ומרים עשו שושבינות לאביהם ולאמם עמרם ויוכבד, והיו מרדדים ושמחים לפניהם ומברכים אותם כמול טוב והיו קוראים:

„אם הבנים שמחה“ ושוב בגמרא יבמות ס”ג: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר (משלי ה'): יהי מקורך ברוך ושמח באשת נעוריד.

רבתי! בהצמד החמד אשר לפנינו, האי גברא רבא בנו של גברא רבא ר' זאב ב"ר יחזקאל הלוי ורעיתו הכבודה נתקומו שני המאמרים הנזכרים במלואם, כאילו תקנו אותם לשמם של בעלי היוכל שלנו. הם כאבות אבותיהם עמרם ויוכבד, לזים הם, הם חטר מגזעם, נכדי נכדיהם, וכאבות אבותיהם אשר אז התקינו הבן אהרן והבת מרים חגיגת יוכל לחתונתם, ועשו שושבינות והיו מברכים אותם במזל טוב, כך גם נכדי נכדיהם הבן יעקב בורשטיין ובתו בעללא בורגשטיין התקינו שושבינות וחגיגת יוכל לאביהם ואמם, לזים בני לזים הם ומעשי אבות יירשו בנים.

וכשם שנתקים המאמר הראשון במלואו, כך נתקים גם המאמר הב' במלואו: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, והטעם כי הבנים והבנות אשר נולדו על ברכיה יודעים ומרגישים רחמי אם, הבית הוא שלם והמשפחה שלמה ואין פריץ נבעה בבית, האהבה השלמה, בהיות האב והאם יחד בחיים, שוררת בכל פנה וקרן, ומה אמללה היא המשפחה אם הבנים והבנות מרגישים עול אם חורגת, השנאה מתגנבת מאליה, אפילו כנגד רצונם של אנשי הבית, אל תוך חיי המשפחה. לכן אפשר לברך את בעל היוכל בדברי שלמה: „יהי מקורך ברוך ושמח באשת נעוריד“. והבנים והבנות של בעלי היוכל צדיכים לרקוד ולשמוח כאהרן ומרים בשעתם ולקרא: „אם הבנים שמחה“.

ברכה לראש משביר

פון אהרן פערלאַזן

מורה הת"ת ברחוב קלינטון בברונקס

בקנין הזה החליטו העברים בני-יורק לחוג את חג יובל „הששים“ של הרב משה ראזענבלאט.

זכרונות שונים עולים במוחי על-דבר עבודתו הנמרצה לטובת החנוך העברי ותחית השפה העברית בערי התחום שכרוסיה. כפעם בפעם היינו מקבלים ממנו מכתבים מלאי-ענין שבהם הוא היה מעורר אותנו, הצעירים, לעבוד בעד תחית עמנו, תרבותנו וארצנו; וכל מכתב שלו היינו קוראים בהתענינות מרובה בבתי-המדרש בצבור, באספת הצעירים העברים שבעיר. התרוממות רוח, מיוחדת במינה, היתה שוררת בקרבנו בעת קריאת מכתביו. כל מלה ומלה וכל מבטא ומבטא שלו היו חוצבים להבות אש. במכתביו הוא היה מעורר אותנו לפעולות ומעשים כבירים, והיה מעורר אותנו להתאזר עוז, לעמוד במערכה ולעבוד במסירת נפש בעד קיום עמנו. מאמריו בעתונים העברים, וביחוד ב„קול המורה“, היו עושים עלינו רושם חזק מאד.

הרב משה ראזענבלאט היה מיסד בערים רבות שבתחום המושב חברות לשפה ולתרבות עברית והיה עומד עמהן בקשרי-מידת. וחג יובל „הששים“ שידידיו ומכיריו חוגגים עכשו איננו חג של איש פרטי, כי אם חג של כל הצבור העברי, חג השפה העברית וקוראיה. וכאחד מידידיו היודעים ומכירים אותו משתתף גם אני בשמחת החג הזה, ושולח לבעל היובל הנכבד את ברכתי החמה שיאריך ימים ויוסיף לעבוד את עבודתו הלאומית בעד תחית שפתנו ותרבותנו, ויזכה לחוג את חג יובל „המאה“ שלו בארץ ישראל.

הרינו מברכים בברכה חמה היוצאת מן הלב את ידידנו הרב המזרחי
הותיק, שעבר את עבודת הקדש לתחית העם, הארץ, השפה
והתרבות מיום עמדו על דעתו
ה"ת הרב משה ראזענבלאט
למלאות לו ששים שנה.
יחזקוהו ה' ויוסיף לעבוד את עבודתנו הלאומית לאורך ימים.
בהערצה ובהוקרה,
יהודה לייב ובלחה מרגליות.

ברכה מעומקא דלבא

לידידי הרב החכם
ר' משה ראזענבלאט
לכבוד יובל ששים.
יתברך מאלפי הברכות בכל טוב לאורך ימים ושנים.
רעוו. היים לעווין מוזאלאזשין.

ברכה לידידי הסופר והעסקן העברי הלאומי
הרב משה ראזענבלאט
מאת

מ. ח. כ. פ.

הסניף „טרימונט“ של ה"יאנג איוראעל" שב„בראנקס"
דזשואיש סענטער"

מברך את

הרב משה ראזענבלאט

ליובל הששים שלו, לאות תודה על הטיפו לנו את לקחיו בהכמת ישראל
ובמדע היהדות גם בחורף שנת התרצ"ה ובחורף שנת התרצ"ו.
יתן לו ה' כח ועצמה להמשיך את עבודתו עבודת הקדש.

יהודה לייב (לואיס) גיטעלמאן, נשיא

אברהם זיסמין, סגן נשיא

נתנאל פרידמאן, סגן נשיא

ברוך ומבורך יהא בעל היובל, המזרחי הותיק,

הרב ר' משה רזנבלאט

אכן רוח הוא באנוש ונשמת שדי תחייהו.

בכבוד רב,

מאקס נאדלער,

גבר הסתדרות המזרחי באמריקה.

לְהַאֲרִיב נְבִיא שֵׁשׁ

יְדִידֵי הָרֶבֶר ' מֹשֶׁה רוֹזֶנְבֶּלְט
בְּרַכְתִּי שְׁלוּחָה לְכַבֹּד מְלֵאת לֹו שְׁשִׁים שָׁנָה.
הַזְרָעִים בְּדַמְעָה בְּרַנָּה יִקְצֹרוּ, גַּם אַתָּה תִּזְכֶּה לְחַזוֹת בְּמוֹ עֵינֶיךָ
אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשָּׂאת נַפְשֶׁךָ וּלְבַנּוֹת שֵׁם בֵּיתְךָ בְּקִרְבֵּי
יַעֲקֹב רִבְנִיבִיךָ, שׁו"ב בְּנוֹצָרְקָה.

הֵיִת מְבוֹרֵךְ

שׁו"ב מִחֲמַדֵּי הָרֶבֶר מֹשֶׁה רוֹזֶנְבֶּלְט
לְיוֹם מְלֵאת לְךָ שְׁשִׁים שָׁנָה.
שִׂמְחָה לְאַנְדְּרֵי זְרַעֲיָתוֹ
טוֹרוֹנְטָה, פֹּא.

הָאֲרִצִּיגְסִטְע בְּרַכּוֹת צוּ מִיִּין פֿלִימְעֵנִיק...

הָרֶבֶר מֹשֶׁה רֹאָזֶעֲנֶבֶלְט
לְכַבֹּד זֵיִן 60 יָאָרִיגְעֵן יוֹבִילֶעֶאוּם.

זֵיִן מוֹהַמֶּע
בְּרַכָּה בְּהֵן
נְיוֹ הַיִּוּוֹעֵן, קוֹנְנֵ.

בְּרַכָּה לְבִבִית לִידִידֵי הַנְּכַבֵּד

הָרֶבֶר מֹשֶׁה רֹאָזֶעֲנֶבֶלְט נ"י

לְמַלְאוֹת לֹו שְׁשִׁים שָׁנָה
בֵּן יִזְכֶּה וַיֵּאָרֶךְ יָמָיו וַיִּוְסֵף לְעַבְדוֹ עֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ לְמַעַן תַּחֲיֶה
שְׂפָתָיו, עַמְנוּ וְאַרְצָנוּ.
בְּנִימִין דַּעֲלֶעֶנְאֵמְאָר.

סִינְסִינְטִי, אָהִיָּאָ.

חֵן וְחֶסֶד וְחַיִּים וְשָׁלוֹם

יִשְׁלַח ד' לְכֶם מִמְרוֹם

יִוְסֵף לְכֶם שְׁנוֹת חַיִּיכֶם

מִזְשָׁמִים בְּרַכָּה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם.

כ"ה דְּבַרֵּי הַמְּבֹרָךְ בְּכָל רְגִישֵׁי לְבוֹ וּנְפִשׁוֹ לִידִידֵי בֵן עֵירִי

חֲבָרֵי הָאֲהוּב לִי כִנְפִשֵׁי לְיוֹם מְלֵאת שְׁשִׁים שָׁנָה

לְהָרֶבֶר מֹשֶׁה רֹאָזֶעֲנֶבֶלְט

(שׁוֹשׁוֹ עֵלָה)

מֵאֲתִי

חֵזֶן חַיִּים מִלְמַאָן.

לחברי מנוער אהובי
ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

אני שולח את ברכתי הלבבית ליום מלאת לו ששים שנה.
יתברך מאלקי הברכות.

אברהם בר"ג.

את גיסי החביב עלי מאד
ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

אני מברך לחג היובל של ששים שנה.
יאר די את פניו אליך וישם לך שלום.

יעקב לנדא ורעיתו ובניו
פיטסבורג, פא.

לש"כ היקר הרב הסופר מר **משה ראזענבלאט**

אני שולח ברכה הנובעת מעומק לבי.

מאל פריוזאנט ורעיתו

פיטסבורג, פא.

חננו מברכים בברכה חמה ולבבית את אבינו היקר
החביב עלינו כנפשנו

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליום מלאת לו ששים שנה.

יתן די ונזכה לחג את חג יובלו השבעים והשמונים.

בתו רחל וחתנו שלום שמירט

וילדיהם אלכסנדר וקלרה.

בברכה הנובעת מעומק לבי הנני מברך את אבי מורי, אהוב נפשי

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליובל הששים שלו

והלואי שנזכה לחג את חג היובל של גבורות.

אברהם יוסף ראזענבלאט.

אחולים לבכיים וברכות מאליפות הומה לבי לאבי מורי חביבי ואהובי

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

לחג היובל של ששים שנה.

ח ז ק , א ב י , ו א ט ז !

שמור את בריאותך כדי שיוכל לחוג חני יובלך עד זקנה ושיבה!

אלחנן ליב ראזענבלאט.

הריני מברך את אבי הנלכב והטוב, היושב בסתר לבנו

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

לחג יובלו הששים.

יחד עם אחי ואחיותי הננו שואפים להנעים את חייו כדי שיוכל
להאריך ימים ולראות דור שלישי ודור רביעי.

עמנואל ראזענבלאט.

הנני מברכת בכל לשון לחישותא את ברכות החמות

והלבביות לאבינו עמרת ראשנו ונזר משפחתנו

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליובל הששים שלו.

מה הגמול אשר אשלם לך, אבי, בעד כל הטוב שעשית לי

ולאחי ואחיותי מיום שראינו אור החיים?

שיינה דבורה ראזענבלאט.

הריני עומד כלפי מאות המברכים את רעי כאח לי,

אהוב נפשי, חברי מנוער,

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

לחג יובלו הששים.

יזכה לנוב בשיבה טובה, דשן ורענו יהיה.

רעי מנוער אברהם גאלדגיייל ורעיתו.

ברכה מעומק לב לידידי הטוב והנעלה

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליום מלאת לו ששים שנה.

משה צבי הלוי הורביץ ורעיתו.

הריני מביע את ברכתי מלב לידידי היקר בן עירי

בריטשאני פלך בסרביא

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליום שמחתו, שגדולי ישראל ואוהביו חוגגים את חג יובלו.

שלמה שמחה שעכמאן.

ב ר כ ת י נ ת ו נ ה

לידידי הרב החכם

ר' מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

לכבוד חג היובל שלו.

דזשאן ל. בערענשטיין.

את הרב ר' משה ראזענבלאט
אני מכרך בכל מילי דמיטב
רבי יעקב שלום דינר.

ברכה מאת

משה מעסלאף
לידידי המזרחי הותיק
הרב משה ראזענבלאט

מיון הארציגע באגריסונג צו
הרב משה ראזענבלאט
צו זיין זעכציג יאחרגען יובילעאום.
מר. און מרס. שמואל לערנער
3716 לאורעל עוו., סיגייט.

ברכות

להרב ר' משה ראזענבלאט
ליובלו הששים מאת ידידיו ומעריציו
ס. באקאל
מעקס שעין
אליעזר ודינה פלאמענבוים
משה צבי הלוי הורוויץ
שלמה שמחה שעכטמאן.

ברכה חמה לידידי העסקן הציוני והסופר העברי
הרב משה רוזנבלאט
לחג הולדתו הששים.
מרדכי רודנסקי.

רחשי לב נאמנים ואחולים טובים
להאי גברא רבא
ר' משה רוזנבלאט
בהערצה והוקרה
מאת ידו
אברהם רעכטמאן.

שלום וכל טוב סלה
להרב משה רוזנבלאט
לחג יובל הששים שלו.
מר ומרת קסנובסקי.

ל י ו ב ל ש ש י מ

של ש"ב הרב משה רוזנבלט

אני שולח את ברכתי הנובעת ממקור לבכי
יהא רעוא כשם שזכית להפיץ את מעיני רוחך על שדה הספרות
והתרבות ברחבי ארצות רוסיה ואוקריינה, כן תזכה בעגלא ובזמן
קריב לעלות לציון מתוך הרחבה ולהמשיך שם את עבודתך
הקדושה בארצנו הקדושה.

פנחס ספיוואק

בברוקלין.

לחברי הסופר העסקן מר משה ראזענבלאט

הנני נותן לך ברכתי הלבבית ליובל שנות הששים שלך. יחוסך האלהים
ויאמץ כחך בשנות הששים הבאות עליך לטובה—להמשיך את שלשלת
מעשיך הטובים לטובת שפתנו, ספרותנו ותרבותנו, וכשם שקימת
שלש אלה מעוני, כן תזכה מהיום והלאה לקיימן מרוב עושר וברכה.
מוסירך ומכבדך,

מ. רחזן.

הריני מכרך את ידידי

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליום חג יובל „הששים“ שלו.

יהי רצון שיאריך ימים ויוסיף להמשיך את עבודתו הצבורית הפוריה
בעד תחית שפתנו, תרבותנו וארצנו הקדושה.
מוסירו ומכבדו,

אהרן פערלאזו.

הנני מכרך בכרכת מזל טוב את אחי הנעלה המורם מעם

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

ליום מלאת לו ששים שנים לימי חייו.

כמו שזכה לחיות ששים שנה ולעבוד למען עמו, שפתו וארצו,
כן יזכה לחיות עד מאה שנה ולעבוד על שדה הרבנות, ההשכלה,
הספרות והתנועה.

שלמה שושנים מפיטסבורג.

ב ר כ ה ל ב ב י ת

לידיד נפשי כבוד הרב ר' משה רוזנבלט

לחג היובל של ששים שנות חייו.

יהי רעוא מן שמיא שיאריך ימים ושנים וירוה נחת כחפץ ידידו
ה. מ. פודולסקי.

הננו מכרכים את ידידנו וחברנו החביב והיקר

ר' משה ראזענבלאט

לחג יובלו הששים

כי שמש ההצלחה תזרח עליו וקרנו תרום בכבוד, ואם רב שנותיו עברו
עליו בכהלה ועצבון, יגיע מעכשו לחיים חדשים וטובים
ומצהרים יקום לו חלד.

דר. א. א. גאלדין ורעיתו.

ברכה והצלחה לידידי החביב, רם המעלות, הטוב והמטיב, שקיים
נפשות רבות בישראל ברוחו הנדיבה, שכל ימיו הם
שלשלת זהב של מעשים טובים

הרב משה ראזענבלאט נ"י

חברו המברכהו בכרכת ציון וירושלים,

הרב יצחק מארגענשטערן.

ברכה מאת

אהרן מענים ומשפחתו

להרב משה ראזענבלאט

למלאת לו ששים שנה.

הרב משה גאראדיסקי

מביהכנ"ס „אהל משה תומכי תורה“

שולח את ברכתו הלבבית לחברו הנאמן והאהוב

הרב משה ראזענבלאט שליט"א

לחג יובלו הששים.

חברי החוג העברי דפיטסבורג

מכרכים את התן היוכל

הרב משה רוזנבלאט

למלאת לו ששים שנה.

זכה לגבורות ויבוא אל המנוחה והנחלה בארצנו הקדושה.

החוג העברי דפיטסבורג, פא.

Compliments of

MR. & MRS. SKLAR

2407 AVENUE J

BROOKLYN, N. Y.

Compliments of

MR. & MRS. H. WECKSTEIN

2820 AVENUE J

BROOKLYN, N. Y.

Compliments of

CHARLES FELDMAN

1506 CROTONA PARK EAST

NEW YORK CITY

ברכה והצלחה
להרב ר' משה רוזנבלט
ליו בלו הששים.

מ. א. זלדין.

עם איז פאר מיר א גרויסער כבוד, וואָס איך האָב געהאַט די זכיה
געבוירען צו ווערען אין דער זעלבער נאָם און אין דער זעלבער
שטאָט בריטשאַן, וואו עס איז געבוירען געוואָרען דער בעל היובל.

הרב משה ראזענבלאט

איך ווינש איהם לאַנגע גליקליכע פרוכטבארע יאָהרען.

פ. ג. קליין.

לרבי, מורי ואלופי

הרב משה ראזענבלאט

לחג יובלו הששים

מאת

ש. פיטליק.

Compliments Obtained Through

Mr. and Mrs. D. Perlman

Compliments of

HARRY MINTZ

84-70-162—162nd STREET

JAMAICA, N. Y.

A F R I E N D

MR. & MRS. H. KAUFMAN

102 WEST 29th STREET

BROOKLYN, N. Y.

MR. & MRS. L. HOFFMAN

1787 WASHINGTON AVENUE

BRONX, N. Y.

MR. & MRS. J. MINTZ

351 EAST 61st STREET

BROOKLYN, N. Y.

PARAMOUNT CATERERS

New York's Leading Kosher Caterers for the Finest Functions
At our own Building and all leading Hotels

601 WEST 183rd STREET

NEW YORK

Phone WASHINGTON Heights 7-3780-1

Management WEINSTOCK & ZISKIN

STuyvesant 9-8087

Established 1876

MORRIS WOLF

P. FAHEY, Inc.

Distributors

Condiments & Canned Goods

432 EAST 23rd STREET

NEW YORK

It is my great privilege to bring public testimony of my profound respect and deep admiration for a great scholar, leader and teacher in Israel, my dear friend, Rabbi Moses Rosenblatt on the occasion of his Sixtieth Anniversary Jubilee.

Cordially,

M. MORTON RUBENSTEIN
VICE-PRESIDENT
BRONX MIZRACHI COUNCIL

Compliments of

RABBI DR. S. N. GOLDENSON

Compliments of

THE B. MANISCHEWITZ CO.
JERSEY CITY, N. J. CINCINNATI, OHIO

Compliments of

DR. MORTON J. ROBBINS
225 MAIN STREET NASHUA, N. H.

Compliments of

PHILIP SCHNEIDER

Compliments of

LOUIS LIEBMAN

Compliments of

EDWARD GROSS
Sales Manager of
MORRISANIA STOCK FARMS, Inc.
Milk and Milk Products
883 TINTON AVENUE BRONX, N. Y.
MElrose 8-8500

Compliments of

JOSEPH & FRIEDA LACHMAN
687 WARING AVENUE BRONX, N. Y.

Compliments of

REV. J. RABINOWITZ
189 BIGELOW STREET NEWARK, N. J.

Compliments of

MRS. RIPPS
927 GRANT AVENUE BRONX, N. Y.

Compliments of

MORTON J. ROBBINS, M.D.

225 MAIN STREET

NASHUA, N. H.

Compliments of

H. APPEL & SON

116 WEST 29th STREET

NEW YORK CITY

Compliments of

WM. LEWITTES

1312 ROSEDALE AVENUE

BRONX, N. Y.

Compliments of

MRS. A. S. SHPALL & DAUGHTER

MR. & MRS. LEO SHPALL

DR. & MRS. J. PEARLSTEIN

MR. & MRS. S. J. CITRON

Compliments of

JACOB ROSENBLATT

1478 BRYANT AVENUE

BRONX, N. Y.

Compliments of

SH. NIDELMAN

1339 NOBLE AVENUE

BRONX, N. Y.

Compliments of

FRANCIS FURMAN

1529 BRYANT AVENUE

BRONX, N. Y.

Compliments of

A. BURAC

1179—57th STREET

BROOKLYN, N. Y.

Compliments of

DAVID KAUFMAN

208 WEST 30th STREET

NEW YORK, N. Y.

Compliments of

ISAAC NOWAK

1056 HOE AVENUE

BRONX, N. Y.

Compliments of

DR. G. GOLDSMITH

1259 EAST 21st STREET

BROOKLYN, N. Y.

Compliments of

FRED MARGARETTEN

מקרב ולב עמוק הנני שולח את ברכתי הנאמנה

ל ה ר ב מ ש ה ר ו ז ע נ ב ל א ט
ל י ו ב ל ה ש ש י מ ש ל ו .

זכור אזכרנו עוד מאותם הימים הטובים שבלינו בעיר טעפליק לרגל
העבודה התרבותית ומאז שמו חרות על לוח לבי.
יהא רעוא, שנזכה לראות בתחית עמנו וארצנו במהרה ונחוג את יובלו
השבעים על הרי יהודה בשמחה ובצהלה.
מכבדו ומעריצו,

דוד לרנר.

א פריינטליכע באגריסונג

צו מיין פריינד און קרוב מיט וועלכען איך שטאלציר

ה ר ב מ ש ה ר א ז ע נ ב ל א ט

צו זיין 60 יאָהריגען יובילעאום.

פראַנציש פאַרמאָן.

ב ר כ ת י ה נ ל ב ב ה

ל י ו ב ל ו ש ל

ה ר ב מ ש ה ר ו ז נ ב ל א ט

דוד מלונר.

ו ו א ו נ ד ע ר מ א נ ' ס

וועדזשעטייבעל און פרוכט קאמפאנד טאניק

וואוודערמאניס אנגענעמער טאניק איז א פרוכירטע פארבערייטונג
וואָס ענטהאלט אין זיך 48 פערשידענע וועדזשעטייבעלס, פרוכט,
הערבס און קערנער, וואָס זיינען בערימט פאר הונדערטע יארען און
זיינען אנערקענט ביי מעדיקאל, באַטאניקאל און אפטיק אויטאָריטעטען.

ו ו א ו נ ד ע ר - ט א נ ק א .

357 איסט 169טע סטריט

בראָנס, נ. י.

טעל. דזשעראַום 4038-7

היה ברוך ומבורך ליוכלך הששים

ידידי היקר הרב הסופר, הלאומי והעסקן

הר"ר משה ראזענבלאט נ"י

ויחד עם זה הנני שלוח אליך לברכך ליוכל הששים שלך מאת ידידי הרב הנכבד, המצוין במדות תרומיות, הנדיב היקר

הרב ר' צבי הירש מאנשעוויטץ הי"ו

יהי רצון שתזכה לעלות לארץ אבותינו משאת נפשך, לקצור שם ברנה את אשר זרעת בדמעה בארצות הגלות.

הרב יוסף מאיר מרגליות

בעהמ"ס „תורה און לעבען“.

ברכה לבית

ליוכל הששים של ידידי היקר

הרב משה ראזענבלאט

המסור בלבו ונפשו לרעיון המזרחי.

הרב זלמן רייכמאן

יו"ד הקונסול המזרחי בבראנסקס

הישיבה המרכזית העולמית בירושלים

שולחת את ברכתה

להרב משה רוזנבלאט

ליוכלו הששים.

יהי די עמו ויזכה לעלות לציון ברנה כמשאת נפשו מימים ימימה.

בשם הלשכה האמריקאית,

שמריה' הכהן מרגליות.

MANISCHEWITZ

Pure MATZO MEAL
BEST FOR FRYING
COOKING BAKING

Try these delicious
MANISCHEWITZ
tasty MATZO WAFERS

There's new
delight in these
WAFERS. Ideal
for a
treat.

MANISCHEWITZ
Matzo
WAFERS

**PURE
AND KOSHER**

**HOROWITZ-MARGARETEN
MATZOS**
AND OTHER MATZOH PRODUCTS

**HOROWITZ-
MARGARETEN**

זכרון בספר

מאת הרב שאול ישכר ביק

מלפנים אנדר"ק מזביו ומאהלוב וכעת רב ומו"צ באיסט ניו-יורק

לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כתבוה ועכשיו שאין נביאים מי כותבה אליהו ומלך המשיח והקב"ה מעיד על ידיהם, שנאמר או נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון.

(ילקוט שמעוני, תק"ץ)

במחנה היהדות החרדית לא נהגו בחגיגות יובלות, וטעמם ונמוסם עמם, משנה חשיבות ל"הצנע לכת", ואל להגיד שבחו של אדם בפניו, וברם הדבר שמצוה זו של חגיגת יובל הוא "מצות עשה שהזמן גרמא", חיים אנו בדור שלא רק שאין מפרסמין את העושי מצוה, אלא שמצלצלים ומהללים בכל מיני תשבחות, ומפורים תשבחות לכל דבר עבירה, וכמה מן החשיבות יש לזכרון בספר, לגדול אמיתי, עושה ומעשה שבדורנו. "עכשיו שאין נביאים", עכשיו בתקופה פעוטה, שכל כך נתרבו בה ספרי זכרונות לנביאי השקר, הנה מוטל עלינו לקיים את דברי הרשב"א: "מצוה לפרסם עושי מצוה". ואל לנו לשכוח מי הוא העומד על צידנו אליהו ומלך המשיח והקב"ה הוא החותם...

נמלאו ששים שנה לגדול אחד, עסקן הדור, עושה ומעשה הרב ר' משה רוזנבלט נ"י, איש שזה לכתר שם טוב העולה אל גביהן, ועדיין שמור בזכרוני פנישתי הראשונה עם בעל היובל בהיותו עוד בתקופתו המזהירה בקיוב עיר ואם בישראל, והנה זה יותר מעשרים שנה שלא ראיתיו, עד שנפגשנו שוב ושמורים בזכרוני פעולותיו הכבירות לטובת כל ענפי היהדות. ידוע לי גם ידידותו עם מר אבא הנאון הצדיק הר"ר יצחק'ל ביק זצ"ל, וזקני מופת דורו הנאון והקדוש הר"ש זי"ע, ושמה אני לרשום דברי אלה לזכרון בספר, שבו נשקפת מות דיוקנו של בעל היובל, ויום זה הוא יומא טבא לרבנן!